

บทบาทของวัดประยุรวงศาवासรววิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
ชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี
WAT PRAYURAWONGSAWAS-WARAWIHAN'S ROLE
TO PROMOTE MULTICULTURE OF TOURISM COMMUNITY
BASED ON BUDDHIST PEACEFUL MEANS

นางศิริภัทรา รักษาพล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
ชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี

นางศิริภัทรา รักษาพล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

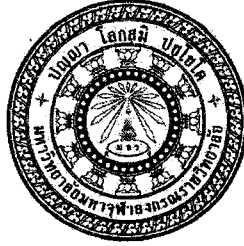

Wat Prayurawongsawas-warawihan's Role
To Promote Multicultural of Tourism Community
Based on Buddhist Peaceful Means

Mrs.Siripattra Raksaphol

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2016

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ
(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ
(พระเมธาวินัยรส, ผศ.ดร.)

กรรมการ
(พระราชวรเมธี, ดร.)

กรรมการ
(ดร.ขันทอง วัฒนประดิษฐ์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชวรเมธี, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.ขันทอง วัฒนประดิษฐ์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางศิริภัทรา รักษาพล)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี
ผู้วิจัย	: นางศิริภัทรา รักษาพล
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สันติศึกษา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระราชวรเมธี, ดร. : ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๐/มีนาคม/๒๕๕๙

บทคัดย่อ

การศึกษาวีจยเรื่อง “บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี” ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม ทั้งหมดจำนวน ๑๕ ท่าน

ผลการศึกษา พบว่า

๑) การท่องเที่ยวชุมชน: จะประสบความสำเร็จและมียั่งยืนได้นั้น สำคัญอย่างยิ่ง คือ การได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการร่วมด้วยช่วยกันรักษาทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่และเป็นที่ยึดจก สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทั้งนี้หลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทศาสนาถือได้ว่า เป็นเครื่องมือผูกความรักสามัคคีในชุมชนและสามารถช่วยให้ชุมชนก้าวข้ามผ่านความแตกต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนา

๒) บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในด้านการท่องเที่ยวชุมชน: วัดถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นกระตุ้นจิตสำนึกในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมทำให้ชุมชนทั้ง ๖ แห่ง เรียกว่าย่านกะดีจีน ซึ่งประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ เกิดความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงความผูกพันของพี่น้องต่างศาสนาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และได้นำมรดกทางวัฒนธรรมมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยมีวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมและสร้างการมีส่วนร่วมกับทุกชุมชนรวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างก็ให้การสนับสนุน ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนประสบความสำเร็จ สะท้อนได้จากนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการมาท่องเที่ยววัดและอยากแนะนำต่อให้กับผู้อื่น

๓) บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรชุมชน พัฒนาการเรียนรู้ และการส่งเสริมความสามัคคีของชุมชน นอกจากนี้ ผู้นำวัดนับว่าเป็นต้นแบบของผู้เป็นเอกทางวิชาการและจรรยาเป็นกำลังสำคัญใน

การบริหารวัดให้เป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชนที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษานี้ คือ ต้นแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนและสันติสุขท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรมโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางศาสนาที่เชื่อมสัมพันธ์ทำให้สังคมหรือชุมชนนั้นเป็นแผ่นดินที่มีสันติสุข (Peace Land) ด้วยการขยายพันธุ์ต้นไม้แห่งสันติสุข (Peace Tree) ให้เติบโตและงอกงามในสังคมซึ่งจะช่วยทำให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความสุขและยั่งยืน (Peaceful and Sustainable Tourism) โดยการปลูกต้นไม้สันติสุขผ่านโมเดลที่เรียกว่า **WATPRAYUN'S MODEL** ซึ่งเป็นต้นไม้แห่งสันติภาพ (Peace Tree) ที่จะช่วยสร้างสรรค์แผ่นดินสันติสุข (Peace Land) สามารถอธิบายได้ดังนี้ **W** = Wealth (ความมั่งคั่ง) **A** = Authority (อำนาจ) **T** = Traditions & Cultures (ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม) **P** = Peace Education (ความสันติสุข/ความสงบสุข) **R** = Root History (รากฐานประวัติศาสตร์และความเป็นมา) **A** = Aesthetic Holy Place (สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และความสวยงาม) **Y** = Young Peoples (กลุ่มคนหนุ่มสาว) **U** = Unity (ความสามัคคีและความเป็นเอกภาพของชุมชน) **N** = Nationality (เชื้อชาติ/สัญชาติ) และผู้ที่ปลูกต้นไม้สันติสุขนี้จำเป็นต้องเป็นผู้นำที่มีหัวใจรักเมตตา กรุณาและมีใจที่เปิดกว้างตามลักษณะของผู้ที่มีสราณียธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

Thesis Title : Wat Prayurawongsawas-warawihan’s Roles To Promote Multiculture of Tourism Community Based on Buddhist Peaceful Means

Researcher : Mrs. Siripattra Raksaphol

Degree : Master of Arts (Peace Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Rajvaramethi, P li v, M.A.(Philosophy)., Ph.D. (Philosophy)

: Khantong Wattanapradith, Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 10 / March/ 2016

ABSTRACT

This thesis is of 3 objective: to study conceptual ideas of community tourism and principles of S r n yadhamma in Buddhist Scripture, to study Wat Prayurawongsawas-warawihan’s context of community tourism and to analyze its roles in promoting tourism in multicultural communities in accordance with Buddhist peaceful means, respectively. Using qualitative research, the thesis is done by tools of an in-depth interview with five groups of key informants in total of fifteen persons.

From the research, it is significantly found the following:

1) Community tourism will be successful and sustainable if it is participated and assisted by people in communities to preserve resource of cultural heritage for remaining and being known; this avail them to earn income. All this, S r n yadhamma in Buddhist Scripture is as key tool to bind love and unity in communities; and it can help them to overcome the differences of culture, race and religions.

2) The temple, Wat Prayurawongsawas-warawihan and its context of community tourism: it is the inspirational origin for preserving such cultural heritage among six communities called “Chinese Cell” of three religions and four beliefs leading to mutually high valuable love towards art and culture and the realization of tight relationship from the past up to the present despite their different religions, which they have brought this heritage of art and culture to manage community tourism by having movements on participatory activities in every community propelled by the temple, together with supports from both government and private sectors; as the result, community tourism is successful which is reflective of tourists, satisfaction while visiting the temple; the majority of these tourists would suggest

others to come to visit it as well which is in coordination with the result from the in-depth interview.

3) The temple, Wat Prayurawongsawas-warawihan and its roles of promoting multicultural community tourism: it promotes developments of community's resources, learning and unity; in addition, its leader is the role-model who has good knowledge and conduct.

In conclusion, the research suggests an interpretative model for sustainable and peaceful multicultural-community tourism by having the temple as a religious centre to bind people in communities together with good relationship in spite of their different cultures. This makes communities or societies mutual land of peace with the spreads of peace trees to grow up for peaceful and sustainable tourism by planting a peace tree through **“WATPRAYUN’S MODEL”** : **W** = Wealth, **A** = Authority, **T** = Traditions & Cultures, **P** = Peace Education, **R** = Root History, **A** = Aesthetic Holy Place, **Y** = Young Peoples, **U** = Unity, **N** = Nationality; and the planters of these peace tree need to be leaders with loving kindness, open-mind according to the characteristics of ones who have S r n yadhamma as the basics of living their lives.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จเรียบร้อยได้ก็ด้วยความเสียสละ ความอนุเคราะห์ และน้ำใจจาก บุคคลหลายฝ่าย ตลอดจนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาส ในการศึกษาและการทำวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ท่านเป็นหัวหน้าครอบครัวสันติศึกษา ดิฉันซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว รุ่นที่ ๒ จะขอมุ่งมั่นทำหน้าที่ ตามคำปณิธานที่ว่า “ข้าพเจ้าขอตั้งสัจจะอธิษฐานว่า ข้าพเจ้าขอบำเพ็ญสันติบารมี พัฒนาชีวิตให้รู้ตื่น และเบิกบาน ร่วมประสานมนุษย์และสังคม ให้อุดมด้วยสันติสุข ในทุกลมหายใจ ตลอดไปเทอญฯ” ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., และคณะกรรมการทุกท่าน ที่ได้เมตตา เดินทางเป็นประธานกรรมการในการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ กราบขอบพระคุณ พระราชวรเมธี, ดร. ผู้เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ ผู้เป็นกรรมการ ควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งเมตตาอนุเคราะห์เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พร้อมด้วยอาจารย์ ดร.พูนสุข มาศรีสร้างสรรค์ ที่กรุณาช่วยแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้

ขอกราบขอบพระคุณ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ., ดร. เจ้าอาวาส วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ที่เมตตาอนุญาตให้ทำการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลภายในวัดอีกด้วย

ขอขอบคุณทีมงานเจ้าหน้าที่สันติศึกษาทุกท่านที่ช่วยเหลือปรับแก้วิทยานิพนธ์ ร่วมด้วย ช่วยกันเป็นเพื่อนอดตาหลับขับตานอน ทำงานทุ่มเทด้วยความเสียสละอย่างเต็มที่ นำโดย ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ,ดร. พระปลัดสมชาย ปโยโค พระมหาดนัย อุพวฑฺฒโน (ศรีจันทร์) พระมหาวุฒิเมธส์ วุฑฺฒิเมโธ ที่ช่วยผลักดัน ดูแล เอาใจใส่การดำเนินงานจัดทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยทุกท่าน ซึ่งมีนามปรากฏ ดังนี้ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ., ดร. เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, พระราช ปฎิภาณมุนี (บุญมา อาคมบุญโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, พระราชธรรมวาทิ (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, ดาโต๊ะ ดร. อิหม่าม พัฒนา หลัง ปูเต๊ะ มิสยิดวัตตันสน, นายบุญนิธย์ สิมะเสถียร ผู้ดูแลศาลเจ้าเกียงอันเกง, นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, นางปานจิต สันตคถการ ผู้อำนวยการสำนักงาน กรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, พ.ต.ท.ปราโมทย์ จันทรบุญแก้ว สว.สส. สถานี ตำรวจภูธรปทุมธานี, นายธีรนนท์ ช่วงพิชิต ผู้เชี่ยวชาญชุมชนย่านกะดีจีน ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เขตธนบุรี, นายประวิทย์ แจ่มพงศา ผู้นำชุมชนวัดประยูรวงศ., นายชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธ์ ผู้นำชุมชน วัดกัลยาณ, นางปิ่นทอง วงษ์สกุล ผู้นำชุมชนกุฎีจีน, นายชนะ โอสถ ผู้นำชุมชนกุฎีขาว, นายประดิษฐ์ ห้วยหงษ์ทอง ผู้นำชุมชนวัดบุปผาราม, นางสโรช โลหะญาณจारी ผู้นำชุมชนโรงคราม

ขอขอบคุณผู้บังคับบัญชา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญต่อ การศึกษา ได้ให้โอกาสผู้วิจัยมาพัฒนาเรียนรู้องค์ความรู้ด้านสันติภาพ ขอบพระคุณนายสัมพันธ์

สุภาภักดี ผู้ที่มีส่วนผลักดันให้เข้ามามีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในครั้งนี้ ตลอดจนญาติสนิท มิตรสหาย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน และผู้ที่ยังไม่ได้เอ่ยนาม ที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมและอำนวยความสะดวกมา โดยตลอด

ขอพระคุณรุ่นพี่และเพื่อนนิสิตสันติศึกษาทั้งรุ่นที่ ๑ และ ๒ ทุกท่าน ที่ได้ให้กำลังใจและคอยติดตามสอบถาม ช่วยเหลือมาตลอด เป็นความทรงจำที่ผู้วิจัยมีความประทับใจและจะนำบทเรียนองค์ความรู้ที่ได้ศึกษามาไปสร้างประโยชน์สุขต่อหน่วยงาน และสังคมต่อไป

ที่สำคัญที่สุดแม้แต่การขอบคุณก็ไม่อาจจะเทียบเท่าสิ่งที่มีพระคุณต่อข้าพเจ้าได้กระทำ ขอกราบขอบพระคุณนางสุพิศ เพ็ญศิริ (มารดา), ร.ต.พงษ์พันธ์ เพ็ญศิริ (บิดา) ที่คอยให้กำลังใจและเป็นตัวอย่างในการอดทนขวนขวายสู้ชีวิตเพื่อลูกๆ รวมถึงญาติๆ ทุกคนตระกูล "เพ็ญศิริ" เป็นต้น

อาณิสงส์แห่งคุณงามความดีอันใดที่เกิดจากวิธานิพนธ์เล่มนี้ ข้าพเจ้าขอมอบเป็นเกียรติเพื่อตอบแทนและบูชาคุณแก่ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ญาติมิตร คณาจารย์ และนักวิชาการผู้เป็นเจ้าของผลงาน เพราะถ้าไม่ได้อาศัยท่านเหล่านี้ก็คงจะไม่มีวันนี้อย่างแน่นอน ส่วนข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดใดๆ ข้าพเจ้าขอน้อมรับคำติชมและขออภัยมา ณ โอกาสนี้ จึงขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นางศิริภัทรา รักษาพล

๑๐/มีนาคม/๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน	๗
๒.๒ แนวคิดความพึงพอใจของผู้รับบริการในฐานะนักท่องเที่ยว	๑๓
๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืน	๑๗
๒.๔ แนวคิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรม	๒๔
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดกับการพัฒนาชุมชน	๒๘
๒.๖ แนวคิดหลักสาราณียธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน	๓๗
๒.๗ บริบทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร	๔๗
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๓
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	๗๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๒
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๒
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๓
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๖
๔.๑ แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสาราณียธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๗๖

๔.๒ บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนพหุวัฒนธรรม	๘๐
๔.๓ บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี	๘๖
๔.๔ องค์กรความรู้ใหม่	๑๑๖
บทที่ ๕ บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒๓
๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๑๒๓
๕.๒ อภิปรายผล	๑๒๘
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๙
บรรณานุกรม	๑๓๐
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. หนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๓๗
ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๔๑
ภาคผนวก ค. หนังสือขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๔๘
ภาคผนวก ง. แบบสอบถามเพื่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	๑๖๕
ภาคผนวก จ. ตารางแสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	๑๗๑
ภาคผนวก ฉ. ภาพถ่ายประกอบการวิจัย	๑๗๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๗

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๒.๑ แสดงหลักปฏิบัติและอานิสงค์ของหลักสาราณียธรรม ๖	๓๘
ตารางที่ ๒.๒ แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๔๑
ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวนับเป็นกลุ่มตัวอย่าง	๑๗๒
ตารางที่ ๔.๒ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนับในด้านการจัดสิ่งแวดล้อม	๑๗๓
ตารางที่ ๔.๓ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนับด้านคุณค่าจาก การท่องเที่ยว	๑๗๓
ตารางที่ ๔.๔ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนับในด้านอาหารและบริการ	๑๗๔
ตารางที่ ๔.๕ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนับในด้านความปลอดภัย	๑๗๔
ตารางที่ ๔.๖ แสดงสัญลักษณ์และความต้องการทั่วไปของนักท่องเที่ยวนับ	๑๗๕

ตารางแผนภาพ

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงภาพกรอบความคิดในการวิจัย	๖
แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงภาพขอบเขตบริเวณวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร	๔๘
แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงภาพผู้ก่อตั้งวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร สมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค)	๔๘
แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงภาพรั้วเหล็ก	๔๙
แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงภาพทางอากาศพระบรมธาตุมหาเจดีย์ในอดีต	๕๐
แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงภาพพระบรมธาตุมหาเจดีย์ในปัจจุบัน	๕๐
แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงภาพรางวัลยอดเยี่ยม (อันดับ ๑) หรือ Award of Excellence ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โครงการบูรณปฏิสังขรณ์ พระบรมธาตุมหาเจดีย์	๕๒
แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงภาพพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนาคาร	๕๓
แผนภาพที่ ๒.๘ แสดงภาพเขาเต่าหรือเขามอ	๕๔
แผนภาพที่ ๒.๙ แสดงภาพศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าเกียงอันเกงในปัจจุบัน	๕๗
แผนภาพที่ ๒.๑๐ แสดงภาพวัดช่างตาครุสในปัจจุบัน	๕๘
แผนภาพที่ ๒.๑๑ แสดงภาพมัสยิดวัดต้นสนในปัจจุบัน	๕๘
แผนภาพที่ ๒.๑๒ แสดงภาพแผนผังโดยย่อ ๖ ชุมชน บริเวณพื้นที่ย่านกะดีจีน	๖๐
แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงภาพขั้นตอนการวิจัย	๗๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในสารนิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๒๗๖ หน้า ๙๗.

พระสุตตันตปิฎก

วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อุपरีปณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตวัดเป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่พักของพระสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและผู้นำจิตใจและศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของประชาชน และวัดยังเป็นแหล่งของความร่วมมือคนในชุมชน ทำให้วัดมีความสำคัญ ในฐานะเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ เป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนให้เกิดความสามัคคี^๑ นอกจากนี้บทบาทของวัดสามารถสะท้อนให้เห็นได้จากสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมา ชาวบ้านมักจะนำเด็ก ๆ หรือเยาวชนมาไว้ที่วัดเพื่อให้ได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือ วัดจึงมีอีกหนึ่งสถานะคือ เป็นสถานที่รับฝากเด็ก และศูนย์กลางในการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนโดยมีพระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้บริการด้านการศึกษา การให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านที่เดือดร้อน ตลอดจนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท^๒

อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปบทบาทของวัดและพระสงฆ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะในปัจจุบันด้วยเช่นกัน โดยมีสาเหตุมาจากความเจริญทางวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามามีบทบาทเกิดสถาบันใหม่ๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล โรงมหรสพต่างๆ มาแทนที่วัด และอีกสาเหตุหนึ่งคือ การไม่ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเหมาะสม จนทำให้คนในชุมชนมองว่าวัดเป็นเพียงสัญลักษณ์ของความเก่าแก่หรือความโบราณเกินไป หรือการที่พระสงฆ์บางรูปประพฤติตนย่อหย่อนในพระธรรมวินัย ประกอบกับการไม่เข้าใจธรรมะในทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนจนทำให้พฤติกรรมที่ติงามทางศาสนาหลายๆ อย่างเปลี่ยนแปลงไป^๓ อีกทั้งพระสงฆ์ขาดความรู้ในการชักนำชาวบ้านให้เกิดความเชื่อถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา จนทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับและไม่ได้รับความไว้วางใจในตัวพระสงฆ์ในฐานะผู้มีภูมิรู้ ภูมิธรรม จากการศึกษาของดำรงศักดิ์ มีสุนทร พบปัญหาเรื่องของบทบาทวัดที่เปลี่ยนแปลงไปในความรับรู้ของประชาชน (๑) วัดเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของคนหนุ่มจากท้องถิ่นอื่น (๒) วัดเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามลัทธิเถรวาท ก็ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายกับโรงพระตามแบบมหายานในต่างประเทศเป็น

^๑ แสง จันทร์งาม , ๑ ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑).

^๒ จักรกริช อรชร , “สภาพจริงและความคาดหวังของประชาชนในจังหวัดนครปฐมต่อบทบาทของวัดในการในการศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), หน้า ๓-๔.

^๓ อุศณา แสงคะนอง, ความสำคัญของวัดที่มีต่อชุมชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.cmustat.com/research/file_attachments/9/research2.rtf, [๑ ก.ค. ๒๕๕๘].

จำนวนมาก (๓) วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนในก็กลายเป็นที่ขาดระเบียบ ขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาไม่ยอมเข้าวัด (๔) วัดที่เคยเป็นศูนย์กลางทางสังคมที่พึ่งปรารถนาก็กลายเป็นแหล่งรวมอบายมุข^๔

เมื่อสังคมในยุคปัจจุบันมีการแข่งขันทางด้านเทคโนโลยีและมุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุ เป็นสำคัญ ทำให้วิถีชีวิตคนในชุมชนห่างเหินจากการเข้าวัด ฟังธรรม ชีวิตที่ต้องเร่งรีบทำมาหากินจึงไม่มีเวลาในการพัฒนาจิตใจให้แข็งแกร่ง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบหลายด้านตามมา เช่น เกิดความเครียด เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน จนในที่สุดหลายคนจึงต้องการแสวงหาความสงบสุขทางด้านจิตใจ ด้วยการไปและท่องเที่ยววัดเพื่อศึกษาถึงข้อปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ควรนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสุขสงบ นอกจากนี้ยังพบว่า “วัด” มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชน เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร ประวัตินามของวัด ส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, การสนทนาและการพักผ่อนหย่อนใจกับครอบครัว, การเข้าร่วมปฏิบัติธรรมและการทำบุญตักบาตรตามประเพณี, การร่วมสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น งานเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ ของวัด, การเช่าพระเครื่องเพื่อเป็นสิริมงคลหรือเป็นวัตถุมงคลต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับเฉียบ ไทยยิ่ง ที่ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับสถานภาพของวัดและบทบาทภารกิจของวัดสรุปได้ว่า (๑) วัดมีบทบาทในฐานะที่เป็นจิตและวิญญาณของชุมชนและสังคม (๒) วัดมีบทบาทในฐานะที่เป็นหน่วยงานพัฒนาและสังคมสังเคราะห์ชุมชน และ (๓) วัดมีบทบาทในฐานะเป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจ^๕ แสดงให้เห็นว่า นอกจากวัดมีบทบาททั้งในด้านเป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจชาวพุทธแล้วยังได้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งของชุมชนโดยรอบวัดด้วย

วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร นับว่าเป็นหนึ่งในตัวอย่างวัดที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง ในฐานะที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสร้างการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งชุมชนบริเวณรอบวัดแห่งนี้มีไข้มีแต่เพียงชุมชนชาวพุทธ แต่ยังมีชุมชนชาวคริสต์ และชาวอิสลาม รวมอยู่ด้วย นับว่าชุมชนโดยรอบวัด ทำให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศูนย์กลางความหลากหลายของชุมชน เช่น ชุมชนกะตี่จิ้นและชุมชนคลองสามมีทั้งชาวพุทธ คริสต์ และอิสลาม เรียกว่าเป็นย่าน ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ พุทธ คริสต์ อิสลาม คือ มีวัด โบสถ์ มัสยิด และศาลเจ้า อยู่ร่วมกันแบบผสมกลมกลืนและยังเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันมีการทำกิจกรรมร่วมกัน บทบาทที่ผ่านมาของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ได้รับความร่วมมือจากผู้นำศาสนาในการจัดกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังให้ความช่วยเหลือศาสนาอื่นๆ ในการจัดกิจกรรม อาทิเช่น การจัดงานลอยกระทง วันคริสต์มาส งานอิสลาม วันตรุษจีน โดยยึดถือนโยบาย “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน และเป็น

^๔ ดำรงศักดิ์ มีสกุล, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษาวัดนามสมมุติกับชุมชนนามสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันชาติพัฒนา บริหารศาสตร์, ปี ๒๕๕๖), หน้า ๒๓.

^๕ เฉียบ ไทยยิ่ง อังในสัมพันธ์ กล้องสมุทร, *ปัญญานันทิกขุพระธรรมทูตแม่ทัพโลก*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๗.

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สามารถเที่ยวชมเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือพหุวัฒนธรรม

นอกจากนี้ คณะกรรมการองค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ยังได้พิจารณารางวัลยอดเยี่ยมอันดับที่ ๑ หรือ Award of Excellence ให้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จากโครงการอนุรักษ์เจดีย์พระประธานของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ที่สะท้อนความเข้าใจทางเทคนิคและเป็นโครงการอนุรักษ์ที่สร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนรอบข้าง ให้กับเจดีย์พระประธานของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ประเทศไทย เนื่องจากเห็นว่าการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระประธานซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้ธำรงรักษาปูชนียสถานที่เป็เอกลักษณ์โดดเด่นของกรุงเทพมหานคร ผสานความศรัทธาทางศาสนากับความท้าทายทางวิศวกรรม^๖ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทต่อชุมชนพหุวัฒนธรรม ที่สามารถเชื่อมสัมพันธ์และหล่อหลอมชุมชนต่างความเชื่อและศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในการจัดงานเฉลิมฉลองเจดีย์พระประธานหรือพระบรมธาตุมหาเจดีย์ วัดได้นำมาเป็นช่องทางเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้ชุมชนโดยรอบได้มีโอกาสสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศ เป็นกิจกรรมออกร้านที่ทุกชุมชนสามารถร่วมได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางศาสนา เป็นการอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเมตตา และการเสียสละแบ่งปันกันมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “สาราณียธรรม ๖”^๗ ได้แก่ เมตตา กายกรรม เมตตา วาจากรรม เมตตา มโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฐิสามัญญตา เป็นหนึ่งในพุทธสันติวิถีการสร้างสันติภาพ และทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทั้งนี้เพื่อทราบถึงแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในบริบทของพหุวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ในกรอบของพุทธสันติวิถี คือ หลักสาราณียธรรม ๖ เพื่อนำมาเป็นแนวทางและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของวัดกับชุมชน พร้อมกันนี้ยังสามารถเป็นแนวทางให้วัดต่างๆ ในการแสดงถึงบทบาทของวัดในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประสานสัมพันธ์ชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางความเชื่อได้อีกด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

^๖ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร., (๒๓ เม.ษ.๒๕๕๗), "รูปแบบแห่งความสมานฉันท์ ที่กลมกลืนบนผืนแผ่นดินไทย, **คมชัดลึกออนไลน์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/news_in.php?group_id=1&NEWSID=11124, [๒ ก.ค. ๒๕๕๘].

^๗ วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืนและมีความสุขได้เป็นอย่างไร หลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างไรในการส่งเสริมให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้หรือไม่อย่างไร

๑.๓.๒ บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวท่ามกลางชุมชน ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ ที่ประสบความสำเร็จนั้น มีแนวทางเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทและใช้หลักธรรมอะไรในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรมหรือไม่อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษากรณีการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารซึ่งมีขอบเขตในการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี สำหรับงานวิจัยนี้ คือ สาราณียธรรม ๖ เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ในเบื้องต้น โดยศึกษาหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา และศึกษาแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวกับชุมชนและที่เกี่ยวข้อง จากตำราหนังสือ งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน ทั้งในส่วนของวัด ชุมชน หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นรวมทั้งนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องชุมชน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านการประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นอกเหนือจากการวิจัยเอกสาร ในการวิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดหรือผู้นำชุมชนในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เพื่อทราบแนวคิดหลักลักษณะของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและวัดโดยการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดหรือผู้นำชุมชนรวม ๑๕ ท่าน ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

- ๑) เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
- ๒) พระสงฆ์ ๒ รูป
- ๓) เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น นายอำเภอและเจ้าหน้าที่รวม ๓ ท่าน
- ๔) ผู้นำศาสนา ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ จำนวน ๒ คน
- ๕) ผู้นำชุมชน/คณะกรรมการชุมชนรวม ๖ ท่าน

(๗) ผู้เชี่ยวชาญด้านกะดีจีน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่วิจัยกำหนดพื้นที่ชุมชนในแขวงวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลในส่วนของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด/คณะสงฆ์, ผู้นำชุมชน/คณะกรรมการชุมชน, ผู้นำต่างศาสนา และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงเดือนมกราคม ๒๕๕๙ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ชุมชนพหุวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนที่อยู่ร่วมกันหลากหลายชุมชน โดยมีความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีและศาสนาที่แตกต่างกัน แต่อาศัยรวมตัวกันเป็นย่านชุมชนหรือย่านตามการเรียกของคนในพื้นที่ชุมชนนั้น โดยสมาชิกชุมชนแต่ละกลุ่มยอมรับในการเรียกขานชื่อชุมชนแห่งนั้น เป็นหนึ่งชุมชนที่มีความหมายครอบคลุมตามการรับรู้ของสังคม สำหรับงานวิจัยสนใจศึกษาชุมชนย่านกะดีจีน อันประกอบด้วยชุมชน ๖ ชุมชน ซึ่งมี ๓ ศาสนาและ ๔ ความเชื่อ

๑.๕.๒ การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการหรือการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยววันนั้น และมีการนำทรัพยากรธรรมชาติ หรือมรดกวัฒนธรรม ศิลปกรรม รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้น และมีความสามัคคีในการประสานชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน

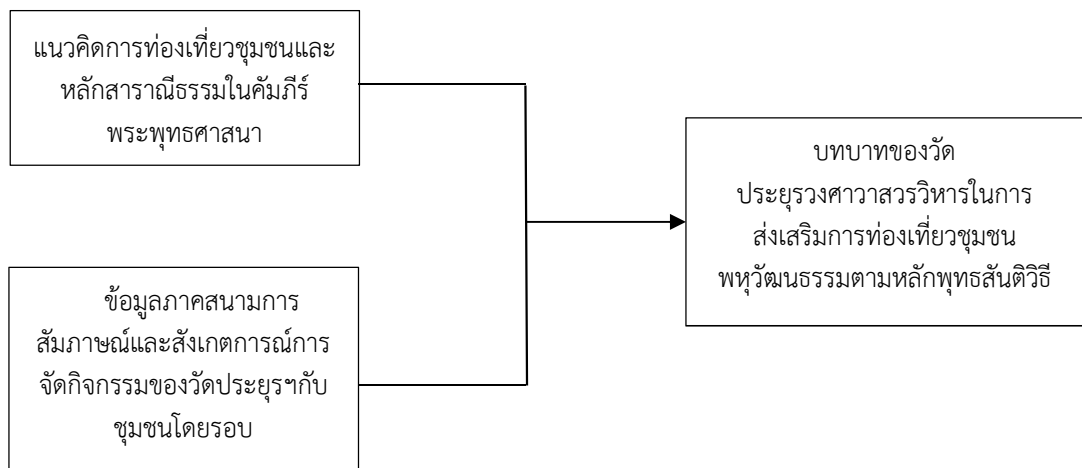
๑.๕.๓ บทบาทของวัด หมายถึง ความคาดหวังทางสังคมหรือการรับรู้ทางสังคมที่มีต่อวัดและอิทธิพลที่วัดส่งผลต่อสังคมในด้านต่างๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ บทบาทของวัดผู้วิจัยหมายถึง วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางมรดกทางวัฒนธรรม

๑.๕.๔ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร หมายถึง เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ใกล้กับเชิงสะพานพระพุทธรยอดฟ้า ฝั่งธนบุรี โดยมีเลขทะเบียนวัดที่ ๒๔ ถนนประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร การบูรณะวัดส่งผลให้วัดได้รับรางวัลยอดเยี่ยม อันดับ ๑ (Award of Excellence) ให้โครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ด้านการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก)

๑.๕.๕ พุทธสันติวิธี หมายถึง วิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดของวิธีที่เป็นเครื่องมือทางพระพุทธศาสนาในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ หรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม รวมถึงแนวทางการป้องกันระงับไม่ให้ความขัดแย้งขยายตัวและสลายไป สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งชุดเครื่องมือพุทธสันติวิธีที่ผู้วิจัยใช้ในงานวิจัยนี้คือ หลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นเหตุก่อให้เกิดความระลึกถึงกัน ก่อให้เกิดความรักและความเคารพระหว่างกัน มี ๖ ประการ ได้แก่ เมตตาทายกรรม, เมตตาวิจิตรกรรม, เมตตาโมกกรรม, สาธารณโภคี, สีลสามัญญตา และทิวฐิสามัญญตา ทำให้เกิดความรักและความเคารพซึ่งกันและกัน และมีส่วนช่วยสร้างสรรค์สามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม

๑.๖ กรอบความคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบความคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงแนวคิดด้านการท่องเที่ยวชุมชนและแนวทางการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางความเชื่อ วัฒนธรรม และศาสนา และได้ทราบถึงหลักสาราณียธรรมซึ่งเป็นพุทธสันติวิธีในการนำมาใช้สร้างความปรองดองในสังคมตามหลักคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ได้ทราบถึงบริบทของการท่องเที่ยวชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีแนวทางและสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้การจัดการท่องเที่ยวชุมชนประสบความสำเร็จ

๑.๗.๓ ได้แนวทางการมีบทบาทของวัดที่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี โดยศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทประวัติความเป็นมาและสภาพโดยรอบของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาของงานวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี โดยศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน

๒.๒ แนวคิดความพึงพอใจของผู้รับบริการในฐานะนักท่องเที่ยว

๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืน

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของวัดในการพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการวัดอย่างสันติสุข

๒.๕ แนวคิดหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน

๒.๖ บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

๒.๗ บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน

๒.๑.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism – CBT)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นับว่าเป็นแหล่งรายได้ของประเทศไทยที่สามารถดึงดูดเม็ดเงินจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก ที่ต้องการมาพักผ่อนและหาความสุขจากธรรมชาติที่สวยงามและมีสุนทรียที่มีความหลากหลาย อีกทั้งการท่องเที่ยวในเชิงศิลปวัฒนธรรมประเพณีก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่นักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศต่างก็ให้ความสนใจไม่น้อยกว่ากัน แนวโน้มของการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญในการสร้างกระแสการท่องเที่ยววิถีไทย ซึ่งเป็นแหล่งกระตุ้นผลผลิตที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์การดำเนินชีวิตวิถีแบบไทยอันประกอบด้วยกลิ่นอายของความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นที่มีความ

หลากหลายและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข รวมไปถึงสินค้าและบริการของคนในชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวชุมชนนั้นนับว่าเป็นหน่วยท่องเที่ยวที่เล็กที่สุด แต่ในขณะเดียวกันกระแสความนิยมปัจจุบันกลับได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศไม่น้อยกว่าการท่องเที่ยวประเภทอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระแสผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจทั่วโลก ทำให้นักท่องเที่ยวมีกำลังในการท่องเที่ยวน้อยลง อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ตามมา ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเป็นที่ต่อรับความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากการท่องเที่ยวชุมชนจะเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีความเป็นอยู่ที่มีความหลากหลายแล้ว ในเรื่องของค่าใช้จ่ายก็มีส่วนเหมือนไปเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมหรือมีชื่อเสียงบางแห่ง

อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องของการท่องเที่ยวชุมชนนี้ มีผู้ให้ความหมายและได้ให้นิยามไว้หลายแง่มุม ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอนิยามความหมายของการท่องเที่ยวชุมชนไว้พอสังเขป ดังนี้

สินธุ์ สโรบล และคณะ ได้ให้นิยามไว้ว่า “การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นคนกำหนดทิศทางทางการท่องเที่ยว โดยชุมชนตอบสนองความต้องการของชุมชนเน้นที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน มีการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปองค์กรชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ที่เน้นธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง”^๑ สอดคล้องกับ **พจนานวนศรี** ได้ให้นิยามไว้ว่า “การท่องเที่ยวชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม ๕ ด้านพร้อมกันทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการ^๒ นอกจากนี้การท่องเที่ยวชุมชน ยังมีความหมายครอบคลุมถึงการที่ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน”^๓ และการท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชน โดยนำเสนอของดีของชุมชนมาให้คนภายนอกได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และการสร้างรายได้เพิ่ม และยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนานักท่องเที่ยวให้มีประสบการณ์ใหม่ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวัน”^๔ และการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการจัดการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิดที่ว่าสมาชิกชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่าง

^๑ สินธุ์ สโรบลและคณะ, การท่องเที่ยวชุมชน, แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์นิดาเพรส, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^๒ พจนานวนศรี, การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ ๘-๑๕, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ๒๕๔๖, หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^๓ พจนานวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^๔ จริญญา แดงน้อย, สถาบันการท่องเที่ยวชุมชน (CBT-I), แนวคิดและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dot-i.org/index> [๓๐ ก.ค. ๒๕๕๗].

เหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นหลัง และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ”^๕

จากนิยามต่างๆ ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการจัดการร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อมอบประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นให้ผู้มาเยือนร่วมกันรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว อาทิเช่น ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ตลอดจนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนอันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป อย่างไรก็ตาม การจะเปิดพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องกำหนดให้ชัดเจนและสามารถสื่อสารให้สมาชิกชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มองเห็นในทิศทางเดียวกันซึ่งวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีรายละเอียดในประเด็นต่อไป

๒.๑.๒ วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายในการเปิดการท่องเที่ยวชุมชน

วิสัยทัศน์การเปิดท่องเที่ยวชุมชน: การเปิดการท่องเที่ยวของชุมชนจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์และตัดสินใจให้รอบคอบอันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของสมาชิกชุมชน มี ๓ รูปแบบดังนี้

๑) **การร่วมกันแก้ปัญหาชุมชน** มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอกให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมเพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

๒) **การจัดการของชุมชน** การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบ การแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้อง และสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวชุมชนเองเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

๓) **กระบวนการเรียนรู้** การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองว่ารายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว^๖

ทั้ง ๓ รูปแบบที่กล่าวมาข้างต้นนี้ มีพื้นฐานความคิดจากชุมชนเองที่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อสารต่อคนภายนอกโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนี้ ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของ

^๕ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ใน กนกรรณ ชูชาญ, การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

^๖ พวงา สวนศรี, การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ ๘-๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๕-๑๙๐.

นักท่องเที่ยวนอกในการเคารพกฎ กติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่าง วัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ในการเปิดการท่องเที่ยวชุมชน: จากการกำหนดวิสัยทัศน์ที่จัดทำ ร่วมกันในชุมชน จึงนำมาสู่การกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรมให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดย ชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนสนับสนุนการพัฒนาชุมชนมี ๔ ประการหลัก ดังนี้

๑) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเป็นกิจกรรมที่ เชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของ ประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย เป็นต้น

๒) เพื่อเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้าใจ ให้เห็นถึงคุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

๓) เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่เผชิญต่อผลกระทบทางการ ท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็น ระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔) เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ระบุถึง องค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชนมีอยู่ ๔ ด้าน ได้แก่

๑) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม** ได้แก่ การที่ชุมชนมีฐาน ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาตนเอง และใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น อย่างยั่งยืน ตลอดจนชุมชนมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๒) **ด้านองค์กรชุมชน** ได้แก่ การที่ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกันมีปราชญ์ หรือ ผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

๓) **ด้านการจัดการ** ได้แก่ การที่ชุมชนมีกฎและกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรที่มีกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมให้มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมี กองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

๔) **ด้านการเรียนรู้** ได้แก่ การที่ชุมชนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมีลักษณะที่ สามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิด

กระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือนและสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน^๗

๒.๑.๔ ผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชุมชน

จากความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาสมาชิกชุมชน ผลของการท่องเที่ยวชุมชนมิได้มีแต่เพียงด้านบวกแต่เพียงอย่างเดียว ผลจากการประกอบการท่องเที่ยวชุมชนมีทั้งที่เป็นด้านบวกและด้านลบกับชุมชน ดังนี้

๑) ผลกระทบด้านบวก การท่องเที่ยวชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้น มีการรวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน คือ การรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรของชุมชนและเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

๒) ผลกระทบทางลบ การท่องเที่ยวชุมชนทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากการท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยวและที่สำคัญ คือ อาจถึงกับสูญเสียอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป ดังนั้น แต่ละชุมชนจึงต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนของตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชน คือ การรักษาระบบและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษสืบทอดกันมา ชุมชนต้องไม่ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรมและไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน^๘

ดังนั้น การท่องเที่ยวชุมชนนอกจากจะนำการพัฒนาชุมชนทั้งด้านของทุนมนุษย์ด้านรายได้ และยังสามารถสร้างความสุขให้กับนักท่องเที่ยวได้แล้ว ประเด็นที่ต้องคำนึงถึงคือเรื่องผลกระทบที่จะตามมา การเตรียมการรับมือป้องกันปัญหา ทั้งนี้ ก็เพื่อให้การท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนสามารถสืบทอดเป็นมรดกให้กับคนรุ่นหลังได้ต่อไป แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีการศึกษาไว้ ดังนี้

^๗ สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, รายงานวิจัย, โครงการบูรณาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็นศูนย์กลาง, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^๘ วีระพล ทอฆมา และ ประเจต อำนวย, ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗-๒๒.

๒.๑.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนโดยคำนึงถึงขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

SWARBROOKE ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวซึ่งทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและโครงสร้างทางสังคมด้วย นอกจากนี้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีหลักสำคัญ ๕ ประการ กล่าวคือ

๑) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องไม่ต่อต้านการเจริญเติบโต อันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโต และการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดนี้

๒) จะต้องจัดการวางแผนและจัดการที่เหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์

๓) ควรให้ความสำคัญถึงผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น

๔) ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องไม่มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อม แต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการบริการ

๕) ควรให้ความสำคัญกับความต้องการที่ทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจ แต่ต้องอยู่ภายใต้ความเสมอภาคและยุติธรรม^๔

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: ชูลิทธิ ชูชาติ ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ซึ่งสามารถสรุปเป็นองค์ประกอบแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมี ๖ องค์ประกอบดังนี้ คือ

๑) ด้านการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือน

๒) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามและประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

๓) ด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนารูปแบบการบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของ

^๔ อิศรา เสยานนท์ และไพรินทร์ สมภพสกุล, “การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของธุรกิจโฮมสเตย์: กรณีศึกษาโฮมสเตย์บริเวณตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, รายงานวิจัย, (โครงการทุนส่งเสริมงานวิจัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

นักท่องเที่ยงให้ได้รับความพึงพอใจโดยรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๔) ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการที่มุ่งแสวงหานักท่องเที่ยงที่มีคุณภาพซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม โดยให้นักท่องเที่ยงได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

๕) ด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการท่องเที่ยวของตนเองและให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

๖) ด้านจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม^{๑๐}

กล่าวได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวชุมชนล้วนแต่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ “คนในชุมชน” ที่รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชน และแสดงออกด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานกันเป็นเครือข่ายส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ถึงธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ของชุมชนสู่บุคคลภายนอกที่มาในรูปแบบของนักท่องเที่ยง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างนักท่องเที่ยงและคนในชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรดั้งเดิมของชุมชนและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันจะส่งผลกลับคืนสู่การพัฒนาคนในชุมชนให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพอีกทางหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตามการจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยงซึ่งมีรายละเอียดที่พึงศึกษาทำความเข้าใจที่ผู้วิจัยได้นำเสนอต่อไป

๒.๒ แนวคิดความพึงพอใจของผู้รับบริการในฐานะนักท่องเที่ยง

๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของความพึงพอใจ

คำว่า “ความพึงพอใจ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “SATISFACTION” ซึ่งมีความหมายโดยทั่วไปว่า “ระดับความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง”^{๑๑} และมีนักวิชาการและนักจิตวิทยาให้ความหมายไว้ดังนี้

Vroom กล่าวว่าไว้ว่า ทศนคติและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสามารถใช้แทนกันได้ เพราะทั้งสองคำนี้หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทศนคติด้านบวกจะแสดง

^{๑๐} ชูสิทธิ์ ชูชาติ, องค์ประกอบพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว, *จลสารการท่องเที่ยว*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม ๒๕๓๘ - ธันวาคม ๒๕๓๘).

^{๑๑} จิตตินันท์ เดชะคุปต์, *จิตวิทยาการบริหารอุตสาหกรรมท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

ให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น และทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ^{๑๒} สำหรับ Wolman มองว่า ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึก (Feeling) มีความสุขเมื่อประสบผลสำเร็จตามความหวัง ความต้องการจากแรงจูงใจ^{๑๓} นอกจากนี้ McCormick กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นแรงจูงใจของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic needs) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับผลสัมฤทธิ์และสิ่งจูงใจ (Incentive) และพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ต้องการ^{๑๔} และจากการศึกษาของ วัฒนา เพ็ชรวงค์ ได้สรุปความหมายของความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกหรือทัศนคติทางด้านบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลนั้นได้ แต่ทั้งนี้ความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันขึ้นกับค่านิยมและประสบการณ์ที่ได้รับ^{๑๕}

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติหรือความเห็นต่อสิ่งนั้นในเชิงบวก และความพึงพอใจของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับเฉพาะตัวบุคคล เพราะแต่ละบุคคลมีค่านิยม ประสบการณ์ วิธีทางความคิดที่ต่างกันไป สำหรับการท่องเที่ยวชุมชนนั้น นักท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นผู้รับบริการจากการท่องเที่ยวชุมชน การที่นักท่องเที่ยวจะกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเอง โดยนักการตลาดได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ “ความพึงพอใจของผู้รับบริการ” ไว้ ๒ นัย กล่าวคือ

๑) ความหมายที่ยึดสถานการณ์การซื้อเป็นหลัก ความหมายว่า ความพึงพอใจเป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการประเมินสิ่งที่ได้รับภายหลังสถานการณ์การซื้อสถานการณ์หนึ่ง

๒) ความหมายที่ยึดประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าเป็นหลัก ความหมายว่า ความพึงพอใจ เป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการประเมินภาพรวมทั้งหมดของประสบการณ์หลายๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือบริการในระยะเวลาหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าความพึงพอใจ หมายถึง การประเมินความสามารถของการนำเสนอผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตรงกับความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง^{๑๖}

^{๑๒} Vroom, 1964: 328 Working and Motivation, อังโน จันทรเพ็ญ ตูเทศานันท์, “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการดำเนินงานของสถานธนานุบาลในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๗.

^{๑๓} Wolman, 1973: 304 Dictionary of Behavioral Science, อังโน จันทรเพ็ญ ตูเทศานันท์, “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการดำเนินงานของสถานธนานุบาลในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๗.

^{๑๔} McCormick, 1965: 299 Industrial Psychology, อังโน วัฒนา เพ็ชรวงค์, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการใช้บริการ”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

^{๑๕} วัฒนา เพ็ชรวงค์, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการใช้บริการ”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘.

^{๑๖} จิตตินันท์ เดชะคุปต์, จิตวิทยาการบริหารอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙-๒๑.

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นระดับความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่างๆ ของบุคคลตามความรู้ความเข้าใจที่ต้องการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้ โดยเปรียบเทียบสิ่งที่ได้รับจริงมากกว่าหรือเท่ากับคาดหวังไว้ บุคคลนั้นจะรู้สึกเกิดความพึงพอใจ ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งที่ได้รับจริงน้อยกว่า ที่คาดหวังไว้ บุคคลนั้นจะรู้สึกไม่พอใจ ซึ่งความรู้สึกนี้สามารถแปรเปลี่ยนได้หลายระดับตามปัจจัยแวดล้อมและเงื่อนไขของการบริการในแต่ละครั้ง

๒.๒.๒ ความสำคัญของความพึงพอใจในการบริการ

ความพึงพอใจในการบริการ ถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของความสำเร็จในการดำเนินงานบริการที่สร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า เพื่อให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกที่ดีและประทับใจในบริการที่ได้รับ และกลับมาใช้บริการเป็นประจำ การศึกษาความพึงพอใจของลูกค้าตลอดจนผู้ปฏิบัติงานบริการจึงเป็นเรื่องสำคัญ ที่จะนำความรู้ความเข้าใจมาปรับปรุงให้ได้เปรียบในเชิงการแข่งขันทางการตลาดเพื่อความก้าวหน้าและการเติบโตของธุรกิจบริการอย่างไม่หยุดยั้ง และส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความพึงพอใจจึงมีความสำคัญต่อผู้ให้บริการและผู้รับบริการตามที่ **จิตตินันท์ เตชะคุปต์** ได้อธิบายความสำคัญไว้ ดังนี้

๑) ความสำคัญต่อผู้ให้บริการ ต่อความพึงพอใจของลูกค้าซึ่งเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของการบริการ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานบริการจำเป็นต้องสำรวจความพึงพอใจของลูกค้าเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์บริการ และลักษณะของการนำเสนอบริการที่ลูกค้าชื่นชอบ ทำให้เข้าใจถึงความคาดหวังของผู้รับบริการและสามารถสนองตอบบริการที่ตรงกับลักษณะและรูปแบบที่ผู้รับบริการคาดหวังไว้ได้จริง ซึ่งจะนำมาสู่ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจของการบริการ ความเต็มใจที่จะให้บริการ ตลอดจนความรู้ความสามารถในการให้บริการด้วยความเชื่อมั่นและความเข้าใจต่อผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพและความสำเร็จของงานบริการ อีกทั้งการให้ความสำคัญกับความต้องการและความคาดหวังของผู้ปฏิบัติงานบริการเป็นเรื่องจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการให้ความสำคัญกับลูกค้า การสร้างความพึงพอใจในงานให้กับผู้ปฏิบัติงานบริการย่อมทำให้พนักงานมีความรู้สึกที่ดีต่องานที่ได้รับมอบหมาย และตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถอันจะนำมาซึ่งคุณภาพของการบริการที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และส่งผลให้กิจการบริการประสบความสำเร็จอีกด้วย

๒) ความสำคัญต่อผู้รับบริการ การตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าเป็นตัวผลักดันคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะการบริการในหลายด้านช่วยอำนวยความสะดวกและแบ่งเบาภาระการตอบสนองความต้องการของบุคคลทั้งฝ่ายผู้รับบริการและผู้ให้บริการ นอกจากนี้ ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานบริการ ช่วยพัฒนาคุณภาพของงานบริการและอาชีพบริการส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานในแต่ละองค์กร โดยที่องค์กรพึงให้ความสำคัญกับการสร้างความพึงพอใจในงานให้กับผู้ปฏิบัติงานบริการ ทั้งในด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ค่าตอบแทนสวัสดิการ และความก้าวหน้าในชีวิตการงาน ทำให้ผู้มีหน้าที่ให้บริการยอมทุ่มเทความพยายามในการเพิ่มคุณภาพมาตรฐานของงานบริการให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าและการสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าให้ใช้บริการต่อไป

เห็นได้ว่า ความพึงพอใจในการบริการต้องให้ความสำคัญทั้งสองลักษณะ คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อการบริการ และความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติงานบริการที่มีส่วนสัมพันธ์กันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการบริการและการดำเนินงานบริการให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวชุมชนหากมีการหมั่นศึกษาวิเคราะห์เข้าใจถึงความสำคัญของความพึงพอใจที่ต้องคำนึงถึงทั้งฝ่ายที่เป็นผู้ให้และผู้รับย่อมจะนำพาความสุขมาสู่ทั้งตัวชุมชนในฐานะของเจ้าของสถานที่และส่วนของนักท่องเที่ยวที่อยากจะกลับมาเที่ยวชุมชนแห่งนี้ในครั้งต่อไป อย่างไรก็ตามประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการหรือนักท่องเที่ยวที่อยู่นั้นยังมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๒.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการหรือนักท่องเที่ยว

๑) ผลผลิตภัณฑบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการจะเกิดขึ้นเมื่อได้รับบริการที่มีลักษณะ คุณภาพ และระดับการให้บริการตรงกับความต้องการ ความเอาใจใส่ขององค์กรในการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วยความสนใจในรายละเอียดของสิ่งที่ลูกค้าต้องการใช้ และคำนึงถึงคุณภาพของการนำเสนอบริการเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจ

๒) ราคาค่าบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการขึ้นอยู่กับราคาค่าบริการที่ผู้รับบริการยอมรับ หรือพิจารณาว่าเหมาะสมกับคุณภาพของการบริการตามความพึงพอใจตามความเต็มใจที่จะจ่าย (Willingness to pay) ของผู้รับบริการ ทั้งนี้ เจตคติของผู้รับบริการที่มีต่อราคาค่าบริการกับคุณภาพของการบริการแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกัน

๓) สถานที่บริการ การเข้าถึงบริการได้สะดวกเมื่อลูกค้ามีความต้องการย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการบริการ ทำเลที่ตั้งและการกระจายสถานที่บริการให้ทั่วถึงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้า จึงเป็นเรื่องสำคัญ

๔) การส่งเสริมแนะนำบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการเกิดขึ้นจากการได้ยินข้อมูลข่าวสารหรือบุคคลอื่นกล่าวขานถึงคุณภาพของการบริการไปในทางบวก ซึ่งหากตรงกับความเชื่อที่มีอยู่ก็จะรู้สึกดีกับบริการดังกล่าว อันเป็นแรงจูงใจผลักดันให้มีความต้องการบริการตามมาได้

๕) ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการ/ผู้บริหารการบริการ และผู้ปฏิบัติงานบริการ ล้วนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจทั้งสิ้น โดยคำนึงถึงความสำคัญของลูกค้าเป็นหลัก ย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจได้ง่าย

๖) สภาพแวดล้อมของการบริการ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้า ลูกค้ามักจะชื่นชมสภาพแวดล้อมของการบริการที่เกี่ยวข้องกับ การออกแบบอาคารสถานที่ ความสวยงามของการตกแต่งภายในด้วยเฟอร์นิเจอร์และการให้สีสรร การจัดแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน ตลอดจนการออกแบบวัสดุเครื่องใช้ในงานบริการ

๗) กระบวนการบริการ วิธีการนำเสนอบริการในกระบวนการบริการเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า ประสิทธิภาพของการจัดการระบบการบริการส่งผลให้การปฏิบัติงานบริการแก่ลูกค้ามีความคล่องตัว และสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างถูกต้องมีคุณภาพ

เมื่อศึกษาถึงแนวความคิดการท่องเที่ยวชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน ประกอบกับการเข้าใจ เข้าถึง ความต้องการหรือความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดมีส่วนร่วมซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญและเป็นกุญแจในการขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความสามารถในการแข่งขันและประสบผลสำเร็จ นำความเจริญมาสู่ชุมชนท้องถิ่นและสามารถคืนความสุขให้สังคม โดยผู้วิจัยได้นำแนวความคิดมีส่วนร่วมมานำเสนอในประเด็นต่อไป

๒.๓ แนวความคิดมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืน

๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ **สุนันทา อำไพเจนเจริญ** ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง^{๑๗} ในขณะที่**กรณิกา ชมดี** ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์^{๑๘}

นอกจากนี้ **Franklyn Lisk** ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในแบบมุมมองที่กว้างๆ หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับ และทุกรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบแนวความคิดมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวาง ในการเลือก การบริหาร และการประเมินผลของแผนงานและโครงการต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น^{๑๙} และ**สมหมาย กิตยากุล** กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมอุทิศตนเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน และ

^{๑๗} สุนันทา อำไพเจนเจริญ, “การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนต่อนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในเทศบาลเมืองขลุง อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

^{๑๘} กรณิกา ชมดี, “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๑.

^{๑๙} Franklyn Lisk, **ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา [www:http://vup.stou.ac.th/source/cscamnon Topic%2012.1.pdf](http://vup.stou.ac.th/source/cscamnon Topic%2012.1.pdf), 1985 : 15-16.

ต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาได้และหากมีโอกาส และได้รับคำชี้แนะอย่างถูกต้อง^{๒๐}

ทั้งนี้จากแนวคิดของเกียรติกศักดิ์ เรือนทองดี ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน คือ การร่วมกันคิดแก้ไขปัญหา การดำเนินการ และกิจกรรมในชุมชน ร่วมวางแผนโครงการ ร่วมปฏิบัติงานในรูปแบบของการเสียสละด้านแรงงาน การบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ และร่วมติดตามผลการดำเนินงาน บำรุงรักษาสาธารณประโยชน์ของชุมชน ทั้งนี้ การแสดงออกในการมีส่วนร่วมอาจเป็นการแสดงออกของบุคคลโดยตรง โดยผ่านองค์กรประชาชนในชุมชนเอง^{๒๑} นอกเหนือจากนี้สมชาย สนั่นเมือง ได้ระบุถึง แนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีการมุ่งไปสู่ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

๑) ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้ทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับ รับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

๒) ระดับแผน จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับของแผน

๓) ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ในทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจนกว่าจะมั่นใจว่าสมาชิกชุมชนทุกคน ทุกระดับ ดำเนินการไปถูกทิศทางแล้ว

๔) มีการติดตามและให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง^{๒๒}

๒.๓.๒ ลักษณะและองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชน

Chapin ได้ทำการศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมและแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น ๕ ลักษณะ ดังนี้

- ๑) การมีส่วนร่วมประชุม
- ๒) การมีส่วนร่วมบริจาคเงิน
- ๓) การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
- ๔) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ

^{๒๐} สมหมาย กิตยากุล, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มแม่น้ำสรวย จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

^{๒๑} เกียรติกศักดิ์ เรือนทองดี, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาศึกษาเฉพาะกรณีตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓.

^{๒๒} สมชาย สนั่นเมือง, “ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว”, วารสารการท่องเที่ยว, ฉบับที่ ๒, ปีที่ ๑๗ (เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕-๓๓.

๕) การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ^{๒๓}

องค์การอนามัยโลก (WHO and UNICEF) ได้เสนอรูปแบบที่สมบูรณ์ของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

๑) การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

๒) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรและควบคุมเงินงบประมาณ

๓) การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับการพึ่งพาตนเอง

๔) การได้รับประโยชน์ ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือรูปวัตถุก็ได้^{๒๔}

เดโซ แสงภักดี ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ใช้ในการทำงาน ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๒) มีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่ต้องใช้

๓) มีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยการนำกิจกรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งนี้ ให้อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม^{๒๕}

นอกจากนี้ **ศิริราภรณ์ ภิญโญชุต** ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบหนึ่งที่คนในสังคมได้พัฒนาความคิด สติปัญญา ความรู้ความสามารถ โดยการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสังคม ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนในรูปแบบใหม่ และใช้หลักการพัฒนาจากล่างสู่บนเป็นปัจจัยสำคัญ ประชาชนสามารถเป็นตัวแทนในการเจรจา

^{๒๓} อ่างใน อภรณ์ จันทร์สว่าง, *การพัฒนาบุคลากรกลุ่มและชุมชน*, (กรุงเทพฯ: มหวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔).

^{๒๔} WHO and UNICEF, *Primary Health Care*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http:// Geneva World Health Organization; 1978 Report of the international Conference on Primary Health Care Alma-Ata, Ussr, 6-12 September 1978>.

^{๒๕} เดโซ แสงภักดี, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของสมาชิกกลุ่มอาชีพ จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐-๓๑.

ต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มบุคคลอื่นๆ ได้ ซึ่งประชาชนจะต้องมีอิสระในความคิด และการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและกำหนดกิจกรรมต่างๆ ของตนเอง^{๒๖}

สุวัฒน์ สมจิตรสกุล ได้กล่าวไว้ว่า ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยเริ่มต้นตั้งแต่การถกเถียง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน โดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาาร่วมกันในเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น ๕ ขั้นตอนดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการอีกด้วย

๒) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดแนวทางและวิธีการในการดำเนินงาน ตลอดจนการกำหนดแหล่งทรัพยากร และการใช้ทรัพยากร

๓) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ การสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน ตลอดจนการดำเนินการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาร่วมกันทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ

๕) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปแบบของการประเมินย่อย หรือกระทำในรูปแบบการประเมินผลรวมซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การตัดสินใจ เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจ ในการดำเนินการพัฒนาจึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถที่จะกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของชุมชนได้ด้วยตนเอง^{๒๗}

^{๒๖} ศิริภรณ์ ภิญโญชูโต, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนบ้านช่วงบุก ตำบลห้วยไร่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘.

^{๒๗} สุวัฒน์ สมจิตรสกุล, ปัจจัยที่ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ในอำเภอลำปาง จังหวัดนครพนม, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙).

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวโดย **D.Amore** ได้เสนอแนะว่า การจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้^{๒๘}

๑) ทำให้ประชาชนได้ทราบถึงข้อดีในแง่เศรษฐกิจ ผลได้ ทำให้ประชาชนสนับสนุน และมีความสุภาพต่อนักท่องเที่ยว

๒) การวางแผนด้านการท่องเที่ยวโดยทำจากประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่น และเป็นเจ้าของทรัพยากร ทั้งนี้ เพื่อให้เจ้าของท้องถิ่นดำรงชีวิตตามปกติ ในขณะที่เดียวกันประชาชนสามารถเฝ้าระวังธุรกิจท่องเที่ยวในทางที่สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับเจ้าของท้องถิ่น

๓) ภาพลักษณ์ที่ใช้ในการส่งเสริมความสนใจของแต่ละท้องถิ่น ควรได้รับความคิดเห็นจากเจ้าของท้องถิ่น

๔) ส่งเสริมความร่วมมือของเอกชน เพื่อรักษาแหล่งนันทนาการที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้ได้

๕) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ความตระหนัก เคารพในวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น

๖) นักลงทุน นายทุกในท้องถิ่น รวมถึงแรงงาน ควรมีการลงทุนจากนักลงทุนภายในท้องถิ่น และกลุ่มผู้ใช้แรงงานในการพัฒนาทรัพยากรนันทนาการ

๗) การนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ วิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนท้องถิ่น

๘) ในการจัดการท่องเที่ยวควรสะท้อนให้เห็นชีวิตของคนในท้องถิ่นและนำเอาความภูมิใจของชุมชนสะท้อนให้เห็นในแหล่งท่องเที่ยววันด้วย

๙) หาแนวทางแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่น เนื่องจากมีกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ทำให้ท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลง

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน **ชูเกียรติ ภัยลี** ได้นำเสนอไว้ ๓ ประการ ดังนี้

๑) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม อันมีเหตุผลที่สำคัญ คือ ประการแรก คือ มองเห็นว่าตนจะได้ผลตอบแทนจากการเข้าร่วม และประการที่สอง คือ การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

๒) ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองช่องทางในการมีส่วนร่วมและมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมจะได้กำหนดเงื่อนไขตามสภาพความเป็นจริงของตนได้ และมีการกำหนดการทำกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอย่างไร

^{๒๘} D.A more, อังโน กังสตาล ภูสิงหา, “การเสริมบทบาทของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษา อบต. บ้านเปิดกับบึงโคตร อำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐.

๓) ปัจจัยด้านอำนาจ คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายวิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้^{๒๙}

ทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สิ่งที่สามารถแสดงให้เห็นพลังของการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างชัดเจนคือ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยปราศจากความขัดแย้ง ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรในชุมชนนั้นมีผู้นำเสนอไว้หลายแง่มุมผู้วิจัยสรุปได้ ดังนี้

๒.๓.๓ แนวคิดศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากร

การที่ชุมชนท้องถิ่นมีการดำรงชีพที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความอยู่รอดของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับความยั่งยืนของธรรมชาติที่จะมีประโยชน์ให้ชุมชน ดังนั้น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องดำเนินไปอย่างมีดุลยภาพกับการดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ตลอดไป ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ หากมองถึงการพัฒนาในระยะยาวประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้นทั้งในแง่ของการตัดสินใจและดำเนินการในการพัฒนาองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่เกิดขึ้นมาจากกลุ่มผู้นำชุมชนกลุ่มวัฒนธรรมในหมู่บ้าน หรือแม้แต่เครือข่ายที่มาร่วมกันต่อต้านการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากภายนอกที่มาจากทิศทางการพัฒนาสมัยใหม่ทำให้เกิดกระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมที่มองเห็นทรัพยากรเป็นเพียงสินค้า โดยอาศัยกลไกของรัฐที่รวบอำนาจในการจัดการทรัพยากรเอาไว้ที่ส่วนกลาง ปฏิเสธสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนดั้งเดิมหลายชุมชนได้รับผลกระทบจากกระแสทุนนิยมอย่างหนัก บางชุมชนได้มีการปรับตัวต่อสู้กับกระแสการพัฒนาโดยใช้พลังชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวเป็นองค์กร หรือเครือข่ายองค์กรชุมชนที่พยายามรักษาสีทิวทัศน์ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนเหล่านี้มีกระบวนการแก้ไขปัญหาคือต้องอาศัยศักยภาพ การเรียนรู้ ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ โดยค้นหาสาเหตุของปัญหาต่างๆ และแสวงหาแนวทางแก้ไขโดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุย เสวนาและการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อหาทางออกอย่างเป็นรูปธรรม^{๓๐}

โกลม แพรททอง ได้กล่าวไว้ว่า ไม่ว่าจะจัดการทรัพยากรโดยชุมชนจะเป็นไปในรูปแบบใดก็ตามการจัดการที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงและความยั่งยืนของทรัพยากรจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงการประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนท้องถิ่นนั้น โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญๆ คือ

^{๒๙} ชูเกียรติ ภัยลี, “การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปราบปรามและป้องกันอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖.

^{๓๐} สหทยา วิเศษ, **ประสบการณ์ของคน ชุมชน องค์กรในการจัดความรู้ท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๕๑).

๑) การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ภายในชุมชน ประโยชน์ที่ต้องการจากชุมชนจะเป็นสิ่งกำหนดวัตถุประสงค์ในการรักษาชุมชนเหล่านั้นไว้ เช่น เพื่อการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นแหล่งหรือเป็นสมบัติของส่วนรวม

๒) การมีระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมประชาชนในหมู่บ้าน การจัดการชุมชนจะมีระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ที่วางไว้เป็นที่ยอมรับของทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อมีการละเมิดจะมีการปรับโทษหรือการลงโทษตามกฎหมายที่ได้ตกลงกันได้

๓) องค์กรประชาชน เพื่อดำเนินการจัดการชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้จะต้องมีองค์กรของประชาชนที่เข้มแข็ง สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำองค์กรเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน

๔) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น การสนับสนุนทางวิชาการ การสนับสนุนอุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็น รวมถึงความสามารถในการนำกฎหมายที่มีอยู่เข้ามาคุ้มครองรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนไว้ เป็นต้น^{๓๑}

นอกจากนี้ **ฉลาดชาย รมิตานนท์และคณะ** ได้อธิบายถึงศักยภาพชุมชนในการปรับตัวเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติพบว่า ในปัจจุบันเมื่อชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาในยุคของการแย่งชิงทรัพยากรยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นพบว่า ประเพณีท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการแก้ปัญหากับภายนอกชุมชน แต่ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพในการปรับตัวเพื่อแก้ปัญหาโดยการคิดค้นแนวทางการแก้ปัญหาไว้ ๖ รูปแบบดังนี้

๑) การใช้ประเพณีและการเจรจาตกลงที่ไม่เป็นทางการ เช่น การจับกุมผู้ละเมิดทรัพยากร ซึ่งมีความยืดหยุ่นเพราะชุมชนสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง

๒) การรวมตัวกันเคลื่อนไหวคัดค้านและต่อต้าน มักใช้กับกรณีความขัดแย้งที่มาจกภายนอกกับการใช้อำนาจทางกฎหมายของรัฐที่ไม่ชอบธรรม

๓) การสร้างองค์กรชาวบ้านภายในท้องถิ่นเพื่อวางกฎเกณฑ์และวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชน โดยผ่านองค์กรท้องถิ่นต่างๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการจัดการ เป็นต้น หรือเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐ และเสริมสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง

๔) ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ เพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมให้การแก้ปัญหามาเพื่อให้รับรองข้อตกลงของชุมชนและเพื่อคานอำนาจของผู้มีอิทธิพลในการละเมิดทรัพยากรของชุมชน เช่น การแจ้งเจ้าหน้าที่ให้มาร่วมรับรู้และแก้ปัญหา การร้องเรียนเจ้าหน้าที่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมาละเมิดสิทธิการใช้ทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น

๕) การต่อรองกับรัฐเพื่อให้รับรองสิทธิชุมชนตามกฎหมายซึ่งจะเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งกับภายนอกได้ดีขึ้น เช่น การตั้งคณะกรรมการ

๖) การประสานกับหน่วยงานภายนอก เช่น นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และสื่อมวลชน เพื่อเพิ่มศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการต่อรองกับรัฐและผู้มีอิทธิพลที่มีปัญหาการ

^{๓๑} โกลม แพรกทอง, **แนวความคิดป่าชุมชน**, คู่มือเจ้าหน้าที่ของรัฐโครงการเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา, ๒๕๓๗).

แย่งชิงทรัพยากร^{๓๒}

กล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยว คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็น หรือมีบทบาทในการศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผลการบำรุงรักษา เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ และบรรลุตามเป้าหมายของการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้หากชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อหรือหลักศาสนาเดียวกันย่อมจะทำให้การพัฒนาหรือการขอความร่วมมือทำได้ง่ายขึ้น แต่สำหรับชุมชนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรมอาจเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและพึงมีข้อระมัดระวังในการประสานขอความร่วมมือ ดังนั้นในส่วนต่อไปผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นของแนวคิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรมในลำดับต่อไป

๒.๔ แนวคิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรม

๒.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม นับว่าเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งความหมายของวัฒนธรรมนั้นมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างน่าสนใจเช่น **สุเทพ สุทธเกษ์** ได้อธิบายถึงแนวคิดวัฒนธรรมผ่านแนวคิดของ **F.B. Tyloy** ไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นองค์รวมที่ซับซ้อนรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ และลักษณะนิสัยอื่น ๆ ที่บุคคลได้รับฐานะมาจากสังคม สภาวะของวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคม สามารถศึกษาได้ด้วยหลักทั่วไป เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของมนุษย์ เป็นต้น^{๓๓} นอกจากนี้ **จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ** ได้นำความหมายของนักวิชาการด้านวัฒนธรรม ๒ ท่าน ดังนี้

๑) Leslie A. White อธิบายว่า วัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบประกอบด้วยการกระทำ (แบบแผนของพฤติกรรม) วัตถุ (ทัศนคติ ค่านิยม) ที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ สามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนหนึ่งได้ง่าย

๒) Clyde Kluckhohn ได้อธิบายว่า วัฒนธรรมเป็นระบบที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพชน ซึ่งเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เห็นจากภายนอก (explicit designs) และแบบที่อยู่ภายใน (implicit designs) ที่สมาชิกของกลุ่มหรือสังคมร่วมกันสร้างขึ้น ประกอบด้วยกิจกรรมทั้งหมด ความเชื่อ ค่านิยม

ทั้งนี้ มีผู้สรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน ประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ ดังนี้

^{๓๒} ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ, **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา: สถานภาพและทิศทางบรรณาธิการไทย**, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐.

^{๓๓} สุเทพ สุทธเกษ์, “**พัฒนาการโมทัศน์พื้นฐานและทฤษฎีทางสังคมวัฒนธรรม (ภาคสอง)**”, (กรุงเทพฯ: มหานคร: บริษัท ดวงมลพิบลีซิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๐.

๑) องค์คติ (concepts) ได้แก่ สิ่งที่เป็นความเชื่อ แนวความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก ความรู้ และทัศนคติต่างๆ

๒) องค์พิธีการ (usages) หมายถึง พิธีกรรม ประเพณี การปฏิบัติต่างๆ ที่มีความหมายและวัตถุประสงค์แน่นอน

๓) องค์การ (organization) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อบรรลุความสำเร็จในวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีกฎระเบียบในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

๔) องค์วัตถุ (object) ซึ่งรวมทั้งที่มีรูปร่างเป็นตัวตน หรือสัดส่วนที่แน่นอนอันเป็นผลผลิตของการกระทำของคนในสังคม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตทางการเกษตรกรรม เป็นต้น^{๓๔}

ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวว่า วัฒนธรรมในสังคมไทยสามารถแบ่งออกได้ ๒ รูปแบบ ดังนี้

๑) วัฒนธรรมหลวง คือ สิ่งประดิษฐ์ที่รัฐได้สร้างขึ้นเพื่อสร้างแบบแผนทางสังคมให้เป็นแบบแผนเดียวกันในทุกด้าน

๒) วัฒนธรรมท้องถิ่น คือ แบบแผนการกระทำของสังคมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกัน เพราะแบบแผนทางพฤติกรรมมักจะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขในบริบทแต่ละพื้นที่^{๓๕}

จากการศึกษาความหมายของวัฒนธรรมสามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมหรือชุดการกระทำของสังคมที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ เพื่อทำหน้าที่กำหนดบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ให้อยู่ในรูปแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกันและทำหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ทางชนชั้นอีกด้วย

อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวถึงวัฒนธรรมมักจะถูกเชื่อมโยงกับหลักความเชื่อทางศาสนา ปรัชญาการมองวิถีความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้หล่อหลอมให้สังคมหรือชุมชนมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง แต่ในสมัยโลกยุคปัจจุบันนั้นได้ยื่นย่อเขตพรมแดนและเปิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยน วัฒนธรรมจึงทำให้สังคมในยุคใหม่นี้มีใช่เป็นเพียงสังคมใดหรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งแยกจากกัน แต่จะเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันทางกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมเรียกว่า “พหุวัฒนธรรม” ซึ่งมีผู้ที่สนใจให้การศึกษาประเด็นนี้ไว้ ดังนี้

๒.๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมในสังคมไทย

วิไล เปรมศรีรัตน์ ได้เสนอบทความทางวิชาการไว้ว่า ในปัจจุบันประเทศไทยเป็นดินแดนที่ประกอบด้วยประชากรที่มีความหลากหลายทางด้านภาษาและวัฒนธรรม มีจำนวนประชากรกว่า ๖๐ ล้านคน ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาทั้งสิ้นถึงกว่า ๗๐ กลุ่ม กระจายอยู่ใน

^{๓๔} งานวิจัย อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, “รายงานฉบับสมบูรณ์ วัฒนธรรมชาวไทยใหญ่: กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยใหญ่ในโครงการหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕-๒๐.

^{๓๕} ศรีศักร วัลลิโภดม, “พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน”, เอกสารประกอบการสัมมนา พิพิธภัณฑสถานไทยในศตวรรษใหม่, (กรุงเทพมหานคร, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ๒๕๔๔), หน้า ๒.

ส่วนต่างๆ ของประเทศ ภาษามีความเกี่ยวข้องกันทางด้านเชื้อสายโดยจัดอยู่ในตระกูลภาษา ๕ ตระกูล ได้แก่ ตระกูลไท (๒๔ กลุ่ม), ตระกูลออสโตรเอเชียติก (๒๓ กลุ่ม), ตระกูลออสโตรเนเซียน (๓ กลุ่ม), ตระกูลจีน-ทิเบต (๑๘ กลุ่ม), และตระกูลม้ง-เมี่ยน (๒ กลุ่ม) โดยกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาเหล่านี้มีสถานภาพทางสังคมและบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไปในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับชุมชน^{๓๖} กล่าวอีกนัยหนึ่งประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาแต่โบราณด้วยสภาพประชากรและพื้นที่ทำให้มีชนบทร่วมวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน อีกทั้งความเชื่อที่มาร่วมกับการเผยแพร่ศาสนาในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกัน ต่อมาภายหลังจากการปฏิรูปการปกครองโดยราชการที่ ๕ และการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ.๒๔๗๕ ทำให้ประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลลัทธิชาตินิยม รัฐบาลไทยจึงพยายามสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทยด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ จากแนวคิด “หนึ่งวัฒนธรรม หนึ่งรัฐ” โดยการดำเนินนโยบายผสมกลมกลืนด้วยการครอบงำ ปิดกั้นบังคับ และเบียดบังต่อกลุ่มวัฒนธรรมย่อยๆ เพื่อหวังจะสร้างสังคมอันหนึ่ง อันเดียวกันในลักษณะ “สังคมเชิงเดี่ยว”^{๓๗} แต่อย่างไรก็ตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศไทยก็ยังคงมีปรากฏให้เห็น ทั้งในด้านชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

กล่าวได้ว่า พหุวัฒนธรรม คือ ความหลากหลายในการดำเนินวิถีชีวิตที่มีความเหมือนและความต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ โดยเน้นการอยู่ร่วมกันและการยอมรับซึ่งกันและกัน แนวคิดเรื่อง พหุวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันกำลังเป็นกระแสนิยมในด้านการศึกษารจัดการเรียนการสอนที่สามารถให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ **แบงส์ (James A. Banks)** ได้เสนอมิติ (dimensions) ของการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมไว้ใน Race Culture and Education The Selected Works ออกเป็น ๕ มิติ ได้แก่

๑) การบูรณาการเนื้อหา (Content Integration) หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้แนวคิดทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เรียนรู้แนวความคิดของบุคคลในกลุ่มต่างๆ โดยบูรณาการหรือสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลายนี้ในสาระเนื้อหาของบทเรียน โดยการยกตัวอย่างเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมกลุ่มของตน เน้นในด้านให้มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระของบทเรียนที่ครูสอนโดยให้ครอบคลุมถึงวัฒนธรรมและการประพฤติปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ นอกเหนือจากการสอนบทเรียนในวิชาต่างๆ

๒) กระบวนการสร้างองค์ความรู้ (The Knowledge Construction Process) หมายถึง ให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความรู้ที่จะเรียนมักเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมของคนที่เป็นคนส่วนใหญ่ (Mainstream) ของประเทศหรือสังคมนั้นๆ กล่าวคือเนื้อหาที่ใช้ในการสอนจะมุ่งไปสู่การเสนอสิ่งที่มีความหมายต่อชนกลุ่มใหญ่ในสังคมนั้นๆ โดยไม่คำนึงว่าชนกลุ่มน้อยในสังคมนั้นๆ มีส่วนได้หรือส่วนเสียหรือไม่ หรือสามารถจะนำความรู้ที่นั้นๆ ไปประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตของเขาหรือไม่ การจัดการเรียน

^{๓๖} สุวิไล เปรมศรีรัตน์, “แผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดชายแดนไทยกัมพูชา-”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑).

^{๓๗} ชูพินิจ เกษมณี, “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณะ”, รายงานวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๗).

การสอนโดยเฉพาะหลักสูตรสังคมศึกษาจึงมักจะมุ่งเน้น ไปในการตอบสนองชนกลุ่มใหญ่ของสังคมเท่านั้น ดังนั้น การจัดเนื้อหาซึ่งเป็นองค์ความรู้จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วย

๓) การลดความเดียดฉันท์ (Prejudice Reduction) แนวทางที่จะนำนักเรียนไปสู่ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความไม่รังเกียจเดียดฉันท์ผู้อื่นที่มีความแตกต่างจากเรา เช่น เชื้อชาติ ทัศนคติ หรือวัฒนธรรม

๔) ความเสมอภาคในการจัดการเรียนการสอน (An Equity Pedagogy) กล่าวคือ จัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ สีผิว ตลอดจนความแตกต่างทางด้านชนชั้นทางสังคมได้เข้าถึงบทเรียนโดยเสมอภาคกัน

๕) กระบวนการทำให้วัฒนธรรมของโรงเรียนและโครงสร้างทางสังคมมีบทบาทมากขึ้น (An Empowering School Culture and Social Structure) การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมภายในโรงเรียนและพยายามให้นักเรียนทุกคน ทุกกลุ่มมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในโรงเรียน ถ้าโรงเรียนทุกโรงเรียนสามารถนำมิติทั้ง ๕ ประการมาประยุกต์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยการสร้างสังคมในโรงเรียน สร้างหลักสูตร สร้างบทเรียน พัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้แล้ว โรงเรียนนั้นจะประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์คนที่จะออกไปเป็นผู้นำในชุมชนที่ยอมรับคนกลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนได้

ดังนั้น การศึกษาพหุวัฒนธรรมศึกษา จึงเป็นเครื่องมือในการสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและนำไปสู่การเคารพในสิทธิของความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคม เพื่อการจัดการสร้างภาพตัวแทน (มายาคติทางชาติพันธุ์) แต่การมองเห็นภาพที่เป็นจริง บุคคลนั้นจะสามารถจัดอคติและการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ลงได้ โดยมุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบพหุลักษณะ ซึ่งมีวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นองค์ประกอบ ดังนั้น ในการบูรณาการวัฒนธรรมของชนต่างวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบการศึกษา จึงควรสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทัศนคติในการยอมรับความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรม เป้าหมายของการศึกษาพหุวัฒนธรรม จึงเป็นไปเพื่อ (๑) พื้นพหุวัฒนธรรมย่อย (๒) ลดอคติทางชาติพันธุ์ (๓) มีทัศนคติในการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม (๔) สร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น (๕) สร้างทางเลือกในชีวิตให้ผู้เรียนมากขึ้น

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สังคมไทยมีกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งภาษา วัฒนธรรม หรือการแต่งกาย ในความหลากหลายนี้กำลังถูกทำลายด้วยแนวคิดชาตินิยมเพราะความไม่เคารพในความแตกต่างหรือการมีอคติของชนชั้นจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น สิ่งที่สังคมไทยต้องตระหนัก คือ ความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายจึงจะทำให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันได้ และการจัดการท่องเที่ยวชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการเปิดใจยอมรับ เรียนรู้แลกเปลี่ยนและสร้างวัฒนธรรมและจุดหมายร่วมกันในการพัฒนาให้ชุมชนหรือท้องถิ่นของตนได้รับการยอมรับและสามารถสร้างรายได้ขยายผลผลิตในชุมชน ทั้งนี้ สังคมไทยซึ่งถือว่าเป็นสังคมที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ วัดซึ่งเป็นสถานที่ในการปฏิบัติศาสนกิจและที่อยู่ของสงฆ์จึงมีปรากฏให้เห็นอยู่ในพื้นที่ชุมชน เป็นศูนย์กลางของศาสนิกชนทำให้บทบาทของวัดมีอิทธิพลต่อชุมชน แม้ว่าชุมชนรอบด้านนั้นจะมีความเชื่อทัศนคติ ศาสนาที่แตกต่างกัน แต่สังคมไทยในอดีตก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขเหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะวัดซึ่งมีบทบาทเป็น

ศูนย์กลางการศึกษาของคนไทยในอดีตมีอิทธิพลต่อชุมชนในด้านการยอมรับและการมีส่วนร่วม ดังนั้นเมื่อกระแสสังคมให้ความสนใจในการท่องเที่ยวชุมชน จึงทำให้วัดหลายแห่ง มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอีกนัยหนึ่ง ดังนั้นประเด็นต่อไปผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทและความสำคัญของวัดในการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนควรเป็นอย่างไร

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดกับการพัฒนาชุมชน

๒.๕.๑ ความหมาย ลักษณะ และประเภทของบทบาท

ก่อนที่จะศึกษาบทบาทของวัด ประเด็นที่ควรทำความเข้าใจให้ตรงกันคือ เรื่องของคำว่าบทบาทนั้นมีความหมายลักษณะอย่างไร บทบาทมีประเภทใดบ้างและบทบาทของวัดควรเป็นอย่างไร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้อธิบายว่า บทบาท (Role) หมายถึง บุคคลจะต้องมีสถานภาพและบทบาททางสังคมจะเป็นตัวกำหนดการแสดงบทบาทของบุคคลให้ต่างกันออกไป เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสถานภาพของบุคคล เช่น บทบาทของเพื่อน บทบาทของลูก เป็นต้น^{๓๘} **สิทธิโชค วรรณสุนติกุล** ได้อธิบายถึงบทบาทภายใต้แนวคิดทางจิตวิทยาสังคมไว้ว่า บุคคลจะสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองได้จากการแสดงบทบาทของตน และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะทำให้บุคคลจะเรียนรู้ตนเองโดยผ่านสายตาผู้อื่น ทำให้รู้ถึงจิต อัตตา และเอกลักษณ์ของบุคคลว่าเป็นอย่างไรโดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หรือเรียกว่า รูปแบบของบทบาท (Role Playing)^{๓๙}

Davis and Newstrom และคณะ ได้สรุปถึงความหมายของบทบาทเป็นชุดการกระทำที่เกิดจากความคาดหวังของบุคคลอื่น เช่น อำนาจและความรับผิดชอบ การติดตามผลงานในโครงการต่างๆ และบทบาทเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพตำแหน่งของบุคคลในระบบสังคม^{๔๐}

Levinson ได้แบ่งปัจจัยในการเกิดบทบาท (Role) ได้ ๓ ปัจจัย คือ

๑) บทบาท (Role) หมายถึง ปทัสถาน (Norms) ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบ เป็นต้น ซึ่งผูกพันกับสถานภาพทางสังคมที่กำหนดไว้ บทบาทในความหมายนี้เป็นบทบาทที่คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่จะมุ่งเน้นไปถึงบทบาทหน้าที่ของบุคคลมากกว่า

๒) บทบาท (Role) หมายถึง การกระทำที่ผ่านตำแหน่งงานหรือสถานภาพทางสังคมของบุคคลนั้นๆ

^{๓๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๓.

^{๓๙} สิทธิโชค วรรณสุนติกุล, **การจัดการทรัพยากรมนุษย์**, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

^{๔๐} Davis, Keith; & Newstrom, J. W., **Human Behavior at Work : Organizational Behavior**, 7th ed, (New York: McGraw-Hill, 1985), p.53.

๓) บทบาท (Role) หมายถึง การกระทำของบุคคลที่กระทำโดยสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม^{๔๑}

Krech, Crutchfield and Ballachey สรุปโดยรวมได้ว่า บทบาท (Role) หมายถึง ความคาดหวังและสถานภาพที่สังคมกำหนดขึ้น สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ปัจจัย คือ

๑) บทบาทมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม กล่าวคือ บุคคลมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งงานที่บุคคลได้รับผิดชอบ ซึ่งตำแหน่งของบุคคลจะเข้ามากำหนดรูปแบบพฤติกรรมและการกระทำ ถ้าความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยน บทบาทของบุคคลจะเปลี่ยนตามไปด้วย

๒) บทบาทเกิดจากความคาดหวังของครอบครัว กล่าวคือ บทบาทของบุคคลจะถูกกำหนดจากการคาดหวังจากคนในครอบครัว ที่ไม่มีแต่ปัจจัยของความคาดหวังเท่านั้น อาจมีความเชื่อ แรงจูงใจ ความรู้สึก เจตคติ ของครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เพื่อเข้ามากำหนดการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลให้บรรลุเป้าหมาย

๓) บทบาทเกิดจากสถานการณ์และสถานภาพทางสังคม กล่าวคือ บทบาทที่ถูกกำหนดจากสถานการณ์และตำแหน่งที่เฉพาะเจาะจงของบุคคลจะมีมากขึ้นเมื่อบุคคลมีสถานภาพทางสังคมที่สูง เช่น นักบริหารระดับสูง เป็นต้น^{๔๒}

สุเทพ สุนทรเกษม ได้กล่าวถึงแนวคิดบทบาทของ Stryker ว่า บทบาทเกี่ยวข้องกับความคาดหวังทางพฤติกรรมของกลุ่มคน หรือบุคคลที่มีร่วมกัน ที่มีอยู่ในตำแหน่งต่างๆ ทางสังคม “การสวมบทบาท” โดยปกติของบุคคลนั้นจะไม่เพียงสวมบทบาทเฉย ๆ แต่จะสวมบทบาทอย่างจริงจังและมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ในบทบาทที่ได้รับซึ่งความหมายทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของบุคคลก็อาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงตามความหมายนั้นๆ ด้วย^{๔๓}

สรุปได้ว่า บทบาท (Role) หมายถึง การกระทำพฤติกรรมที่แสดงออกผ่านเงื่อนไขทางสังคม ที่ประกอบด้วย ความคาดหวัง สถานภาพ และสภาพแวดล้อมของผู้ถือบทบาท เช่น บทบาทของพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ทรงศีลเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีต่อสังคม เป็นต้น

๒.๕.๒ ประเภทของบทบาท

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายถึงประเภทของบทบาทไว้หลากหลายแนวคิดดังนี้
จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้แยกลักษณะบทบาทเป็น ๓ ประเภท

๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายหรือความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามได้

^{๔๑} Levinson, 1964 อ้างใน พิชญา รวยภิรมย์, “บทบาทของทหารเรือในการอนุรักษ์ปะการัง กรณีเกาะขาม อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี”, สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^{๔๒} Krech, Crutchfield and Ballachey (1962: 310-311), อ้างใน ดำรงค์ดี มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

^{๔๓} สุเทพ สุนทรเกษม, ทัศนศึกษาสังคมวิทยาพร้อมสมัยพื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีสังคมและวัฒนธรรม, เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ไกลบอลวิชั่น จำกัด, ๒๕๕๐, หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลที่คาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ เกี่ยวกับค่านิยมทัศนคติบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วยสถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกอดตัวของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ได้^{๔๔}

วีรพันธ์ พวงเพชร ได้อธิบายผ่านแนวคิด Hunt ว่า ประเภทของบทบาทสามารถแบ่งได้ ๕ ประเภท ดังนี้

๑) บทบาทที่ถูกกำหนดโดยสังคม เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ว่าบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้นต้องทำอะไร เช่น สังคมกำหนดว่าครูต้องมีหน้าที่สอนหนังสือ

๒) บทบาทที่กำหนดให้บุคคลเป็นตัวอย่างของสังคม เช่น การแต่งกาย การพูดจา ความประพฤติของคนในสังคมนิยมย้อมงถึงวัฒนธรรมของคนและสังคม

๓) บทบาทที่สังคมคาดหวัง เป็นบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังไว้ว่าผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไร

๔) บทบาทที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และหน้าที่ที่กำหนด เช่น พนักงานข้าราชการต้องปฏิบัติตามระเบียบที่กรมกระทรวงนั้นกำหนด

๕) บทบาทที่ต้องปฏิบัติตามคาดหวังของผู้ร่วมงานด้วยกัน คือ ผู้ดำรงตำแหน่งไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามที่ตนเองต้องการเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติตามความมุ่งหวังของผู้อื่นด้วย^{๔๕}

Turner and Others ได้อธิบายว่า บทบาท (Role) หมายถึง การปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) เหมือนบทละครบนเวที ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะการคาดหวังใน ๓ ลักษณะ คือ

๑) ความคาดหวังจาก “บท” (Expectation from the “Script”) หมายถึง ภาวะความเป็นจริงทางสังคม ที่เปรียบเสมือนกับบทละครที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ในบริบททางสังคม โดยมีปทัสถาน (Norm) เป็นตัวกำหนดว่า บุคคลควรมีพฤติกรรมเช่นไร

๒) ความคาดหวังจากผู้ร่วมแสดงคนอื่น ๆ (Expectation from other “Player”) หมายถึง การที่สังคมมีบรรทัดฐานที่ Script ที่จะกำหนดบทบาทของบุคคลในความสัมพันธ์กันทางสังคม บุคคลในสังคมจึงสวมบทบาท (Role taking) ซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเป็นตามหลักเกณฑ์ตามความคาดหวังร่วมกัน

^{๔๔} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๔๕} วีรพันธ์ พวงเพชร, “บทบาทของครูที่มีต่อการป้องกันการกระทำผิดของนักเรียนระดับอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓.

๓) ความคาดหวังจาก “ผู้ชม” (Expectation from the “Audience”) หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมที่มีสถานภาพและบทบาทที่ต่างกัน มาสู่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คาดหวังร่วมกัน^{๔๖}

Berlo การคาดการณ์ถึงการแสดงพฤติกรรมจากบทบาทในชุดพฤติกรรมของบุคคล กล่าวคือ การคาดการณ์ที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมในบทบาทของตนออกมา นั้นจะขึ้นอยู่กับสถานภาพหรือตำแหน่งของบทบาทของโครงสร้างที่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของบุคคลซึ่งมีปัจจัยหลักๆ ๓ ปัจจัย คือ

๑) บทบาทตามคำสั่ง (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่ถูกกำหนดไว้เป็นรูปแบบที่เป็นทางการและมีความชัดเจนว่าบุคคลควรปฏิบัติในบทบาทของตนอย่างไร

๒) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Role Descriptions) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกผ่านหน้าที่ของบุคคลที่ได้รับมา

๓) บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ ภาพที่บุคคลถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมและการปฏิบัติออกมาจากหน้าที่ที่ได้รับ^{๔๗}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ซึ่งแยกประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) บทบาทตามใบสั่ง (Prescribed roles) หมายถึง การปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง

๒) บทบาทตามใจ (Subjective roles) หมายถึง ความคาดหวังต่าง ๆ จะต้องผ่านอัตราหรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติขณะที่ผ่านตัวตนนี้เองตัวตนก็จะกลั่นกรองพิจารณาเลือกสรรลดทอนพลิกแพลงความคาดหวังนั้นๆ ให้เหมาะกับตนจุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

๓) บทบาทจริง (Enacted roles) หมายถึง พฤติกรรมจริงของปัจเจกชนหลังผ่านขั้นตอน ๒ ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผยก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็นถ้ามุ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งในถึงความคาดหวังหรือการตีความคาดหวังตามสถานภาพนั้น^{๔๘}

กล่าวได้ว่า แนวคิดความหมายเกี่ยวกับบทบาทมีประเด็นความหมายแตกต่างกันออกไปและมีทั้งบทบาทที่เป็นตัวบุคคล การรับรู้ของสังคมและความคาดหวัง แต่สำหรับบทบาทของวัดนั้นผู้วิจัยมองว่าเป็นบทบาทที่สังคมมีความปรารถนาและมุ่งหวังและเป็นบทบาทจริง กล่าวคือมีการกระทำหรือพฤติกรรมที่สื่อให้เห็นการตอบสนองความต้องการของสังคม อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดมีผู้ศึกษาไว้ ดังนี้

^{๔๖} Turner and Others, 1982: 129, อ้างใน ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๑๘.

^{๔๗} Turner and Others, 1982: 129, อ้างใน ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๑๙.

^{๔๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*, หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

๒.๕.๓ บทบาทของวัด

พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสังคมไทยมายาวนานโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการสืบสานต่อวัฒนธรรมและประเพณีรวมถึงการเผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนา อีกทั้งบทบาทของวัดในอดีตจึงมีหน้าที่เหมือนศูนย์กลางที่ต้องรับใช้ตอบสนองสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่ชุมชน โดยมีนักวิชาการที่ได้ให้ความเห็นที่ตรงกันว่า บทบาทของวัดในอดีตมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย ๑๒ ประการ คือ

๑) วัดเป็นโรงเรียนสำหรับคนทั่วไปที่ทำหน้าที่อบรมทางศีลธรรม วิชาการ และฝึกสอยอาชีพต่าง ๆ โดยชาวบ้านในท้องถิ่นจะส่งบุตรหลานของตนเข้ามาร่ำเรียนในการแสวงหาความรู้และอยู่รับใช้พระสงฆ์

๒) วัดเป็นสถานสงเคราะห์สำหรับคนทั่วไปที่เดือนร้อน ให้มาอาศัย เล่าเรียน จนมีอาชีพไปเลี้ยงตัวได้

๓) วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ทำหน้าที่เหมือนโรงแรมในปัจจุบันในการทำหน้าที่รับรองผู้เดินทางจากต่างแดน

๔) วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาคนเจ็บป่วย

๕) วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน โดยวัดชาวบ้าน และพระสงฆ์ช่วยกันดูแลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น เพื่อเป็นสถานที่ศูนย์กลางชุมชน

๖) วัดเป็นสถานที่เผยแพร่คำสอนและแสดงธรรมเทศนาแก่ชาวบ้าน

๗) วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน เช่น งานเทศน์มหาชาติ งานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

๘) วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ

๙) วัดทำหน้าที่เหมือนศาลท้องถิ่นที่คอยไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แก้ปัญหาชีวิตครอบครัว เป็นต้น

๑๐) วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

๑๑) วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้สาธารณะ เมื่อมีงานใดๆ ก็สามารถเบิกไปยืมใช้ได้ตามความสะดวก

๑๒) วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

บทบาทของวัดได้รับการยอมรับและถูกกล่าวขานในฐานะศูนย์ให้บริการช่วยเหลือคน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนไทยหรือคนต่างชาติ ซึ่งมีเรื่องราวของ William J. Klausner ซึ่งเป็นนักวิชาการสายมนุษยวิทยาเดินทางเข้ามาในเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยท่านเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านหนองขอน จังหวัดอุบลราชธานี และได้กลายเป็น “ลูกเขยชาวอุบล” ในที่สุด ได้เล่าว่าวัดในหมู่บ้านหนองขอน เป็นวัดที่อยู่เกือบใจกลางหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรม ชาวบ้านจะพากันมาทำบุญใส่บาตรและฟังเทศน์ฟังธรรมกันเป็นประจำ บางคนมาปรึกษาปัญหา

ส่วนตัวและขอคำแนะนำต่างๆ จากเจ้าอาวาส ตลอดจนงานบุญและงานประเพณีรื่นเริงจะมีเป็นประจำอยู่เรื่อยๆ และการประชุมเกี่ยวกับกิจการงานของส่วนรวมก็จะมากระทำกันที่วัด และนักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษายูเนสโก ชื่อ Nicholas Bennett ได้กล่าวถึงวัดในเมืองไทยว่า “เป็นเวลาหลายร้อยปีที่วัดได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้บริการต่างๆ ที่จำเป็น เช่น ให้การศึกษาแก่เด็กชาย ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านที่เดือดร้อน ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตลอดจนให้การรักษาพยาบาล นอกจากนี้วัดยังช่วยเก็บรักษาวัฒนธรรม โดยพระสงฆ์ได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ อีกด้วย”

สมัยรัชกาลที่ ๕ บทบาทของวัดเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีหน้าที่หลักเป็นสถานศึกษาแก่พระสงฆ์และประชาชน เมื่อประเทศไทยเกิดการปฏิรูปการศึกษาเป็นรูปแบบสมัยใหม่แล้วนั้น ศูนย์กลางการศึกษาของประชาชนยังขึ้นตรงกับวัด ด้วยเหตุที่ว่าวัดเป็นสถานศึกษาทางวัฒนธรรมและความรู้ที่ใช้สอนอิงอยู่กับพระพุทธศาสนาเพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาศีลธรรม คือ การรู้จักรักษาธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติที่เป็นมรดกและประเพณีที่ถูกสร้างขึ้น โดยกระจายสถานศึกษาไปยังวัดที่อยู่ภายใต้การควบคุมของทางราชการ

ผลพวงจากการปฏิรูปการศึกษาเริ่มทำให้ความสำคัญของวัดเริ่มลดน้อยลง บทบาทเด่นหลายด้านที่วัดเคยมี ถูกโอนไปที่หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน เช่น การรักษาพยาบาล ผู้เจ็บป่วยเป็นหน้าที่ของสถานอนามัยและโรงพยาบาล การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการตัดสินคดีความเป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรม เป็นต้น แม้จะเป็นผลดีต่อกิจการและการพัฒนาประเทศ แต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนี้ก็จำเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนเหินห่างจากกัน ซึ่งบทบาทของวัดที่ยังเหลืออยู่บ้างในปัจจุบันก็มีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม แบ่งออกได้ ๔ ข้อ ดังนี้

- ๑) วัดเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของคนหนุ่มจากท้องถิ่นอื่น
- ๒) วัดเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามลัทธิเถรวาท ก็ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายกับโรงพระตามแบบมหายานในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก
- ๓) วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจก็กลายเป็นที่ขาดระเบียบ ขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาไม่ยกขาเข้าวัด
- ๔) วัดที่เคยเป็นศูนย์กลางทางสังคมที่พึงปรารถนาก็กลายเป็นแหล่งรวมอบายมุข^{๔๙}

จากการศึกษาบทบาทของวัด พอจะสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเกิดการถอยห่างออกจากกันเรื่อยมาจนกลายเป็นช่องว่างทางสังคมที่ส่อเค้าให้เห็นถึงปัญหา ที่จากเดิมบทบาทของวัดเคยมีทำหน้าที่ต่อสังคมทั้งทางโลกและทางธรรม กล่าวคือ วัดในอดีตไม่ได้เป็นเพียงสถานที่พึ่งทางจิตวิญญาณของสังคม

^{๔๙} ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๒๓.

เท่านั้น แต่ยังเป็นที่พักทางร่างกายและความต้องการขั้นพื้นฐานของวิถีชีวิตประชาชนด้วย ปัจจุบันบทบาทของวัดเหลือหน้าที่หลักๆ ๓ ประการ คือ

๑) บทบาทเชิงสัญลักษณ์แก่ประชาชน คือ วัดกลายเป็นพื้นที่รองรับการจัดประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมทางศาสนา

๒) บทบาททางศาสนา คือ วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนที่ประกอบด้วย การอบรมศีลธรรม เผยแผ่ธรรมะ ทั้งหลักปรัชญาและหลักปฏิบัติ เช่น การวิปัสสนา เป็นต้น

๓) บทบาททางสังคม คือ วัดในปัจจุบันเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชนที่พื้นที่บางส่วนของวัดจัดเป็นพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาจับจองเพื่อค้าขาย

ไม่ว่าบทบาทของวัดจะเป็นเช่นไร สิ่งสำคัญคือกลไกที่ทำให้บทบาทของวัดมีการขับเคลื่อนไปในทิศทางต่างๆ นั้น พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกหลักของวัดที่นอกจากอาศัยวัดเป็นที่อยู่อาศัยและการเรียนรู้สืบสานธรรมแล้ว บทบาทของพระสงฆ์ยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาวัดและชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข แนวคิดเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ผู้วิจัยนำเสนอไว้ ดังนี้

๒.๕.๔ บทบาทของพระสงฆ์

พระสงฆ์ถือว่ามีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอันมาก เพราะเป็นผู้นำในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องคำสอน พิธีกรรม ให้แก่ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อทำหน้าที่กล่อมเกล่าประชาชนให้เกิดสำนึกที่ดี และช่วยบำบัดความทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนอีกด้วย

หน้าที่ของพระสงฆ์ กล่าวคือ พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ โดยใช้หลักเมตตาธรรม กรุณาธรรม ดังปรากฏในพระไตรปิฎก ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๕๐} บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยมีผู้ศึกษาและนำเสนอไว้ดังนี้^{๕๑}

๑) บทบาทพระสงฆ์ในด้านการศึกษาดั้งแต่อดีต ในสมัยรัชการที่ ๕ วัดและพระสงฆ์ได้ให้ความร่วมมือจัดการศึกษาของชาติโดยเฉพาะในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา โดยพระสงฆ์มีหน้าที่รับผิดชอบเบื้องต้น คือ การจัดหาพระให้เข้ามาประจำท้องที่การศึกษาในเมืองต่างๆ เมื่อถึงสมัยรัชการที่ ๖ การศึกษาแบบดั้งเดิม (ระบบวัด) ก็กับการศึกษาสมัยใหม่เริ่มแยกออกจากกันหน้าที่ด้านการศึกษาก็จึงตกไปอยู่ที่ฆราวาสที่เรียนวิชาชีพรู บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาก็เหลือเพียงรูปแบบการสอนธรรมะตามวาระและโอกาส

๒) บทบาทพระสงฆ์ในด้านเผยแผ่ธรรม การสอบเจริญสมาธิภาวนาทั้งภายในวัด โรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ตามภารกิจและความต้องการของประชาชน โดยในปัจจุบันสามารถแบ่งการเผยแผ่ธรรมได้ ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) พระธรรมจาริก คือ พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในจังหวัดต่างๆ ทำให้ชาวเขาหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (๒) พระธรรมทูต คือ พระสงฆ์ สามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนา

^{๕๐} อ่างใน ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๒๔.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

ได้เสียสละเวลาไปพบกับประชาชนในที่ต่างๆ เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาจนโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสเห็นถึงคุณค่าในหลักศีลธรรม ๓) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั่วไป คือ การเทศน์ตามโอกาสต่าง ๆ เช่น ภายในวัดและต่างสถานที่ตามที่ได้รับกิจนิมนต์ หรือการเผยแพร่ผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

๓) บทบาทในฐานะผู้นำส่งเสริมการพัฒนาชุมชน การพัฒนาคน และพัฒนาด้านวัตถุ เช่น การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนผู้ยากไร้ เป็นต้น

๔) บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ มรดกทางสถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม เป็นต้น

๕) บทบาทในการช่วยกิจกรรมของประชาชน พระสงฆ์จะมีบทบาทโดยมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอยู่โดยตลอด เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานฌาปนกิจศพ งานประเพณีต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน พระสงฆ์จะต้องเป็นเจ้าของพิธีเสมอ

๖) พระสงฆ์กับการอนุเคราะห์ผู้เดินทาง แม้ปัจจุบันการเดินทางจะมีที่พักสำหรับคนที่เดินทางมากมาย เช่น โรงแรมต่าง ๆ แต่วัดยังเป็นแหล่งที่พักสำหรับคนยากจนที่อยู่ในต่างจังหวัดที่ต้องเดินทางเข้ามาในเมืองเพื่อมาเรียน มาธุรกิจต่างๆ รวมถึงผู้จัดบริการท่องเที่ยว ซึ่งผู้ที่มาพักอาศัยอาจตอบแทนด้วยการถวายปัจจัยทำบุญเพื่อบำรุงค่าใช้จ่ายในวัด เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น

๗) พระสงฆ์กับการลดการเสพติด พระสงฆ์มีบทบาทในการต่อต้านสิ่งเสพติดต่างๆ เช่น การเทศน์ให้เห็นโทษของสิ่งมัวเมาอันเป็นอบายมุข การหาทางรักษา บำบัด ในกรณีที่ไม่สามารถป้องกันได้ เช่น วัดถ้ากระบอก เป็นต้น ตลอดจนเป็นผู้ที่ช่วยหน่วยงานราชการรณรงค์ป้องกันสิ่งเสพติด รักษาผู้ป่วย ได้อีกด้วย

กล่าวได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์กับบทบาทของวัดนั้น มีความสอดคล้องต่อการทำหน้าที่ทั้งในแง่ของระบบและทรัพยากรหลักในการทำหน้าที่ให้บทบาทของวัดขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นส่วนสำคัญในการประสานขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างสันติสุข

๒.๕.๕ แนวคิดการบริหารจัดการวัดสันติสุข

การบริหารจัดการองค์กรเพื่อวัดสันติสุข ในทัศนะเกี่ยวกับการบริหารองค์กรของ **พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)** กล่าวว่า การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) กล่าวคือ หน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้ประสบความสำเร็จมี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้คือ

๑) P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒) O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓) S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔) D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕) C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร^{๕๒}

นอกจากนี้มีการศึกษาถอดบทเรียนรูปแบบการบริหารจัดการวัดสันติสุขของ **พระมหาดนัย อุปวฑฒโน (ศรีจันทร์)** พบว่า การบริหารจัดการองค์กรสันติสุขของวัดปัญญานันทารามและหลักคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ ผู้วิจัยได้รวบรวมบูรณาการและนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข ผู้วิจัยสรุปและนำเสนอรูปแบบแนวทางการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข ต้องประกอบด้วย

๑) ผู้นำ (Leadership) นอกจากจะมีธรรมะของผู้บริหารแล้ว ต้องประกอบด้วย ชุดธรรมะ ที่สำคัญ คือ มีความกตัญญูเป็นเลิศ เชิดชูครูอุปัชฌาย์อาจารย์ สืบสานวัฒนธรรม เป็นผู้นำทุกด้าน ประสานรอบทิศ สุจริตจริงใจ มีน้ำใจไมตรีตลอดกาล ให้โอกาสพัฒนาแก่ทุกท่าน แดกฉานในพระธรรมวินัย ใส่ใจทุกสิ่งด้วยคุณธรรม อำนวยความสะดวกทุกอย่าง รู้ละปล่อยวาง ทำงานเพื่องาน สมานสามัคคี วจีสุภาพ นำกราบนำไหว้ แบ่งงานถูกคน วางตนเหมาะสม ไม่สะสมทรัพย์ แบ่งปันผลประโยชน์

๒) ในด้านธรรมะ (Dhammas) เพื่อการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน อันประกอบไปด้วยหลักอปริหานิยธรรม ๗ , สาราณียธรรม ๖, สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมในองค์กรด้วยหลักสัปปายะ และอาศัยหลักธรรมอื่นๆ ในทางพระพุทธศาสนาโดยเน้นชุดธรรมะที่สำคัญ คือ เสียสละ ใช้ปัญญาประกอบการงาน สัจจะ เสมอภาค ขันติ นิวาโต และมีจิตสำนึกรู้หน้าที่

๓) ด้านการจัดการ (Organizing) ต้องมีการจัดการในเรื่องเหล่านี้ให้เป็นที่ด้วยกันได้อย่างลงตัว เน้นประโยชน์สูงสุดแต่ไม่ให้ขัดข้องในเรื่องต่างๆ คือ การวางแผน การอำนวยการ งานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และงบประมาณ รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุขนี้สามารถย่อเพื่อให้จำได้ง่ายด้วยอักษรภาษาอังกฤษ คือ “LeDOM” เป็นรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรที่สามารถนำพาสันติสุขให้เกิดขึ้นทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร เป็นองค์กรที่สร้างสันติสุขให้กับสังคมและประเทศชาติ^{๕๓}

กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการวัดสันติสุขนอกจากต้องอาศัยระบบและวิธีการในการจัดการวัดซึ่งนับว่าเป็นองค์กรที่มีรูปแบบหรืออัตลักษณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงทำแบบอย่างไว้ และพระสงฆ์ในฐานะทายาทได้นำมาเป็นแบบเจริญรอยตามพร้อมทั้งปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัย แต่สิ่งหนึ่งใน

^{๕๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีในการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓-๕.

^{๕๓} พระมหาดนัย อุปวฑฒโน (ศรีจันทร์), “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข: ศึกษากรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๐๙-๑๐๘.

การบริหารองค์กรคือการบริหารคนโดยการนำหลักธรรมเพื่อให้เกิดความสันติสุขและสามารถประสานสามัคคีทั้งต่อสมาชิกในองค์กรหรือหมู่สงฆ์ และยังได้ขยายผลไปสู่ชุมชน พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจท่องเที่ยววัดได้ซึมซับวิถีของพุทธได้อย่างกลมกลืน ทั้งนี้หลักธรรมที่สำคัญที่ช่วยประสานให้การอยู่ร่วมกันและการทำงานของหมู่คณะสามารถประสบความสำเร็จเกิดกำลังและไม่มีปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การทะเลาะวิวาท เรียกว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย

๒.๖ แนวคิดหลักสาราณียธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน

๒.๖.๑ ความหมายของสาราณียธรรม

คำว่า สาราณียธรรม ตามรูปศัพท์ ประกอบด้วยคำว่า สาราณียะ + ธรรม สำหรับ คำว่า สาราณียะ หรือ สาราณีย หรือ สมรณีย หมายถึง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึก เมื่อประกอบกับคำว่า “ธรรม” ซึ่งหมายถึง คุณความดี ดังนั้น สาราณียธรรม จึงหมายถึง ธรรมอันเป็นไปเพื่อความระลึกถึงกันและกัน^{๕๔} นอกจากนี้พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ยังให้ความหมายของ สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามารถสืบ^{๕๕} ซึ่งในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงความหมายของ “สาราณียธรรม” หมายถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน^{๕๖} กล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาความหมายตามศัพท์และทางธรรมสาราณียธรรม หมายถึง ธรรมหรือหลักความดีงามที่เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติต่อกันและกันในสังคมแล้ว ย่อมทำให้เกิดความระลึกถึงหรือให้ความรู้สึกที่ดีต่อกันในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยเป็นหลักคำขู่ให้สังคมเกิดความร่มเย็นสงบสุขและมีความรักใคร่ปรองดองสมานฉันท์ ทั้งนี้ มูลเหตุที่มาของการนำหลักสาราณียธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นมาแสดงนั้นมีปรากฏให้เห็นทั้งในพระวินัยปิฎกซึ่งเป็นต้นเค้าของการบัญญัติวินัยของสงฆ์ พระสุตตันตปิฎกซึ่งเป็นพระสูตรที่แสดงธรรมประกอบกับเรื่องราวเพื่อสอนธรรมและผู้ที่ทรงแสดงธรรมด้วย เพื่อแสดงให้เห็นถึงมูลเหตุที่มาความสำคัญของคำสอนและหลักปฏิบัติของหลักสาราณียธรรม ผู้วิจัยจึงได้เสนอในประเด็นต่อไป

๒.๖.๒ มูลเหตุที่มาแห่งคำสอนสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในพระวินัยปิฎก อันตรเปยยาล กติปุจฉาวาร พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมวินัยเกี่ยวกับมูลเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท ๖ ประการและการโจท หรือการฟ้องร้องกัน ๖ ประการ อันเป็นที่มาของการทำลายความสามัคคีในหมู่คณะ ที่มีรากเหง้ามาจากต้นเหตุ ๖ ประการ ได้แก่

๑. เป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ภูมิภาคเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ภูมิภาคนั้น ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา. . .พระธรรม. . . พระสงฆ์ และไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ ย่อมก่อวิวาท

^{๕๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๘๔.

^{๕๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๔๒.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑.

ให้ เกิดขึ้นใน สงฆ์ซึ่งเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์ แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลายพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งวิเวกเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งวิเวกเช่นนี้ที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้นแล ถ้าเธอทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งวิเวกเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้มูลเหตุแห่งวิเวกที่เป็นบาปนั้น แลยี่ดื่อยี่ต่อไป การละมูลเหตุแห่งวิเวกที่เป็นบาปนั้นย่อมมีได้ และมูลเหตุแห่งวิเวกที่เป็นบาปนั้นย่อมไม่ยี่ดื่อยี่ต่อไป ๒. เป็นผู้ลบลหู่ ดีเสมอ ฯลฯ ๓. เป็นผู้ริชยา มีความตระหนี่ ฯลฯ ๔. เป็นผู้โอ้อวดมีมาया ฯลฯ ๕. เป็นผู้มีความปรารถนาชั่วเป็นมิฉฉาภิกษุ ฯลฯ ๖. เป็นผู้ยึดมั่นทิฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดเป็นผู้ยึดมั่นทิฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก ภิกษุนั้นไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระธรรม ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระสงฆ์ และไม่ทำสิกขาให้บริบูรณ์ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา^{๕๗}

ลำดับต่อมาพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ๖ ประการ เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ โดยทรงแสดงหลักวิธีปฏิบัติและผลหรืออานิสงส์ของการปฏิบัติทั้ง ๖ ประการ โดยมีรายละเอียดซึ่งผู้วิจัยสรุปเป็นตารางเพื่อแสดงให้เห็นหลักปฏิบัติและอานิสงส์ของการปฏิบัติหลักสาราณียธรรม ๖ ดังนี้^{๕๘}

หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ		
หลักปฏิบัติ	ผู้ที่ควรปฏิบัติด้วย	อานิสงส์ของการปฏิบัติตาม
๑. ตั้งมั่นเมตตาทายกรรม	ในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน
๒. ตั้งมั่นเมตตาวัจกรรม ฯลฯ		
๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม ฯลฯ		
๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม โดยที่สุคตแม้เพียงปิณฑบาท	บริโภคร่วมกับพรหมจารีทั้งหลาย ผู้มีศีล	เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๕. มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ	เสมอกันกับเพื่อน พรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
๖. มีอริยทิฐิ อันเป็นธรรมเครื่อง		

^{๕๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๒-๒๗๓/๓๖๔-๓๖๗.

^{๕๘} ดูรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘-๓๖๙.

นำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ ผู้ทำตาม		
---	--	--

ตารางที่ ๒.๑ แสดงหลักปฏิบัติและอานิสงส์ของหลักสาราณียธรรม ๖

กล่าวได้ว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ในพระวินัยปิฎกจะมุ่งเน้นในการนำหลักสาราณียธรรม มาใช้ในการปฏิบัติต่อตนเองและหมู่สงฆ์ให้มีความเสมอภาคและปฏิบัติที่ดีต่อกันไม่ว่าทั้งต่อหน้าหรือลับหลัง หลักการเหล่านี้ทำให้เกิดความไว้วางใจในหมู่คณะ อีกทั้งยังต้องมีการเชื่อมสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ด้วยการแบ่งปันของที่ได้มา เป็นการสกัดความคิดที่แบ่งแยกป้องกันการแบ่งปันที่ไม่เท่าเทียมกัน ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีศีลหรือวินัยข้อประพฤติปฏิบัติตรงกันซึ่งจุดที่เชื่อมต่อที่สำคัญคือ การมีความเห็นที่ตรงกันสอดคล้องกันนั้น คือ การมุ่งตรงต่อพระนิพพานอันเป็นหนทางดับทุกข์โดยสิ้นเชิง

นอกจากนี้ มีเรื่องเล่าในพระสุตตันตปิฎก **โกสัมพียสูตร** ว่าด้วยเรื่องของภิกษุโกสัมพี เป็นเรื่องความบาดหมางระหว่างพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี จนนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งเป็นข้อพิพาท พระพุทธเจ้าทรงเรียกพระภิกษุทั้งสองฝ่ายมาสอบถาม ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร สมัยใด เธอทั้งหลายต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปาก ทิ่มแทงกันอยู่ สมัยนั้น เธอทั้งหลายตั้งมั่นเมตตาทายกรรม ตั้งมั่นเมตตาวาจากรรม และตั้งมั่นเมตตาโมกกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังบ้างหรือไม่” ภิกษุหมุ่นั้นตอบว่า “ข้อนี้ไม่เป็นดังนั้นพระพุทธเจ้าข้า”^{๕๙}

จากนั้นพระพุทธองค์ตรัสให้โอวาทแก่ภิกษุหมุ่นั้น ถึงการไม่มีเมตตาทายกาย วาจา ใจ ต่อกันและกัน เป็นมูลเหตุของการทะเลาะวิวาทและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนและผู้อื่น ทำให้เกิดความทุกข์เรียกว่าเป็นโมฆะบุรุษ ทรงแสดงเปรียบเทียบการใช้วาจาทำร้ายกันเป็นดังอาวุธที่แหลมคมสามารถทำลายความสามัคคี ความปรองดองและสันติสุขในหมู่ชน จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงหลักสาราณียธรรม ๖ คือ ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ๖ ประการ^{๖๐} ซึ่งนับว่าเป็นองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม ๖ ที่มีเนื้อความเช่นเดียวกับในพระวินัยปิฎก

นอกจากโกสัมพียสูตรที่แสดงถึงหลักสาราณียธรรม ๖ ประการแล้ว ใน**สาคามสูตร** มีเรื่องเล่าถึงหมู่บ้านสามคาม เป็นเหตุการณ์ที่กล่าวถึง ในช่วงที่นิครนถ์ นาฏบุตรเจ้าลัทธิพวกเหล่านิครนถ์ ได้ถึงแก่กรรม ลูกศิษย์ได้เกิดการทะเลาะวิวาทถกเถียงกันโดยแบ่งออกเป็นสองฝ่ายเนื่องจากการตีความธรรมวินัยของเจ้าลัทธินิครนถ์นาฏบุตรที่แตกต่างกัน กาลนั้นพระจุนทสมณทูทเทศ ได้นำประเด็นความขัดแย้งนี้ไปปรึกษากับพระอานนท์ ทั้งสองรูปจึงหารื้อว่าจะนำความไปกราบเรียนถามพระพุทธเจ้าถึงแนวทางจัดการป้องกันความแตกแยกของหมู่สงฆ์หากในกาลภาคหน้าพระพุทธองค์ได้ดับขันธปรินิพพานแล้ว พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงมูลเหตุแห่งความแตกแยกมิใช่มีเหตุจากการตีความหมายในคำสอนหรือหลักปฏิบัติที่แตกต่างกันนั้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย แต่เหตุแห่งความแตกแยกที่แท้จริงเป็นเรื่องของ (๑) การเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ (๒) เป็นผู้ลบลู่ ตีเสมอ (๓) เป็นผู้

^{๕๙} คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๑/๕๓๐-๕๓๑.

^{๖๐} คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑.

ริชยา มีความตระหนี่ ฯลฯ (๔) เป็นผู้โอ้อวดมีมาया ฯลฯ (๕) เป็นผู้มีความปรารถนาชั่วเป็นมิจฉาทิฎฐิ ฯลฯ (๖) เป็นผู้ยึดมั่นทิฎฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนถือมั่นได้ยาก^{๖๑} และทรงแสดงธรรมที่เป็นเหตุให้พึงระลึกถึงกันกล่าวคือ หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ^{๖๒} สรุปลงความจากพระสูตรได้ดังนี้

- ๑) ความตั้งใจมั่นที่จะมีเมตตาต่อกันทางกายหรือการกระทำที่ดีหรือการแสดงออกทางกายที่ดีต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังต่อเพื่อนในหมู่คณะ
- ๒) ความตั้งใจมั่นที่จะมีเมตตาต่อกันทางวาจา คือ การพูดจาที่ดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลังกับเพื่อนหมู่คณะ
- ๓) ความตั้งใจมั่นที่จะมีเมตตาต่อกันทางใจ กล่าวคือ การมีจิตที่เมตตาจริงใจต่อกันรู้จักเห็นอกเห็นใจเพื่อนในหมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๔) การรู้จักแบ่งปันในการบริโภคน้ำของที่ได้มาโดยไม่แบ่งแยกความเป็นพวกเขาพวกเรา กล่าวคือ การแบ่งปันลาภสักการะที่ได้มาด้วยความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งการไม่ประพฤติดันอยู่เหนือเพื่อนในหมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๕) การรักษาศีลให้เสมอกับเพื่อนในหมู่คณะ กล่าวคือ การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตั้งใจรักษาศีลบำเพ็ญภาวนาไม่มีความต่างพร้อยหรือขาดทะเลาะ ไม่ว่าต่อหน้าและลับหลังเพื่อนในหมู่คณะ
- ๖) การมีทิฎฐิความเห็นต่อเรื่องการเข้าถึงทางดับทุกข์หรือพระนิพพานเป็นที่มั่น กล่าวคือ มีความเห็นที่ตรงกับเพื่อนในหมู่คณะในอุดมการณ์ที่จะทำความดับทุกข์และการตัดจากวัฏสงสาร เป็นจุดหมายในทิศทางเดียวกันกับเพื่อนในหมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าส่วนใหญ่ใจความในพระสูตรจะระบุถึงหลักสาราณียธรรมประกอบด้วยหลัก ๖ ประการ ดังที่กล่าวไว้เบื้องต้น แต่พบว่าใน **ภณฺฑนสูตร** มีเรื่องเล่าถึงความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาทกันของพระภิกษุในกรุงสาวัตถี กาลนั้นพระพุทธองค์ตรัสถึงหลักสาราณียธรรม หรือธรรมที่ทำให้ระลึกถึงกัน ๑๐ ประการ ดังนั้น องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอาจกล่าวได้ว่า มีสองลักษณะ โดยในโกสัมพียสูตร และสาคามสูตร รวมถึงในพระวินัยปิฎก ทรงแสดงไว้ ๖ ประการ แต่ข้อความใน ภณฺฑนสูตร ทรงแสดงไว้ ๑๐ ประการ เพื่อให้เห็นถึงหลักที่เหมือนหรือแตกต่างในองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรมนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารายละเอียดองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรมและนำเสนอในประเด็นต่อไป

๒.๖.๓ องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรมในพระวินัยปิฎกและ โกสัมพียสูตรกับสาคามสูตรมีลักษณะที่สอดคล้องกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ สาราณียธรรม ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ในขณะที่ ภณฺฑนสูตร แสดงถึงหลักสาราณียธรรม ประกอบด้วย ธรรม ๑๐ ประการ ผู้วิจัยได้นำหลักคำสอนทั้งสองแนวทางมาสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

^{๖๑} ดูรายละเอียดใน ม.อ.(ไทย) ๑๔/๔๑-๔๕/๕๐-๕๔.

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน ม.อ.(ไทย) ๑๔/๕๔/๕๙-๖๐.

เปรียบเทียบองค์ประกอบของหลักสารานุกรม	
องค์ประกอบ ๖ ประการ	องค์ประกอบ ๑๐ ประการ ^{๖๓}
๑. ตั้งมั่นเมตตากายกรรมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๑) เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เทียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มีศีล ฯลฯ
๒. ตั้งมั่นเมตตาวาจกรรมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๒) เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ฟังมากซึ่งธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน ทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แหงตลอดดีด้วยทิวฐิติ แม้การที่ภิกษุเป็นพหูสูต ฯลฯ แหงตลอดดีด้วยทิวฐิติ
๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๓) เป็นผู้มึมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มึมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี
๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกภากทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงบิณฑบาต ต่อเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๔) เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับประทานพร้าสอนโดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับประทานพร้าสอนโดยเคารพ
๕. มีศีลที่ไม่ขาดไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญไม่ถูกติเตียนและทิวฐิติครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ ต่อเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๕) เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงานที่ต้องช่วยกันทำทั้งงานสูง และงานต่ำของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการทำงานที่ต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้
๖. มีอริยทิวฐิติ อันเป็นธรรมเครื่องนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ ผู้ทำตาม ต่อเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง	๖) เป็นผู้ใคร่ธรรม เป็นผู้ฟัง และผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจมีปราโมทย์อย่างยิ่งในอภิธรรมในอภิวินัย
	๗) เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศล ธรรมทั้งหลาย
	๘) เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสน และคิลานปัจจัยเภสัชช-บริขารตามแต่จะได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชชบริขารตามแต่จะได้

^{๖๓} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๕๐/๑๐๖-๑๐๙.

เปรียบเทียบองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม	
องค์ประกอบ ๖ ประการ	องค์ประกอบ ๑๐ ประการ ^{๖๔}
	๙) เป็นผู้มีสติคือประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่งระลึกถึงสิ่งที่ทำและคำที่พูดแม่นยำได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มีสติ คือประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ระลึกถึงสิ่งที่ทำและคำที่พูดแม่นยำได้
	๑๐) เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้มีปัญญา คือประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

ตารางที่ ๒.๒ แสดงการเปรียบเทียบองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

เห็นได้ว่าความแตกต่างในการอธิบายถึงลักษณะองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรมทั้งสองแบบนี้ สายหนึ่งมุ่งเน้นให้เห็นถึงหลักปฏิบัติที่พึงกระทำต่อผู้อื่นเพื่อการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกันประสานให้เกิดความรักสามัคคีปรองดอง ในขณะที่สายหนึ่งมุ่งแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้ที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความระลึกถึงกัน ต้องประกอบด้วยลักษณะ ๑๐ ประการ ซึ่งนับว่าเป็นตัวชี้วัดคุณสมบัติของบุคคล ได้แก่ การมีศีล เป็นผู้รับฟังที่ดี รู้จักคบเพื่อนดี พร้อมอดทนสอนง่าย หมั่นขยันในกิจการงาน ใฝ่รู้และเผยแผ่ธรรม รู้จักสันโดษ มีสติ และใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาเพื่อความดับทุกข์ แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นหลักปฏิบัติหรือคุณสมบัติของผู้มีสาราณียธรรม สิ่งที่สอดคล้องตรงกันในพระสูตรคือ อานิสงส์แห่งธรรมเหล่านี้ทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน กล่าวได้ว่าเป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขไม่มีการแบ่งเขาแบ่งเรา สามารถทำให้เกิดความไว้วางใจในการอยู่ร่วมกัน อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลในการประกอบกิจให้สังคมชุมชนมีความเข้มแข็ง อานิสงส์ของหลักสาราณียธรรมจากที่ได้ศึกษาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวคิดของนักวิชาการศาสนา ผู้วิจัยได้สรุปรวบรวมประเด็นเกี่ยวกับอานิสงส์ของหลักสาราณียธรรม ไว้ดังนี้

๒.๖.๔ อานิสงส์ของหลักสาราณียธรรม

๑) หลักสาราณียธรรมเพื่อการบริหารปกครองหมู่คณะให้เกิดสันติสุข

เมื่อมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ การบริหารปกครองให้หมู่ชนที่มีความแตกต่างทั้งรากฐานความคิด การเลี้ยงดู สังคม การศึกษา สิ่งแวดล้อม

^{๖๔} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๕๐/๑๐๖-๑๐๙.

รวมถึงความเชื่อส่วนบุคคล เหล่านี้หากขาดการบริหารจัดการและการปกครองที่ดีย่อมนำมาซึ่งการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกแยก จากการศึกษาของ **วิศุทธิ์ ขวัญพุกษ์** พบว่า ในการบริหารจัดการองค์กรภาคธุรกิจนี้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือบริหารจัดการปกครองให้องค์กรเกิดสันติสุขได้ ซึ่งหนึ่งในหลักธรรมนี้คือ หลักสาราณียธรรม ผลของการนำหลักสาราณียธรรมมาใช้ส่งผลให้ (๑) สารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง คิดถึงกัน (๒) ปิยาภรณ์ะ ทำให้เป็นที่รัก รักใคร่กัน (๓) ครุภรณ์ะ ทำให้กลมกลืนเข้าหากัน เคารพนับถือกัน (๔) สังคหะ ทำให้กลมกลืนเข้าหากัน สงเคราะห์เจือจุนกัน (๕) อวิวาทะ ทำให้ไม่ทะเลาะวิวาทขัดแย้งกัน (๖) สามัคคี ทำให้กลมเกลียวกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (๗) เอกภาพ ทำให้หมู่คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๒๕} และการมีหลักสาราณียธรรมในองค์กร หน่วยงาน หรือชุมชน ย่อมจะช่วยให้สมาชิกในองค์กรนั้นมีคุณธรรมที่ทำให้ไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ดังสะท้อนให้เห็นได้จาก

(๑) การแสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการร่วมชุมชน โดยช่วยเหลืออุเคราะห์ต่างๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการปฏิกิริยาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการฝึกที่จะสละละความเห็นแก่ตัวมองเห็นประโยชน์ผู้อื่น กล่าวคือ การมองเห็นประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นที่ตั้ง

(๒) การพูดต่อกันด้วยเมตตา พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำ สั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ พูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องฝึกใจตนเองให้รู้จักระงับและรู้ถึงกาลประโยชน์ในสิ่งที่จะพูดนั้นสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมหรือไม่

(๓) การคิดต่อกันด้วยเมตตา คิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี สิ่งนี้ย่อมนำมาซึ่งความไว้วางใจในหมู่คณะ การปราศจากความหวาดระแวงสงสัยที่เป็นเครื่องบั่นทอนความสามัคคีในหมู่ชน

(๔) การแบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม แบ่งปันลาภที่ร่วมกันหาร่วมกันทำโดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั้งถึงกันนั่นคือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน ประเด็นนี้จะช่วยลดความอคติหรือความรู้สึกลำเอียงในการบริหารงานหรือการปกครองหมู่ชนได้เป็นอย่างดี และยังเป็นเครื่องมือสลายความขัดแย้งก้าวข้ามผ่านความแตกต่าง ไม่มีการแบ่งพวกเขาหรือเรา ซึ่งการแบ่งแยกนี้เป็นเชื้อไวรัสความอ่อนแอทางสังคมที่ไม่ควรให้ปรากฏในหมู่ชนใดก็ตาม

(๕) ความประพฤตินิยมภาคกัน ประพฤติสุจริตดีงามเหมือน ๆ กัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤตินให้เป็นที่รังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ สิ่งนี้เป็นเสมือนตั้งเกราะป้องกันไม่ให้สังคมเกิดการทะเลาะวิวาท เพราะทุกฝ่ายต่างก็เคารพในสิทธิหน้าที่และการเคารพกติกาที่เป็นสังคม สร้างความเชื่อมั่นด้วยหลักความยุติธรรม

(๖) ความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือนกัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน

^{๒๕} วิศุทธิ์ ขวัญพุกษ์, “การศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารงานบุคคลในองค์กรธุรกิจ”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖.

สิ่งนี้เป็นประการสำคัญที่สุด คือ การตั้งความเห็นของคนในหมู่คณะให้ตรงกัน การมองเห็นประโยชน์ของส่วนร่วม องค์กร ชุมชน สังคมเป็นที่ตั้ง ประกอบกับความเห็นที่ไม่ปรารถนากระทำตนให้เป็นทุกข์ และสร้างทุกข์ให้กับผู้อื่น เหล่านี้ เมื่อองค์กร ชุมชน สังคมใดมี ย่อมทำให้กิจการงานทั้งหลายที่ทำร่วมกันย่อมบรรลุผลได้อย่างสันติสุข^{๖๖}

๒) สาราณียธรรมหลักธรรมเพื่อการเสริมสร้างความปรองดองในสังคม

ธรรมดาของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมจะมีความขัดแย้งและความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ความขัดแย้งนี้จะไม่เป็นโทษหากว่าสมาชิกในสังคมเรียนรู้ที่จะรับฟัง เข้าใจ ยอมรับในความเห็นที่แตกต่างกัน ร่วมประสานสังคมหรือหมู่ชนให้มีความรักใคร่ปรองดองต่อกัน ซึ่งการที่จะทำให้เกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ จำเป็นต้องสร้างรากฐานความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เห็นได้ว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหลักสาราณียธรรม ๖ ถูกนำมาแสดงให้เห็นถึงหลักปฏิบัติที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกรถึงกัน เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมทั้ง ๖ ประการไปใช้อยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ

(๑) การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทำงานกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียน หรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกขเวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา การเข้าไปตั้งเมตตาทายกรรมต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง นั่นคือ ทรงสอนให้มีน้ำใจช่วยเหลือกันทำงานทั้งต่อหน้าและลับหลัง การช่วยเหลือกันต่อหน้านั้น ทุกคนต่างก็ทราบกันดีอยู่แล้ว แต่การช่วยเหลือลับหลังนั้นทำสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ หลายวิธี ตัวอย่างเช่น เราเห็นเสื้อผ้าของคนอื่นที่เขาตากไว้กลางแจ้ง แต่ฝนเกิดตกในขณะที่เจ้าของไม่อยู่ เราก็สงเคราะห์ช่วยเก็บให้พ้นจากการเปียกฝน โดยไม่คำนึงว่าเจ้าของเสื้อผ้านั้นเป็นคนที่เรารักหรือไม่รัก เมื่อเจ้าของกลับมาทราบการกระทำของเรา หากเป็นคนที่ชอบพอกัน เขาต้องแสดงความขอบคุณ แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ชอบหน้ากัน เขาอาจจะทำเฉยๆ แต่แน่นอนที่ใจของเขาจะต้องนึกถึงการกระทำของเรา นี่ก็เป็นการค่อยๆ ปลูกความรักลงในใจของผู้อื่น

(๒) การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรัก ความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องการพบกับความทุกข์ความผิดหวัง หรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันยามที่มีใครต้องหกล้มลงไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้นไม่โกหกมดเท็จ การเข้าไปตั้งเมตตาวจีกรรมต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การพูดถึงผู้อื่นในด้านดีทั้งต่อหน้าและลับหลังนั้นเป็นการแสดงความรักใคร่กันด้วยวาจา

(๓) การคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติไม่พยาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้ออกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ การเข้าไปตั้งเมตตาตามโนกรรมต่อกัน ข้อนี้หมายถึงให้นึกถึงผู้อื่นในด้านดี คิดช่วยเหลือผู้อื่น สงเคราะห์ผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการแสดงความรักใคร่กันทางใจ

^{๖๖} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา , ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์ ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

(๔) การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอาर्डเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ แบ่งปันลาภที่ได้รับโดยชอบธรรมแก่ผู้มีส่วนร่วมกัน

(๕) การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆอย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวร้าวหน้าทีกัน ไม่อ้างอำนาจความเป็นใหญ่ในตำแหน่งหน้าที่เพื่อข่มขู่บุคคลอื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง นั่นคือเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ

(๖) การมีความคิดเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกันปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จะยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ นั่นคือ เป็นผู้มีความเห็นเสมอกัน^{๖๗}

กล่าวได้ว่า คุณค่าอันสูงส่งของหลักสารณียธรรมในการสร้างความปรองดองนั้น สามารถนำมาเป็นแนวทางที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคม เกื้อหนุนให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปได้ อย่างสันติสุข มีความสงบเรียบร้อย

๓) สารณียธรรมหลักธรรมเพื่อสร้างสังคมให้มีความสุข

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า หลักสารณียธรรม เป็นพื้นฐานปฏิบัติที่สำคัญที่ช่วยจรรโลงให้สังคมนั้นมีความน่าอยู่เกิดสันติสุข ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ รวมถึงมนุษยโลก ด้วยเหตุเพราะหากเราปฏิบัติต่อกันที่ดี ด้วยความรักความเมตตาต่อผู้อื่นไม่ว่าทางกาย ทางวาจา และใจ การรู้จักแบ่งปันหรือการให้ การเคารพในระเบียบกฏกติการ่วมกัน การมีความเห็นร่วมกันในทางที่ถูกต้องดีงาม เหล่านี้ สามารถสะท้อนให้เห็นผลที่ปรากฏพฤติกรรมในสังคม ดังที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ สรุปความว่า

(๑) การปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาโดยมีความปรารถนาดีและจริงใจเป็นที่ตั้ง ย่อมนำพาให้มีการแสดงออกต่อกันด้วยความสุภาพ ให้เกียรติเคารพนับถือกัน ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ ย่อมสำเร็จได้ด้วย การให้ความช่วยเหลือเป็นธุระด้วยความเต็มใจ เหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสุขในหมู่ชนนั้น

(๒) การพูดจาด้วยอัธยาศัยไมตรีมีความจริงใจไม่เสแสร้ง ย่อมนำพาให้คำพูดวาจาที่ใช้ต่อกันประกอบด้วยความสุภาพ ให้เกียรติ ถ้อยทีถ้อยอาศัย สามารถตักเตือนกันได้ด้วยความหวังดี เหล่านี้สามารถสังเกตเห็นได้จากชุมชน สังคมใดที่มีความเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยสามารถแลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อพัฒนาชุมชนสังคมให้เจริญก้าวหน้า เป็นสังคมที่มีความสุขสงบเป็นที่ปรารถนาของทุกฝ่าย

(๓) การมีใจที่ปรารถนาดีหวังประโยชน์ให้แก่กันด้วยความจริงใจ มองเห็นความดีของทุกฝ่าย ทำให้สีหน้าการแสดงออกด้วยท่าทางหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ไร้ซึ่งความหวาดระแวงต่อกัน หากสังคมใดเป็นเช่นนี้ย่อมจะเป็นสังคมที่มีแต่รอยยิ้มและเป็นสังคมที่มีพลังมีความคิดสร้างสรรค์

^{๖๗} ฐฐา แยมสรพล, “การประยุกต์หลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๓๘-๔๐.

(๔) การแบ่งปันหรือการให้ ภายใต้พื้นฐานความชอบธรรมและไม่เล็กลงกว่าเป็นของเล็กน้อย เมื่อได้แจกจ่ายแบ่งปันออกไปย่อมนำความสุขมาให้ทั้งต่อผู้ให้และผู้รับ อีกทั้งยังเป็นการลดความเห็นแก่ตัวพวกพ้อง และสร้างเครือข่ายสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง และสามารถเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและท้องถิ่นเพราะสังคมนั้นเรียนรู้ที่จะแบ่งปันประโยชน์ต่อกัน

(๕) การมีความประพฤติที่สุจริตตั้งงาม เคารพระเบียบแบบแผนของสังคมที่ตนอยู่ ไม่สร้างความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะ เหล่านี้เป็นตัวสะท้อนถึงความร่วมแรงร่วมใจในสังคม การไม่เหลื่อมล้ำเลือกปฏิบัติและประพฤติให้เกียรติกัน เคารพในความเป็นมนุษย์ สิ่งนี้ย่อมคุ้มครองชุมชนสังคมนั้นให้พ้นจากความเสื่อม เยาวชนคนรุ่นหลังสามารถดำเนินตามเป็นแบบอย่างได้ รู้สึกถึงคุณค่าวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ

(๖) การปรับความเห็นให้ตรงกัน คือ การเคารพรับฟังทุกฝ่าย แม้ว่าจะมีความเชื่อหรือวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนสังคมเดียวกันแล้ว ต่างฝ่ายต่างก็มองเห็นประโยชน์หรือจุดหมายสูงสุดในทางเดียวกัน กล่าวคือ การสร้างชุมชน สังคมให้น่าอยู่และมีความสงบเรียบร้อย สามารถพึ่งพาตนเองได้ ย่อมจะทำให้ชุมชนนั้นเมื่อประกอบกิจการใด ย่อมสำเร็จประสบผลและนำพาชุมชนให้มีสันติสุขทั้งภายนอกและภายใน^{๒๘}

สรุปได้ว่า หากสมาชิกของชุมชนใดชุมชนหนึ่งปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรมได้ในแต่ละข้อ ทุกๆ ข้ออย่างสมบูรณ์จะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความระลึกถึงกัน รัก เคารพซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน มีแต่ความสามัคคี กล่าวคือ สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเป็นระเบียบวินัยของชุมชน โดยเข้าไปเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน คือ ต่างคนต่างมีเมตตาภยกรรมต่อกัน (ช่วยเหลือกิจธุระของเพื่อนสมาชิกในชุมชนด้วยความเต็มใจ เคารพนับถือ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) มีเมตตาวจีกรรม (ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพทั้งต่อหน้าและลับหลัง) มีเมตตาโมกรรม (ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน) มีสาธารณโภคี (มีการแบ่งปัน เมื่อได้สิ่งใดมา โดยชอบธรรมแม้จะเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน) มีศีลสามัญญดา (มีความประพฤติสุจริตตั้งงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ และสมาชิก) มีทิฐิสามัญญดา (มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาต่างๆ) ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรัก สามัคคี ความระลึกถึงกัน ความพร้อมเพรียงที่จะปฏิบัติภารกิจ เกิดความเป็นเอกภาพ แน่นแฟ้มเป็นปึกแผ่น และสามารถดำเนินภารกิจให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

กล่าวได้ว่า หลักสาราณียธรรม ๖ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานและประสานสังคมให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของการให้ความรักและความจริงใจต่อกันและกันของสมาชิกในชุมชน ไม่ว่าจะมีความเชื่อหรือศาสนาที่แตกต่างกันอย่างไร ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้หากหมู่ชนนั้นมีสาราณียธรรมต่อกัน สอดคล้องกับ พุทธศาสนิกชน กล่าวได้ว่า

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมานุญชีวัต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

ความรักสากล หมายถึง มีความรักชีวิตผู้อื่น ไม่เลือกหน้า ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีเขา ไม่มีเรา ทุกศาสนาที่ต้องการอย่างนี้ แม้แต่จริยธรรมที่ต้องการอย่างนี้ ให้มีความรักให้ผู้อื่นเสมอไปกับความรักตนเอง นี่จิตใจมันสูง ถ้าจิตใจมันต่ำ มันก็เห็นแก่ตัว มันรักผู้อื่นไม่ได้ แม้แต่เพื่อนฝูงอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน ก็ยังชกต่อยกัน ที่จะไปรักคนอื่นทั่วไป แม้ที่เป็นศัตรูนี้จะทำได้อย่างไร เราจะต้องมีความคิดนึกที่ถูกต้องตามหลักตามอุดมคติของศีลธรรม ว่าเราทุกคน ชีวิตทั้งหมดนี้เป็นเพื่อน จากความชั่วไปสู่ความดี จากความต่ำไปสู่ความสูง จากความทุกข์ทรมานไปสู่ความพ้นทุกข์สิ้นเชิง เป็นเพื่อนด้วยกันทั้งหมดทุกคน ไม่ว่าเขาจะเป็นคนชาติไหน ภาษาไหน หรือจะเป็นศาสนาไหนก็ตาม ล้วนเป็นเพื่อนเดินทางด้วยกันทุกคน เราต่างกันแต่เพียงว่ามีฐานะต่างกัน อะไรต่างกันบางอย่างเท่านั้นเอง แต่ทว่าหน้าที่แล้วละก็เหมือนกันหมด จะต้องเดินทางจากความต่ำไปหาความสูงเพื่อหมดทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น จากความสุขอยู่ในกรุงชั่ง ไปสู่ความพ้นเป็นอิสระทางวิญญาณ ฉะนั้น เราต้องรักผู้อื่นด้วยกันทั้งหมด ในฐานะเป็นเพื่อนสนิทกัน เป็นความรักสากลอย่างนี้ เป็นความไม่เห็นแก่ตัว^{๖๙}

สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถอดบทเรียนบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพุทธวัฒนธรรมโดยมีกรอบของสารานุกรมซึ่งเป็นพุทธสันติวิธีหนึ่งที่ใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒.๗ บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

๒.๗.๑ ด้านขอบเขตพื้นที่

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เป็นพระอารามชั้นโท ตั้งอยู่ใกล้เชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้า ฝั่งธนบุรี มีเลขทะเบียนวัดที่ ๒๔ ถนนประชาธิปไตย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ ๒๓ ไร่ ๓ งาน ๕๕.๑ ตารางวา ลักษณะพื้นที่ราบเรียบสี่เหลี่ยม มีอาณาเขตอุปจาร ดังนี้

- ทิศตะวันออก มีอาณาเขตจรดถนนประชาธิปไตย
- ทิศตะวันตก มีอาณาเขตจรดคลองสาธารณะ
- ทิศเหนือ มีอาณาเขตจรดถนนเทศบาลสาย ๑
- ทิศใต้ มีอาณาเขตจรดถนนเทศบาลสาย ๒ และโรงเรียนศึกษานารี

^{๖๙} พุทธทาสภิกขุ, สารนิพนธ์พุทธทาส ว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๓.

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงภาพขอบเขตบริเวณวัดประยูรวงศาวาสรววิหาร

๒.๗.๒ ด้านประวัติความเป็นมา

ผู้สร้างวัดประยูรวงศาวาสรววิหาร คือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ว่าที่กรมท่าและสมุหพระกลาโหม ได้อุทิศสวนกาแฟสร้างเป็นวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ แล้วถวายเป็นพระอารามหลวงในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๓ และได้รับพระราชทานนามว่า วัดประยูรวงศาวาสรววิหาร โดยเริ่มสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๓๗๑ สร้างอยู่ ๘ ปี จึงสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๓๗๙ และได้มีการฉลองวัดในวันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ๒๓๗๙

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงภาพผู้ก่อตั้งวัดประยูรวงศาวาสรววิหาร สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค)

วัดประยูรวงศาวาสรววิหาร แต่เดิมชาวบ้านมักนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดรั้วเหล็ก” เพราะมีรั้วเหล็กล้อมเป็นกำแพงตอนหน้าพระอุโบสถ พระวิหาร และศาลาการเปรียญด้านเหนือ รั้วเหล็กมีความสูง ๓ ศอกเศษ มีลักษณะเป็นอาวุธโบราณ คือ หอก ดาบ และขวาน ลักษณะ

เป็นกำแพงและซุ้มประตูเล็กๆ เป็นตอนๆ วัดจากมุมวิหารคดข้างพระอุโบสถไปจรดกำแพงประตูวัด ด้านตะวันออกยาว ๑๔๔ เมตร ล้อมบริเวณกุหาจำลอง อีก ๒ ด้าน ด้านตะวันตกยาว ๔๘ เมตร ด้านใต้ยาว ๔๓ เมตร ล้อมเป็นกำแพงหน้าวัด ตอนขวามือเข้ามายาว ๔๐ เมตร ตอนซ้ายมือเข้ามายาว ๒๐ เมตร มีเรื่องเล่าว่า รั้วเหล็กนี้ เดิมสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ สั่งเข้ามาจากประเทศอังกฤษเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้เป็นกำแพงในพระบรมมหาราชวัง แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงโปรด สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ จึงขอรับพระราชทานมาใช้ล้อมเป็นกำแพงในวัด โดยใช้น้ำตาลทรายแลกเอา หนักต่อหนัก คือ รั้วเหล็กมีน้ำหนักมากเท่าใด ก็ใช้น้ำตาลทรายมีน้ำหนักมากเท่านั้นแลก^{๗๐}

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงภาพรั้วเหล็ก

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการสร้างวัดประยูรวงศาสุวรรณวิหาร ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยรัชการที่ ๓ โดยสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เมื่อท่านดำรงตำแหน่งพระยาพระคลัง ว่าที่พระคลังและว่าที่สมุหกลาโหม โดยท่านได้อุทิศสวนกาแฟสร้างเป็นวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ โดยมีพระญาณสังวร (ดั่ง) เป็นเจ้าอาวาสวัดรูปแรก^{๗๑} ซึ่งภายในบริเวณวัดประยูรวงศาสุวรรณวิหารแห่งนี้ยังมีศาสนสถานที่น่าสนใจและมีประวัติความเป็นมาให้มาศึกษาอีกมากมายอันจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

^{๗๐} วัดประยูรวงศาสุวรรณวิหาร [ออนไลน์], แหล่งที่มา:[http://www.watprayoon.com/about&code=historymain.php?url=\[๓ ม.ค.๒๕๕๙\]](http://www.watprayoon.com/about&code=historymain.php?url=[๓ ม.ค.๒๕๕๙]).

^{๗๑} อ่างแก้ว.

๒.๗.๓ ด้านศาสนสถานบริเวณโดยรอบวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

๑) พระบรมธาตุมหาเจดีย์

เมื่อก้าวถึงวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร บุคคลทั่วไปจะนึกถึงพระบรมธาตุมหาเจดีย์ ซึ่งเป็นพระเจดีย์องค์ใหญ่ทรงกลม สันฐานรูประฆังคว่ำ สูง ๖๐.๕๒๕ เมตร ฐานล่างส่วนนอกวัดโดยรอบได้ ๑๖๒ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง ๕๐ เมตร มีช่องคูหาเรียงรายล้อมรอบชั้นล่างพระเจดีย์ ๕๔ คูหา ชั้นบนถัดจากช่องคูหาขึ้นไปมีพระเจดีย์เล็ก ๑๘ องค์ เรียงรายรอบพระเจดีย์องค์ใหญ่

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงภาพทางอากาศพระบรมธาตุมหาเจดีย์ในอดีต

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงภาพพระบรมธาตุมหาเจดีย์ในปัจจุบัน

สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เป็นผู้ก่อสร้างขึ้น แต่หลังจากสร้างวัดเสร็จ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ยังไม่ทันแล้วเสร็จ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ก็ถึงแก่พิราลัยเสียก่อนเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘ ต่อมา สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้าง

พระบรมธาตุมหาเจดีย์ต่อจนเสร็จสมบูรณ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ เมื่อคราวที่พระปรากรมณี (เปลี่ยน) เจ้าอาวาสรูปที่ ๑๐ บูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์องค์เล็กรอบพระเจดีย์องค์ใหญ่ และซ่อมกำแพงรอบพระเจดีย์องค์ใหญ่ จากนั้นได้จัดงานฉลองพระเจดีย์และอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นประดิษฐานไว้บนพระเจดีย์องค์ใหญ่

ซึ่งวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้ก่อสร้างขึ้นมาเป็นเวลานานถึง ๑๘๘ ปี มีเจ้าอาวาสวัดรวม ๑๔ รูป จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร (ปัจจุบัน คือ พระพรหมบัณฑิต) ได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ครั้งใหญ่ที่สุดและต้องการนำพระบรมสารีริกธาตุที่ได้เชิญมาจากประเทศศรีลังกา เพื่อประดิษฐานไว้ส่วนบนของพระบรมธาตุมหาเจดีย์ จึงทำให้ได้ค้นพบพระบรมสารีริกธาตุและพระกรุจำนวนมากถึง ๒๗๐ องค์ อีกทั้งยังพบพระบรมสารีริกธาตุองค์ดั้งเดิมที่มีทองคำหุ้มอยู่ใส่ไว้ในภาชนะที่เรียกว่า “อูบ” โดยในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นมีกระดานชนวนเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับฤกษ์ยามและคำทำนายการค้นพบกรุนี้ และได้พบกรุที่ ๒ ซึ่งบรรจุพระเครื่องเป็นจำนวนมาก โดยพระเครื่องจะอยู่ในบาตรและพบแผ่นทองขนาดเท่าฝ่ามือ ๓ แผ่น ทุกแผ่นมีจารึกภาษาไทยข้อความเดียวกันว่า “วันพุธที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๔” ที่ตรงกับวันมาฆบูชา เพ็ญกลางเดือน ๔ เมื่อวันที่ ๕ และ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ จึงได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นประดิษฐานบนองค์พระเจดีย์ใหญ่ในโอกาสสมโภช ๑๘๐ ปีวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๑

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยคณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม พิจารณาคัดเลือกพระบรมธาตุมหาเจดีย์ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๓ ประเภท “ปูชนียสถานและวัดวาอาราม” ด้านการอนุรักษ์งานมรดกศิลปสถาปัตยกรรม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ได้รับรางวัลยอดเยี่ยม (อันดับ ๑) หรือ Award of Excellence ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO จาก ๔๗ โครงการจากผู้เข้าร่วมกว่า ๑๖ ประเทศทั่วโลก ด้วยการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่สามารถสะท้อนความเข้าใจทางเทคนิคและเป็นโครงการอนุรักษ์ที่สร้างความเป็นตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นผสมผสานกับความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้โครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ยังสะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการพัฒนาภูมิปัญญาทางสังคมในย่านกะดีจีนซึ่งเป็นย่านประวัติศาสตร์ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และได้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอันลึกซึ้งในรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะตัวของยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วยการเสริมความแข็งแรงให้แก่โครงสร้างภายในขณะที่ยังคงรูปลักษณะภายนอกของเจดีย์ที่ทรวดเอียง อีกทั้งยังมีการบูรณะซ่อมแซมที่บูรณาการความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และวิธีการก่อสร้างแบบดั้งเดิมเป็นที่ประจักษ์ถึงความสัมพันธ์อันยั่งยืนระหว่างวัดและชุมชนรอบข้างในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนสถานให้ดำรงอยู่ในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชุมชนตราบนานทุกวันนี้

แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงภาพรางวัลรางวัลยอดเยี่ยม (อันดับ ๑) หรือ Award of Excellence ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์

๒) พิพิธภัณฑ์พระ ประยูรรัตนทาการ หรือ พรินทรปริยัติธรรมศาลา

นอกจากพระบรมธาตุมหาเจดีย์ซึ่งเป็นพระเจดีย์องค์ใหญ่เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุและได้รับทรงกลมได้รับรางวัลเริ่มต้นเมื่อ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ได้สร้างศาลาต่อมุขพระบรมธาตุมหาเจดีย์ขึ้นเพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร อุทิศแด่ “ท่านลูกอิน” ผู้เป็นมารดา และ “สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์” ผู้เป็นบิดา เมื่อครั้งมารดามีอายุ ๖๑ ปี พร้อมจารึกนามศาลานั้นว่า “พรินทรปริยัติธรรมศาลา” ซึ่งปัจจุบันยังมีจารึกอยู่ที่ประตูทางเข้าภายในศาลา ต่อมากระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบันได้ใช้หอพรินทรปริยัติธรรมศาลาเป็นห้องอ่านหนังสือสำหรับประชาชนในวัด ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของโรงเรียนหนังสือไทย สำนักวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร หอพรินทรปริยัติธรรมศาลาจึงเป็นห้องสมุดประชาชนแห่งแรกในประเทศไทย อีกทั้งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนอาคารหลังนี้ให้เป็นศิลปโบราณสถานวัตถุของชาติ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๒ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากประเทศศรีลังกา และพระพุทธรูปตลอดจนพระเครื่องที่พบจากกรุในครั้งที่จะบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีญาติโยมนำพระพุทธรูปมาให้ทางวัดเก็บรักษาไว้อีกด้วย^{๗๒} ปัจจุบันยังมีจารึกอยู่ที่ประตูทางเข้าภายในศาลา เป็นโคลง ๔ บท โคลงบทแรกว่าดังนี้

• พรินทรต้นต่อสร้อย	สมญา
ปริยัติธรรมศาลา	เพิ่มพริ่อง
คือเป็นที่ศึกษา	ส่วนพุทธพจน์แฮ
ภิกษุสามเณรสร้อย	ทั่วหน้ามาเรียน

^{๗๒} วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร [ออนไลน์], แหล่งที่มา:<http://www.watprayoon.com/about&code=history> main.php?url=[๓ ม.ค.๒๕๕๙].

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงภาพพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภักทธาคาร

(๔) เขามอ หรือ เขาเต่า

ภายในบริเวณวัดนอกจะมีพระบรมธาตุมหาเจดีย์ และพิพิธภัณฑ์พระ ประยูรภักทธาคารแล้ว ยังมีสถานที่ที่น่าสนใจและมีความสำคัญอีกจุดหนึ่ง คือ เขามอ ซึ่งเป็นภูเขาจำลองขนาดใหญ่ ตั้งอยู่กลางสระน้ำ ก่อขึ้นจากหินเป็นจำนวนมากให้มียอดเขาลดหลั่นกันตามลำดับ มีชะง่อนผาอันสูงชันลักษณะคล้ายกับหยดน้ำตาเทียน ภายในบริเวณเขามอประดับด้วยต้นไม้เป็นพรรณที่หายากนานาชนิด เป็นรมณีสถานอันสงบร่มรื่น คำว่า “เขามอ” มากจากคำว่า “ถมอ” ในภาษาเขมร แปลว่า ก้อนหิน หมายถึง ภูเขาจำลองที่ก่อกำเนินขึ้นจากหินจนมีรูปร่างคล้ายคลึงกับภูเขา เป็นที่ประดิษฐานพระสถูปเจดีย์ พระพุทธรูปรางค์ พระวิหารหลวงพ่ोजำลอง สัณเฑาะฐสถานจำลอง และศาลารายน้อยใหญ่ จึงเป็นสถานที่อันน่ารื่นรมย์ที่พุทธบริษัทจากทั่วทุกสารทิศ อีกทั้งเจ้านายราชินิกุลขุนนาง คหบดี และราษฎรทั่วไป นิยมพำบุตรหลานเข้ามาสัมผัสบรรยากาศแห่งธรรมชาติ ทั้งยังมีโอกาสได้เข้าวัด ทำบุญ และฟังธรรมเทศนา ช่วงจรรโลงพระศาสนาและสร้างความสงบสุขร่มเย็นให้แก่ชาวบ้านเป็นต้นมา^{๗๓}

^{๗๓} วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร [ออนไลน์], แหล่งที่มา:http://www.watprayoon.com/about&code=history_main.php?url= [๓ ม.ค.๒๕๕๙].

แผนภาพที่ ๒.๘ แสดงภาพเขาเต่า หรือเขามอ

ที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ โดยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เป็นผู้สร้างวัดแห่งนี้ แต่เดิมชาวบ้านมักนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดริ้วเหล็ก” เนื่องจากกำแพงที่ล้อมรอบตอนหน้าพระอุโบสถมีลักษณะเป็นรูปอาวธูโบราณ คือ หอก ดาบ และ ขวาน ซึ่งแต่เดิมสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ส่งเข้ามาจากประเทศอังกฤษเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้ล้อมเป็นกำแพงในพระบรมมหาราชวัง แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงโปรด สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ จึงขอรับพระราชทานมาใช้ล้อมเป็นกำแพงในวัด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังกล่าวถึงศาสนสถานที่อยู่ภายในบริเวณโดยรอบวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร อันได้แก่ พระบรมธาตุมหาเจดีย์, พิพิธภัณฑพระ ประยูร ภัณฑาคาร หรือ พรินทรปริยัติธรรมศาลา และเขามอ หรือเขาเต่า ซึ่งล้วนแต่เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น

นอกจากบริเวณโดยรอบวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเป็นที่ตั้งของศาสนสถานดังกล่าวมาแล้ว ยังเป็นที่ตั้งของชุมชนต่าง ๆ มากมายซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ของกรุงเทพมหานครที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า ๒๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และที่สำคัญชุมชนเหล่านี้ยังมีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความเชื่อ ความศรัทธา ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือลัทธิแบบจีน ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งย่านชุมชนต่างๆ เหล่านี้มักจะมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และที่สำคัญชุมชนเหล่านี้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อันได้แก่ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดประยูรวงศ์ ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนโรงคราม รวม ๖ ชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่า “ชุมชนย่านกะดีจีน” ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

๒.๗.๔ ด้านสภาพแวดล้อมชุมชนโดยรอบวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

เมื่อกล่าวถึงชุมชนโดยรอบบริเวณวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ ๖ ชุมชน สำหรับ ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ หมายถึง มีชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และความเชื่อแบบลัทธิจีนหรือศาลเจ้า ในส่วนที่เป็นชุมชนทั้ง ๖ แห่ง ประกอบด้วย ๑) ชุมชนกุฎีจีน ๒) ชุมชนวัดประยูรวงศ์ ๓) ชุมชนวัดกัลยาณ์ ๔) ชุมชนกุฎีขาว ๕)

ชุมชนวัดบุปผาราม ๖) ชุมชนโรงคราม เรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชนทั้ง ๖ แห่งนี้ มีผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชนอาจารย์ ธีรนนท์ ช่วงพิชิต ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“เมื่อกล่าวถึง ๖ ชุมชน คือ ย่านกะดีจีน จะมีการนิยามความหมายกันในยุคใหม่ เมื่อประมาณ ๗-๘ ปีที่ผ่านมา ในคำว่าย่าน ด้วยการทำงานร่วมกันกับศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง หรือ UDDC ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเราพยายามจะใช้นิยามความหมายอะไรก็ตามแต่ที่ไม่ไปทับซ้อนกับพื้นที่ปกครอง จึงใช้คำว่าย่านเนื่องจากคำว่าย่านนั้นปัจจุบันมันหายไปแล้ว เราใช้คำว่าย่าน คือคำว่าย่านกะดีจีนและก็นิยามความหมายของคำว่าย่านกะดีจีนคือ ๖ ชุมชน แต่เดิมคำว่าย่านคือพื้นที่ของความรู้สึกร่วมไม่ใช่พื้นที่ที่ถูกขอบเขตด้วย คำว่าย่านคือความรู้สึก เพราะฉะนั้นคำว่าย่านจึงหมายถึงพื้นที่ขอบเขตของความรู้สึก ซึ่งหายไปจากบริบทของภาษายาวนานมาก เมื่อเราเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมฉบับแรกเป็นต้นมา ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ๒๕๐๔ นั้นเป็นต้นมาคำว่าย่านนั้นก็หายไป เราก็จะเจอคำว่า อำเภอ จังหวัด ขอบเขตพื้นที่ที่ถูกแบ่งออกไปอีกแบบหนึ่ง อีกลักษณะหนึ่ง เพราะฉะนั้นเมื่อเราใช้พื้นที่ของย่านเพื่อกำกับขอบเขตของชุมชน ๖ ชุมชน เราจะเห็นได้เลยว่าพื้นที่ของชุมชนคือเขตปกครองที่ซ่อนอยู่ในความเป็นย่าน ย่านกะดีจีนเป็นเพียงส่วนเดียวของพื้นที่ฝั่งธนทางด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำพระยาตั้งแต่บริเวณริมคลองบางหลวงและก็จรดขอบสุดเขตที่คลองสาน ซึ่งกินพื้นที่ไปแค่ถนนเชียงใหม่ยังไม่ถึงปลายทางที่เราควรที่จะแบ่งคือป้อมปิจจามิตรริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

ในเบื้องต้นเราทำงานเพียงแค่อย่านกะดีจีนกับเขตคลองสาน ชุมชนกะดีจีนอยู่แค่ฝั่งธนบุรีก็คือใช้แนวถนนประชาธิปไตยเป็นตัวแบ่ง แต่ถ้าหากว่ากินพื้นที่ไปถึงคลองสานก็จะกินพื้นที่ไปถึงถนนท่าดินแดง ถนนเชียงใหม่เท่านั้น และใช้ถนนที่คั่นก็คือถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา ส่วนทางด้านย่านกะดีจีนจะใช้เส้นทางของถนนอิสรภาพเป็นตัวแบ่ง เพราะฉะนั้นฝั่งที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาของถนนอิสรภาพก็จะเต็มไปด้วยพื้นที่ ๖ ชุมชนนั่นก็คือ ชุมชนวัดประยูรฯ ชุมชนกะดีจีน ชุมชนมัสยิดบางหลวง ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนวัดกัลยาฯ นั่นก็คือพื้นที่ของ ๖ ชุมชนตามที่เราเข้าใจ ที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นมาที่เก่าแก่ในฐานะที่เป็นพื้นที่เก่าหรือชุมชนเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา มีบทบาทสำคัญตั้งแต่การเป็นเมืองการค้า เมืองท่าหน้าด่านทางทะเล หรือเส้นทางออกสู่ทะเลของกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งเป็นรอยต่อของอยุธยากับรัตนโกสินทร์ก็คือกรุงธนบุรี ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๓๑๐-๒๓๒๕ นี้คือ ๑๕ ปีที่ย่านนี้มีความสำคัญระดับขึ้นประชิดติดกับตัวเมืองหลวงก็คือกรุงธนบุรีเป็นศูนย์กลางอำนาจใหม่”^{๗๔}

ทั้งนี้ ในแง่ของประวัติศาสตร์ชุมชนย่านกะดีจีนมีเรื่องเล่าความเป็นมาที่น่าสนใจ รายละเอียด ดังนี้

^{๗๔} สัมภาษณ์ อาจารย์ธีรนนท์ ช่วงพิชิต, ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี, (๒๖ มกราคม ๒๕๕๙).

ชุมชนย่านกะดีจีน

หากจะกล่าวถึงชุมชนที่เก่าแก่ของกรุงเทพมหานครและมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า ๒๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นย่านที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ คติความเชื่อ ความศรัทธา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือลัทธิแบบจีน ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึง “ชุมชนย่านกะดีจีน”

ย่านกะดีจีน เป็นย่านประวัติศาสตร์ริมน้ำที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร อาณาบริเวณของย่านกะดีจีนมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่สืบเนื่องมาจกกว่าสองศตวรรษเมื่อย้อนไปในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งมีการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมของผู้คนหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนาโดยชาวคริสต์ได้อพยพตาม “บาทหลวงยาโกเบ กอร์เร่ (Jacques Corre)” มาจากเขมร ชาวคริสต์เชื้อสายโปรตุเกสที่อพยพตาม “สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช” มาจากกรุงศรีอยุธยา และชาวจีนจากกรุงศรีอยุธยา ที่อพยพในยุคแรกโดยเริ่มต้นขึ้นในสมัยกรุงธนบุรี ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ชาวจีนมาตั้งบ้านเรือนอยู่เหนือคลองกุฎีจีนใกล้วัดกัลยาณมิตร ส่วนชาวคริสต์และชาวโปรตุเกสตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่ทางตอนใต้ลงมา ย่านกะดีจีนได้เจริญรุ่งเรืองกลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมืองสาเหตุหนึ่งมาจากเป็นย่านนิवासสถานของขุนนางระดับสูง อาทิ ต้นตระกูลบุญนาค เป็นราชินิกุลที่ควบคุมดูแลกรมท่าและการคลังที่เกี่ยวกันกิจการค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ตามบันทึกประวัติศาสตร์ศาลเจ้าเกียนอันกงบันทึกว่า กุฎีจีนสร้างในสมัยกรุงธนบุรีโดยชาวจีนที่ตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเดิมมี ๒ ศาล คือ ศาลเจ้าโจ้วซ็อกง และศาลเจ้ากวนอู ต่อมาเมื่อรัชกาลที่ ๑ ได้ย้ายพระนครไปกรุงเทพ คนจีนเหล่านี้จึงอพยพไปรวมกับพวกที่ย่านตลาดน้อยและสำเพ็ง ศาลเจ้าจึงถูกทิ้งร้าง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ จึงได้บูรณะรวมกันเป็นศาลเดียวกันและอัญเชิญเจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานให้ชื่อว่า “ศาลเจ้าเกียนอันกง” ศาลเจ้านี้จึงเป็นร่องรอยของชุมชนย่านกุฎีจีน

เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ในครั้งนั้น ชาวคริสต์ตั้งในกรุงศรีอยุธยาต่างหนีกระจัดกระจายไปในที่ต่างๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๓๑๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทำพิธีราชาภิเษก รวมทั้งได้ทำการก่อสร้างเมืองขึ้นใหม่ที่กรุงธนบุรี จนในปี พ.ศ. ๒๓๑๒ คุณพ่อกอร์เร่ (Corre) บาทหลวงชาวฝรั่งเศสได้พาพวกเข้ารีตลี้ภัยมาจากเขมรเดินทางมายังบางกอกพร้อมชาวคริสต์ตั้งและชาวโปรตุเกสจำนวนหนึ่ง ด้วยพระเมตตาในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่มีต่อคุณพ่อกอร์เร่ (Corre) พระองค์ทรงได้พระราชทานเงิน ๒๐ เหรียญ (กษาปณ์) และเรือลำหนึ่ง รวมทั้งทำสัญญาว่าจะพระราชทานที่ดินสำหรับสร้างวัดคาทอลิกให้ด้วย

แผนภาพที่ ๒.๙ แสดงภาพศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าเกียนอันกงในปัจจุบัน

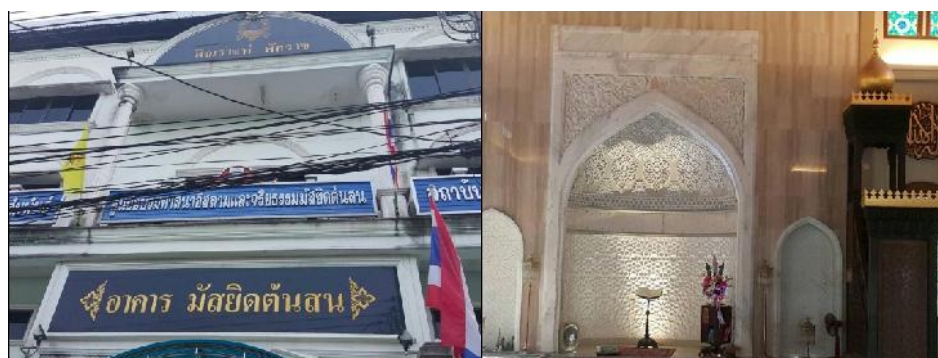
ในปีเดียวกัน คุณพ่อกอร์และชาวบ้านที่มีทั้งคนญวนและคนไทยที่อพยพมาด้วยกันจึงได้ชักชวนชาวคริสต์ที่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ในบางกอกได้จำนวนราว ๔๐๐ คน และได้ขอพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตามสัญญา ซึ่งพระองค์ทรงได้พระราชทานที่ดินแปลงหนึ่งให้บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยตั้งชื่อที่ดินนี้ว่า “ค่ายฆางตาครู้ส” จากนั้นคุณพ่อกอร์และคริสต์จึงได้ช่วยกันสร้างวัดขึ้น เรียกว่า “วัดฆางตาครู้ส”

แผนภาพที่ ๒.๑๐ แสดงภาพวัดซางตาครูสในปัจจุบัน

ส่วนมุสลิมเป็นกลุ่มคนที่มาตั้งรกรากในกรุงธนบุรีจำนวนมากรองมาจากชาวจีน ส่วนใหญ่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาภายหลังสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสถาปนากรุงธนบุรีแล้ว มุสลิมบางส่วนอยู่ในธนบุรีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเพราะธนบุรีเป็นเมืองท่า จึงมีพ่อค้ามุสลิมจากหัวเมืองมลายูโดยเฉพาะหลังจากประเทศไทยเปิดการค้าเสรีภายใต้สนธิสัญญาเบาริง ศูนย์กลางของมุสลิมในธนบุรีอยู่บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ โดยมีสุเหร่าต้นสน หรือ กุฎีใหญ่เป็นศูนย์รวมจิตใจ

แผนภาพที่ ๒.๑๑ แสดงภาพมัสยิดวัดต้นสนในปัจจุบัน

ย่านกุฎีจีนช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ ๒ - รัชกาลที่ ๔ จากบริเวณวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารไปจนถึงวัดอรุณราชวรารามเคยเป็นที่พำนักของราชทูตตะวันตก และมีชนชั้นนารีโปรแตสแตนท์กลุ่มแรกๆ บุคคลเหล่านี้นอกจากจะเข้ามาเผยแพร่ศาสนาแล้วยังมีคุณูปการต่อวงการแพทย์ การศึกษา และการพิมพ์ของไทย เช่น หมอบรัดเลย์ เป็นต้น

สำหรับสาเหตุที่เรียกชุมชนนี้ว่า “กุฎีจีน” นั้น “สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ” ทรงวินิจฉัยว่า “. . . กุฎีจีน น่าจะหมายถึง ศาลเจ้าขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ริมคลองกุฎีจีน ซึ่งชาวจีน

ที่อาศัยอยู่แต่ดั้งเดิมสร้างไว้ตั้งแต่ก่อนชุดคลองลัดบางกอก คือก่อนสมัยพระไชยราชา บริเวณที่ตั้งศาลเจ้านี้เดิมเป็นส่วน

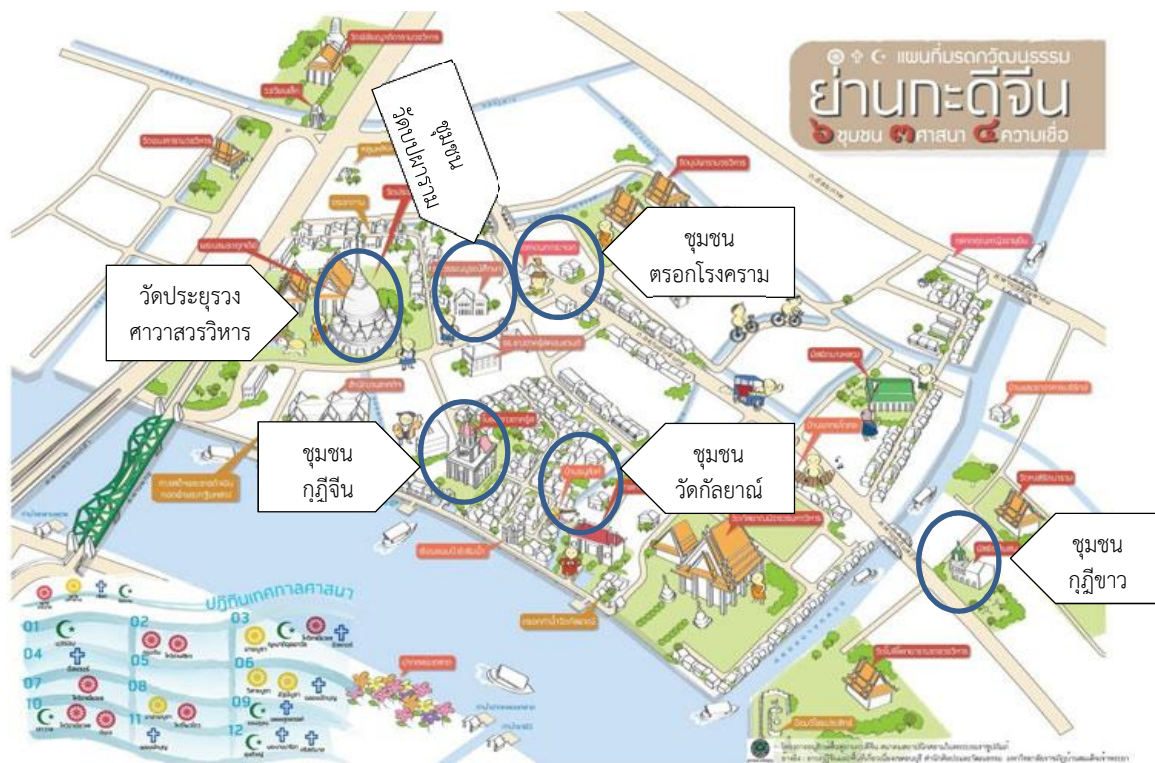
แหลมที่แม่น้ำเจ้าพระยาไหลเลี้ยวไปทางคลองบางกอกใหญ่ เมื่อมีศาลเจ้าจีนมาตั้งอยู่ตรงปลายแหลมจึงเป็นจุดสังเกตและกลายเป็นนามที่ชาวบ้านใช้เรียกบริเวณนี้ติดปากว่า “กุฎีจีน”

ในปัจจุบันย่านกะดีจีนประกอบด้วยชุมชนเล็กๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ๖ ชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนเพื่อนบ้านที่มีความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันถึง ๔ ความเชื่อทางศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท นิกายมหายาน คาทอลิก และอิสลาม การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในย่านกะดีจีนได้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนสถานกับชุมชน มีการสัญจรที่เป็นตรอก ซอก ซอยขนาดเล็กที่เชื่อมถึงกันหมด เนื่องจากลักษณะโครงสร้างเมืองที่มีความละเอียดซับซ้อนและมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางทำให้ย่านกะดีจีนยังคงรักษาสถาบันดั้งเดิมของสังคมไทยอันได้แก่ “บ้าน – วัด – โรงเรียน (ราชการ)” หรือ “บ.ว.ร.” ไว้ได้เป็นอย่างดี^{๗๕} ซึ่งคำว่า “วัด” ไม่ได้มีความหมายเฉพาะวัดในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงศาสนสถานในทุกศาสนาอีกด้วย^{๗๖}

สรุปได้ว่า “ย่านกะดีจีน” เป็นแหล่งรวมศาสนสถานที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ คติความเชื่อ ความศรัทธา ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ได้รับอิทธิพลมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำให้ศาสนสถานในแต่ละศาสนามีการผสมผสานซึ่งกันและกันอย่างลงตัว ยกตัวอย่างเช่น วัดไทยมีกลิ่นอายการสร้างแบบจีน หรือมัสยิดที่มีกลิ่นอายของความเป็นไทยเจือปนอยู่ เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นทุนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีและเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวกะดีจี มีความรักและหวงแหนโบราณสถานเหล่านี้และไม่ต้องการให้เกิดการสูญหาย ส่งผลให้ชุมชนทั้ง ๖ ชุมชน มีการทำงานในรูปแบบการบูรณาการร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจนทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขจนถึงทุกวันนี้

^{๗๕} วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://www.bpsthai.org/BPS_Links/PhotoTedic_L/PhotoTip_L/Sec06.html (๓ ม.ค. ๒๕๕๙).

^{๗๖} สัมภาษณ์ อาจารย์ธีรนนท์ ช่างพิชิต, ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี, (๒๖ มกราคม ๒๕๕๙).

แผนภาพที่ ๒.๑๒ แสดงภาพแผนผังโดยย่อ ๖ ชุมชน บริเวณพื้นที่ย่านกะดีจีน^{๗๗}

๒.๗.๕ บริบทในด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

การวิจัยในครั้งนี้นอกจากผู้วิจัยจะศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน การจัดการบริหารชุมชนพหุวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และหลักพุทธสันติวิธีตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย เอกสารวิชาการ และบทความที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์ เพื่อนำมาเป็นฐานคิดในการนำไปวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของวัดประยูรวงศาวาสวิหาร และนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบคิดสำหรับการออกแบบคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างมาถอดบทเรียน และสกัดประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตอบไว้ตรงกัน และคัดแยกประเด็นที่ให้ไว้ไม่เหมือนกันมาวิเคราะห์มาสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้ผลการศึกษาคครอบคลุมบริบททุกด้านของการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของวัดประยูรวงศาวาสวิหาร ผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเพื่อประกอบในการศึกษาให้เกิดความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยใช้กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดประยูรวงศาวาสวิหาร ในช่วงงานฉลองสมโภชวัดครบ ๑๘๘ ปี โดยใช้การสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยสอบถามนักท่องเที่ยวถึงความ

^{๗๗} ย่านกะดีจีน, [ออนไลน์],แหล่งที่มา<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=rattanakosin&date=10-01-2013&group=3&gblog=39>[ถ ก.พ. ๒๕๕๙].

พึงพอใจในการมาเที่ยว เพื่อวัดศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของวัด ซึ่งได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ๕๐ คน ซึ่งใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและนำมาปรับปรุงเนื้อหาให้เข้ากับบริบทที่ศึกษา มีประเด็นคำถามแบ่งเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ความพึงพอใจในด้านต่างๆ และข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยใช้เกณฑ์ให้คะแนนแบบ Likerty Scale มีทั้งหมด ๕ คะแนน

พึงพอใจมากที่สุด	ให้ ๕ คะแนน
พึงพอใจมาก	ให้ ๔ คะแนน
พึงพอใจปานกลาง	ให้ ๓ คะแนน
พึงพอใจน้อย	ให้ ๒ คะแนน
พึงพอใจน้อยที่สุด	ให้ ๑ คะแนน

(แบบสอบถามความพึงพอใจนักท่องเที่ยวอยู่ในภาคผนวก ง.)

ผลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน ๕๐ คนในช่วงฉลองสมโภชวัดครบรอบ ๑๘๘ ปี พบว่า นักท่องเที่ยวต่างก็พึงพอใจและอยากจะกลับมาเที่ยวอีกพร้อมกับชักชวนผู้อื่นให้มาเที่ยววัด ผลการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

๑) ด้านข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง มีคิดเป็นร้อยละ ๖๒.๐๐ และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานเป็นโสด คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๐๐ สำหรับกลุ่มอาชีพของนักท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ ๒๘.๐๐ เป็นพนักงานลูกจ้างบริษัท รองลงมาเป็นกลุ่มนิสิตนักศึกษา นักเรียน พนักงานรัฐวิสาหกิจ ข้าราชการ และผู้ประกอบการอาชีพอื่น และรายได้เฉลี่ยส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีรายได้ในระดับกลาง คือ มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐๐ ซึ่งอาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาวัดเป็นคนโสด (ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอยู่ในภาคผนวก จ.)

๒) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่า

(๑) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ อยู่ที่ ๔.๐๑ และหากพิจารณารายข้อพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในด้านของการที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องของการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี, แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะอาด, มีป้ายอธิบายข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสถานที่, มีป้ายสัญลักษณ์บอกทาง, การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่ายและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอเพียง มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ ๔.๓๘, ๔.๐๖, ๓.๙๖, ๓.๘๐, ๓.๗๖ และ ๓.๖๘ ตามลำดับ (ตารางที่ ๔.๒ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมอยู่ในภาคผนวก จ.)

(๒) ด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยมีความพึงพอใจในคุณค่าที่ได้รับจากการท่องเที่ยววัดประยูรวงศาวาส วรวิหารมาก มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๑๓ และ

เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจที่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเพิ่มมากขึ้น รองลงมาเป็นเรื่องของการได้ประสบการณ์การท่องเที่ยว และการได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในสังคมชุมชนพหุวัฒนธรรมโดยรอบ (ตารางที่ ๔.๓ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยวอยู่ในภาคผนวก จ.)

(๓) ด้านอาหารและบริการ พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยมีความพึงพอใจด้านอาหารและบริการมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ที่ ๔.๑๓ และเมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจอาหารที่มีความอร่อยมากที่สุด รองลงมาเป็นอาหารที่นำมาขายในงานท่องเที่ยวเป็นอาหารท้องถิ่นที่แปลก แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว, และพ่อค้าแม่ค้าที่มาออกร้านมีความสามัคคีช่วยเหลือและมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน คะแนนค่าเฉลี่ย ๔.๐๖, ๔.๐๒, ๓.๙๔, ๓.๘๘ ตามลำดับ (ตารางที่ ๔.๔ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านอาหารและบริการอยู่ในภาคผนวก จ.)

(๔) ด้านความปลอดภัย พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยมีความพึงพอใจด้านความปลอดภัย มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๙๘ และเมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจในเรื่องของแสงสว่างเพียงพอยาม ค่ำคืนมากที่สุด รองลงมาเป็นการมีตำรวจเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยอย่างทั่วถึงและมีสถานพยาบาลที่น่าเชื่อถือและเพียงพอในยามฉุกเฉิน โดยมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ ๓.๙๘, ๓.๗๒ และ ๓.๖๖ ตามลำดับ (ตารางที่ ๔.๕ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัยอยู่ในภาคผนวก จ.)

๓) ลักษณะและความต้องการทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ท่องเที่ยววิถีพุทธ คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๐๐ และวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อพักผ่อนและเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและธรรมชาติของท้องถิ่น คิดเป็นค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๕๐.๐๐ และ ๔๔.๐๐ ตามลำดับ ในแง่ของการรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวของวัดจากช่องทางต่างๆ ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้ข่าวสารการท่องเที่ยวของวัดจากคนรู้จัก รองลงมาเป็นอินเทอร์เน็ต และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ ๓๖.๐๐, ๒๘.๐๐ และ ๑๖.๐๐ ตามลำดับ สำหรับเหตุผลในการท่องเที่ยวนั้นกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้เหตุผลการมาท่องเที่ยวที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร อันดับ ๑ เพราะ ค่าใช้จ่ายถูก และอันดับ ๒ เพราะต้องการเรียนรู้วิถีชีวิต นอกจากนี้กลุ่มนักท่องเที่ยวมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพัฒนาการท่องเที่ยวของวัด อันดับ ๑ เป็นเรื่องของถนน อันดับ ๒ เป็นเรื่องของการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ และอันดับ ๓ เป็นเรื่องของเอกสารการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามถึงการกลับมาเที่ยววัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๘.๐๐ อยากกลับมาเที่ยวใหม่ และกลุ่มนักท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดจะมีการแนะนำและบอกต่อให้ผู้อื่นมาเที่ยววัดคิดเป็นร้อยละ ๘๖.๐๐ (ตารางที่ ๔.๖ แสดงลักษณะและความต้องการทั่วไปของนักท่องเที่ยวอยู่ในภาคผนวก จ.)

สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวงานวัดต่างก็ได้รับความสุขและความพึงพอใจที่ได้มาท่องเที่ยววัด ได้รู้จักเรียนรู้ประวัติศาสตร์ กลิ่นอายของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้มีประสบการณ์เรียนรู้วัฒนธรรม อาหาร ของเพื่อนต่างศาสนา ได้ชมความสวยงามของโบราณสถานที่ยังคงคุณค่าและเป็นมรดกที่คนไทยควรภาคภูมิใจ

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวและชุมชน

อริสรา เสยานนท์ ได้ศึกษาถึง การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา และได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ ซึ่งทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการต่างถิ่นมาประกอบธุรกิจการค้าเป็นจำนวนมาก จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเสื่อมโทรมลง อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนทำให้ชุมชนอัมพวาได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในฐานะต้นแบบของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนดั้งเดิมในประเทศไทย จนกลายเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนที่มีต่อการพัฒนาเมืองซึ่งชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถนำประสบการณ์นี้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในท้องถิ่นของตน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างพอเพียงต่อไป^{๗๘}

ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิด และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง “ระบบนวัตกรรมรายสาขา เพื่อพัฒนาระบบ เศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การเตรียมความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวให้มีรูปแบบเฉพาะเจาะจงตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว จะต้องมีการนำเสนอโอกาสสำหรับสร้างสรรค์ประสบการณ์ที่มีความเชื่อมโยงเข้ากับอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานที่นั้นๆ มากขึ้นมิใช่เป็นเพียงการนำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนเพียงแค่อ่านชมแล้วจากไป การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทำให้เจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีความคิดสร้างสรรค์ในการค้นหา และนำเสนอทรัพย์สินหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้มีความน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน โดยการเชื่อมโยงสู่วัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ และเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของสถานที่ หรือชุมชนที่ไปเยือนโดยตรง และแม้เมื่อเดินทางกลับไปแล้วยังนำประสบการณ์และความประทับใจติดตัวกลับไปด้วย

สำหรับการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนนั้น มีผู้ให้ความสนใจและศึกษาไว้หลายประเด็นเกี่ยวกับตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีชื่อเสียงทั้งกับนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ ทำให้มีผู้สนใจศึกษาทั้งในแง่ของการถอดบทเรียนและในแง่ของผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่มีผลต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ดังผลการศึกษาของ **ญาดาจิ ระเบียบกุล** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเข้มแข็งของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางอารมณ์และความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของของประชาชนอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความเข้มแข็งของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางด้านการมีส่วนร่วมทางกายภาพอยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง จากการทดสอบสมมติฐาน

^{๗๘} อริสรา เสยานนท์, “การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา”, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๓-๑๗๒.

พบว่า ระดับความเข้มแข็งของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวม แตกต่างไปตามที่ตั้งที่พักอาศัยและบทบาทที่มีต่อชุมชน^{๗๙} ทั้งนี้ผู้ศึกษาถึงการจัดการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนซึ่งศึกษาโดย **ชรินทร์พรรณ อະสิริรัตน์** ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลของการวิจัยพบว่า ตลาดน้ำอัมพวากำลังประสบปัญหาผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และได้นำเสนอให้ชุมชนเร่งปลูกจิตสำนึกในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต่อไป^{๘๐} นอกจากนี้ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวที่ศึกษาโดย **ปรียาภรณ์ เนียมมก และวศิน เหลี่ยมปรีชา** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การรวมกลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติเพื่อสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม: กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา” ผลการวิจัยพบ ตลาดน้ำอัมพวามีจุดแข็งอยู่สองประการ ประการที่หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการนำสิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่นสร้างเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน ประการที่สองกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติของตลาดน้ำอัมพวาซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชนตลาดน้ำอัมพวาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความยั่งยืน และชุมชนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง^{๘๑} กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องคำนึงถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับประเด็นการรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น ดังผลการศึกษาของ **อมรศิริ ดวงดี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความตระหนักของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการอนุรักษ์หิ้งห้อยในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของชรินทร์พรรณ อະสิริรัตน์ โดยพบว่าตลาดน้ำอัมพวากำลังประสบปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นักท่องเที่ยวขาดความรู้ ความเข้าใจและไม่มีความตระหนักในการอนุรักษ์อย่างแท้จริง ผลงานวิจัยยังเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากร ธรรมชาติเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงความเข้าใจอันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนต่อไป^{๘๒}

นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวอื่นที่มีผู้สนใจทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดผู้นำชุมชนและศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดย **ภัทรภาพร จันตะนี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ดดับเต่าตำบลสามเรือนอำเภอบางปะอิน

^{๗๙} ญดาศจี ระเบียบกุล, “ความเข้มแข็งของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

^{๘๐} ชรินทร์พรรณ อະสิริรัตน์, “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชนกรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๘๑} ปรียาภรณ์ เนียมมก และวศิน เหลี่ยมปรีชา, “การรวมกลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติการเพื่อสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม: กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา”, *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑, ตุลาคม ๒๕๕๔ – มีนาคม ๒๕๕๕, หน้า ๒๙.

^{๘๒} อมรศิริ ดวงดี, “ความตระหนักของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการอนุรักษ์หิ้งห้อยในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ซึ่งได้แก่ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเห็ดตับเต่าผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนมีความรู้ที่น้อย ทำให้ขาดทักษะขาดความรู้ และมีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมไม่สูงนักในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนการผลักดันและแรงกระตุ้นที่เพียงพอ^{๘๓} นอกเหนือจากนี้ **ชาญชัย สุขสกุล** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่า ชุมชนบ้านเล้าลือบ้านเล้าเน้งและบ้านเพชรดำมีศักยภาพการท่องเที่ยวสูงทั้งนี้ชุมชนยังรักษาและถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตชนเผ่าดั้งเดิมไว้ได้ แต่เนื่องจากชุมชนยังไม่มีความรู้ความสามารถในการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนอย่างแท้จริงและไม่มีการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ขาดการสร้างเครือข่ายประชาชนในชุมชน ไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงขาดงบประมาณและรายได้กระจุกตัวอยู่กับคนบางกลุ่ม เครือข่ายการท่องเที่ยวจึงไม่ประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมต่างๆ^{๘๔}

ทั้งนี้รูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จและสามารถรักษาอนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชนให้คงอยู่นั้น มีผลการศึกษาของ **เพชรศรี นนท์ศิริ** ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง” ผลการวิจัยพบว่า ๔ ชุมชน ได้แก่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ชุมชนบ้านหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และชุมชนบ้านแม่พูล จังหวัดอุตรดิตถ์ อำนวยการตัดสินใจเป็นของผู้ในกลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบางกลุ่ม ภูมิหลังการก่อตั้ง องค์กรที่เลี้ยงและภาวะความเป็นผู้นำของผู้ในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนและความสำเร็จของกลุ่ม รูปแบบการดำเนินงานแบบกระจายอำนาจซึ่งเน้นการมีส่วนร่วม และสร้างการตระหนักรู้ในคุณค่าทรัพยากรท้องถิ่น เป็นรูปแบบที่เหมาะสม หากแต่ในบางชุมชนท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยความคล่องตัวในการบริหารจัดการ เช่น ชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวหลัก มีจำนวนนักท่องเที่ยวสูง และต้องแข่งขันกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอิสระ รูปแบบการดำเนินงานแบบรวมอำนาจ อาจนำชุมชนไปสู่ความอยู่รอดหรือสร้างความสำเร็จได้มากกว่า การบูรณาการรูปแบบการดำเนินงานที่ถูกต้องเหมาะสมกับทรัพยากรที่มี จึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวได้^{๘๕}

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์

พระมหาดนัย อูปวฑฒโน (ศรีจันทร์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข: ศึกษากรณีวัดปัญญาเนันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดสันติสุขนอกจากต้องอาศัยระบบและวิธีการในการจัดการวัดซึ่งนับว่าเป็นองค์กรที่มีรูปแบบหรืออัตลักษณ์ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงทำแบบอย่างไว้ และพระสงฆ์ในฐานะ

^{๘๓} ภัทราพร จันตะณี, “การจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ดตับเต่าตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *งานวิจัยทุนกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา).

^{๘๔} ชาญชัย สุขสกุล, “การพัฒนารูปแบบองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเพชรบูรณ์”, *งานวิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน สำนักงบประมาณ*, (สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๘).

^{๘๕} เพชรศรี นนท์ศิริ, “รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง”, *งานวิจัยคณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร*, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖).

ทายาทได้นำมาเป็นแบบเจริญรอยตามพร้อมทั้งปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัย แต่สิ่งหนึ่งในการบริหารองค์กรคือการบริหารคนโดยการนำหลักธรรมเพื่อให้เกิดความสันติสุขและสามารถประสานสามัคคีทั้งต่อสมาชิกในองค์กรหรือหมู่สงฆ์ และยังได้ขยายผลไปสู่ชุมชน พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจท่องเที่ยววัดได้ซึมซับวิถีของพุทธได้อย่างกลมกลืน ทั้งนี้ หลักธรรมที่สำคัญที่ช่วยประสานให้การอยู่ร่วมกันและการทำงานของหมู่คณะสามารถประสบความสำเร็จเกิดกำลังและไม่มีปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การทะเลาะวิวาท เรียกว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้^{๘๖}

พระมหานัทฤต ทีปังกร (ปทุมมารัชเชษปณณ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี: กรณีชุมชนบ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมืองจังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันด้านชาติพันธุ์ แต่มีสิ่งหนึ่งที่ทุกคนให้ความศรัทธาในเรื่องเดียวกันคือพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนด้วยการนำหลัก “พุทธสันติวิธี” มาประยุกต์ใช้ในการทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ กับทางวัด ด้วยการนำให้ชาวบ้านเริ่มประพฤติดี ทำเพื่อส่วนรวมทำให้ชาวบ้านเกิดความสุขทางใจแล้วส่งผลในการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์อันดีของชาวชุมชนให้มากขึ้น และบทบาทพระสงฆ์อีกประการหนึ่งคือ การจัดการประชุมหมู่บ้านเพื่อให้ชาวชุมชนได้มีการเจรจา โดยมีการประชุมด้วยการมีคนกลางไกล่เกลี่ย และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางศาสนา การสร้างเจดีย์ที่เป็นศูนย์รวมใจของชุมชน ซึ่งพระสงฆ์ได้นำหลักสาราณียธรรม ที่เป็นหัวใจหลักในการปรับทัศนคติของชาวบ้านเพื่อนำไปสู่ความสามัคคี พร้อมกันนี้พระสงฆ์ยังนำหลักสังคหวัตถุ ๔ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการสร้างความสงบสุข โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เหนี่ยวนำใจคนทั้งชุมชนให้มีความสามัคคีกันเกิดขึ้นได้^{๘๗}

พระปลัดวิศรุท ธิรสโร (ตั้งใจ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธศาสนเสวนาเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างวัดกับชุมชน: ชุมชนบ้านหนองไผ่ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์พุทธศาสนเสวนาโดยเน้นที่กระบวนการรับรู้ของมนุษย์เป็นหลักหรือที่เรียกว่า “อายตนะ” ทั้งอายตนะภายในและภายนอก ตลอดจนการหยิบยกชุดหลักธรรมมาใช้ส่งเสริมต่อวิธีการสร้างความปรองดอง สามัคคี สมานฉันท์ ถือว่าเป็นการประยุกต์ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบันได้ กระบวนการในการประยุกต์นี้อาจจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันทีทันใด แต่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาก็ได้จริงได้ ซึ่งจะต้องจัดให้มีการพุทธศาสนเสวนาด้วยการฟังอย่างลึกซึ้งอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการ

^{๘๖} พระมหาดนัย อุปวฑฒโน (ศรีจันทร์), “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข: ศึกษากรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๐๙-๑๐๘.

^{๘๗} พระมหานัทฤต ทีปังกร (ปทุมมารัชเชษปณณ), “บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี: กรณีชุมชนบ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

พัฒนาทักษะการฟังการเรียนรู้อัตโนมัติบุคคลเพื่อให้เกิดปัญญาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการยกระดับจิตใจที่สูงขึ้นตามหลักการของพระพุทธศาสนา และเพื่อนำมาสู่ความสงบสันติต่อสังคม^{๘๘}

ดำรงศักดิ์ มีสกุล ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษาวัดนามสมมุติกับชุมชนนามสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในภาพรวมยังถือว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ด้วยตัวชุมชนเองเป็นชุมชนขนาดเล็กที่ยังไม่เข้าถึงต่อวัฒนธรรมเมืองมากนัก ชุมชนจึงเป็นระบบพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบชุมชนเครือญาติค่อนข้างสูง ปัจจัยอื่นที่เข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความสามัคคีต่อกัน เช่น ระบบความเชื่อ, ลักษณะนิสัยชุมชน, บทบาทของสงฆ์-วัด, นโยบายชุมชนของวัดและโรงเรียนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน ตลอดจนความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชนในมิติการพัฒนาจากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมเอื้อเพื่อแผ้วถางของชาวบ้าน การยึดถือผ่านลักษณะนิสัยชุมชน ความเชื่อ และการคาดหวังผลประโยชน์ทางสังคม ได้หลอมรวมชุมชนเข้าด้วยกัน ให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่งผลทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือได้ง่าย และยังพบว่ามีแนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตสำหรับวัด คือ การนำหลักธรรมมาภิบาลมาใช้ให้อยู่ภายใต้การบริหารจัดการ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ อันได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า จึงจะส่งผลทำให้ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งและภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่วัดได้^{๘๙}

จากผลการศึกษาวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งในการบริหารองค์กรหรือชุมชน โดยการนำหลักธรรมมาใช้เพื่อให้เกิดความสันติสุขและสามารถประสานสามัคคีทั้งต่อสมาชิกในองค์กรหรือหมู่สงฆ์และยังได้ขยายผลไปสู่ชุมชน โดยนำหลักธรรมที่สำคัญ คือ หลักสาราณียธรรม ๖ มาช่วยประสานให้การอยู่ร่วมกัน สร้างความสามัคคี ประองตอง และเกิดความร่วมมือในการทำงานของหมู่คณะ อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เรื้อรัง เพื่อเป็นการยกระดับจิตใจที่สูงขึ้นตามหลักการของพระพุทธศาสนา และเพื่อนำมาสู่ความสงบสันติต่อสังคมได้อีกด้วย

๒.๘.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม

แนวคิดหลักธรรมเรื่องสาราณียธรรม ๖ ได้ถูกนำมาศึกษาไว้ทั้งในแง่ของการบริหารจัดการและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสาราณียธรรม กับการบริหารจัดการและการอยู่ร่วมกันในองค์กร เช่น การศึกษาของ **จรัส ปันธิ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งนั้นเริ่มตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้าสู่องค์กรจนกระทั่งพ้นจากองค์กรไปซึ่งการบริหารงานยึดหลักระบบราชการโดยอาศัยกฎเกณฑ์

^{๘๘} พระปลัดวิศรุต ธีรสัทโธ (ตั้งใจ), “พุทธศาสนเสวนาเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างวัดกับชุมชน: ชุมชนบ้านหนองไผ่ จังหวัดกาญจนบุรี”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^{๘๙} ดำรงศักดิ์ มีสกุล, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษาวัดนามสมมุติกับชุมชนนามสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ปี ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ระเบียบข้อบังคับต่างๆมาเป็นพื้นฐานในการบริหารงานบุคคลนอกจากนั้นยังเอาระบบคุณธรรมจริยธรรมและการบริหารแบบธรรมาภิบาลมาเป็นฐานในการดำเนินงาน ซึ่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่สามารถนำมาประยุกต์หลักสภาราณียธรรม ๖ มาใช้ในการบริหารงานบุคคลได้เป็นอย่างดีในทุกๆระดับทั้งระดับผู้บริหารผู้บังคับบัญชาตัวเองเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาส่งผลให้การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประสบความสำเร็จและพัฒนามาโดยตลอด^{๙๐} **ประเสริฐ สิงหเสน** ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทองอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการนำหลักสภาราณียธรรมมาบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทองอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาหลายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านประชากรกลุ่มอาชีพเกษตรกรกรรมพนักงานส่วนท้องถิ่นและข้าราชการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทองอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราชมีข้อเสนอแนะว่าให้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๙๑} และจากการศึกษาของ **อ๋า ทองนอก** ศึกษาเรื่อง “การนำหลักสภาราณียธรรมไปใช้ในหมู่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านนอกตำบลเกาะเกิดอำเภอเชียรใหญ่จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่าราษฎรใช้หลักสภาราณียธรรมอยู่ในระดับมากในด้านเมตตาทายกรรม (ทำดีต่อกัน) และด้านสาธารณโภคี (รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน) และยังพบว่าราษฎรที่มีความแตกต่างกันใช้หลักสภาราณียธรรมโดยรวมไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้านและเมื่อเปรียบเทียบการใช้หลักสภาราณียธรรมของราษฎรจำแนกตามช่วงอายุ พบว่าความแตกต่างแต่ละช่วงอายุของราษฎรใช้หลักสภาราณียธรรมไม่แตกต่างกัน^{๙๒}

นอกจากนี้ **ศุภพงศ์ ทองศรีนุ่น** ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสภาราณียธรรมของผู้ปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรในการปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอชะอวดมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสภาราณียธรรมของผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง^{๙๓} และ **พระครูนนทวิรุวัฒน์ วิโรธโม (มีนุสรณ์)** วิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสภาราณียธรรม๖: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัย พบว่าเทศบาลตำบลปลายบางได้บริหารงานตามหลักสภาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยมีระดับการบริหารตามด้านเมตตาตามโนกรรมมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าเทศบาลตำบลปลายบางให้

^{๙๐} จรัส ปันธิ, “การประยุกต์หลักสภาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, **การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๙๑} ประเสริฐ สิงหเสน, “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

^{๙๒} อ๋า ทองนอก, “การนำหลักสภาราณียธรรมไปใช้ในหมู่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านนอกตำบลเกาะเกิดอำเภอเชียรใหญ่จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

^{๙๓} ศุภพงศ์ ทองศรีนุ่น, “ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสภาราณียธรรมของผู้ปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ความสำคัญในเรื่องของการตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน^{๙๔} และพระมหาเอกมร ฐิตปญโญ (คงตางาม) วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสภาราษฎรธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสภาราษฎรธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในทุกด้าน^{๙๕} นอกเหนือจากนี้ นาวาเอกนพตล บงกชกาญจน์ วิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลักสภาราษฎรธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ” ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติงานตามหลักสภาราษฎรธรรม ๖ ของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยานกองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน แต่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหลักสภาราษฎรธรรม ๖ ได้แก่ มีการแสดงความเคารพซึ่งกันและกันเฉพาะภายในที่ทำงานเท่านั้น เมื่อผู้อื่นมีความเดือดร้อนยังให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือน้อย เมื่อมีการทำงานผิดพลาดมักจะมีการดูดำดูขาวมากกว่าการแนะนำ และยังมีกรหลีกเลี่ยงงานที่กระทำร่วมกัน การแบ่งปันสิ่งของบางอย่างยังไม่ทั่วถึง มีการประพฤติผิดระเบียบวินัยการประชุม บางครั้งไม่สามารถตกลงกันได้ จึงทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาที่ต้องการได้ และบางคนไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นในการร่วมกิจกรรม สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหลักสภาราษฎรธรรม ๖ นั้น พบว่า ควรสร้างจิตสำนึกโดยให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ส่งเสริมให้มีการเคารพซึ่งกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีการอบรมวินัยแก่ผู้ปฏิบัติงานอยู่เสมอสร้างความร่วมมือในการช่วยเหลือผู้ที่มีความเดือดร้อน หากมีข้อผิดพลาดในการทำงานควรแนะนำผู้กระทำผิดให้ปรับปรุงในสิ่งที่ถูกต้องมากกว่าการว่ากล่าวตักเตือนด้วยวาจาที่สุภาพและเป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน การแบ่งปันและรู้จักการเสียสละให้แก่ผู้อื่น ส่งเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบวินัยอยู่เสมอ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะอยู่เสมอเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและรับฟังการแสดงความคิดเห็นของทุกคน^{๙๖} และมีผลการศึกษาของ อาภาณรัตน์ เลิศไพบรูด วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสภาราษฎรธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า มีข้อเสนอแนะในการนำหลักสภาราษฎรธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ การสร้างความซื่อตรงต่อหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ การสร้างความสามัคคีกลมเกลียวให้

^{๙๔} พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์) , “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสภาราษฎรธรรม ๖: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบางอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, การจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๙๕} พระมหาเอกมร ฐิตปญโญ (คงตางาม), “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสภาราษฎรธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, การจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๙๖} นาวาเอกนพตล บงกชกาญจน์, “การปฏิบัติงานตามหลักสภาราษฎรธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

เกิดขึ้นทั้งกับฝ่ายเจ้าหน้าที่และฝ่ายประชาชน เพื่อความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมกันพัฒนา การส่งเสริมข้อธรรมสาธารณะก็คือการรู้จักเอื้อเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกันไม่เห็นแก่ตัว และส่งเสริมการมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน คิดในสิ่งที่ตรงกันปรารถนามองให้ตรงกัน^{๙๗}

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่าหลักสารานุกรมสามารถเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการในการอยู่ร่วมกันทั้งในระดับองค์กร ในระดับชุมชน รวมถึงในการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่เป็นแนวทางในการป้องกันความขัดแย้งและเสริมสร้างสามัคคีในหมู่ชน ทั้งนี้มีผลการศึกษาที่น่าหลักสารานุกรมมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เป็นผลการศึกษาของ **สุนีย์ อภิชาติกุลชัย** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนสันติสุข: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า สภาพเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน “ตลาดน้ำอัมพวา” ในเบื้องต้นเป็นการรวมกลุ่มของชุมชนเอง แต่เมื่อมีผู้นำมาร่วมวางแผนพัฒนา ประกอบกับมีการสร้างเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยมีการจัดตั้งชมรมต่างๆ ขึ้นพร้อมกับการประชาสัมพันธ์ ทำให้ตลาดน้ำได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นเป็นลำดับ ที่สำคัญ “ตลาดน้ำอัมพวา” มีจุดเด่นเป็นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจเป็นพิเศษ แต่ด้วยสภาพวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมมีอาชีพทำสวน ซึ่งมีความถนัดในการทำงานเพียงลำพังมากกว่าการทำงานเป็นกลุ่มส่งผลให้การรวมกันของชุมชนเป็นไปอย่างหลวมๆ แม้ว่าจะมีการจัดตั้งเครือข่ายหรือกลุ่มชุมชนเพื่อเปิดพื้นที่ให้แสดงความคิดเห็นก็ตาม และจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้น พบว่า ชุมชน “ตลาดน้ำอัมพวา” มีปัญหาอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยภายในสมาชิกชุมชนและเครือข่ายชุมชนเอง อันได้แก่ การที่สมาชิกชุมชนและเครือข่ายต่างเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม การไม่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติส่งผลให้นักท่องเที่ยวเริ่มลดน้อยลง การขาดความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในชุมชน และการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของนายทุนจากภายนอก ส่งผลให้รูปแบบการท่องเที่ยวในชุมชนตลาดน้ำเปลี่ยนแปลงไป จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงศึกษาเพื่อหาแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนเพื่อการรักษาสมดุลไว้ ๓ ด้านคือด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างกิจกรรมสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม จากการสนับสนุนจากภาครัฐ นอกจากนี้หลักพุทธสันติวิธี ด้วยหลัก “สารานุกรม ๖” ซึ่งเป็นหลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน สามารถนำมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชน “ตลาดน้ำอัมพวา” ตลอดจนไปจนถึงชุมชนต่างๆ ในการสร้างความเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขต่อไป^{๙๘}

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าหลักสารานุกรม ๖ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในหมู่ชน อีกทั้งยังเป็นการเสริมพลังการให้ความร่วมมือที่

^{๙๗} อภาณรัตน์ เลิศไผ่รอด, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๙๘} สุนีย์ อภิชาติกุลชัย, “การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนสันติสุข: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, *สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

เข้มแข็ง และขยายเครือข่ายเพื่อการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากผู้วิจัยลงสัมภาษณ์ภาคสนาม การสังเกตการณ์ เพื่อศึกษาถอดบทเรียนเกี่ยวกับบทบาทวัดประยูรวงศาวาสในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยยังได้ใช้หลักสารานุกรมเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ซึ่งจะได้ศึกษาในบทต่อไป

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย “บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
พหุวัฒนธรรมบทบาทของตามหลักพุทธสันติวิธี” มีขั้นตอนในการศึกษาดำเนินการวิจัยตามลำดับ
ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Qualitative Research) ส่วนของ
ภาคทฤษฎีศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องและเว็บไซต์ และข้อมูล
ภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ทั้งนี้ เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลที่ได้มา
วิเคราะห์สังเคราะห์ วิธีดำเนินการศึกษาข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยคุณภาพภาคสนาม: ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้
ข้อมูลสำคัญ (Key Performants) ตามกลุ่มที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมบริบทที่ต้องการนำมา
วิเคราะห์บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารกับการเชื่อมโยงชุมชนรอบข้างเพื่อให้เกิดการอยู่
ร่วมกันอย่างสันติสุข และนักวิชาการ ที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเพื่อ
ศึกษาแนวคิดในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมที่การเชื่อมโยงระหว่างวัดและชุมชนโดยรอบ เป็น
การสัมภาษณ์เชิงลึกถึงประวัติความเป็นมา ประสบการณ์ รูปแบบการบริหารจัดการ จำนวน ๑๕
ท่าน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะใช้ข้อมูล
สัมภาษณ์ (Key Performants)

๑) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวของ
ชุมชน

๒) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีผลงานเพื่อพัฒนาตลอดจนการบริหารจัดการองค์กรและ
ชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสังคม และเป็นผู้ที่เต็มใจให้ศึกษาข้อมูล

๓) เป็นผู้แทนจากองค์กรสาขาต่างๆ ประกอบด้วย ผู้นำศาสนา, ผู้แทนจาก
หน่วยงานราชการ, นักวิชาการ และผู้นำชุมชน

กำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็นผู้นำศาสนา ๓ ท่าน, ผู้แทนพระสงฆ์ ๒ รูป,
ผู้แทนจากหน่วยงานราชการ ๓ ท่าน, นักวิชาการ ๑ ท่าน ผู้นำชุมชน ๖ ท่าน มีรายนามดังต่อไปนี้

- (๑) พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร. เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
- (๒) พระราชปฎิภาณมุนี (บุญมา อาคมฺปนฺโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
- (๓) พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
- (๔) ดาโต๊ะ ดร. อีหม่าม พัฒนา หลังปูเต๊ะ ผู้สอนศาสนาอิสลามประจำมัสยิดวัดต้นสน
- (๕) นายบุญยนิธย์ สิมะเสถียร ทายาทผู้ดูแลศาลเจ้าเกียงอันแกง รุ่นปัจจุบัน
- (๖) นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี
- (๗) นางปานจิตร สันทัดกาลการ ผู้อำนวยการสำนักงานกรุงเทพมหานครการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- (๘) พ.ต.ท.ปราโมทย์ จันทรบุญแก้ว สว.สส. สถานีตำรวจบุปผาราม
- (๙) นายธีรนนท์ ชวงพิชิต ผู้เชี่ยวชาญย่านชุมชนกะตี่จิ้น ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี
- (๑๐) นางปิ่นทอง วงษ์สกุล ผู้นำชุมชนกุฎีจิ้น
- (๑๑) นายประวิทย์ แจ่งพงศา ผู้นำชุมชนวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
- (๑๒) นายชนะ โอสถ ผู้นำชุมชนกุฎีขาว
- (๑๓) นายชัยสิทธิ์ กิตติวิณิชพันธ์ ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณมิตร
- (๑๔) นายประดิษฐ์ ห้วยหงษ์ทอง ผู้นำชุมชนวัดบุปผาราม
- (๑๕) นางสโรช โลหะกาญจนจารี ผู้นำชุมชนโรงคราม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ: การตรวจสอบเครื่องมือ ใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ ๔ คน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการให้คะแนนความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป (รายงานผู้ตรวจแบบสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก ก)

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ ๑ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน การจัดการด้านการบริหารชุมชนพหุวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม การจัดการท่องเที่ยวชุมชน การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และหลักพุทธสันติวิธีตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นหลักสาราณียธรรมเป็นกรอบคิดในการศึกษา โดยผู้วิจัยได้รวบรวมทั้งข้อมูลจากงานวิจัย เอกสารวิชาการ และบทความที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารต่างๆ และเว็บไซต์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หลักสาราณียธรรมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธสันติ

เพื่อเป็นฐานคิดในการนำไปวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาในเขตชุมชนวัดประยูรวงศา วาสวรรวิหาร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ขั้นที่ ๒ ศึกษาภาคสนาม

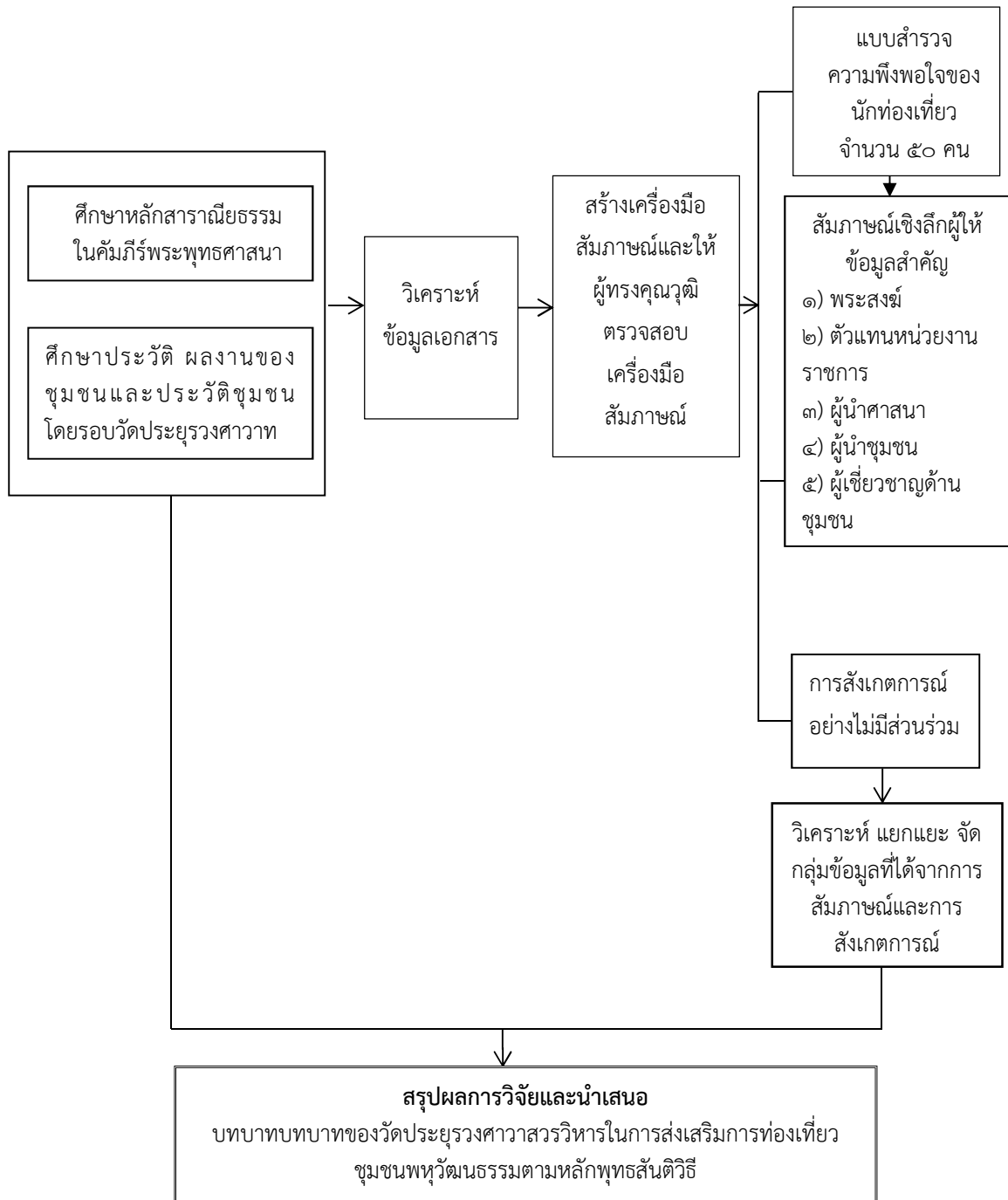
ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบคิดสำหรับการออกแบบคำถามที่จะทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความสอดคล้องของเนื้อหา จำนวน ๓ ท่าน เมื่อได้ประเด็นคำถามแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างตามที่ระบุไว้ในขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๕ กลุ่ม โดยใช้การบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป และผู้ช่วยวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างไม่เป็นทางการจำนวน ๕๐ คน เพื่อประกอบการวิเคราะห์

ขั้นที่ ๓ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้นำเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างมาถอดเทป และสกัดประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตอบไว้ตรงกัน และคัดแยกประเด็นที่ให้ไว้ไม่เหมือนกัน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ในโอกาสต่างๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้น มาวิเคราะห์ อธิบายตีความ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อจัดทำและนำเสนอเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลแนวคิดทฤษฎีตามที่ปรากฏในขั้นตอนที่ ๑ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของแนวคิดทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ศึกษา และได้นำเสนอเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนและหลักพุทธสันติวิธี

ขั้นที่ ๔ สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยในเชิงพรรณนา โดยนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนและหลักพุทธสันติ รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาเอกลักษณ์ของวัดและชุมชนในท้องถิ่น และการนำหลักสารานีธรรมมาใช้ในการดำเนินการให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ให้สืบต่อเป็นสมบัติของคนรุ่นหลังสืบไป

แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงขั้นตอนการวิจัย

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอเป็น ๓ ส่วน ตามวัตถุประสงค์งานวิจัยซึ่งประกอบด้วย

- (๑) เพื่อศึกษาแนวความคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสภาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- (๒) เพื่อศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม
- (๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี

๔.๑ แนวความคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสภาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๔.๑.๑ แนวความคิดการท่องเที่ยวชุมชน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยพบว่า การท่องเที่ยวชุมชนนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะเครื่องมือที่ช่วยฟื้นฟูเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อีกทั้งยังเป็นหนทางในการรักษาอัตลักษณ์วิถีชีวิตของท้องถิ่นให้คงอยู่และมีความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถประสบผลสำเร็จมีความยั่งยืนและไม่ส่งผลกระทบต่อทำลายความเป็นมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นได้นั้น มีปัจจัยที่พึงสังเกตและควรกำหนดแนวทางให้ชัดเจน ทั้งนี้ ก็เพื่อให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้สำเร็จเป็นที่พึงพอใจของนักท่องเที่ยวหรือผู้รับบริการ ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทาง: เพราะการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เกิดจากความร่วมมือกันของคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้และร่วมกันรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ทั้งในด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ตลอดจนอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น การจะเปิดพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่สำคัญต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่ชัดเจน กล่าวคือ ชุมชนต้องมีพื้นฐานทางความคิดที่เกิดจากชุมชนเองโดยมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง พร้อมจะสื่อสารต่อคนภายนอกโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการ

ถ่ายทอด ทั้งนี้ ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักทอ้งที่เกี่ยวข้องในการเคารพกฎ กติกา ระเบียบ แบบแผนที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม^๑

ตอบสนองความต้องการชุมชน: กล่าวได้ว่า เมื่อชุมชนมีการเปิดพื้นที่ในชุมชน ให้เป็นแหล่งทอ้งเกี่ยวชุมชนอย่างเต็มรูปแบบแล้ว ชุมชนจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนให้เป็นรูปธรรมที่มีความชัดเจน เพื่อให้กิจกรรมการทอ้งเกี่ยวเป็นส่วนที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ อันได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางให้เกิดการเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ให้มีการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ นอกจากนี้ยังเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้าใจและเห็นถึงคุณค่าขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป นอกจากนี้ยังต้องก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่เผชิญต่อผลกระทบทางการทอ้งเกี่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการลดผลกระทบและจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประการสุดท้าย เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอกอีกด้วย^๒

คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วม: ทั้งนี้เพราะ“คนในชุมชน” ถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดในการจัดการทอ้งเกี่ยวชุมชน ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นจุดศูนย์กลางของทุกอย่างในชุมชน กล่าวคือ เปรียบเสมือนเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชนโดยแสดงออกถึงการเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยการจัดกิจกรรมการทอ้งเกี่ยว มีการประสานงานกันเป็นเครือข่าย ส่งเสริมซึ่งกันและกันโดยการนำเสนอประสบการณ์ตลอดจนการเรียนรู้ถึงธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ของชุมชนสู่บุคคลภายนอกที่เดินทางมาทอ้งเกี่ยว ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างนักทอ้งเกี่ยวและคนในชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน และพัฒนาการทอ้งเกี่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลกลับคืนสู่การพัฒนาคนในชุมชนให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพอีกทางหนึ่งด้วย สำหรับ “การบริหารจัดการและมีส่วนร่วมของชุมชน” หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในแง่มุมของการทอ้งเกี่ยวชุมชนนั้น สิ่งที่สามารถแสดงให้เห็นถึงพลังของการมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างชัดเจน ก็คือ ศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยปราศจากความขัดแย้ง กล่าวคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการทอ้งเกี่ยวเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็น มีบทบาทในการศึกษา ปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตาม และประเมินผลการบำรุงรักษา เพื่อให้เกิดการจัดการทางด้านการทอ้งเกี่ยวในทิศทางที่ให้เป็นไปตามเป้าหมายของการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หากชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือหลักศาสนาเดียวกันย่อมจะทำให้การพัฒนาหรือการขอความร่วมมือเป็นไปได้โดยง่าย แต่สำหรับชุมชนที่มีความหลากหลาย

^๑ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ใน กนกรรณ ชูชาญ, *การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการทอ้งเกี่ยวชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

^๒ วีระพล ทองมา และประเจต อานาจ, *ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการทอ้งเกี่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, พ.ศ. ๒๕๔๗), หน้า ๑๗-๒๒.

วัฒนธรรมอาจเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและควรระมัดระวังในการประสานขอความร่วมมือเพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำซึ่งกันและกันตลอดจนความขัดแย้งในด้านต่างๆ^๓

สร้างการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนและนอกชุมชน: การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติ มนุษย์จึงต้องมีการสร้างหรือกำหนดแบบแผนพฤติกรรมเพื่อทำหน้าที่กำหนดบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ให้อยู่ในรูปแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และทำหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” และมักจะถูกเชื่อมโยงกับหลักความเชื่อทางศาสนา ปรัชญาการณทางวิถีความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหล่อหลอมให้สังคมหรือชุมชนมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง จนในยุคปัจจุบันนี้โลกของเราได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจึงทำให้สังคมในยุคใหม่นี้มิใช่เป็นเพียงสังคมใดหรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งที่แปลกแยกจากกัน แต่จะเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เรียกว่า “พหุวัฒนธรรม” เพื่อให้เกิดการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและนำไปสู่การเคารพในสิทธิของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในสังคม กล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้นอกจากทำให้เกิดทัศนคติในการยอมรับความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมในกลุ่มย่อย ลดอคติทางชาติพันธุ์ สร้างความเข้มแข็งให้ท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือป้องกันความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อหรือค่านิยม ทั้งนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สังคมไทยมีกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งภาษา วัฒนธรรม หรือการแต่งกาย ในความหลากหลายนี้กำลังถูกทำลายด้วยแนวคิดชาตินิยมเพราะความไม่เคารพในความแตกต่างหรือการมีอคติของชนชั้นจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น สิ่งที่สังคมไทยต้องตระหนัก คือ ความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายจึงจะทำให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชน: ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมทุกคนในชุมชนจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการเปิดใจยอมรับเรียนรู้แลกเปลี่ยน สร้างวัฒนธรรม และมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการพัฒนาให้ชุมชนหรือท้องถิ่นของตนให้ได้รับการยอมรับ และสามารถสร้างรายได้ขยายผลผลิตในชุมชน ทั้งนี้ สังคมไทยถือว่าเป็นสังคมที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ วัดซึ่งเป็นสถานที่ในการปฏิบัติศาสนกิจและเป็นศูนย์กลางของศาสนิกชนทำให้บทบาทของวัดมีอิทธิพลต่อชุมชน แม้ว่าชุมชนรอบด้านนั้นจะมีความเชื่อ ทัศนคติ และศาสนาที่แตกต่างกัน แต่สังคมไทยในอดีตก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของคนไทยในอดีตโดยมีอิทธิพลต่อชุมชนในด้านการยอมรับและการมีส่วนร่วม ดังนั้น เมื่อกระแสสังคมได้ให้ความสนใจในการท่องเที่ยวชุมชนจึงทำให้วัดหลายแห่งมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการที่จะทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนานั้นคือ พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้ทรงศีลเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีต่อสังคม กล่าวได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์กับบทบาทของวัดนั้นมีความสอดคล้องต่อการทำหน้าที่ทั้งในแง่ของระบบและทรัพยากรหลักในการทำหน้าที่ให้

^๓ สุพัฒน์ สมจิตรสกุล, ปัจจัยที่ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ในอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙).

บทบาทของวัดขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นส่วนสำคัญในการประสานขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างสันติสุข^๔ ดังนั้น การบริหารจัดการวัดสันติสุขนอกจากต้องอาศัยระบบและวิธีการในการจัดการซึ่งเป็นองค์กรที่มีรูปแบบหรืออัตลักษณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงทำแบบอย่างไว้ และพระสงฆ์ในฐานะทายาทได้นำมาเป็นแบบเจริญรอยตามพร้อมทั้งปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัย แต่สิ่งหนึ่งในการบริหารองค์กร คือ การบริหารคนโดยการนำหลักธรรมเพื่อให้เกิดความสันติสุขและสามารถประสานสามัคคีทั้งต่อสมาชิกในองค์กรหรือหมู่สงฆ์ ทั้งนี้ ยังสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนพุทธศาสนิกชน และผู้สนใจท่องเที่ยววัดได้ซึมซับวิถีของพุทธได้อย่างกลมกลืน ซึ่งหลักธรรมที่สำคัญที่ช่วยประสานให้การอยู่ร่วมกันและการทำงานของหมู่คณะสามารถประสบความสำเร็จเกิดกำลังและไม่มีปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การทะเลาะวิวาท เรียกว่า หลักสาราณียธรรม ๖

๔.๑.๒ หลักสาราณียธรรมในการเสริมสร้างชุมชน/สังคมให้มีความสุข

กล่าวได้ว่า การที่สมาชิกของชุมชนใดชุมชนหนึ่งปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรมได้ในแต่ละข้อได้อย่างสมบูรณ์จะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความระลึกถึงกัน รัก เคารพซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน มีแต่ความสามัคคี กล่าวคือ สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเป็นระเบียบวินัยของชุมชน โดยเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน คือ การมีเมตตาทายกรรมต่อกัน (ช่วยเหลือกิจธุระของเพื่อนสมาชิกในชุมชนด้วยความเต็มใจ เคารพนับถือ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) มีเมตตาวจีกรรม (ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่จำเป็น ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพทั้งต่อหน้าและลับหลัง) มีเมตตาโมกกรรม (ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน) มีสาธารณโภคี (มีการแบ่งปัน เมื่อได้สิ่งใดมา โดยชอบธรรมแม้จะเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน) มีศีลสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะและสมาชิก) มีทิฐีสามัญญตา (มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาต่างๆ) ซึ่งจะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรัก สามัคคี ความระลึกถึงกัน มีความพร้อมเพรียงที่จะปฏิบัติภารกิจ เกิดความเป็นเอกภาพ แน่นแฟ้มเป็นปึกแผ่น และสามารถดำเนินภารกิจให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้^๕ สำหรับในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน พหุวัฒนธรรมจะพบว่าแต่ละชุมชนที่อยู่ในบริเวณโดยรอบวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารทั้ง ๖ ชุมชนนั้นถึงแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายทางคิด ความเชื่อ เชื้อชาติ ภาษา ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน หากมีการทำกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนจะเห็นว่าทุกชุมชนต่างก็ให้ความร่วมมือ มีส่วนร่วม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความระลึกรู้ถึงกันและกัน มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน

^๔ ดำรงศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๒๓.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ธรรมบุญชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

มีความเป็นปึกแผ่น แต่ก็ไม่เพียงในส่วนของผู้คนเท่านั้น การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดในบทบาทด้านการท่องเที่ยวที่ควรได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานเขตทำหน้าที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อม, สถานีตำรวจทำหน้าที่ด้านการจราจรและการรักษาความปลอดภัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานกรุงเทพมหานคร ทำหน้าที่ในการช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่างๆ จนสามารถทำให้กิจกรรมต่างๆ บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขจึงเป็นไปตามหลักสารณีย์ธรรม ๖ ซึ่งเป็นหนึ่งในพุทธสันติวิธีที่ป้องกันความขัดแย้งและประสานสันติสุขในชุมชน ดังตัวอย่างวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารซึ่งเป็นตัวอย่างพื้นที่ศึกษาของงานวิจัยนี้เพื่อถอดบทเรียนเป็นวัดต้นแบบสันติสุขให้กับสังคม ดังนั้น บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามสัมภาษณ์ทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวโดยมีรายละเอียดผลการศึกษาในประเด็นต่อไป

๔.๒ บริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม

จากการศึกษาภาคเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ในฐานะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม ประกอบกับการศึกษาภาคสนามโดย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับวัด นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในช่วงเทศกาลงานสมโภชน์พระอาราม ๑๘๘ ปี วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในคราวที่ผ่านมา^๖ โดยผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ศึกษาได้ ดังนี้

๔.๒.๑ บริบทในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นกระตุ้นสำนึกรักษามรดกทางวัฒนธรรมชุมชน

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร นับเป็นหนึ่งในวัดที่มีเรื่องเล่ากล่าวขานและมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ทั้งนี้ หากกล่าวถึงมรดกทางวัฒนธรรมด้านโบราณสถานหรือโบราณวัตถุแล้ว เห็นได้ว่า วัดมีมนต์เสน่ห์ในฐานะที่เป็นวัดเก่าแก่อีกมีศิลปะผสมผสานกลิ่นอายของความเป็นไทยผนวกกับความเชื่อในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศิลปกรรมที่โดดเด่นที่สุดของวัด คือ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ มีลักษณะทรงระฆังคว่ำที่หลงเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย และสิ่งที่สามารถกล่าวได้ว่าแตกต่างจากวัดอื่น คือ รั้วเหล็กสีแดงที่มีรูปทรงอาวุธโบราณตั้งตระหง่านเป็นกำแพงทั้งชั้นในและชั้นนอกของวัด ที่ดูเหมือนว่าขัดต่อความรู้สึกของคนไทยในด้านการมีหอกหรืออาวุธในเขตวัด นอกจากนี้ ด้านหน้าวัดยังมีเขามอ หรือเขาเต่า ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของวัดในการเป็นรมณีสถานสำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ผ่านไปมา เพราะบริเวณเขามอนี้มีการจัดสวนพันธุ์ไม้หายาก และเป็นที่ประดิษฐานสถูปเจดีย์ มีลักษณะจำลองเหมือนภูเขาพระสุเมรุในตำนานศาสนา และจุดเด่นอีกประการหนึ่งคือ มีพิพิธภัณฑสถานพระประยูรวงศาการ หรือเรียกว่า พระนิทรปริยัติธรรมศาลา ซึ่งเป็นโบราณสถานของวัดที่สร้างต่อจากพระบรมธาตุมหาเจดีย์ โดยในอดีตถูกใช้เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของ

^๖ วันที่ ๑๓ มกราคม ของทุกปี เป็นวันคล้ายวันสมโภชน์พระอารามหลวงวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ซึ่งในปี ๒๕๕๙ เป็นปีที่พระอารามฯ ครบรอบ ๑๘๘ ปี

พระภิกษุสามเณรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๘ สะท้อนให้เห็นว่าวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนามาแต่โบราณ

อย่างไรก็ตาม สถานที่เก่าแก่ย่อมมีความเสื่อมชำรุดทรุดโทรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่เริ่มปรากฏการทรุดเอียงของเจดีย์และมีแนวโน้มว่าสามารถพังลงมาได้ในอนาคต จุดนี้นับว่าเป็นจุดเปลี่ยนและเป็นความท้าทายของเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร. ซึ่งนอกจากมีบทบาทเป็นเจ้าอาวาสวัดแล้วท่านยังเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ท่านจึงมีวิสัยทัศน์ที่จะนำปัญหามาใช้ให้เกิดเป็นโอกาส โดยท่านเห็นว่า “พระเจดีย์นั้นอยู่หน้าบ้านถ้าหากพังลงมาคือ ๑) ถ้าไม่ซ่อมก็ทำให้กระด่ากระด้าง โข่ววดคนอื่นไม่ได้ ทำให้เขามองว่าวัดนี้น่ากลัว บริษัทสร้างหนังสือก็มาทำกันอยู่เรื่อย เหมือนกับหน้าบ้านไม่น่ามอง ๒) ในแง่ของการท่องเที่ยวพระเจดีย์เป็นสิ่งที่ชาวต่างชาติของวัด ถ้าดูไม่ดีก็เหมือนกับประจานวัด มีแต่เรื่องผี คนตาย เจ้านายเสด็จเวลาชวนเข้าไปในเขมอ บอกไม่เห็นมีอะไร มีแต่ผีกับเต่า พระเจดีย์ก็แบบเดียวกัน ทำให้คุณค่าทางการท่องเที่ยวของวัดหมดไป ดังนั้นทำอย่างไรที่จะให้คนกลับมาเข้าวัด และนึกถึงพระเจดีย์ในความหมายของการท่องเที่ยวคือแบบนี้ ถ้าข้างหน้าตั้งงามคนก็เข้ามา และหากพระเจดีย์พังลงไปเท่ากับสูญเสียสิ่งที่มีคุณค่าของวัด”

ด้วยแนวคิดนี้ทำให้เกิดโครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ โดยวัดได้เป็นจุดเริ่มต้นแนวคิดการรักษาฟื้นฟูศิลปะโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกของคนไทยไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือความเชื่อที่แตกต่างของชุมชนโดยรอบวัด จนได้รับรางวัลยอดเยี่ยมอันดับ ๑ หรือ Award of Excellence (UNESCO) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ให้แก่ วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ด้วยเหตุผลที่การบูรณปฏิสังขรณ์สามารถสะท้อนความเข้าใจทางเทคนิคและเป็นโครงการอนุรักษ์ที่สร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนรอบข้าง การบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์พระประธานซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้ธำรงรักษาปูชนียสถานที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของกรุงเทพมหานคร ผสานความศรัทธาทางศาสนากับความท้าทายทางวิศวกรรม^๗ และหากมองย้อนในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดและชุมชนจะพบว่ามีความเชื่อมโยงระหว่างสายสัมพันธ์พี่น้องและเครือข่ายต่างศาสนามาช้านาน การบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์นี้ทำให้เกิดแรงกระเพื่อมและการเปิดประตูสายสัมพันธ์ระหว่างชุมชน วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นที่มาของการเริ่มปฏิสังขรณ์โบราณสถานสำคัญต่างๆ ตามมา อีกทั้งยังได้ขยายผลไปถึงการได้รับคืนพื้นที่บริเวณหน้าและนับว่าเป็นจุดท่องเที่ยวทางน้ำที่โดดเด่นในยุคปัจจุบัน ดังที่ท่านเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร พระพรหมบัณฑิต ได้เมตตาเล่าให้ฟังว่า

“ทำเรือวัดประยูรฯ นั้น เคยมีและได้หายไปราว ๕๐ ปีที่แล้ว มีคนถามว่าวัดเอาทำเรือคืนมาได้อย่างไรเมื่อวัดต่าง ๆ นั้น เคยมีทำเรือแต่โดนยึดคืนไปหมดแล้วเพราะเขาบอกว่าพื้นที่ริมแม่น้ำนั้นเป็นของหลวง เขาให้วัดไหนก็ไม่ได้ แต่วัดประยูรฯ นำกลับมาได้ มูลเหตุที่ได้ศาลาท่าน้ำนี้โดย

^๗ สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร., เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารและอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙).

^๘ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร., "รูปแบบแห่งความสมานฉันท์ ที่กลมกลืนบนผืนแผ่นดินไทย", ๒๓ เมษายน ๒๕๕๗, **คมชัดลึกออนไลน์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/news_in.php?group_id=1&NEWSID=11124, [๒ ก.ค. ๒๕๕๘].

ประวัติศาสตร์ภายหลังจากช่อมเจตีย์เสร็จวัดจะจัดงานฉลองเจตีย์ ก็ไปค้นหาเอกสารจากหอจดหมายเหตุเรื่องประวัติวัดประยูรฯ เอามานั่งอ่านทีละแผ่นทีละแผ่น และก็ไปหยิบขึ้นมาแผ่นหนึ่งพออ่านจบแทบจะไม่เชื่อสายตาตัวเองเลย เขียนไว้ว่าทำเรื่องนี้จะให้ดำเนินการอย่างไร รัชกาลที่ ๕ ท่านบอกว่าถวายวัดประยูรฯ ไปแล้วให้ไปดำเนินการให้ตลอดไป รัชกาลที่ ๕ ท่านสร้างทำเรื่องถวาย และจู่ๆ ปีพ.ศ. ๒๕๐๐ มันพังทำเรื่องก็เลยหาย แล้วท่านเจ้าอาวาสท่านก็ไม่รับซ่อม ไม่รับสร้าง พอจะไปขอสร้างใหม่เขาไม่ให้แล้ว ตลอด ๔๐-๕๐ ปีที่ผ่านมามันก็เลยไม่มี แต่พอได้เห็นเอกสารนี้ไปถามกรมที่ดิน เขาบอกนี่มันเป็นพระบรมราชโองการ ๑๐๐% ดังนั้น ทำเรื่องแห่งนี้ยังเป็นของวัด ในที่สุดกรมเจ้าท่าก็มาสร้างทำเทียบเรือให้ ตั้งงบมาสร้างคืนให้เรา ศาลาทำน้ำและกัฟุตบาท กทม. ก็หางบมาให้ ๒๐ ล้านบาท สร้างให้ปุกระเบียงให้เสร็จสรรพมาจนถึงวัด ทำให้วัดเป็นที่สถานที่ท่องเที่ยวที่เข้ากับยุคสมัยที่กำลังตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวทางน้ำ ดังนั้น การที่วัดประยูรฯ ได้ทำเรือกลับคืนมานั้น ทำให้วัดประยูรฯ นั้น เปิดท่องเที่ยวทางน้ำทุกวันนี้ ปีที่ผ่านมากลายเป็นสถานที่จัดงานลอยกระทงที่ยิ่งใหญ่ ถ้าไม่มีริมน้ำมันทำไม่ได้ แห่เรือ แห่พระธาตุ” กล่าวได้ว่า การได้ทำเรือกลับคืนมาหลายเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้วัด

๔.๒.๒ บริบทเป็นประตูลู่ประวัติศาสตร์ของศาสนาสถานและวิถีวัฒนธรรมชุมชน

เมื่อกกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของวัด นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความน่าภาคภูมิใจในความเป็นมาและความสำคัญของวัดประยูรวงศาาวาสวรวิหารแล้ว ในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจตีย์ หรือบางคนในท้องถิ่นเรียกว่า “เจตีย์ขาว” นับได้ว่า เป็นการจุดประกายฟื้นฟูความเชื่อมโยงทางด้านประวัติศาสตร์ระหว่างวัดกับบริเวณชุมชนโดยรอบ ซึ่งมีชุมชนที่ประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์นี้เองเป็นต้นทางที่ทำให้วัดประยูรวงศาาวาสวรวิหารมิได้มีความแปลกแยกจากชุมชนดั้งเดิม หรือชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนา ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาทั้งคริสต์ อิสลาม และผู้ดูแลศาลเจ้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

เสียงสะท้อนจากศาลเจ้า คุณบุญนิตย์ สิมะเสถียร ผู้ดูแลศาลเจ้ารุ่นปัจจุบัน ได้กล่าวว่า ศาลเจ้าแห่งนี้มีบรรพบุรุษดูแลสืบทอดกันมาโดยลำดับอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ หรือราว พ.ศ. ๒๔๕๓ ถือได้ว่าชุมชนศาลเจ้าเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีบรรพบุรุษชาวจีนเดินทางมาค้าขายทางเรือตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา ซึ่งมีภิกษุจีนมาจำพรรษาอยู่ด้วยทำให้ย่านแห่งนี้ถูกเรียกว่า ย่านกุฎีจีน หรือกุฎีของพระภิกษุจีน วิถีความเป็นอยู่ของชุมชนแห่งนี้มีการอาศัยเรียนรู้ร่วมกันทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ต่อกันโดยไม่มี ความขัดแย้งในเรื่องของความเชื่อหรือศาสนาที่แตกต่างกัน อีกทั้งการมีความรักต่างศาสนาจึงทำให้มีชาวพุทธไปแต่งงานกับอิสลาม หรืออิสลามแต่งงานกับคริสต์ หรือคริสต์แต่งงานกับพุทธ ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจในศาสนาของแต่ละคนเพิ่มขึ้น^๙ และการที่วัดประยูรวงศาาวาสวรวิหารได้มีการจัดการท่องเที่ยวโดยมีโบราณสถานของวัดเป็นศูนย์รวมของการวางแผนสมบัติของทุกคน ทำให้นักท่องเที่ยวเมื่อมาท่องเที่ยววัดแห่งนี้แล้วก็มีโอกาสไปเยี่ยมชมศาลเจ้า ซึ่งเป็นสถานที่เก่าแก่และแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง

^๙ สัมภาษณ์ คุณบุญนิตย์, ผู้ดูแลศาลเจ้ารุ่นปัจจุบันประจำตระกูล “สิมะเสถียร” (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙)

นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนจากอิหม่ามผู้เสมือนประมุขของศาสนาอิสลามที่ถือได้ว่ามีความเก่าแก่ที่สุดโดยมีศาสนสถานเก่าแก่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพี่น้องชาวมุสลิม คือ “มัสยิดวัดต้นสน” จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับอิหม่ามมัสยิดวัดต้นสน สะท้อนให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาและความเชื่อมโยงของชาวมุสลิมและชาวพุทธ เป็นเสมือนตั้งชุมชนที่ชุมชนนี้เอง วัดกับมัสยิดต่างก็เป็นสมบัติของพี่น้องมุสลิมและพี่น้องชาวพุทธในย่านนี้ ดังเรื่องเล่าประวัติศาสตร์มัสยิดต้นสนที่อิหม่ามเล่าว่า มัสยิดวัดต้นสนมีประวัติยาวนานกว่า ๔๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรม จุดที่มีมัสยิดและวัดประยูรวงศาสุวรรณวิหารตั้งอยู่ เดิมเคยเป็นดินแดนที่เรียกว่า ธนบุรีศรีมหาสมุทร เป็นเมืองท่าหน้าด่าน และพี่น้องมุสลิมแห่งนี้มีสายสัมพันธ์กับการรักษาความเป็นชาติไทย โดยท่านเซอร์บี เป็นผู้นำผ้าผืนแดงเป็นธงไทยผืนแรกในการแสดงความเป็นสัญลักษณ์ของชาติไทยที่ไม่ข้องเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างประเทศฮอลันดาและฝรั่งเศส เป็นความภาคภูมิใจของพี่น้องมุสลิมประเทศไทย นอกจากนี้มัสยิดวัดต้นสนยังมีพระยาจุฬาราชมนตรีถึง ๙ องค์ด้วยกัน และจุฬาราชมนตรีนับตั้งแต่อดีตต่างก็มีบทบาทในการช่วยเหลือดูแลงานบริหารราชการแผ่นดิน ดังบุคคลสำคัญท่านหนึ่งคือ เจ้าพระยาจักรีศรีอครักษ์ในชวงกรุงธนบุรี เทียบได้กับประธานองคมนตรีในยุคนี้ หากไม่มีท่านนี้ประเทศไทยอาจเป็นเมืองขึ้นของพม่าไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของความน่าภาคภูมิใจของพี่น้องมุสลิมประเทศไทย ที่ในอดีตได้รับความไว้วางใจดำรงตำแหน่งพระราชวังสันเสีย์หนเรือ หรือ ผบ.ทร. ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยได้รับพระราชทินนามควบคู่กัน คือ พระราชวังสันเสีย์เป็นพระราชวังสันเสีย์ คนอิสลามจะเรียกเป็น “บัง” เรื่องราวประวัติศาสตร์ของพี่น้องมัสยิดแห่งนี้ ได้รับการเผยแพร่ออกมาให้สาธารณชนได้รับรู้เมื่อคราวที่พระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยูรฯ ได้เชิญให้ไปร่วมงานของวัดทำให้ตนเองรู้สึกประทับใจ แม้กระทั่งท่านเจ้าอาวาสเองเมื่อฟังเรื่องราวเหล่านี้ก็กล่าวว่าประยูรฯ เป็นสายเดียวกันกับมัสยิดวัดต้นสน และส่วนตัวประทับใจในความสามารถและคุณธรรมของท่านเจ้าอาวาสที่มีวิสัยทัศน์และมีใจที่เปิดกว้าง การที่เปิดโอกาสให้พี่น้องต่างศาสนาและความเชื่อสามารถร่วมกิจกรรมเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมซึ่งก็คือการรักษาความภูมิใจในชาติและท้องถิ่นแดนเกิดนี้เอง เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาประวัติความน่าภาคภูมิใจของตนเองและความรักในประเทศชาติ^{๑๐} ดังนั้น เมื่อวัดประยูรวงศาสุวรรณวิหารจัดงานแต่ละครั้งก็มักมีพี่น้องมุสลิมไปร่วมด้วย และการเปิดประตูการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมช่วยให้ประวัติศาสตร์ความน่าภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของชุมชนได้รับการบอกเล่ากล่าวขาน สร้างเรื่องราวใหม่ต่อการรับรู้ความเป็นชาวมุสลิมที่แท้ต้องมีความรักในแผ่นดินเกิดซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่ร่วมกันของชาวไทยทุกคนไม่ว่าจะมีความเชื่อหรือศรัทธาในศาสนาใดก็ตาม

๔.๒.๓ บริบทเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีไทยวิถีชุมชนพหุวัฒนธรรม

ปัจจุบันวัดประยูรวงศาสุวรรณวิหาร นอกจากเป็นศูนย์รวมในการจัดกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ในชุมชนแล้ว ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากการมีพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO ด้านมรดกวัฒนธรรม ประกอบกับแนวคิดในการเปิดประตูต้อนรับและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนโดยรอบ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์และมีความโดดเด่นเฉพาะตัว โดยอาศัยความแตกต่างทางพหุวัฒนธรรมซึ่งมี

^{๑๐} สัมภาษณ์ ดาโต๊ะ ดร. อิหม่าม พัฒนา หลิงปูเต๊ะ, มัสยิดวัดต้นสน, (๘ มกราคม ๒๕๕๙).

๖ ชุมชน โดยรอบที่ประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ แต่สามารถมีความร่วมมือในการร่วมกันในการจัดงานในเทศกาลสำคัญ เช่น วันสมโภชพระอารามฯ วันสำคัญทางศาสนา วันขึ้นปีใหม่ วันลอยกระทง เป็นต้น รูปแบบการจัดงานของวัดในแต่ละปีในอดีตที่ผ่านมาวิถีชีวิตของชาวพุทธศาสนิกชนนิยมเข้าวัดเพื่อทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรม และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งมักจะเป็นที่นิยมในกลุ่มของผู้สูงอายุ แต่ในปัจจุบันกระแสทางด้านการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะในกลุ่มของคนวัยทำงาน วัยรุ่นคนหนุ่มสาว นิยมเข้าวัดเพื่อหลีกเลี่ยงความวุ่นวายและแสวงหาความสงบสุข หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนเพื่อเข้าชมแหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุ ซึ่งนิยมเรียกการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หรือการท่องเที่ยวชุมชน”^{๑๑} นั่นเอง สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่ต้องการรณรงค์ให้ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ – ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และต่อเนื่องในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ นี้ เป็นปีแห่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนโดยมีการกระจายรายได้แก่ท้องถิ่น และสอดคล้องกับในปีที่ผ่านมา และต่อเนื่องถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ประกาศให้เป็นปี “การท่องเที่ยววิถีไทย”

จากการที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ประกาศให้ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ และต่อเนื่องในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นปี “การท่องเที่ยววิถีไทย” ททท. ได้จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวไหว้พระเสริมสิริมงคลทางน้ำ, ไหว้พระ ๙ วัด พระอารามหลวง และโครงการ Walking BKK. เป็นต้น และหนึ่งในเส้นทางท่องเที่ยวและโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาก็มีวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารรวมอยู่ด้วย ซึ่งถือว่าวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นวัดที่มีความเก่าแก่ มีความสำคัญ ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนบริเวณโดยรอบวัดยังมีชุมชนที่มีความเก่าแก่และมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจทั้งในด้านเชื้อชาติ คติความเชื่อ ศาสนา ตลอดจนความเป็นอยู่ที่มีความแตกต่างหลากหลาย และเรียกชุมชนย่านนี้ว่า “ย่านกะดีจีน”

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจนอกจากตัวบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารที่มีทั้งพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO ยังมีเรื่องของการเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมอาหารที่สามารถนำมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เพราะอาหารของชุมชนมาพร้อมกับเรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชน อาทิเช่น “ขนมฝรั่งกุฎีจีน” “มัสยิดทรงไทยหนึ่งเดียวในโลก” เป็นต้น ทำให้วัดมีจุดขาย และทำให้คนในชุมชนมีความห่วงใยในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ให้ลูกหลาน ทั้งนี้ การที่วัดสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ประสบผลสำเร็จนั้นวัดเป็นเพียงผู้ประสานและช่วยเหลือให้ชุมชนได้รับการพัฒนาตนเองโดยไม่หวังการค้าจากบุคคลภายนอก นโยบายการจัดการท่องเที่ยวของวัด จะมุ่งเน้นการให้คนในชุมชนมาออกร้านร่วมเป็นเจ้าของงาน ทำให้คุณภาพสินค้าและของที่นำมาขายล้วนแล้วแต่มีอัตลักษณ์ของตนเอง เป็นที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามการประสานสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก้าวแรกที่ทำให้เปิดประตูทางวัฒนธรรมออกไปได้ คือ พระสงฆ์ซึ่งเป็นทรัพยากรหรือต้นทุนที่สำคัญของวัด สิ่ง que แสดงออกของวัดเป็นการแสดงผ่านตัวบุคคลหรือพระสงฆ์ ดังนั้น วัฒนธรรมองค์กรของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารที่มีลักษณะโดดเด่น คือ การมีวัฒนธรรมแห่งความรักและเมตตาไม่แบ่งแยกเขาแบ่งแยกเรา ซึ่งบริบทเกี่ยวกับการบริหารจัดการหรือวัฒนธรรมองค์กรของวัด ผู้วิจัยสรุปไว้ในประเด็นต่อไป

^{๑๑} สัมภาษณ์ คุณปานจิตร สันตติการ ผู้อำนวยการสำนักงานกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, (๑๑ มกราคม ๒๕๕๙).

๔.๒.๔ บริบทในการมีวัฒนธรรมองค์กรแห่งความเอื้อเฟื้อมีมิตรภาพ

สำหรับด้านการบริหารปกครองหรือวัฒนธรรมองค์กรของวัด สิ่งที่ท่านเจ้าอาวาสของวัดตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน คือ ท่านพระพรหมบัณฑิต สิ่งที่เจ้าอาวาสได้ปลูกฝังให้กับพระเถระในวัด คือ การวางตัวหรือการปฏิบัติของพระเถระพึงต้องเข้าใจถึงวิถีชีวิตชุมชนโดยรอบซึ่งมิได้มีแต่เพียงชาวพุทธ แต่ยังแวดล้อมไปด้วยพี่น้องต่างศาสนาและความเชื่อ ดังนั้น พระเถระในวัดต้องมีหลักการมีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ เวลาชาวบ้านมีปัญหาอะไรก็ช่วยเขา เวลาเขามาขอความร่วมมือก็ยินดีร่วม กล่าวคือ มีอะไรก็มาพูดคุยกัน เวลาวัดจัดกิจกรรมก็เชิญมาที่วัดเราไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติหรือศาสนา และมีหลักสามัคคีธรรม คือ หลักความร่วมมือ ประกอบด้วย จิตสามัคคี กายสามัคคี พร้อมเพรียงทางความคิด ไม่ขัดแย้งทางความคิด ร่วมไม้ร่วมมือช่วยกัน เสียสละ ทำอะไรร่วมกันไม่นิ่งดูตาย ไม่แรงน้ำใจ มีกายสามัคคี^{๑๒} นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมองค์กรของวัดว่า

“พระเถระในวัดอยู่กับชุมชนแบบเพื่อนมนุษย์สร้างจิตสำนึกกับชุมชนตลอดมา ตั้งแต่เจ้าอาวาสคนก่อน ๆ จนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ในวัดทุกรุ่นมีจิตสำนึกเหมือนกันสืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้มีจิตสำนึก ๑) ตั้งอยู่ในความเมตตาอารี ๒) วจีไพเราะ ๓) สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และ ๔) สร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนร่วม ทั้ง ๔ ประเด็นนี้นับว่าเป็นนโยบายในใจของพระสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร”^{๑๓}

ประการที่ ๑ ความมีเมตตาอารี คือ รักผู้อื่น ความรักสำหรับตัวเองอย่างเดียวไม่เรียกว่าคิดรักคนอื่นรักทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็พุทธ คริสต์ อิสลาม คนจน คนมี คนดี คนร้ายไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ไม่ว่าจะเป็ใครก็ตามให้มองบุคคลทั้งหลายเหล่านี้ว่าเป็นเพื่อนของเรา ถ้าหากว่ามีอะไรที่พอจะหยิบยื่นให้ได้ก็ให้เขาก่อน เริ่มตั้งแต่รอยยิ้มตั้งแต่เปิดประตูวัด เมื่อเข้ามาแล้วก็ปฏิบัติเหมือนคนทั่วไป หากว่ามีขนมจะให้ก็ต้องให้ทั้งหมดทุกคนไม่เว้นใคร และต้องรู้ว่าคนอิสลามรังเกียจอะไรสิ่งเหล่านั้นอย่านำมาให้เขา คนคริสตร์รังเกียจอะไรก็อย่าไปให้เขา ให้เฉพาะสิ่งที่เขาต้องการและที่เป็นประโยชน์กับเขา

ประการที่ ๒ การสื่อสารด้วยคำพูดที่เป็นคำจริง วาจาสุภาพ พูดสิ่งที่เป็นประโยชน์ เกิดความสร้างสรรค์ คำนี้ถึงกาลเทศะ จะพูดคำใดก็ตามต้องคาดการณ์ว่า พูดแล้วทำให้เขามีความสุข ทำให้เขาพอใจ พูดแล้วได้ใจคน วัดนี้เป็นวัดสำนักเทศนาที่สอนศิลปะในการพูด การสื่อสารกับคนที่มีความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน

ประการที่ ๓ สังเคราะห์ซึ่งกันและกัน ดังตัวอย่างเช่น เวลาทางคริสต์โรงเรียนชานตาครูสจัดงานประจำปีทุกปีรถจะมากเขาามาขออนุญาตใช้พื้นที่ของวัด เราก็เต็มใจเปิดประตูบริการจนกว่าเขาจะเสร็จงานประมาณห้าทุ่มหกทุ่มเราจัดเวรยาม รปภ. ดูแลตลอดเพราะไม่ต้องการให้ใครเข้ามาทุบรถเขา หรือว่ามาขโมยของในรถเขาเรามี รปภ. ดูแลให้หมดเลย รปภ. ไม่ใช่เฉพาะญาติโยมแต่เป็นพระเถระเพื่อเป็น รปภ. ดูแลให้เขา

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระราชปฏิภาณมุนี (บุญมา อาคมปฺณโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

ประการที่ ๔ สร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เจตีย์องค์นี้เป็นเจตีย์ซึ่งถึงแม้จะสร้างอยู่ข้างนอกก็ตามแต่จริงๆ แล้ว พระเจตีย์ได้ตั้งอยู่ในใจของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคนพุทธ คริสต์ อิสลาม เมื่อมองเห็นยอดเจตีย์ อย่างคริสต์เมื่อมองเห็นยอดเจตีย์ของเรา เขามองเห็นไม้กางเขนของเขามันคู่กัน กล่าวได้ว่า สิ่งก่อสร้างของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารทุกอย่างถูกอันเชิญเข้าไปตั้งไว้ในใจของชุมชนแล้ว เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ซึ่งกันและกัน

ทั้งหมดนี้เป็นนโยบายของวัดที่เจ้าอาวาสรุ่นก่อนๆ จนมาถึงพระเดชพระคุณจนถึงปัจจุบันนี้ที่ท่านย้าอิกกว่าพระเณรทั้งหมดต้องเข้าใจ แล้วพระเณรในวัดเราก็เข้าใจบทบาท เขาอยู่กับชุมชนอย่างกลมกลืน โดยที่เราไม่ได้ตั้งแง่รังเกียจเขา มุสลิมสามารถเข้ามาศึกษาาศิลปะ ดุสตาปัตยกรรมสิ่งต่างๆ ในวัด และแชร์ความรู้ที่มีอยู่ว่าควรเป็นอย่างไร^{๑๔}

กล่าวได้ว่า บริบทในการบริหารหรือปกครองสมาชิกของวัด อันได้แก่ พระภิกษุ สามเณร ของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีวัฒนธรรมองค์กรที่เด่นชัดและทุกรูปต้องถือปฏิบัติ กล่าวคือ การมีวัฒนธรรมไม่เห็นแก่ตัว ไม่แบ่งแยกพวกพ้อง มีแต่ความรักและความจริงใจให้กับทุกคน แม้ว่าจะเป็นคนต่างศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้วัดยังมีข้อตกลงหรือวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติต่อกัน กล่าวคือ การลำดับอาวุโสของพระโดยการให้ความเคารพพระผู้ใหญ่ที่มีพรรษามากกว่าไม่นำเรื่องของยศถาบรรดาศักดิ์มาเป็นมูล ยกเว้นในงานราชพิธีสำคัญซึ่งต้องมีการลำดับพัศยศ อันนี้ต้องปฏิบัติตามพระราชธรรมเนียมของทางวัง ซึ่งเรื่องเหล่านี้พระวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารต่างก็ให้เกียรติเคารพกัน เรียกว่ามีความสามัคคีกันในหมู่คณะไม่มีวัฒนธรรมแบ่งชนชั้น^{๑๕}

นอกจากนี้วัฒนธรรมที่โดดเด่นของวัดยังเป็นเรื่องของ การปฏิบัติกับชุมชน หรือ การมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยวัดถือหลักปฏิบัติว่า “การไม่ทอดทิ้งกัน การให้ความเป็นห่วงกัน อย่างกรณีเกิดเหตุอัคคีภัย เราจะไม่คิดว่าเป็นบ้านคริสต์ หรืออิสลาม แต่เห็นว่าเป็นบ้านของประชาชน เป็นบ้านของญาติโยมที่เราให้ความเป็นห่วง มีการเรียไรเงินเพื่อให้ความช่วยเหลือ”^{๑๖} สิ่งปฏิบัติต่อกัน และกันไม่ว่าระหว่างพระในวัด หรือพระกับญาติโยมทุกคนที่ไม่เลือกว่าเป็นชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมใด เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมองค์กรของวัดที่มีปณิธานในการสร้างสันติสุขในชุมชน

๔.๒.๕ วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

อย่างไรก็ตามแม้ว่าวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารจะได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวและสร้างความพึงพอใจในด้านต่างๆ ทั้งด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม คุณค่าจากการท่องเที่ยว อาหารและบริการ ด้านความปลอดภัย ล้วนแล้วแต่สิ่งที่สะท้อนความสำเร็จของวัดและเพื่อให้ข้อมูลที่ได้วิเคราะห์

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมุนี (บุญมา อาคมปุณโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมมวฑฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมุนี (บุญมา อาคมปุณโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (วันที่ ๒ มกราคม ๒๕๕๙).

มีความชัดเจนและมีคำอธิบายคำตอบที่ได้รับ ผู้วิจัยจึงสอบถามถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา อุปสรรค และภัยคุกคามจากการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งส่งผลกระทบต่อวัด ผลการศึกษาพบว่า

จุดแข็งของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร: ได้แก่

- ๑) วัดมีชื่อเสียงที่ดีและมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน
- ๒) วัดได้รับรางวัล UNESCO และมีสถานที่ภิรมย์ และทรงคุณค่าแห่งการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว
- ๓) รูปแบบของการท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวได้ทั้งท่องเที่ยวทางน้ำและทางบก
- ๔) มีการบริหารจัดการพื้นที่ที่ชัดเจนและพื้นที่ไม่กว้างสามารถตอบสนองกิจกรรมท่องเที่ยวบางประเภท
- ๕) มีต้นทุนความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยว
- ๖) สัมพันธภาพที่ดีระหว่างวัดกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐ เอกชนให้การสนับสนุน
- ๗) มีผู้นำที่มีความรอบรู้เป็นเอกรอบด้านและมีวิสัยทัศน์

ทั้งนี้ มีข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นเหตุผลที่สนับสนุนแสดงให้เห็นจุดแข็งในด้านต่างๆ ของวัดเป็นอย่างดีอันได้มาจากเสียงของภายนอก คือ หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจที่เข้าร่วมประสานติดต่อเวลาวัดจัดงานหรือมีกิจกรรมท่องเที่ยว โดยเสียงสะท้อนมีว่า

“จุดแข็งเองวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารนั้น เป็นวัดที่มีอายุเกือบ ๒๐๐ ปี พังผลอง ๑๘๘ ปี ไปเมื่อไม่กี่วันนี้ ประการหนึ่งคือ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีส่วนของเจดีย์ขาวซึ่งเจดีย์ขาวนี้เป็นเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO ตามโครงการบูรณปฏิสังขรณ์ ตรงนี้ได้รับรางวัลด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจาก UNESCO ซึ่งได้รับมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ในส่วนของรางวัลนี้ก็ป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ได้รับความสนใจไม่ใช่เฉพาะประวัติศาสตร์ที่มีมายาวนาน คู่กับธนบุรีเท่านั้น แต่อย่างยิ่งมีชื่อเสียงที่ทำให้ชาวต่างชาติได้รู้จักและก็เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้เขาอยากเข้ามาดูเข้ามาสัมผัส อีกอย่างหนึ่งในเรื่องของการดูแลโบราณสถาน วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารให้ความใส่ใจมากและมีการบูรณะโดยคำนึงถึงในส่วนของการไม่ปรับเปลี่ยนรูปแบบ ถ้าได้มีโอกาสเข้าไปในเจดีย์ขาวนั้นจะเห็นว่ามีการอนุรักษ์โดยด้านในที่เข้าไปดูมา ด้านในเป็นไม้เป็นตัวจริงไม้ทั้งหมดเลย ซึ่งอาจจะไม่ได้พบเห็นที่วัดใดในกรุงเทพฯ หรือในประเทศไทยก็ได้ แล้วเป็นสถาปัตยกรรมที่น่าศึกษา ประเด็นนี้ก็เลยทำให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเองนั้นอยู่ในความดูแลของสถาปนิกสยาม นั่นก็คือทำให้เขาเข้ามาจัดงานอยู่สม่ำเสมอเพื่อที่จะเข้ามาดูแลในเรื่องของตรงนี้ เพราะว่าเป็นอะไรที่สมาคมสถาปนิกสยามเขาให้ความสนใจ และก็คิดว่าเป็นอะไรที่เราต้องช่วยกันดูแล นั่นคือในเรื่องของวัดประยูรฯ ในอีกด้านหนึ่งคือเดิมวัดประยูรฯนั้นชื่อ “วัดรั้วเหล็ก” เพราะว่าถ้าเข้าไปก็เห็นรั้วเหล็กที่สร้างมาตั้งแต่โบราณเลย วัดนี้ต้องบอกเลยว่าตัวรั้วนั้นจะเป็นรูปของอาวุธทั้งหลาย ได้แก่ หอก ดาบ ขวาน ซึ่งทั้งหมดนี้สั่งมาจากประเทศอังกฤษ วัดนี้ก็ป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓

เพราะฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างในวัดจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมมาก^{๑๗} นอกจากนี้วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร มีชื่อเสียงที่เก่าแก่แล้วยังเป็นพื้นที่ที่พุทธศาสนิกชนคนยังไปใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม^{๑๘}

เรื่องของทำเลที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ที่นับว่าเป็นจุดแข็งของวัดนั้น ในมุมมองของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องชุมชนได้กล่าวว่า “ฝั่งที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาของถนนอิสรภาพก็จะเต็มไปด้วยพื้นที่ ๖ ชุมชนนั่นก็คือ ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนวัดกัลยาณ์ นั่นก็คือพื้นที่ ๖ ชุมชนตามที่เข้าใจ ที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นมาที่เก่าแก่ในฐานะที่เป็นพื้นที่เก่าหรือชุมชนเก่าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา มีบทบาทสำคัญตั้งแต่การเป็นเมืองการค้า เมืองท่าหน้าด่านทางทะเล หรือเส้นทางออกสู่ทะเลของกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งเป็นรอยต่อของอยุธยากับรัตนโกสินทร์ก็คือกรุงธนบุรี ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๓๑๐-๒๓๒๕ นี่คือ ๑๕ ปีที่ย่านนี้มีความสำคัญระดับขึ้นประวัติติดกับตัวเมืองหลวงก็คือกรุงธนบุรีเป็นศูนย์กลางอำนาจใหม่^{๑๙} และปัจจุบันวัดได้มีทำหน้าที่ได้รับมอบคืนเป็นสมบัติของวัดทำให้วัดมีจุดแข็งในด้านของทำเลอยู่ริมแม่น้ำ เพราะฉะนั้นเรื่องของ การสัญจรหรือการท่องเที่ยวที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ก็จะได้เปรียบเนื่องจากมาได้หลายเส้นทาง มาทางน้ำก็ได้อีก^{๒๐} นอกจากนี้แม้ว่าพื้นที่วัดประยุรวงศาวาส วรวิหารค่อนข้างมีจำกัดและแวดล้อมด้วยชุมชน แต่อย่างไรก็ตามสิ่งนี้กลับทำให้วัดมีจุดแข็งในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ใช้จักรยานในการปั่นท่องเที่ยวชมชุมชนซึ่งกำลังเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ดังที่คนจะว่า “เนื่องจากพื้นที่วัดค่อนข้างเล็กการปั่นจักรยานเป็นข้อได้เปรียบของวัดเพราะใช้เวลาไม่มาก ไม่ไกล และสามารถมาดูวัดได้หลายวัดในคราวเดียวกัน”^{๒๑}

อย่างไรก็ตามมิติบางประเด็นจากคนภายนอกที่มองเห็นว่า วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีจุดแข็งในเรื่องของการรู้จักบริหารจัดการสรรพื้นที่ที่มีความเด่นชัดในแง่ของศาสนสถานเมื่อเทียบกับศาสนสถานของศาสนาอื่นหรือความเชื่ออื่น ทำให้ในแง่ของการควบคุมบริหารจัดการที่ดินหรือมรดกของวัดเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีความชัดเจนไม่คลุมเครือและไม่สร้างปัญหาในเรื่องการรुक ล้ำที่วัดหรือการขยายครีวเรือนของชุมชน จนถึงไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชน ดังที่คนของผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชน กล่าวว่า “การจัดการในพื้นที่ของวัดภายใต้การดูแลกำกับของพระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีการจัดสรรพื้นที่เป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตปรก เขตที่อยู่ของชาวบ้าน เขตชุมชน เขตอภัยทานชัดเจนหมด เพราะฉะนั้นพื้นที่ตรงนี้เมื่อพิจารณาบริบทด้านต่างๆ แล้วมีองค์ประกอบของการจัดสรรพื้นที่ที่ชัดเจนกว่าพื้นที่อื่นๆ”^{๒๒} จึงทำให้พื้นที่ของวัดก็บรรอยต่อพื้นที่ของชุมชนโดยรอบไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งเป็นดินแดนผืนดินแห่งสันติสุข

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางปานจิตร สันต์ทกการ, ผู้อำนวยการสำนักงานกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย, (๑๑ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๑๙} สัมภาษณ์ อาจารย์ธีรนนท์ ช่างพิชิต, ผู้เชี่ยวชาญศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี, (๒๖ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๒} สัมภาษณ์ อาจารย์ธีรนนท์ ช่างพิชิต, ผู้เชี่ยวชาญศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี, (๒๖ มกราคม ๒๕๕๙).

นอกจากนี้ จุดแข็งของวัดอีกประการหนึ่งคือ เรื่องของต้นทุนความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยวนั้น จะเห็นได้ว่า ชุมชนทั้ง ๖ แห่งโดยรอบวัด ซึ่งประกอบด้วย ๓ ศาสนาและ ๔ ความเชื่อนั้น นอกจากวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารจะมีพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO เป็นจุดเปิดตัวให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจแล้ว เมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเยือนสัมผัสกลิ่นอายของความสวยงามท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมจะพบว่า การจัดงานท่องเที่ยวของวัดจะผนวกและเชิดชูความเป็นอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่นที่โดดเด่นในเรื่องของอาหาร เช่น หมูกระดาศ ขนมหรั่งกุฎีจีน ขนมไทยโบราณ ซ่อม่วง เป็นต้น และศาสนาสถานที่สวยงามของศาสนาอื่น เช่น “มัสยิดวัดต้นสน” ซึ่งเป็นสถานที่ฝังศพของจุฬาราชมนตรีถึง ๙ องค์ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี กล่าวได้ว่าวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารสามารถผสานความแตกต่างด้านความเชื่อและดึงเอาวัฒนธรรมที่แตกต่างนั้นมาใช้ประโยชน์ในการสร้างสายสัมพันธ์และสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างกลมกลืน ดังเสียงสะท้อนมีว่า

“ขนมกุฎีจีนเป็นการหล่อหลอมของวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะชื่อเรียกขนมฝรั่งนั้นมาจากการที่ขนมมีส่วนผสมของแป้งมีลักษณะทำให้ฟูซึ่งได้รับอิทธิพลการทำขนมจากฝรั่ง แต่พอมาใส่ลูกพลับ ใส่ฟักเชื่อม ซึ่งเป็นความเชื่อแบบชาวจีน และการกินขนมกับน้ำชาจึงเหมือนกับการหล่อหลอมกลมกลืนกันไปหมด และการทานขนมแบบนี้ชาวจีนนิยมนำไปทานในงานมงคลเป็นความเชื่อที่ผสมผสานลงตัวได้อย่างเหมาะสม”^{๒๓} สอดคล้องกับทัศนะของผู้เชี่ยวชาญชุมชน กล่าวว่า “ปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ การนำต้นทุนที่ได้แก่ความแตกต่างทางวัฒนธรรมศาสนามาประสานสัมพันธ์ให้มีความลงตัวในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อย่างเช่น การนำประวัติศาสตร์ การใช้อาหารท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการสร้างให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชน”^{๒๔}

สำหรับประเด็นเรื่องสัมพันธ์ภาพที่ตึงระหว่างวัดกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนให้การสนับสนุน กล่าวได้ว่า วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีจุดแข็งในเรื่องสัมพันธ์ภาพที่ตึงระหว่างชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการมีสัมพันธ์ภาพที่ตึงระหว่างพี่น้องศาสนา กล่าวคือ ในด้านของผู้นำศาสนาต่างๆ วัดได้เปิดพื้นที่รับฟังความเห็นและการเรียนรู้ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ร่วมกันโดยไม่มีแบ่งเขาแบ่งเรา ประกอบกับการให้ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่พี่น้องต่างศาสนาประสานมาขอความช่วยเหลือ ทางวัดได้ประสานอำนวยความสะดวกด้วยความเต็มใจดูแลเสมอเหมือนกันไม่แบ่งแยก หรือในกรณีที่เกิดความเดือดร้อนของคนในชุมชนทางวัดก็นำปัจจัยไปช่วยเหลืออย่างทันท่วงที่ไม่นิ่งดูตาย นอกจากนี้ในด้านของการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน กล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเวลาวัดจะมีการจัดงานต่างๆ ทั้งนี้ วัดจะเรียกประธานชุมชนมารับทราบรับรู้แสดงความคิดเห็นและนำไปขยายความสู่ลูกบ้านหรือสมาชิกชุมชน อีกประการหนึ่งในเรื่องของการประสานความร่วมมือนอกจากวัดจะเปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมแล้ว ในด้านของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วัดได้ประสานและขอความเห็นและความร่วมมือจากทุกฝ่ายจึงทำให้ในการดูแลศาสนสถานของวัดได้รับการอำนวยความสะดวกจาก

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา ศาสุขวัฒน์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๔} สัมภาษณ์ อาจารย์ธีรพันธ์ ช่างพิชิต, ผู้เชี่ยวชาญศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี, (๒๖ มกราคม ๒๕๕๙).

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และยังรวมไปถึงการได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือในด้านของการจัดงานหรืออีเวนต์ (Event) ดังเสียงสะท้อนทั้งภายในวัดและหน่วยงานองค์กร ผู้นำชุมชนได้แสดงถึงทัศนะประเด็นนี้ว่า

“วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเปิดโอกาสให้คณะกรรมการทุกคนได้ทำงาน ไม่บังคับให้ทุกคนต้องเสียสละเพราะบางคนมีเวลาน้อย ให้สิทธิ์เค้าเต็มที่แต่ในฐานะประธานก็ต้องรับผิดชอบมากหน่อย กล่าวได้ว่าวัดเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน”^{๒๕} สอดคล้องกับ “หลวงพ่อดาวประยูรวงศาวาสจะเรียกเราตลอดและประธานชุมชนต้องมาทุกครั้ง”^{๒๖}

“ทุกปีทางเจ้าอาวาส ก็จะเชิญทุกชุมชนในย่านนี้ ย่านนี้ก็คือแขวงวัดกัลยา มี ๖ ชุมชน แต่ตอนหลังก็มาเปลี่ยนเรียกเป็นย่านกะดีจีน ก็ได้มาออกร้านเอาของดีแต่ละชุมชนมาออกร้านทางชุมชนวัดกัลยาณ์ก็มีขนมจีบ มีหอยทอด ซึ่งเป็นสูตรโบราณของชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีของดีของแต่ละชุมชนเอามาออกร้าน งานนี้ของชุมชนวัดกัลยาณ์ก็มีประมาณ ๑๖ ร้าน”^{๒๗} นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า “ถ้าในชุมชนของลุง ตอนนี่ลุงเป็นคณะกรรมการในการเซ็นเอกสาร ออกเอกสาร อย่างจะขอถ้วยรางวัลจากสมเด็จพระเทพฯ โดยมีโรงเรียนกับวัดและชุมชนเข้าร่วมกันงานถึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้โดยมีท่านเจ้าอาวาสกำกับดูแล”^{๒๘}

“งานของวัดประยูรวงศาวาส กิจกรรมที่เราเข้ามามีส่วนร่วมกับทางวัดประยูรวงศาวาส เนื่องจากวัดประยูรวงศาวาสเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแขวงวัดกัลยาณ์ และในการจัดกิจกรรมเราก็ถือว่าเป็นการอยู่ร่วมกัน ความเข้มแข็งแต่ละชุมชน เรามีความเข้มแข็งอยู่แล้ว และการที่มาร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ได้ประโยชน์ทั้ง ๓ ศาสนา ที่ได้ประโยชน์ตรงนี้ซึ่งเราอยู่กันมานาน ซึ่งเขตธนบุรีมีทั้งหมด ๗ แขวง แขวงอื่นๆ กลัวแขวงวัดกัลยาณ์ที่สุด เพราะแขวงวัดกัลยาณ์ไม่มีความแตกแยก ทำอะไรจะเป็นแนวทางเดียวกันหมด วัดประยูรวงศาวาสเป็นตัวหลัก ท่านเจ้าอาวาสพยายามที่จะหากิจกรรมต่างๆ ทั้งในด้านวัฒนธรรม ทั้งความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ท่านต้องการให้เรามีความสามัคคีร่วมกันว่าอยู่กันอย่างไร ในการที่จัดงานอีเวนต์ต่างๆ ทางวัดประยูรวงศาวาส ก็ได้รับการสนับสนุนจากเอเชียทีค งานทุกอย่างถือว่าเป็นงานใหญ่พอสมควร”^{๒๙}

“ในการจัดงานประจำปีของวัดประยูรวงศาวาส ทางชุมชนมีส่วนร่วมโดยเราจะส่งคนในชุมชนเข้าไปร่วมกิจกรรม ไม่ว่าจะมီးอะไรก็ร่วมกันหมด ไม่ว่าจะงานอะไรก็แล้วแต่ช่วยกันทุกคน มีประกวดอะไรเราก็ส่งมีประชุมเราก็ไปประชุมร่วมกัน วางแผนงานร่วมกัน”^{๓๐}

ทั้งนี้ ยังมีเสียงสะท้อนที่แสดงให้ถึงสัมพันธภาพและความจริงใจของวัดกับชุมชนพี่น้องต่างศาสนาผ่านพระสงฆ์ในวัดความว่า “เราอยู่กับชุมชนแบบเพื่อนมนุษย์สร้างจิตสำนึกกับชุมชน

^{๒๕} สัมภาษณ์ คุณปิ่นทอง วงษ์สกุล, ผู้นำชุมชนกุฎีจีน (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๖} สัมภาษณ์ คุณประดิษฐ์ ห้วยหงษ์ทอง, ผู้นำชุมชนวัดบุปผาราม (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๗} สัมภาษณ์ คุณชัยสิทธิ์ กิตติวิณิชพันธ์, ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ์ (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๘} สัมภาษณ์ คุณประวิทย์ แจ่มพงศา, ผู้นำชุมชนวัดประยูรวงศาวาส (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๒๙} สัมภาษณ์ คุณชนะ โอสธ ผู้นำชุมชนกุฎีขาว, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๓๐} สัมภาษณ์ คุณสโรช โลหะญาณจารี ผู้นำชุมชนโรงคราม, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

ตลอดมาเลยแต่ตั้งเจ้าอาวาสคนก่อนๆ จนถึงปัจจุบัน”^{๙๑} เนื่องจากแต่ก่อนในชุมชนแถวนี้ก็จะมีการทำอาหาร ทำหมุกระต๊าย เป็นกิจกรรมในครัวเรือนก็จะเอาไปขายตามงานวัด วัดก็เป็นตัวการหลักอีก เวลาจัดงานวัดก็จะจ้างคนที่อยู่ในชุมชนว่าคุณมีร้านอะไรก็เอามาออกกะ โดยที่วัดไม่เก็บค่าที่และคนที่มางานได้เห็นของพวกนี้ก็ซื้อกัน ดังนั้น ให้อู้ได้เลยว่าวัดต้องการสร้างเศรษฐกิจให้อยู่แล้ว คือพอมาขายฟรีโดยที่วัดไม่เก็บค่าที่ใครก็อยากมาขาย เพราะขายได้มากได้น้อยก็ไม่ต้องเสียค่าที่ เมื่อมาออกร้านแล้วขายได้ดีมีกำไรก็ทำให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชน ในเรื่องบทบาทของเศรษฐกิจวัดมีส่วนสำคัญสูงมาก คือ วัดให้ความสำคัญกับชุมชน^{๙๒}

“วัดของเราเป็นวัดเปิด และก็เวลามีงานอะไรก็ตามเราก็เชิญผู้นำศาสนาามามีส่วนร่วมและศาสนิกทุกศาสนาามาผูกพัน คือ เรียกว่าแทบนี้เราไม่มีคนอื่นมีแต่พวกเราทั้งนั้น มีแต่ชาวเราไม่มีชาวเขา ละแวกนี้วัดประยูรฯ ทำวัดให้เป็นชาวเราไม่มีชาวเขา เพราะฉะนั้นทุกคนใครจะไปใครจะมาวัดก็ต้อนรับ และเวลามีอะไรเราก็แจ้งเราก็บอก ให้ความร่วมมือกันทุกอย่าง เรียกว่าเรามีรั้วรอบขอบชิดโดยไม่ตรีจิตมิตรภาพ”^{๙๓}

นอกจากนี้วัดได้รับความร่วมมือประสานจากหน่วยงานภาครัฐหลายส่วน ดังตัวอย่างของสำนักงานเขตธนบุรี

“เรื่องของการมีส่วนร่วมนั้นเนื่องจากเราเป็นเจ้าของพื้นที่ เพราะฉะนั้นความเรียบร้อย ความสะอาด เน้นอนุดูแลทุกวัน ดูแลอย่างสม่ำเสมออยู่แล้ว ไม่เฉพาะแค่ในพื้นที่ที่เป็นที่ที่เราจัดเก็บขยะเท่านั้น เราต้องดูแลในเรื่องความสะอาดของเขามอด้วย เราดูแลในเรื่องของบ่อเต้า ความสะอาด เปลี่ยนถ่ายน้ำ ทุกสิ่งอย่างที่สำนักเขตเขตไปดูแล และในส่วนที่เราเป็นเจ้าของพื้นที่ เพราะฉะนั้นคงจะละเลยไม่ได้เลย ในเรื่องของเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัดประยูรฯ แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากว่าทางวัดก็มีผู้ที่จะให้การสนับสนุนค่อนข้างเยอะ ส่วนมากก็จะเข้าร่วมประชุมในกิจกรรมต่างๆ ก็แล้วแต่ว่าทางวัดท่านจะมอบอะไรให้เรา แต่งานพื้นฐานในเรื่องกายภาพทั้งหลายส่วนใหญ่ก็เป็นหน้าที่สำนักเขตอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการมีงานไปช่วยดูแลในเรื่องของเวที ในเรื่องของการจัดตกแต่ง ไม่ว่าจะดอกไม้ประดับต่างๆ ตามแต่ที่ทางท่านคิดว่าจะให้สำนักงานเขตทำอะไร”^{๙๔}

สำหรับหน่วยงานรักษาความปลอดภัยอย่างเช่นสถานีตำรวจ ยังได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับวัดที่สะท้อนให้เห็นวัดเป็นศูนย์ความร่วมมือ การมองบริบทของวัดมิใช่เป็นเพียงศาสนสถานแต่ยังเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้พัฒนาเยาวชนและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความกระตือรือร้น ดังเสียงสะท้อนมีว่า

“หลักบวรก็คือ บ้าน วัด โรงเรียน วัดกับโรงเรียนโดยธรรมดาจะมีพระไปสอนหนังสือที่โรงเรียน หรือโรงเรียนก็พานักเรียนมาเข้าวัด โดยเฉพาะวัดประยูรฯ มีโรงเรียนประจำด้วย ทางวัดก็สนับสนุนอยู่แล้ว อีกส่วนหนึ่งคือ เวลาที่มีกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่คือเค้าไม่ทิ้งกัน บางทีพระจัดการอะไร

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาทิ (ชัยวัฒน์ ฌมพทตโน), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๙๒} สัมภาษณ์ พ.ต.ท.ปราโมท จันทร์บุญแก้ว สว.สส, สถานีตำรวจบุปผาราม, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๙๓} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาทิ (ชัยวัฒน์ ฌมพทตโน), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา ศาสขวัฒน์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

ได้ไม่เยอะ จะมี ผอ.โรงเรียนวัดประยูรฯ ที่คอยมาประสานกับวัด วัดก็จะประสานกับโรงเรียน จะ ออกแบบว่าจะเอาแบบนี้ๆ นะ เคื่อก็จะเป็นเหมือนলেখา ให้กับวัด นี่เป็นส่วนของโรงเรียน และใน ขณะเดียวกันกิจกรรมต่างๆ ที่จัดวัดก็พยายามให้โรงเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด เช่น เอานักเรียนมาเป็น มัคคุเทศน์น้อย และเอาโรงเรียนมาออกร้าน เอานักเรียนมาแข่งขันประกวดร้องเพลง เอานักเรียนมา แข่งขันลิเกชาดก ทำให้เหมือนเป็นแบรนด์ของโรงเรียนเลย และไม่ใช่แค่โรงเรียนที่อยู่ในละแวกนี้ ทำให้เหมือนโรงเรียนได้รับความสำคัญ อีกส่วนหนึ่งคือบ้าน วัด มัสยิด บรม คือ ทางคนอิสลามเอง กิจกรรมของพุทธกับอิสลาม ของพุทธเยอะกว่าอยู่แล้ว เมื่อมีอะไรขึ้นมาโดยเฉพาะหน่วยงานของทาง ราชการส่วนหนึ่งที่จะต้องเข้าไปดูแล และเข้าไปสนับสนุนเพื่อให้กิจกรรมสำเร็จลุล่วง อำนวยความสะดวกในเรื่องการจราจร ความปลอดภัย บางครั้งยังต้องเป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ไปในตัวอีก ด้วย”^{๓๕}

ทั้งนี้ การประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ นั้น หากผู้ประสานประสานไม่ดีย่อมจะเกิด ปัญหา แต่ที่ผ่านมามีพบว่า วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเป็นวัดที่มีการทำงานเป็นแผนและมีทิศทาง การทำงานค่อนข้างชัดเจนประกอบกับการสื่อสารตรงให้ชุมชนที่เกี่ยวข้องรับทราบถึงทิศทางหรือนโยบาย การจัดงานทำให้วัดมีจุดนี้เป็นจุดแข็งในการทำงาน ดังเสียงสะท้อนว่า “จุดแข็งของวัดก็คือแนวคิดที่ดี และการวางแผนที่ดีของวัด ซึ่งจะทำอะไรจะมีหลักการตลอด มีแผนที่ชัดเจน และมีเป้าหมายที่ชัดเจน ของวัดก็จะทำให้วัดประสบความสำเร็จในเรื่องของการท่องเที่ยว”^{๓๖}

หัวใจสำคัญที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีความ เข้มแข็ง หรือมีจุดแข็ง และประสบความสำเร็จในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม คือ การมีผู้นำที่มีความรอบรู้เป็นเอกรอบด้านและมีวิสัยทัศน์ ดังเสียงสะท้อนจากสมาชิกพระสงฆ์ใน วัดและจากผู้นำศาสนา หน่วยงานภาครัฐและชุมชนที่เกี่ยวข้อง ความว่า

“ท่านเป็นพระพัฒนาและมีองค์ความรู้เยอะ มุมมองของท่านมองไปข้างหน้า และการที่ หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนก็เพราะความที่ท่านมีเมตตา มีบารมี มีความคิดเชิงพัฒนา จึงทำให้ เครือข่ายภาคีไม่ว่าภาครัฐ หรือเอกชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ”^{๓๗}

“ผมประทับใจพระคุณเจ้าวัดประยูรฯ ท่านเป็นคนที่มีความรู้เหมือนกับที่พระศาสดา มุฮัมมัดสอนไว้”^{๓๘}

“ท่านเจ้าอาวาสก็เป็นพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีวิสัยทัศน์ไกล ในการจัดงานแต่ละครั้งมี ผู้สนับสนุนเยอะ โดยส่วนตัวก็นับถือท่านมาก เพราะท่านเป็นคนมีน้ำจิตน้ำใจกับชาวบ้านทุกคน ไม่มี รังเกียจเด็ดฉันท เวลาคจะเข้าพบนี้ง่ายมาก อันนี้เป็นสิ่งที่ดี เพราะพระกับชาวบ้าน พระกับบ้านหรือ วัดกับบ้านมันต้องพึ่งพาอาศัยกัน ยังไงต้องพูดคุยกัน เข้าหากัน คบค้าสมาคมกัน กิจกรรมทุกอย่างก็ จะดำเนินไปได้ด้วยดี ต่อไปภายในอนาคตไม่ว่าจะทำอะไรก็แล้วแต่ ไม่ว่าจะด้านการท่องเที่ยว ด้าน สังคม หรือว่าด้านความเป็นอยู่ของชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมมันก็จะดีตามไปด้วย”^{๓๙}

^{๓๕} สัมภาษณ์ พต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว สว.สส, สถานีตำรวจภูธรปทุมธานี, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๓๖} สัมภาษณ์ พต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว สว.สส, สถานีตำรวจภูธรปทุมธานี, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๓๘} สัมภาษณ์ ดาโต๊ะ ดร. อิหม่าม พัฒนา หลังปูเต๊ะ, มัสยิดวัดตันสน, (๘ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๓๙} สัมภาษณ์ คุณชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธ์ ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

มีเสียงสะท้อนที่แสดงถึงความชื่นชมและการยกย่องพระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาส วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ความว่า

“ผู้นำ ภาษาทางโลกเรียกว่านายก นายกแปลว่า ผู้นำ ทำวัตร ก็เรียกว่า สมพาล ประเทศชาติ ก็เรียกว่า ประมุข ผู้นำ ถ้าเปรียบเหมือนร่างกาย ผู้นำก็คือ ส่วนศีรษะ ความคิดก็อยู่ที่ ศีรษะ และก็การจะบันดาลให้พฤติกรรมทั้งหลายที่แสดงออกทางกาย ทางวาจา ทุกอย่างมันมาจาก หัวสมอง วัดประยุรฯ มีหัวสมอง คือ มีผู้นำที่ล้ำเลิศ ท่านมีความเป็นเอกอยู่ในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งหลาย วัดไม่มีเหมือนวัดประยุรฯ ผู้นำวัดประยุรฯ หลวงพ่อพระพรหมบัณฑิตนี้ ๑. ท่านเป็นนักธรรมเอก ๒. ท่านเป็นบทเรียนเอก ๓. ท่านเป็นปริญญาเอก ๔. ท่านเป็นนักเทศเอก ๕. ท่านเป็นนักบริหาร เอก”^{๔๐}

จากเหตุผลที่กล่าวมานี้เป็นเครื่องสะท้อนที่สามารถแสดงให้เห็นว่าวัดประยุรวงศาวาส วรวิหารในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้น มีจุดแข็งสำคัญหลายประการ กล่าวโดยสรุป คือ ด้าน ทรัพยากรแวดล้อม ด้านจุดยุทธศาสตร์ทำเลที่ตั้ง ด้านการมีบุคลากรที่ทรงคุณค่า ด้านการเป็น ศูนย์กลางที่ยืดหยุ่น และเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน อย่างไรก็ตามในแง่ของจุดอ่อนของวัด ประยุรวงศาวาสวรวิหารนั้นแม้จะพบว่ามีความจุดอ่อนน้อยแต่ก็เป็นประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ โดยการศึกษา พบว่า

จุดอ่อนของวัดประยุร ได้แก่

- ๑) พื้นที่จำกัดไม่สามารถขยายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้
- ๒) สัดส่วนในการจัดพื้นที่งานไม่เป็นเอกเทศ
- ๓) สภาพชุมชนบางแห่งเป็นจุดแออัดเสี่ยงในเรื่องความปลอดภัย
- ๔) การประชาสัมพันธ์ยังไม่ขยายเป็นวงกว้าง

ในแง่ของจุดอ่อนนั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องของโครงสร้างแผนผังสัดส่วนการใช้พื้นที่ต่างๆ ใน วัดที่ยังคงคับแคบและการแบ่งโซนเพื่อทำกิจกรรมแต่ละอย่างยังปะปนกัน ดังเสียงสะท้อนว่า

“จุดอ่อน คือ วัดนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวค่อนข้างเยอะ เพราะฉะนั้นในการท่องเที่ยวบ่อยครั้งก็ทำให้การบริหารจัดการบางอย่างก็ค่อนข้างลำบากเหมือนกัน อีกประการหนึ่งคือ เรื่องของตัวเอง เท่าที่มองเค้าจะแบ่งเป็นโซนก็คือ โซนที่แบบว่ายังมีเมรุเผาศพ ยังมีการสวดศพ ศาลาสวดศพอยู่ ในขณะที่เดียวกันด้านในก็จะมีโบสถ์ มีโบราณสถานต่างๆ ซึ่งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เพราะฉะนั้นบางครั้งถ้าสมมุติว่าในเรื่องของการท่องเที่ยวหรืออะไรต่างๆ นั้นถ้าอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ก็ค่อนข้างจะเป็นข้อจำกัด ซึ่งถ้าถามว่าเป็นจุดอ่อนหรือไม่ก็อาจจะทำให้การบริหารจัดการบาง ช่วงเวลาสะดุดหยุดชะงักไป แต่ทางวัดก็ได้มีกิจกรรมที่จะส่งเสริมในเรื่องของการรวมตัว อันนั้นก็ เป็นอีกเรื่องหนึ่งในเรื่องของโอกาสมากกว่า จุดอ่อนก็คือว่าอาจจะบุคลากรมีจำนวนจำกัดด้วย พื้นที่วัดก็ จำกัด แล้วก็เป็นเรื่องของการบริหารจัดการ ในเรื่องของการท่องเที่ยวแบบครบวงจรหรือเต็มรูปแบบมัน ก็ค่อนข้างจะเป็นข้อจำกัด ถ้าเรามองในเรื่องของการท่องเที่ยว”^{๔๑}

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาทी (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา ศาสุขวัฒน์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

“จุดอ่อนของวัดคือ การทำงานของพระ กล่าวคือ การทำอะไรก็แล้วแต่จะยึดติดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา วัติปฏิบัติของพระ พระจะมาอยู่กับเรื่องการท่องเที่ยวไม่ได้ แต่เนื่องจากวัดรู้ว่าจะมาประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวต่างๆ วัดทำได้ไม่ดีหรอก วัดจึงพยายามจัดกิจกรรมต่างๆ และก็มีหน่วยงานราชการต่างๆ มาช่วยตรงนี้อาจเป็นจุดอ่อนของวัด”^{๔๒}

จุดอ่อนของวัดในมุมมองของบุคลากรในวัดมองว่า “เป็นเรื่องด้านบุคลากร ด้านบุคลากร คือเรามีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยให้ เรามีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ แต่เราไม่มีเจ้าหน้าที่ในการที่จะอธิบาย สาธยายแบบมีคฤศ์เป็นประจำให้ เพราะเนื่องจากว่าถ้าเป็นหน่วยงานราชการมาเป็นกรุป มาเป็นครั้งคราวเนี่ย หลวงพ่อ เจ้าอาวาส หรือพระผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบท่านก็จะนำ แต่ถ้าแบบคนทั่วไปนี่ก็ต่างคนต่างมาก็จะไม่มีใครนำ เนื่องจากว่าพระที่มีคุณภาพที่จะสื่อสารพูดภาษาอังกฤษได้ต่างก็ไปสอนที่มหาวิทยาลัย ตามโรงเรียน ที่อยู่วัดนี้ก็พระแบบใช้แรงงาน พระทำงาน เก่งภาษาไทยแต่ไม่เก่งภาษาอังกฤษ อันนี้คือจุดอ่อน ซึ่งหลวงพ่ोज้าอาวาสก็ปรารภมานาน แต่ว่าเรายังขาดแคลนตรงนี้อยู่ ถ้าหากว่าทางวัดมีบุคลากรคอยดูแล และก็สื่อสารกับคนที่มาได้เข้าใจก็จะดีขึ้น แล้วเข้าใจว่าคงจะค่อยๆ พัฒนาไป”^{๔๓}

จุดอ่อนของวัดในประเด็นที่สะท้อนให้เห็นนี้มีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เห็นว่า สิ่งที่นักท่องเที่ยวอยากให้อวัดพัฒนา คือ ถนนในวัด การให้ข้อมูลและเอกสารการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ในเรื่องของภัยคุกคาม ผลการศึกษาพบว่า นอกจากเรื่องสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ กำลังทรัพย์หรือการจับจ่ายเงินในการท่องเที่ยวน้อยแล้วถือว่าวัดไม่ได้รับผลกระทบหรือภัยคุกคามแต่อย่างไร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนโยบายของผู้นำที่ไม่ได้มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์แต่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่สามารถทำให้ชุมชนพึ่งพาอาศัยกันและกันและสามารถดำรงเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง ดังเสียงสะท้อนในแง่มุมนี้ว่า

“ในส่วนของภัยคุกคามอย่างที่บอกไปเขตธนบุรีนั้นเป็นเขตชั้นใน ซึ่งในพื้นที่เรา เราขยายไม่ได้แล้วเรามีพื้นที่ทั้งหมด ๘.๕ ตารางกิโลเมตร ซึ่งเราจะขยายไม่ได้แล้ว แต่เดิมเขตธนบุรีเป็นสวนมีสวนเยอะ เพราะฉะนั้นสภาพพื้นที่ที่เป็นสวนตอนนี้กลายเป็นคอนกรีตไปหมดแล้ว เพราะว่าความเจริญของเมืองมันอยู่ใกล้เข้ามา เคยดูในส่วนของโยธาช่วงหนึ่งคลองหรือช่องทางที่น้ำจะไหลผ่านก็ถูกความเจริญรุกเข้ามาวัดก็ไม่ใช่ว่าจะหนีรอดไปได้ เพราะฉะนั้นเมื่อใดที่ความเจริญเข้ามา มันก็เป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่งเช่นเดียวกัน มันอาจจะทำให้วิถีมันเปลี่ยนไปบ้าง แต่เพียงแต่ว่าเท่าที่เห็นในส่วนของธนบุรีนั้นก็ยังมีบ้านเรือนริมน้ำยังเห็นมีการพายเรือ ยังมีการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมอยู่ค่อนข้างเยอะสำหรับในพื้นที่ชั้นในลักษณะแบบนี้”^{๔๔}

^{๔๒} สัมภาษณ์ พต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว สว.สส, สถานีตำรวจปทุมธานี, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาทิต (ชัยวัฒน์ ฐมมาพฒโน), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา ศาสุขวัฒน์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

“เรื่องของภัยคุกคามก็อาจจะเป็นเรื่องของภาวะเศรษฐกิจโลก ทำให้คนมาเที่ยวน้อยลง ในเรื่องของกิจกรรมวัดให้ความสำคัญกับหน่วยงานทุกอย่างทุกเรื่อง ไม่ว่าจะวัดจะจัดงานอะไรทำกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ทางหน่วยงานสำคัญมาก”^{๔๕}

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับในแง่มุมมองของวัด ผู้วิจัยเห็นว่าภัยคุกคามด้านเศรษฐกิจนี้ไม่ได้ส่งผลต่อการดำเนินงานของวัดมากนักเนื่องจากนโยบายของวัด คือ การชวนคนให้เข้าวัดได้มีโอกาสทำบุญ ได้เรียนรู้วัฒนธรรม และซึมซับความเป็นมรดกไทยซึ่งไม่มีเส้นกั้นการแบ่งชั้นความแตกต่างทางศาสนา

โอกาสของวัด: ได้แก่

- ๑) ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- ๒) สามารถเพิ่มกิจกรรมวาระสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวได้โดยผนวกกับจุดแข็งของวัด
- ๓) สามารถพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน สร้างมูลค่าจากผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากสัญลักษณ์หรือจุดขายของที่ระลึกสถานที่สำคัญ

สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี กล่าวว่า “ในภาพของโอกาสของวัดประยูรฯ นั้นมีการสร้างภาคีเครือข่ายไม่เฉพาะว่าในเขตธนบุรีเท่านั้น วัดประยูรฯ ยังมีภาคีเครือข่ายเยอะแยะ ต้องบอกเลยว่าเนื่องจากประเด็นหนึ่งก็คือท่านเจ้าอาวาสท่านเป็นผู้ที่มีคนเลื่อมใสศรัทธา เทศกาลวิถีน้ำวิถีไทย ซึ่งล่องมาจากเอเชียทีค เพราะฉะนั้นวัดประยูรฯ ก็เป็นหนึ่งในจุดที่ปักเพราะฉะนั้นตรงนี้ก็เปิดโอกาสที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นเรื่องของการได้ศึกษาวิถีชีวิต ได้ศึกษาในเรื่องของอาหารนั้นเป็นสิ่งที่คู่กับวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นก็ได้เห็นอาหารของคนธนบุรีที่อาจจะหาทานได้ยาก เทศกาลวิถีน้ำวิถีไทย ซึ่งล่องมาจากเอเชียทีค เพราะฉะนั้นวัดประยูรฯ ก็เป็นหนึ่งในจุดที่ปักเพราะฉะนั้นตรงนี้ก็เปิดโอกาสที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นเรื่องของการได้ศึกษาวิถีชีวิต ได้ศึกษาในเรื่องของอาหารนั้นเป็นสิ่งที่คู่กับวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นก็ได้เห็นอาหารของคนธนบุรีที่อาจจะหาทานได้ยาก”^{๔๖}

กล่าวโดยสรุป การศึกษาบริบทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในบริบทต่างๆ ทำให้เห็นความสำคัญและบทบาทของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมได้อย่างประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน อันเนื่องมาจากการที่วัดเป็นศูนย์กลางหรือเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ภายใต้รากฐานความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์ที่มีต่อกันระหว่างศาสนา และยังสะท้อนให้เห็นถึงกลไกสำคัญ คือ การมีความรักปรารถนาดีต่อกันด้วยความจริงใจทั้งทางกาย วาจา และใจ ตลอดจนถึงการมีศีล หรือกติการ่วมกันการไม่ก้าวล่วงในพื้นที่อ่อนไหวทางศาสนา ประกอบกับการเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่มีร่วมกัน ทำให้ชุมชนต่างรู้สึกว่าเป็นพี่เป็นน้องกัน อีกทั้งยังเห็นได้ชัดเจนว่า วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารนอกจากเป็นวัดที่ประสบความสำเร็จอันเนื่องมาจากมีจุดขายสำคัญคือ การมีพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO การมีทำนน้ำ หรือทำเทียมเรืออันเป็นจุดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่เพิ่มมูลค่าให้กับวัด ซึ่งวัดสามารถแยกตัวหรือไม่ต้องสนใจผู้อื่น แต่ในการศึกษาพบว่า วัดได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนโดยรอบไม่เลือกปฏิบัติและยังส่งมอบแบ่งปันโอกาสให้กับเพื่อนต่างศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้การมีความเห็นที่สอดคล้องตรงกัน กล่าวคือ

^{๔๕} สัมภาษณ์ พต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว สว.สส., สถานีตำรวจบุปผาราม, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๙).

จุดหมายหรือนโยบายหลักซึ่งถือว่าเป็นวิสัยทัศน์ของวัดที่แสดงให้เห็นถึงจุดยืนของวัด คือ วัดเป็นสถานที่ให้ความรัก ความสบายใจ ความสุข และสร้างแหล่งเรียนรู้อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าวัดไม่ได้มีนโยบายจัดท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ แต่เป็นการจัดการท่องเที่ยววิถีธรรมวิถีไทยที่สามารถเรียนรู้แบ่งปันความสุขได้ทุกศาสนาและความเชื่อโดยมีวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเป็นเพียงสะพานเชื่อมให้ทุกฝ่ายได้ประสานงานร่วมกันได้อย่างสันติสุข สำหรับบทบาทวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารที่ผู้วิจัยวิเคราะห์สังเคราะห์แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นหลักภายใต้กรอบสาราณียธรรม ๖ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๓ บทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี

ก่อนจะวิพากษ์ถึงบทบาทของวัดและผู้นำ สิ่งที่ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตและต้องการนำเสนอคือ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทซึ่ง Davis and Newstrom และคณะ ได้กล่าวว่า บทบาทเป็นชุดการกระทำที่เกิดจากความคาดหวังของบุคคลอื่น เช่น อำนาจและความรับผิดชอบ การติดตามผลงานในโครงการต่างๆ และบทบาท เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพตำแหน่งของบุคคลในระบบสังคม^{๔๗} ดังนั้น เมื่อเปรียบวัดเป็นเสมือนดังบุคคล พฤติกรรมหรือสิ่งที่วัดแสดงออกนั้นก็จะเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวัง แต่จะปฏิบัติได้อย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง อย่างไรก็ตามมีผลการศึกษาพบว่า บทบาทของวัดในอดีตมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย ได้แก่ เป็นสถานที่อบรมศีลธรรม สงเคราะห์ผู้เดือดร้อน เป็นที่พักอาศัยของคนเดินทางจากต่างแดน เป็นสถานพยาบาลโดยมีพระเป็นหมอรักษาตามภูมิปัญญาท้องถิ่น วัดเป็นที่พบปะสังสรรค์พักผ่อนของชาวบ้าน วัดเป็นที่เผยแพร่สั่งสอนธรรมแก่ชาวบ้าน วัดเป็นสถานที่รื่นเริงจัดงานเทศกาล เป็นบ่อเกิดของศูนย์ศิลปกรรมแขนงต่างๆ เป็นศาลาท้องถิ่นคอยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแก้ไขชีวิต เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เห็นได้ว่า วัด มีได้มีบทบาทเกี่ยวข้องเฉพาะด้านพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่วัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนมาช้านาน ดังที่นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษายูเนสโก ชื่อ Nicholas Bennett ได้กล่าวถึงวัดในเมืองไทยว่า “เป็นเวลาหลายร้อยปีที่วัดได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้บริการต่างๆ ที่จำเป็น เช่น ให้การศึกษาแก่เด็กชาย ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านที่เดือนร้อน ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตลอดจนให้การรักษาพยาบาล นอกจากนี้วัดยังช่วยเก็บรักษาวัฒนธรรม โดยพระสงฆ์ได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ อีกด้วย”^{๔๘}

ทำให้เห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมหลักของวัดเพื่อให้เป็นไปตามหน้าที่ตามหลักในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและความคาดหวังทางสังคม ดังนั้น การศึกษาที่ผ่านมาจึงเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์กับบทบาทของวัดเป็นเรื่องที่พึงศึกษาควบคู่กัน โดยพระสงฆ์ในอดีตมีบทบาทในการศึกษาซึ่งนอกจากให้การศึกษาระบบแล้วยังให้การศึกษเพื่อประกอบ

^{๔๗} Davis, Keith; & Newstrom, J. W., *Human Behavior at Work: Organizational Behavior*, 7th ed, (New York McGraw-Hill, 1985), p.53.

^{๔๘} ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติจังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓.

การหาเลี้ยงชีพ แต่ปัจจุบันพระสงฆ์มีเพียงบทบาทในการเผยแผ่ธรรมเท่านั้น เพราะการศึกษาสมัยใหม่มีบทบาทเข้ามาแทนที่ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นถึง พระสงฆ์มีบทบาทในฐานะผู้นำส่งเสริมพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีต่างๆ อีกทั้งยังเป็นผู้ให้การอนุเคราะห์ให้ที่พักกับผู้เดินทาง และยังมีบทบาทในการช่วยเหลือปัญหาสังคมในการรณรงค์ลดเลิกสิ่งเสพติด^{๔๔}

อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปสภาพของสังคมชุมชนไทยเปลี่ยนไปอย่างน่าใจหาย จากเคยอยู่ร่วมกันถ้อยถ้อยอาศัยเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในชุมชน กลายเป็นสังคมต่างคนต่างอยู่ บ้านและวัดถูกพรากให้ออกจากกันด้วยกระแสบริโภคนิยมและสังคมนิยมจากซีกโลกอื่น บทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่เชื่อมโยงประสานกันก็ได้รับอิทธิพลและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบัน กระแสการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งหลายวัดมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวชุมชนและแหล่งศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกที่จะศึกษาถอดบทเรียนบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขท่ามกลางความแตกต่างทางความเชื่อ เป็นวัดในพระพุทธศาสนาท่ามกลางชุมชนพหุวัฒนธรรมประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ ทั้งนี้เพื่อเป็นต้นแบบให้กับวัดอื่นๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไป

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์จากการศึกษาทั้งในส่วนการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในฐานะของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม และการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมในการจัดงานท่องเที่ยวของวัดที่ผ่านมา รวมทั้งการสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดแห่งนี้ โดยผู้วิจัยสรุปและถอดบทเรียนบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมด้วยกรอบสาราณียธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการนำเสนอไว้ ๒ ประเด็น กล่าวคือ (๑) บทบาทของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรม (๒) บทบาทของผู้นำวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในฐานะต้นแบบผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทั้งสองประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรอบในการวิเคราะห์ด้วยหลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นพุทธสันติวิธีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นเครื่องมือป้องกันความขัดแย้ง สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

๔.๓.๑ บทบาทด้านการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรชุมชน

สำหรับการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ไม่ว่าจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันในวิถีความเชื่อ หรือหลักศาสนาของสมาชิกในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนย่อมจะหนีความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมิได้ ทั้งนี้ หลักการหนึ่งของการท่องเที่ยวชุมชนจึงต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทาง และจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ อีกทั้งยังมีสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการ

^{๔๔} ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕.

เรียนรู้แก่เพื่อมาเยือน ดังนั้น การท่องเที่ยวชุมชนจึงมีขอบเขตที่ครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นเจ้าของและจัดการ^{๕๐} ซึ่งประเด็นเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวชุมชนที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวได้ให้นิยามความหมายไว้

จากแนวคิดท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวในส่วนของการเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชนนั้น สามารถนำมาเป็นกรอบให้กับการศึกษาบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมในด้านการพัฒนาทรัพยากรชุมชน ซึ่งทรัพยากรในชุมชนนี้ครอบคลุมทั้งมิติของโบราณสถานแหล่งท่องเที่ยวอันทรงคุณค่าและน่าน้ำภาคภูมิใจของชุมชน และยังครอบคลุมไปถึงทรัพยากรที่เป็นผลิตผลของคนในชุมชน กล่าวคือ วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ดังเช่น ขนมฝรั่งของชุมชนกุฎิจีน เป็นต้น ทั้งนี้ แม้ว่าบริบทชุมชนโดยรอบวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารและพื้นที่บริเวณวัดจะไม่ได้มีทรัพยากรที่เป็นธรรมชาติ แต่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีจุดแข็งในแง่ของทรัพยากรที่เป็นโบราณสถานสมบัติอันล้ำค่าและมีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมที่หาได้ยาก การประสบปัญหาวิกฤตเกี่ยวกับการทรุดเอียงของพระเจดีย์ซึ่งต้องได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ นับว่าเป็นเรื่องใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามด้วยวิกฤตปัญหานี้ทำให้วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารภายใต้ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และประสบการณ์ในการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทำให้วัดสามารถพลิกวิกฤตเป็นโอกาส และมีบทบาทอย่างยิ่งในการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงความร่วมมือทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งรวมถึงชุมชนบริเวณโดยรอบที่มีความแตกต่างทางความเชื่อและวัฒนธรรมทางศาสนา บทบาทของวัดจึงเป็นดังสะพานที่เชื่อมโยงทุกฝ่ายให้ได้พูดคุยหารือปรึกษาหารือกัน จนสามารถได้รับรางวัลยอดเยี่ยม (อันดับ ๑) หรือ Award of Excellence ด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก จากองค์กรการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ Unesco เหตุที่ได้รับรางวัลอันทรงเกียรตินี้เนื่องจากการบูรณปฏิสังขรณ์สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจทางเทคนิคและเป็นโครงการอนุรักษ์ที่สร้างความตระหนักในคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นผสมผสานกับความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่า เป็นรางวัลที่นำความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นได้ตระหนักรักและเห็นคุณค่าในทรัพยากรที่เป็นศิลปกรรมมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ

ด้วยเหตุที่ได้รับรางวัลการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์นั้น ทำให้วัดได้นำโอกาสอันดีนี้จัดงานเพื่อเฉลิมฉลองความสำเร็จในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์นั้นหมายถึง มิใช่เพียงแต่คนในชุมชนเท่านั้นที่ภาคภูมิใจแต่ยังสร้างความตื่นรู้ในการให้ความสำคัญกับการเอาใจใส่และวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานที่สำคัญ และนำความชื่นชมยินดีในรางวัลมาสู่คนไทยทั้งประเทศ และการจัดการท่องเที่ยววัดในครั้งนี้แม้วัตถุประสงค์จะเป็นเรื่องของการฉลอง

^{๕๐} พจนานุกรม, การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ ๘-๑๕, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๔๖, หน้า ๑๗๘-๑๗๙.

สมโภชพระบรมธาตุมหาเจดีย์และรางวัลที่ได้รับแล้ว การจัดงานท่องเที่ยวครั้งนี้ยังเป็นดั่งสายใยเชื่อมไปสู่การสร้างการรับรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระเจดีย์รวมถึงผู้ก่อสร้างวัด ที่นับว่ามีรากฐานความเป็นพี่น้องกันให้เห็นอย่างเด่นชัดระหว่างพี่น้องมุสลิมและพี่น้องชาวพุทธ รวมทั้งยังได้ขยายผลไปสู่การเรียนรู้ที่มาของชุมชนพี่น้องชาวคริสต์และพี่น้องเชื้อสายจีน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบูรณปฏิสังขรณ์ หรือการจัดงานสำคัญต่างๆ จากการสัมภาษณ์พบว่า วัดจะให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างการรับรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับวัด และระหว่างชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนา การได้ร่วมพูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทำให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ก้าวสู่การมีบทบาทในการกระตุ้นให้สังคมชุมชนรอบด้านมีความตื่นตัวและตระหนักถึงการรักษามรดกวัฒนธรรมแต่โบราณ ที่สามารถสร้างมูลค่าและรายได้ให้กับลูกหลานในชุมชน นอกจากนี้บทบาทของวัดในการพัฒนาทรัพยากรชุมชนเริ่มโดดเด่นยิ่งขึ้น เมื่อวัดได้รับการส่งมอบคืนพื้นที่บริเวณท่าเรือริมน้ำทำให้วัดมีมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่มีและช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำอีกบริบทหนึ่ง

ทั้งนี้ การพัฒนาทรัพยากรของชุมชนโดยวัดมีบทบาทนำร่องและขยายผลไปสู่ชุมชน ได้นำพารายได้จากการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในพื้นที่ทั้ง ๖ ชุมชน โดยวัดได้นำวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของอาหารซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ในชุมชน การให้ชุมชนได้นำอาหารจากพี่น้องต่างศาสนาวัฒนธรรมมาร่วมแสดงเวลาวัดจัดงาน เป็นบทบาทหนึ่งที่ทำให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมิใช่แต่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถานเท่านั้น แต่วัดยังสามารถแสดงให้เห็นถึงบทบาทในการประสานงานให้ชุมชนทั้ง ๖ แห่งได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ประเด็นที่น่าสนใจจากการติดตามสังเกตการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของวัด จะเห็นว่าการนำทรัพยากรที่เป็นสถานที่ที่เป็นมรดกวัฒนธรรมอย่างเช่นเขามอ หรือเขาค้อ มาร่วมในการจัดแสดงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและอาหารของชุมชนในท้องถิ่นไทย ซึ่งบทบาทการใช้สถานที่ให้มีสีสันและมีคุณค่าสร้างบรรยากาศให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้วัดได้รับความนิยมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ สามารถให้ความสุขกับประชาชนได้โดยที่ค่าใช้จ่ายในการจัดการท่องเที่ยวนั้นวัดไม่ได้คิดกับประชาชนหรือชุมชนที่เข้ามาจำหน่ายสินค้า

บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรของชุมชน คือ การนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในชุมชน ที่มาของสิ่งต่างๆ โบราณสถานในวัดสามารถนำมาเป็นเรื่องเล่าสร้างสีสันให้กับการจัดการท่องเที่ยว อีกทั้งยังแสดงให้เห็นจุดแตกต่างของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารกับวัดอื่นๆ คือ การมีรั้วเหล็กซึ่งถือว่าคนไทยไม่ค่อยชื่นชมนักที่จะมีในวัด เนื่องจากถือว่าการมีหอกดาบ ไม่ใช่สิ่งที่เป็นมงคล แต่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารสามารถนำเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่มาจากรั้วเหล็กแห่งนี้มาสร้างมูลค่าทางมรดกวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้มาท่องเที่ยวที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังความเป็นมาของพื้นที่แห่งนี้ได้เข้าใจ และช่วยทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นคุณค่าจากรั้วเหล็กซึ่งหากไม่สังเกตหรือวัดไม่ได้นำมาโปรโมทให้เป็นจุดหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวในวัด ก็คงไม่มีใครสังเกตเห็นหรือไม่ให้ความสนใจ อีกประการหนึ่งคือ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารยังมีบทบาทในการนำความเจริญและแหล่งรายได้ให้กับพี่น้องต่างศาสนา การที่ทุกศาสนาสามารถเข้าวัดและสร้างรายได้จากวัด โดยที่วัดไม่เก็บค่าที่และทำให้คนมางานได้เห็นและบริโภคอาหารท้องถิ่นแสดงให้เห็นถึงจุดหมายของวัด

ไม่ได้ต้องการหารายได้แต่ต้องการส่งเสริมเศรษฐกิจของคนในชุมชน เพราะเมื่อชาวบ้านไม่เสียค่าที่ของที่นำมาขายได้มีกำไรก็ทำให้เม็ดเงินนั้นหมุนเวียนในชุมชนนั่นเอง นี่คือเสียงสะท้อนของสารวัตรสถานีตำรวจบุปผาราม^{๕๑}

เป็นภาพที่หาได้ยากในสถานการณ์ที่ประเทศไทยเริ่มชูประเด็นความขัดแย้งระหว่างศาสนาพุทธและอิสลาม ทั้งนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวมาวัดจะมีได้มองเห็นแต่พระบรมธาตุมหาเจดีย์เท่านั้น แต่ยังเป็นประตูไปสู่การเรียนรู้ศิลปกรรมที่แตกต่างอย่าง มัสยิดวัดต้นสน หรือโบสถ์คริสต์หรือศาลเจ้าจีน ทำให้กระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศิลปกรรมได้รับความน่าสนใจจากนักท่องเที่ยว กล่าวได้ว่า วัดมิได้มีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรชุมชนหรือในเขตพื้นที่วัดเท่านั้น แต่วัดยังมีบทบาทในการส่งเสริมและทำให้ทรัพยากรและศิลปกรรมของพื้นที่ต่างศาสนาที่นักท่องเที่ยวบางประเภทให้ความสนใจซึ่งได้รับความนิยมอีกด้วย ดังนั้น ทรัพยากรของชุมชนทั้ง ๖ ชุมชน ไม่ว่าจะคริสต์ อิสลาม หรือศาลเจ้า เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยววัดประยูรวงศาอารวิหารและได้รับฟังเรื่องราวประวัติและจุดสำคัญในการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบ จึงทำให้กระแสการท่องเที่ยวชุมชนในศาสนาอื่นได้รับความนิยมตามไปด้วย หรือเป็นจุดหมายในการมาท่องเที่ยวครั้งต่อไป

ทั้งหลายทั้งมวลนี้แสดงให้เห็นว่าวัดประยูรวงศาอารวิหารมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมในด้านการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นคุณลักษณะหนึ่งขององค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืน กล่าวคือ ด้านการพัฒนาทรัพยากรเป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทาง และเป็นจุดดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือน อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาการสร้างความเชื่อมั่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย^{๕๒} สอดคล้องกับข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านวัดเป็นสถานที่ที่มีข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี

๔.๓.๒ บทบาทด้านการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้

สืบเนื่องจากงานบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ทำให้วัดประยูรวงศาอารวิหารมีบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นชาติพันธุ์และความสัมพันธ์ของแต่ละชุมชนที่มีวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน ซึ่งนอกจากจะศึกษาถึงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานและประวัติความเป็นมาของวัดแล้ว ผลพวงของการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ทำให้วัดได้ค้นพบกุญแจสำคัญที่นับว่าเป็นประตูหรือจุดเริ่มต้นเป็นต้นน้ำให้เห็นภาพความเชื่อมโยงของชุมชนต่างๆ โดยรอบที่ล้วนแล้วแต่มีที่มาที่ไปที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน อย่างเช่นเรื่องของสายสัมพันธ์ของผู้สร้างวัดคือ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ซึ่งเป็นองค์พระบิดาของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งได้สร้างพระบรมธาตุมหาเจดีย์สืบสานต่อจากพระบิดาจนสำเร็จ ทั้งนี้ เมื่อได้ศึกษาถึงประวัติเชื้อสายตระกูลของท่านพบว่า ท่านมีบรรพบุรุษเป็นชาวมุสลิมซึ่งอพยพมาจากเปอร์เซียมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา

^{๕๑} สัมภาษณ์ พตท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว สว.สส. สถานีตำรวจบุปผาราม, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๕๒} ชูสิทธิ์ ชูชาติ, องค์ประกอบพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว, *จุลสารการท่องเที่ยว*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม ๒๕๓๘ - ธันวาคม ๒๕๓๘).

พระบิดาท่าน ชื่อ เฉกอะหมัด และย้อนไปอีกก็พบว่าต้นตระกูลของท่านเติบโตในราชสำนักที่อยู่อยุธยา ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ สาย โดยสายที่เป็นมุสลิมเป็นจุฬาราชมนตรี สายเจ้าพระยาพิพิธชัยซึ่งแต่เดิมนับถือศาสนาอิสลาม แต่ต่อมาได้เปลี่ยนศาสนาเนื่องจากได้ตามพระเจ้าแผ่นดินในยุคนั้นไปพระพุทธบาท ด้วยเหตุนี้ทำให้เจ้าพระยาพิพิธชัยถูกเป็นขุนนางมาเป็นสายพุทธ กล่าวได้ว่า บรรพบุรุษที่มาด้วยกันกับอิสลามก็เป็นเครือญาติกัน ดังนั้น เมื่อสายพุทธมาสร้างวัด สายที่เป็นอิสลามก็สร้างสุเหร่าอยู่แถวนี้ กล่าวได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ของวัดและชุมชนโดยรอบผ่านโครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ จึงเป็นจุดเชื่อมต่อกันให้เห็นสายใยเลือดเนื้อเชื้อไขของความเป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องกัน^{๕๓}

การเรียนรู้ประวัติของวัดทำให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนคริสต์นั้นมีความเป็นมาเชื่อมโยงและผูกพันกับวัดอย่างไร เรื่องนี้ท่านเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร พระพรหมบัณฑิต ได้เมตตาเล่าให้ฟังว่า “ตระกูลขุนนางผู้สร้างวัด ท่านมีสถานะเป็นพระยาพระคลังดูแลกรมท่า ฝรั่งเศสมาทำการค้ากับประเทศไทยสมัยนั้นก็มาพักในบริเวณพื้นที่แถวกุฎีจีน ชานตาครู้ส เพราะพื้นที่แถบนี้ในสมัยนั้นเปรียบเหมือนสุวรรณภูมิเป็นเมืองท่าที่สำคัญด้วยเหตุเพราะตระกูลขุนนางเป็นเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ ตอนที่รับทูตของสหรัฐอเมริกาที่อยู่มาสนทนากันแถวนี้ หมอบรัดเลย์ก็อยู่ตรงนี้ ดังนั้น กุฎีจีนจึงเป็นพำนักของฝรั่งที่ใช้ไปมาหาสู่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ทำให้มีเครือข่ายเชื่อมโยงกันหมด การเรียนรู้ประวัติศาสตร์รู้เขารู้เราทำให้มีก๊อตูว (Good views) ในการรักษา^{๕๔}

บทบาทของวัดในการเป็นสถานที่เรียนรู้ทางประวัติที่สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมนั้น มีจุดเด่นที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบให้กับวัดหรือการพัฒนาชุมชน คือ วัดได้เป็นสะพานที่เชื่อมโยงความรู้จากภายนอกเพื่อนำมาพัฒนาความรู้ให้กับชุมชนกรณีของการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ วัดได้ประสานและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรหลัก คือ สถาบันศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมืองหรือ UDDC ซึ่งได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรทางมรดกศิลปกรรมของวัดและได้ออกแบบทำแผนผังเอาไว้ทั้งหมดเพื่อให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษา

นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทในแง่ของการรวบรวมองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนซึ่งทำให้เห็นคุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่างๆ ของวัดและสถานที่สำคัญของชุมชนโดยรอบที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนให้กับผู้ที่สนใจได้ศึกษาและด้วยแรงกระตุ้นเพื่อมิให้พลจากการจัดท่องเที่ยวของวัดทำให้มีการเปิดตัวโครงการศูนย์ข้อมูลมูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-คลองสาน ที่นับว่าเป็นโครงการแหล่งเรียนรู้ที่ขยายผลและสามารถออกผลให้กับการพัฒนาส่งเสริมท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามในแง่ของบทบาทการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยโครงการได้พัฒนาปรับปรุงทางเดินริมน้ำย่านกะดีจีนซึ่งมีครอบคลุมพื้นที่ทำน้าวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารภายใต้หลักการว่า การฟื้นฟูชุมชนด้วยหลักคิดเครือข่ายของความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน-วัด-โรงเรียน-ราชการ หรือ “บ.ว.ร.” และบทบาทของวัดที่ผู้วิจัยสังเกตได้ คือ การจัดการแสดงศิลปะไทยและการสนับสนุนความสามารถในการแสดงออกของนักเรียนโรงเรียนในย่านชุมชนกะดีจีน ทำให้โรงเรียนได้มีส่วนในการนำการแสดง

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ฌมมจิตโต) ศ., ดร., เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๙ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ฌมมจิตโต) ศ., ดร., เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๙ มกราคม ๒๕๕๙).

ของเด็กมาโชวีในงานท่องเที่ยวของวัด ไม่ว่าจะเป็น ดนตรีไทย ดนตรีสากล หรือว่ากิจกรรมของการรำ การเต้น ทำให้เกิดความผูกพันระหว่างบ้านกับวัด เด็กส่วนใหญ่เป็นเด็กพื้นที่เรียนในโรงเรียนของ กทม. ทำให้เด็กในชุมชนได้สัมผัสและคุ้นเคยกับวัดถูกหล่อหลอมและส่งเสริมให้เรียนรู้ถึงการรักษา คุณค่าศิลปะไทย รัก และภาคภูมิใจบรรพบุรุษของชุมชน กล่าวได้ว่า เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องของความกตัญญูที่เป็นวิถีในสายเลือดไม่ใช่จากการเพียงบอกกล่าว เพราะการที่เด็กหรือเยาวชน ได้เห็นนักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการมาเยี่ยมชม โดยการที่วัดให้การสนับสนุนยุวมัคคุเทศก์ ให้การต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวที่ติดต่อประสานงานมาเพื่อศึกษาชมประวัติศาสตร์และ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เป็นกลยุทธ์ในการสืบสานเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากเรื่องเล่าและ สถาปัตยกรรมจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้การรักษามรดกทรัพยากรอันล้ำค่าของท้องถิ่นไม่จางหายไป ดังความรู้สึก ของผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ์ กล่าวว่า “วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว ที่ยั่งยืน และได้นำความรู้จากแหล่งภายนอกทางด้านวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือโครงการ ศูนย์ข้อมูลมูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-คลองสาน ช่วยเสริมให้ย่านนี้ดีขึ้น”^{๕๕} สอดคล้องกับผล ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจมากในการท่องเที่ยววัดและได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเพิ่มมากขึ้น รองลงมาเป็นเรื่องของการได้ประสบการณ์การท่องเที่ยว และการได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในสังคมชุมชนพหุวัฒนธรรมโดยรอบ

ทั้งนี้ การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มิใช่มีแต่การเรียนรู้ผ่าน สถาปัตยกรรมหรือโบราณสถานที่เท่านั้นแต่การเรียนรู้วัฒนธรรมสามารถเรียนรู้ได้ผ่านชีวิต กล่าวคือ อาหาร ซึ่งเป็นวิถีอยู่ในชีวิตของชุมชน ซึ่งอาหารที่เป็นจุดเด่นของชุมชนอย่างเช่น ขนมฝรั่งกุฎีจีน ได้แสดงให้เห็นถึงกลิ่นอายของความหลอมรวมวัฒนธรรมระหว่างความเป็นฝรั่งหรือชาวคริสต์ กับ วัฒนธรรมแบบจีน ได้อย่างประสานกลมกลืนอย่างมีมนต์เสน่ห์ เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ผ่านวิถีชีวิต การกินอยู่

กล่าวได้ว่า วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นอีกทั้งยังสามารถนำมาสร้างมูลค่า และรายได้ให้กับชุมชนรวมทั้งยังเป็นการประสานให้เกิดแหล่งเรียนรู้ระหว่างชุมชน และระหว่างชุมชน กับประชาชนนักท่องเที่ยวซึ่งนับว่าสอดคล้องกับแนวคิดวิสัยทัศน์และจุดหมายของการท่องเที่ยว ชุมชนที่ พจนา สนวนศรี กล่าวว่า วิสัยทัศน์การเปิดท่องเที่ยวชุมชนนั้นมีพื้นฐาน ๓ ประการ ได้แก่ การ ร่วมกันแก้ปัญหาชุมชน การจัดการของชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งนี้ ในด้าน กระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติหรือทรัพยากรของชุมชนเป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟู วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม สำหรับรายได้เป็นเพียงพลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ จากการท่องเที่ยวชุมชน^{๕๖} และนับว่าบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ที่ส่งผลกระทบบวกให้กับชุมชนทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกและการพัฒนาตนเอง พึ่งพา ตนเอง และทำให้เกิดรายได้เพิ่มและมีกรรวมตัวกันของคนในชุมชน เป็นการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

^{๕๕} สัมภาษณ์ คุณชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธุ์ ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ์, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๘).

^{๕๖} พจนา สนวนศรี, การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ ๘-๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๕-๑๙๐.

๓ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม^{๕๗} และแม้ว่าวัดจะเป็นสะพานเชื่อมโยงแหล่งความรู้จากผู้เชี่ยวชาญแต่วัดให้ความสำคัญในการให้ชุมชนเรียนรู้พัฒนาตนเองมากกว่าที่จะพึ่งแหล่งทุนภายนอก ทั้งนี้ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของท่านเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร พระพรหมบัณฑิต กล่าวว่า “เราเอาชุมชนภายนอกมาพัฒนา เอาเศรษฐกิจทุนต่างๆ มาพัฒนา เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว”^{๕๘}

๔.๓.๓ บทบาทด้านการเสริมสร้างความสามัคคีชุมชนสัมพันธ์

แม้ว่าชุมชนบริเวณโดยรอบวัดหรือย่านกะดีจีน จะเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ ของ ๖ ชุมชน อันได้แก่ ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนวัดกัลยาณ์ จากการศึกษาลงพื้นที่และได้พูดคุยสัมภาษณ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการด้านชุมชน พระสงฆ์ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และตัวแทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ต่างได้แสดงทัศนะให้เห็นว่าชุมชนไม่ว่าเป็นชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือชาวไทยเชื้อสายจีน ต่างก็กล่าวว่าชุมชนย่านนี้มีความรักความสามัคคี ห่วงแหน รักความเป็นท้องถิ่นแดนเกิด และสามารถทำความเข้าใจอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยไม่มี ความขัดแย้ง ทั้งนี้ เป็นผลพวงอันดีงามหนึ่งที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทสำคัญในด้านการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่า ส่วนใหญ่สมาชิกชุมชนในย่านกะดีจีนนี้ มีลักษณะเป็นคนในท้องถิ่นมีการอาศัยอยู่ร่วมกันมาช้านาน การศึกษาเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาร่วมกันโดยไม่แบ่งแยกศาสนาทำให้สมาชิกชุมชนต่างศาสนาได้เรียนรู้มีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นการศึกษาวัดวัฒนธรรม ความเชื่อผ่านระบบโรงเรียนจึงทำให้คนในชุมชนย่านนี้มีความเข้าใจในความเป็นอยู่ของพี่น้องต่างศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม การที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้รับรางวัลบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมมหาราชูเจดีย์นั้นถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการตั้งและประสานสัมพันธ์สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างพี่น้องในชุมชน การที่วัดเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งในส่วนของกิจกรรมของวัดที่นำมาผนวกกับการท่องเที่ยวชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่ให้ได้แสดงความคิดเห็น เปิดพื้นที่ในการรับฟัง และได้เปิดพื้นที่การแสดงออกต่อกันด้วยน้ำจิตไมตรี ทั้งนี้วัดมีบทบาทในการส่งเสริมด้วยการแสดงออกของพระสงฆ์ในวัดที่มีวัฒนธรรมองค์กรแห่งความเอื้อเพื่อการให้ความรักที่ปราศจากการเป็นพวกเขาพวกเรา การให้ชุมชนทุกศาสนาทุกความเชื่อได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การตั้งศักยภาพชุมชนด้วยการสำนึกรักแผ่นดินเกิดและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประกอบการประสานหน่วยงานภายนอกไม่ว่าเป็นภาครัฐในส่วนที่ช่วยอำนวยความสะดวกและมีความใกล้ชิดกับวัดและชุมชน เช่น สำนักงานเขต การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถานีตำรวจ ตลอดจนแหล่งการศึกษาภายนอก เช่น UDDC นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ได้มาร่วมพูดคุยปรึกษาหารือ ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่าวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของ

^{๕๗} วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนวย, ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๗), หน้า ๑๗-๒๒.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ฌมจิตโต) ศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

การประสานสามัคคี ที่ได้รับความยอมรับและความไว้วางใจจากชุมชนทั้งคริสต์ อิสลาม คริสต์ และชาวไทยเชื้อสายจีน ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้วัดได้รับความยอมรับและได้รับความร่วมมือจากชุมชนต่างๆ โดยรอบทั้งที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมทางศาสนาได้ ดังเสียงสะท้อนว่า

“กิจกรรมของวัด เช่น ในการจัดงานประจำปีคืองานฉลองวัดคือวันที่ ๑๓ มกราคมของทุกปี งานลอยกระทง เดือนสิบสองกลางเดือน นอกจากนั้นก็ยังมีวันสำคัญในพระพุทธศาสนา อาทิเช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา การถวายเวียนเทียนจำพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน กิจกรรมเหล่านี้ ปรากฏว่ามันเป็นสีสันที่ไม่เหมือนที่อื่น ยกตัวอย่างเช่น การถวายผ้าอาบน้ำฝนทางคริสต์ศาสนาก็มาร่วมถวายด้วย มีนักเรียน มีซิลเตอร์ใส่ชุดขาวมาร่วมพิธีด้วยบางที่ ซิลเตอร์นี้ก็ร่วมชบวนแห่มาถวายในวัดด้วย เป็นต้นนะ ลอยกระทงก็เหมือนกันทางซิลเตอร์ก็มาลอยด้วย ส่วนมุสลิม เวลาจัดงานเนเขาก็เปิดให้พี่น้องชาวมุสลิมเอาอาหารมาขาย เช่น มีส้ม มีขนมไส้ไก่ เป็นต้น”^{๕๙}

ด้วยเหตุเพราะวัดมีหลักสาราณียธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและผูกใจให้เกิดความรักสามัคคีและมีสันติสุขในการอยู่ร่วมกันในชุมชนพหุวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้เสนอถอดบทเรียนสาราณียธรรม ๖ จากบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการประสานสามัคคีในหมู่ชนอันประกอบด้วย ด้านการแสดงออกทางการกระทำที่มีเมตตา (เมตตาทายกรรม) การใช้วาจาที่มีเมตตา (เมตตาวจีกรรม) การใช้ความจริงใจหรือความรู้สึกที่ดีต่อกัน (มโนกรรม) การแบ่งปันสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ (สาธารณโภคี) การรักษากฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันในการทำให้บรรลุเป้าหมาย (ศีลสามัญตา) และการมีความเห็นร่วมกันในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (ทิฐิสามัญตา)

๑) การแสดงออกทางการกระทำที่เป็นมิตรไมตรีต่อทุกคน (เมตตาทายกรรม)

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในวัดได้สะท้อนให้เห็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกที่พระคุณเจ้าได้เมตตาแสดงทัศนะไว้ว่า คือ การให้รอยยิ้มต่อกัน ยิ้มให้ตั้งตาเปิดประตูวัด เข้ามาแล้วก็ให้ปฏิบัติต่อเสมอเหมือนกัน ทั้งนี้ การให้นั้นผู้ให้ต้องรู้จักที่จะเรียนรู้เพื่อนต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม สิ่งไหนที่ชาวมุสลิมไม่ชอบเราก็ไม่ให้เขา สิ่งที่ชาวคริสต์ไม่ชอบเราก็ไม่ให้เขา ให้อะไรที่เขาต้องการและเป็นประโยชน์^{๖๐} และ “การที่วัดเรามาที่หลังชุมชนศาสนาอื่นต้องไม่เบียดเบียน รู้จักแสดงตัวรายงานตัวว่าเราเกิดใหม่เป็นสถาบันใหม่แม้จะเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ดินเท่าบริเวณนี้ก็ตามก็ต้องให้ทุกคนทั้งหมดได้ใช้พื้นที่ นอกจากนั้นวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นวัดที่เปิดกว้างให้การต้อนรับ เมื่อเพื่อนต่างศาสนิกมาขอความร่วมมือเราก็ให้ความร่วมมือทุกอย่าง และให้เกิดซึ่งกันและกันอยู่ร่วมกันฉันมิตร รักกันเหมือนพี่ ตีกันเหมือนน้อง ประองตองเสมือนญาติ”^{๖๑} และอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการแสดงออกถึงความห่วงใยเมื่อพี่น้องชุมชนเดือดร้อนโดยไม่เลือกว่าชุมชนนั้นเป็นเชื้อชาติศาสนาใด อย่างเช่น กรณีเกิดไฟไหม้ชุมชน วัดก็ให้ความช่วยเหลืออย่างทันทีโดยไม่เลือกว่าเป็นพี่น้องศาสนาใดมี

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระราชปฎิภาณมุนี (บุญผกา อาคมปฎิณ ป.ธ.๗, พธม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ฌมพทณโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ฌมพทณโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

แต่ความเป็นมิตรสหายต่อกัน ทั้งนี้ หลักปฏิบัติต่อกันสำหรับพี่น้องต่างศาสนา คือ การคำนึงถึงว่าเราไม่ชอบให้ใครปฏิบัติต่อเราอย่างไรเราก็ไม่พึงปฏิบัติต่อเขาอย่างนั้น ทั้งนี้ต้องมีความบริสุทธิ์ใจ ไม่เสแสร้งใส่กัน มีความจริงใจ ในยามที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสบปัญหาเราก็ให้ความช่วยเหลือโดยไม่คิดรังเกียจต่อกัน^{๖๒} และการให้พื้นที่ในการทำมาหากินของพี่น้องในชุมชนทุกศาสนา ทุกความเชื่ออย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการให้พื้นที่นั้นเป็นการแสดงออกทางการกระทำที่มีเมตตาต่อกันไม่เลือกปฏิบัติและมีความเสมอต้นเสมอปลาย ก่อนที่วัดจะประสบความสำเร็จได้รับรางวัลกับหลังได้รับรางวัล วัดประยูรวงศาวาส วรวิหารกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม แต่วัดก็ไม่หลงลืมตนยังให้เกียรติต่อเพื่อนต่างศาสนา และให้ความสำคัญกับชุมชนเหมือนเดิม

๒) การใช้วาจาที่มีเมตตาต่อกัน (เมตตาวจีกรรม) ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นจากการที่วัดเปิดพื้นที่ในการรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นแม้จะเป็นมิติที่มีความแตกต่างกัน อาจเป็นด้านความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามเสียงสะท้อนจากพระสงฆ์ในวัด กล่าวว่า ด้านการใช้วาจานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่สมาชิกวัดจะต้องเรียนรู้ที่จะพูด ต้องรู้จักจุดที่อ่อนไหวระหว่างศาสนา จุดที่สามารถสร้างประโยชน์หรือนำไปสู่ความขัดแย้งได้ ในการเจรจาพูดคุยต่อกันนี้วัดได้แสดงออกผ่านเวทีสนทนาที่วัดจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ ซึ่งจะเชิญผู้นำพี่น้องต่างศาสนามาสนทนาพูดคุยกัน และหากเป็นช่วงเวลาปกติ วัดก็ให้พื้นที่พี่น้องได้มาศึกษาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมต่อกัน เรียกว่า เกิดสุนทรียสนทนา ทั้งนี้ หลักปฏิบัติหรือคุณสมบัติหนึ่งที่สำคัญในการเจรจาต่อกันด้วยความรัก ความเมตตา คือ เมื่อประเด็นไหนที่เป็นประเด็นอ่อนไหวและเสี่ยงต่อความสัมพันธ์ก็ให้ใช้วิธีการหยุดคิดและยั้งมือให้กันเฉยๆ เตี้ยวทักอย่างก็ผ่านไป นอกจากนี้การเป็นมิตรที่ดีต้องมาพร้อมกับการใช้วาจาที่แสดงถึงความเอาใจใส่พร้อมให้ความช่วยเหลือ อย่างเช่นในยามที่รู้สึกว่าเขากำลังอัดอัดขัดข้องหรือประสบปัญหา เราต้องเป็นมิตรที่ดีเป็นฝ่ายที่พูดกับเขาก่อนว่ามีอะไรให้ช่วยบ้าง^{๖๓} ซึ่งสิ่งนี้จึงทำให้วัดสามารถเข้าไปนั่งอยู่ในใจของชุมชนทุกหมู่เหล่า ประกอบกับการใช้คำพูดของพระสงฆ์ในวัดต้องสื่อสารด้วยปิยวาจา กล่าวคือ เป็นคำจริง สุภาพ มีประโยชน์ และทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และต้องคำนึงถึงกาลเทศะในการพูดด้วย สิ่งสำคัญคือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้สังเกตว่าสิ่งใดพูดแล้วทำให้เขามีความสุข สิ่งใดที่พูดแล้วทำให้เขาพอใจแล้วได้ใจคน ซึ่งมิติของการเป็นนักเจรจาที่ดีประสานสังคมนั้นถือว่าจุดแข็งของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร เพราะวัดเป็นวัดสำนักเทศนาสอนศิลปะในการพูดการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารกับพี่น้องต่างศาสนาซึ่งต้องระมัดระวังว่าสิ่งใดควรพูดไม่ควรพูด และความเย็นของวาจาที่ประกอบด้วยเมตตาของพระสงฆ์ในวัดเริ่มตั้งแต่เจ้าอาวาสไปจนถึงพระเณร ทำให้ประชาชนชุมชนที่มาติดต่อประสานงานต่างก็ได้สัมผัสสายลมแห่งความเย็นที่พัดผ่านจากวาจาของพระคุณเจ้าที่วัด สรุปได้ว่าวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเป็นวัดชุดแห่งสันติภาพในการประสานเชื่อมโยงให้สังคมที่มีความหลากหลายเป็นพหุวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข และทำให้ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมณี (บุญมา อาคมบุญโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมณี (บุญมา อาคมบุญโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

๓) การให้ความจริงใจหรือความรู้สึกที่ดีต่อกัน (มโนกรรม) โดยหลักการ หมายถึง การคิดต่อกันในแง่ดี เป็นไปเพื่อมิตรภาพและสัมพันธภาพที่ดี สำหรับเรื่องการแสดงความจริงใจต่อกันนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารได้รับการส่งมอบวัฒนธรรมทางความคิดในแง่ของการยอมรับและมองเห็นว่าชุมชนโดยรอบวัดนี้ต่างก็มีสายสัมพันธ์ต่อกันเป็นพี่น้องกัน การแสดงความจริงใจนี้สะท้อนให้เห็นจากการที่วัดได้รับรางวัลในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ และวัดไม่ได้หวงแหนความภาคภูมิใจรางวัลนี้เฉพาะพี่น้องชาวพุทธได้ชื่นชม แต่วัดได้นำประเด็นประวัติศาสตร์ของพระเจดีย์มาเป็นต้นทางสืบหาสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างชุมชน เป็นการแสดงออกถึงการให้ความเคารพการให้เกียรติในการมีส่วนร่วมในความสำเร็จด้วยกัน ดังสะท้อนให้เห็นจาก “เมตตาอารีพอเมตตา มันเกิดขึ้นนั้นมันมีแต่รักผู้อื่นที่จะเอาความรัก สำหรับเพื่อตัวเองอย่างเดียว ไม่มีเรียกว่าคิดรักคนอื่นรักทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพุทธคริสต์อิสลาม คนจน คนมี คนดี คนร้ายไม่ว่าจะเป็นข้าราชการทหารตำรวจไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม”^{๖๔} ความร่วมมือ สามัคคี ร่วมด้วยช่วยกัน ทางวัดใช้อยู่ที่ ๒ หลัก ๑. จิตสามัคคี ๒. กายสามัคคี พร้อมเพียรทางความคิด ไม่ขัดแย้งทางความคิดเรียกว่า จิตสามัคคี ร่วมไม้ร่วมมือช่วยกัน เสียสละ ทำอะไรร่วมกัน ไม่นิ่งดูดาย ไม่แสร้งน้ำใจ เรียกว่ากายสามัคคี^{๖๕} นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันได้อย่างสุขสงบสันติ ก็เพราะความไม่เบียดเบียนกัน ไม่อิจฉาริษยาต่อกัน รู้จักเสียสละ^{๖๖} สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเอาใจใส่และจริงใจในการแสดงให้เห็นถึงวัดให้ความสำคัญในรายละเอียด เช่น การจัดงานบริเวณเขามอหรือเขาเต่า วัดได้นำเรือมาแสดงเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความเปี่ยมมาเส้นทางประวัติศาสตร์บรรพบุรุษ และเนื่องจากว่าเงินมาตั้งก่อนเราก็ต้องกตัญญูต่อเขาเราจะไปลบเงินออกเป็นชุมชนไปตุ่กตาก็ไม่ได้เพราะว่าศาลเจ้ามันยิ่งใหญ่มาเลยเก่าแก่ และฝรั่งเขาก็ยอมรับเราก็ให้เกียรติเขามันมีอะไรหลายๆอย่างที่อาจมองว่ามันอัศจรรย์แปลกมากก็คือว่าสิ่งก่อสร้างโบราณสถานต่างๆ มันเป็นเหมือนเครื่องเตือนใจของกันและกันเพื่อไม่มองข้ามและไม่เอาแต่ตัวเองสำคัญอะไรที่มันสำคัญอยู่แล้วก็สำคัญอยู่แล้ว ตรงนี้เขาสำคัญในด้านนี้เราก็ไม่จำเป็นลบความสำคัญ คุณบอกว่าเป็นที่ที่มองดูแล้วปฏิรูปประเทศภูมิประเทศที่เหมาะสมที่คนจะอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข^{๖๗}

๔) การแบ่งปันสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ (สาธารณโภคี) สำหรับประเด็นนี้ เห็นได้ชัดเจนมากในกรณีของความสำเร็จในรางวัล UNESCO ในโครงการการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ แม้ว่าพระเจดีย์ในเชิงกายภาพจะเป็นสมบัติของวัดหรือชาวพุทธ แต่ว่าเป็นทางคุณค่าทางใจวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารถือว่าเป็นสมบัติที่พี่น้องบริเวณรอบชุมชนที่มีที่มาทางประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษที่สัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกันและกัน นอกจากนี้ในแง่ของผลพวงจากรางวัลที่

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมณี (บุญมา อาคมบุญโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมมวฑฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมมวฑฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมณี (บุญมา อาคมบุญโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

ได้รับนี้ วัดได้นำมาสร้างโอกาสสุดกระแสดการท่องเที่ยวชุมชนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดได้จัดสรรพื้นที่ให้พี่น้องทุกศาสนาทุกชุมชนได้มีส่วนร่วมในการนำสินค้าหรือผลผลิตของชุมชนตนมาขายเป็นการรอดว่าชุมชนของตนมีอะไร โดยที่วัดไม่ได้มุ่งหวังเก็บผลประโยชน์จากรายได้ในกาเข้าพื้นที่นั้น กล่าวได้ว่า วัดได้มอบโอกาสในการทำรายได้และขยายความสำเร็จสร้างกระแสท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมที่อยู่ในยุคสมัยใกล้เคียงกับวัด นอกจากนี้ยังมีน้ำใจที่จะแบ่งปันและให้ความช่วยเหลือพี่น้องต่างศาสนาด้วยความเต็มใจ ดังเช่น เขาจัดงานประจำปีทุกปีรถจะมากเลยนะและเขาก็มาขออนุญาตใช้พื้นที่ของวัดเรา นี้ เราก้เต็มใจเปิดประตูบริการกว่าเขาจะเสร็จงานประมาณห้าทุ่มหกทุ่มเราจัดเวรยาม รปภ. ดูแลตลอดเพราะไม่ต้องการให้ใครเข้ามาทรมอบเขา หรือว่ามาขโมยของในรถเขาเรา มี รปภ. ดูแลให้หมดเลย รปภ. ไม่ใช่เฉพาะญาติโยม เป็นพระเณรเพื่อเป็น รปภ. ดูแลให้เขา”^{๖๘} อีกทั้งการมีพื้นที่ทำน้ำทำให้วัดมีมูลค่าหรือจุดขายการท่องเที่ยวมากขึ้น สิ่งเหล่านี้วัดไม่ได้เก็บไว้สร้างประโยชน์แต่กลับนำมาขยายผลสร้างจุดขายให้กับชุมชนโดยรอบเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำ นอกจากนี้การจัดสรรประโยชน์ใดๆ วัดจะกระทำด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่เลือกว่าเป็นศาสนาใด ประเด็นนี้ผู้นำศาสนาและความเชื่อต่างก็ให้การยอมรับ กล่าวได้ว่า วัดมีความจริงใจและเต็มใจในการแบ่งปันพื้นที่ทั้งเชิงสถานที่ที่เอื้อเพื่อ ทั้งด้านของการสร้างประโยชน์จากการท่องเที่ยววัด จึงทำให้วัดเป็นวัดที่นั้งอยู่ในใจของชุมชนโดยมีพระบรมธาตุมหาเจดีย์เป็นดั่งสัญลักษณ์แห่งการแบ่งปันลมหายใจแห่งสันติภาพ

๕) การรักษาภาวะเยียบและข้อตกลงร่วมกันในการทำให้บรรลุเป้าหมาย (ศีลสามัญญตา) สำหรับในแง่กฎกติกาที่วัดได้นำมาใช้กับการจัดท่องเที่ยวชุมชนนั้น สิ่งทีวัดได้วางกรอบไว้และชุมชนมีการรับทราบและเข้าใจจุดหมายร่วมกัน คือ การจัดงานท่องเที่ยวของวัดมิได้มุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตน แต่จะมุ่งให้เชิญชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัดสนใจและใส่ใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญในการเป็นรากฐานให้คนรู้จักรักท้องถิ่นและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของคน ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากพื้นที่ของวัดเป็นเป้าหมายหลัก วัดไม่ต้องการพ่อค้าแม่ค้าเร่ ด้วยเหตุนี้เวลาวัดจัดงานจะมีการเรียกประชุมผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และวางแผนงานรับผิดชอบในส่วนที่ตนหรือชุมชนตนรับไปปฏิบัติ และกิจกรรมต่างๆ ของวัดชุมชนต้องมีส่วนร่วมเสมอ และหลักปฏิบัติหนึ่งที่วัดใช้คือ เราไม่ทอดทิ้งกันให้ความเป็นห่วงกัน เมื่อวัดให้ความสำคัญกับชุมชน เพื่อนต่างศาสนา ให้ความสำคัญกับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ก็ไม่ทอดธุระของวัด ยินดีที่จะให้ความร่วมมือเสมอ ดังนั้นหลักบวรก็คือ บ้าน วัด โรงเรียน วัดกับโรงเรียนโดยธรรมดาจะมีพระไปสอนหนังสือที่โรงเรียน หรือโรงเรียนก็พานักเรียนมาเข้าวัด โดยเฉพาะวัดประยูรฯ มีโรงเรียนประจำด้วย ทางวัดก็สนับสนุนอยู่แล้ว อีกส่วนหนึ่งคือ เวลาที่มีกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่คือเค้าไม่ทิ้งกัน บางทีพระจัดการอะไรได้ไม่ค่อยสะดวก ก็จะมี ผอ.โรงเรียนวัดประยูรฯ ที่คอยมาประสานกับวัด วัดก็จะประสานกับโรงเรียน จะออกแบบว่าจะเอาแบบนี้ๆ นะ เค้าก็จะเป็นเหมือนเลขาฯ ให้กับวัด นี่เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และในขณะเดียวกันกิจกรรมต่างๆ ที่จัดวัดก็พยายามให้โรงเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด เช่น เอนักเรียนมาเป็นคัคเทศน์น้อยและเอาโรงเรียนมาออกร้าน เอนักเรียนมาแข่งขันประกวดร้องเพลง เอนักเรียนมา

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระราชปฎิภาณมุนี (บุญมา อาคมปฎนโณ ป.ศ.พธม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

แข่งขันลีกชาดก ทำให้เหมือนเป็นแบรนด์ของโรงเรียนเลย และไม่ใช่ว่าโรงเรียนที่อยู่ในละแวกนี้ ทำให้เหมือนโรงเรียนได้รับความสำคัญ อีกส่วนหนึ่งคือบ้าน วัด มัสยิด บรม คือทางคนอิสลามเอง กิจกรรมของพุทธกับอิสลาม ของพุทธเยอะกว่าอยู่แล้ว เมื่อมีอะไรขึ้นมาโดยเฉพาะหน่วยงานของทางราชการส่วนหนึ่งที่จะต้องเข้าไปดูแล และเข้าไปสนับสนุนเพื่อให้กิจกรรมสำเร็จลุล่วง^{๖๙} ทั้งนี้ สิ่งปฏิบัติที่ตรงกันระหว่างศาสนาจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่า ทุกศาสนานั้นเรื่องความรักและความเสียสละ การกตัญญูต่อบรรพบุรุษและแผ่นดินเกิด นอกจากนี้การเรียนรู้ที่จะไม่ก้าวล่วงในพิธีกรรมศาสนาที่แต่ละคนมี กล่าวคือ กฎในการให้พื้นที่แห่งความเชื่อและวิถีแห่งปฏิบัติตามศาสนาเป็นสิ่งที่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารได้นำมาปฏิบัติโดยมีผู้นำและพระสงฆ์ในวัดเป็นแบบอย่าง

๖) การมีความเห็นร่วมกันในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (ทิวทัศน์สามัญตา) ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นหัวใจสำคัญที่สุด ที่ถือว่าวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารได้นำมาเป็นจุดใหญ่ใจความในการเป็นศูนย์กลางของการเริ่มต้นการปรับความเห็นและการสร้างภาพฝันร่วมกัน การที่วัดได้เรียกทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมและให้การปรึกษาหารือ สิ่งนี้ทำให้วัดได้รับการยอมรับและสามารถสร้างพลังแห่งการมีส่วนร่วมจากชุมชนโดยไม่มีเรื่องของความแตกต่างทางศาสนามาเป็นเครื่องกีดขวางการทำงาน เรื่องของประวัติศาสตร์การสืบสายใยสายเลือดระหว่างพี่น้องต่างศาสนา นับว่าเป็นการสลายความแตกต่างและเชื่อมความสัมพันธ์ให้เกิดความกลมเกลียวกันมากขึ้น ดังนั้นเมื่อวัดจัดงานชาวบ้านหรือคนในชุมชนต่างก็รู้สึกกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม เพราะนอกจากเป็นการสร้างรายได้แล้ว ยังนำความรู้สึภาคภูมิใจที่จะแสดงอัตลักษณ์อาหารท้องถิ่นที่ยังคงรักษาไว้ให้กับคนรุ่นหลัง ทิวทัศน์หรือความเห็นนี้จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและทั้งต่อส่วนร่วม สะท้อนให้เห็นว่า วัดมิได้มีท่าทีหวงแหนและหลงลืมหรือถือตัวว่ามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและการที่มีผู้นำที่มีศักยภาพ ซึ่งไม่ต้องพึ่งพิงอาศัยผู้อื่นก็สามารถดำเนินกิจกรรมได้ ดังนั้นการที่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารได้แสดงให้เห็นจุดยืนนี้และได้ขยายผลหรือจุดหมายร่วมให้กับชุมชนเป็นสิ่งที่ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน ดังเสียงสะท้อนของผู้นำชุมชนว่า แนวความคิดในตอนี้ “ตอนนี้เรามีบริษัทหลายบริษัทเข้ามาช่วย ในเมื่อเราเดินมาจุดนี้แล้ว ก้าวมาจุดนี้แล้ว คิดว่าเราต้องทำต่อๆ ไป และในอนาคตที่เราจะสร้างเวทีประกวดอาหาร เมื่อมีครั้งแรกมันก็จะต้องมีครั้งต่อๆ ไป ครั้งแรกก็อาจจะเหนื่อยหน่อย แต่เราก็ต้องทน เพื่อสู้ต่อไปในอนาคตข้างหน้า เพราะรูปแบบที่จะทำงานชิ้นนี้ การถวายเป็นงานต่อสมเด็จพระเทพฯ ขอถวายพระราชทาน ขอทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ทุกอย่าง ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมหมดเลย”^{๗๐} นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าการที่ชุมชนมีจุดฝันร่วมกันโดยมีวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารเป็นผู้จุดประกาย ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนประสบความสำเร็จมีความมั่นคงและมั่นคงและสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร นั้นมีหลักสารณียธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติต่อกันและกันระหว่างศาสนา จึงทำให้ชุมชนทั้ง ๖ แห่ง ภายใต้ ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ เมื่อจะทำการสิ่งใดก็ระลึกและคิดถึงกัน รมณ์ระวางในเรื่องที่ส่งผลให้เกิดความไม่สบายใจต่อกัน ทำให้เรียนรู้ที่จะเคารพรักและให้เกียรติต่อกันจึงทำให้มีความประสานกลมกลืนกันอย่างน่าชื่นชม ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องจากการที่วัดกับชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูลไม่อยู่

^{๖๙} สัมภาษณ์ พต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว สว.สส., สถานีตำรวจภูธรพารม, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๗๐} สัมภาษณ์ คุณประวิทย์ แจ่มพงศา ผู้นำชุมชนวัดประยูรวงศาวาส, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

แบบแตกแยกเป็นเอกเทศ มีพื้นที่ให้ได้แสดงความเห็นต่อกันโดยไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันในเรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมจึงส่งผลให้ทั้ง ๖ ชุมชนภายใต้ ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ มีความสามัคคีปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันประสานชุมชนไปสู่จุดหมาย คือ การสามารถเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในท่ามกลางความแตกต่างที่มีความงามสอดคล้องและเป็นตัวอย่างที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมเหมือนดังคำสอนเรื่องหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้หลักสาราณียธรรมยังนับว่าเป็นรากฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะการที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมนั้นหากไม่มีฐานความคิดและวิถีปฏิบัติแห่งความสันติสุขแล้วอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเห็นที่ขัดกันและความมีจุดยืนที่มีกรอบของความเห็นแก่ตัวพวกพ้อง ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับมิติหนึ่งของแนวคิดการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้ร่วมกันส่งผลให้ลดช่องว่างแห่งความตึดยดฉันทึ หันมาสู่ความเห็นอกเห็นใจกัน^{๗๑} กล่าวคือ การมีแต่พวกเราไม่มีพวกเขา และยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเที่ยวของ D.Amore ที่กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ตระหนัก เคารพในวิถี ขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น^{๗๒} และสอดคล้องกับองค์ประการมีส่วนร่วมของ Chapin ในด้านการมีส่วนร่วมประชุม ร่วมเป็นสมาชิก ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นผู้นำ และร่วมเป็นกรรมการ^{๗๓} อีกทั้งบทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารยังส่งผลให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความยั่งยืนตามหลักการแนวคิดของ SWARBROOKE ซึ่งกล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นหลักการสำคัญ คือ การมุ่งเน้นมิใช่แต่สิ่งแวดล้อม แต่ต้องครอบคลุมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการบริการ^{๗๔} นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารยังเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการสร้างความจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและให้ทุกฝ่ายเกิดความหวงแหนทรัพยากรของชุมชน^{๗๕}

๔.๓.๔ บทบาทของผู้นำวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร: ผู้นำต้นแบบเป็นเอกวิชาและจรรยา

จุดที่ทำให้วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารโดดเด่นในฐานะแหล่งท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมและการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม ผู้กุมหัวใจหลักสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ คือ ผู้นำวัด หรือพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธรรมจิตโต)

^{๗๑} สมหมาย กิตยากุล, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มแม่น้ำสรวย จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า๒๗.

^{๗๒} D.A more, อ่างใน กังสดาล ภูสิงหา, “การเสริมบทบาทของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษา อบต. บ้านเป็ดกับบึงโคตร อำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๓๐.

^{๗๓} อ่างใน อภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง, การพัฒนาบุคลากรกลุ่มและชุมชน, (กรุงเทพฯ: มหาวชิวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔).

^{๗๔} อิศรา เสยานนท์ และไพรินทร์ สมภพสกุล, “การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของธุรกิจโฮมสเตย์: กรณีศึกษาโฮมสเตย์บริเวณตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, รายงานวิจัย, (โครงการทุนส่งเสริมงานวิจัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

^{๗๕} ชูสิทธิ์ ชูชาติ, องค์ประกอบพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม ๒๕๓๘ - ธันวาคม ๒๕๓๘).

ศ., ดร. เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ซึ่งท่านมีแนวคิดและวิถีปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างอันงดงามในฐานะของผู้นำ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ตัวท่านถึงวิสัยทัศน์และแนวทางการทำงานประกอบกับสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าท่านพระพรหมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารท่านเป็นบุคคลที่มีสาราณียธรรม ๑๐ ประการที่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ระบุถึง ได้แก่

๑) ท่านเป็นผู้มีศีลหรือมีพฤติกรรมและการวางตนเป็นแบบอย่าง

ท่านได้แสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างและได้ถูกกล่าวขานในเรื่องของศีลหรือการวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม เสียงสะท้อนจากบุคคลหลายฝ่าย “ผู้นำนี้ต้องมีจิตใจที่กว้างขวาง มีความความเสียสละสูง และมีความกรุณาอยู่ในอารมณ์ มีความเป็นห่วงติดตามความเป็นไปของชุมชน แม้จะมีข่าวอะไรเพียงใดเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่นิ่งดูตายเอาใจใส่ซึ่งกันละกัน ภาวะของผู้นำของท่านทำให้รู้สึกว่าคุณวัดกับบ้านมันไม่มีกำแพง”^{๗๖} ดังเสียงสะท้อนที่แสดงการสรรเสริญยกย่องและชื่นชมว่า “ท่านมีความเป็นเอกอยู่ในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งหลายวัดไม่มีเหมือนวัดประยุฯ ผู้นำวัดประยุฯ หลวงพ่อพระพรหมบัณฑิตนี้ ๑. ท่านเป็นนักธรรมเอก ๒. ท่านเป็นบทเรียนเอก ๓. ท่านเป็นปริญญาเอก ๔. ท่านเป็นนักเทศเอก ๕. ท่านเป็นนักบริหารเอก หัวเอกเนี่ยอยู่ในตัวท่าน เพราะฉะนั้นท่านไม่นำแต่เฉพาะในวัดประยุฯ ในส่วนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็ให้เห็นได้ว่าเกียรติคุณของมหาวิทยาลัยนี้ เป็นที่ยอมรับทั่วโลก คนรู้จักมหาจุฬา ต้องยอมรับมหาจุฬามาก เพราะบารมีและฝีมือท่าน ท่านเป็นทักษะพระอาจารย์ เป็นดร. คือเรียกว่า ทางโลกก็เลิศล้ำ ทางธรรมก็ล้ำเลิศ”^{๗๗} นอกจากนี้ในสายตาของผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ์ มองเห็นว่าท่านเป็นพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีวิสัยทัศน์ไกล และท่านเป็นคนมีน้ำจิตน้ำใจแก่ชาวบ้าน ไม่มีรังเกียจเดียดฉันท์^{๗๘} กล่าวได้ว่าท่านเป็นทั้งผู้ทรงภูมิความรู้และทรงภูมิธรรม เป็นผู้นำต้นแบบให้กับสังคม

๒) เป็นพหูสูต ผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมดีด้วยทิวณฺฐิ

ท่านได้รับความยกย่องในด้านการเป็นผู้รอบรู้และเป็นผู้แสวงหาความรู้ เปิดใจรับฟังไม่ถือว่าตนเป็นผู้มากด้วยการศึกษา “ในวันที่มีโอกาสได้รับเชิญจากพระคุณเจ้าของวัดประยุฯ วันนั้นตนเองรู้สึกประทับใจมาก ท่านได้เปิดโอกาสให้ตนเองได้ขึ้นไปบรรยายเล่าถึงประวัติความเป็นมาของมัสยิดวัดต้นสน และเมื่อได้บรรยายจบ ท่านเจ้าอาวาสพูดว่า วันนี้นดร.ของมัสยิดวัดต้นสนมาเหมือนกับเราเป็นพี่ใหญ่น้องเล็กกัน เพราะต้นเค้าประวัติของผู้สร้างวัดประยุฯ เองก็มีเชื้อสายเดียวกันกับผู้สร้างมัสยิดวัดต้นสน มีต้นตระกูลที่เก่าแก่กว่า ๔๐๐ ปี นอกจากนี้โอหามายังได้กล่าวต่อไปอีกว่า สิ่งที่ตนเองอยากเห็นที่สุดคืออยากเห็นเจ้าอาวาสของวัดไทยได้เรียนรู้แบบอย่างในการเป็นผู้ที่มีความรู้จริงและยึดมั่นในหลักธรรมเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมของพระพรหมบัณฑิตหรือเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารแห่งนี้ ซึ่งโอหามได้แสดงความเห็นไว้ว่าท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่ตนเองประทับใจในความรู้ที่ท่านมีเหมือนกับที่พระศาสดามุฮัมมัดของศาสนาอิสลามได้กล่าวไว้ว่าท่านทั้งหลายจงศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปลจนอยู่ในหลุมศพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านเจ้าอาวาส

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมุนี (บุญมา อาคมบุญโณ ป.ธ.ศ,พธ.ม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๗๘} คุณชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธุ์ ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ์, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

พระพรหมบัณฑิตท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในหัวใจ สิ่งที่วัดประยูรฯ จัดขึ้นมาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตนเองเห็นแล้วก็สบายใจ และมีความน่าสนใจ ช่วยทำให้เปิดมุมมองใหม่ให้กับสังคมในการรับรู้วิถีความเป็นมุสลิมที่มีความผูกพันรักและห่วงแหนแผ่นดินเกิด และสามารถอยู่ร่วมกับผู้ที่มีศรัทธาที่แตกต่างได้อย่างสันติสุข”^{๗๙}

๓) เป็นผู้ที่มีมิตรดี มีสหายดี

ด้วยเหตุสองประการข้างต้นสิ่งที่ท่านทำความเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้รอบรู้ จึงทำให้ท่านเป็นที่รักของทุกคนเมื่อได้สัมผัสหรืออยู่ใกล้ เพราะท่านมีวิถีปฏิบัติที่ทำให้เป็นที่รัก “เราใช้สังคหวัตถุ ๔ เป็นตัวเชื่อม ทาน ปิยวาจา อັตถจริยา สมานัตตา ถ้าเป็นผู้นำศาสนาด้วยกัน เจ้าอาวาสเราใช้สมานัตตา สมานฉันท์ ร่วมสุขร่วมทุกข์กันวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย ก่อนวัดเรดั่งกับหลังมันเหมือนกัน ให้เกียรติกัน เขาอาจจะรู้จักเราผ่านสื่อผ่านอะไรก็แล้วแต่ แต่ว่าพออยู่ในชุมชนมันมีความสุขอย่างหนึ่ง ชอบเพราะว่ามันเท่าๆ กันดี มันเหมือนกับเราติดดิน เราลงไปอยู่กับชุมชนและการที่เราลงไปอยู่กับชุมชนมันไปคุมพวกราชการพวกใครอีกทางหนึ่งไม่ให้มาบีบอำนาจเหนือชุมชน เพราะว่าถ้าพูดถึงข้างนอกเราก็มีอะไรพอสมควรที่จะคุมเขา เพราะฉะนั้นพรรคณะที่ให้ชุมชนด้อยมันต้องไม่มีต้องให้เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็พุทธ คริสต์ อิสลาม เราต้องให้เกียรติเขา”^{๘๐} “ทำให้ท่านเป็นที่รักเป็นที่เคารพของพระ เณรในวัด เป็นที่ยกย่องเชิดชู เป็นที่ยอมรับของประชาชน ท่านมีแต่มิตร ไม่มีศัตรู”^{๘๑}

๔) เป็นผู้ว่าง่ายประกอบด้วยธรรมสามารถอดทน รับฟังคำพรั่าสอน

สำหรับความอดทนอดกลั้นนั้นเป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างหนึ่งของผู้นำ ผู้นำที่ได้หัวใจคนจะมีใช้แต่อดทนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นผู้ว่าง่ายรู้จักฟัง และไม่คิดว่าตนเป็นน้ำเต็มแก้ว สามารถรับฟังเรื่องราวที่สามารถนำไปสู่ความรู้ใหม่ได้เสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนได้จากการทำงานร่วมกับชุมชนและนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการฟื้นฟูสถาปัตยกรรม และคุณสมบัติเป็นผู้ว่าง่ายนี้ทำให้ท่านได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย การไม่ถือตัวหรือวางตัวเหนือกว่า รับฟังข้อเสนอแนะของผู้อื่น แม้ว่าเนื้อในแท้ท่านอาจไม่เห็นด้วย อย่างเช่น ตอนที่ท่านเริ่มเป็นเจ้าอาวาสใหม่ๆ งานบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์เป็นเรื่องใหญ่หลายคนเห็นว่าไม่ควรจับงานที่ใหญ่และเป็นได้ยากแต่ท่านก็อดทนรับฟังโดยไม่โต้แย้ง แต่ท่านกระทำให้และพิสูจน์ให้เห็น

“เพื่อนที่เป็นพระด้วยกันบอกว่าใครเขาทำเรื่องใหญ่ๆ กันก่อนละ เขาก็ทำเล็กๆ ไปก่อน พอบารมีเป็นเจ้าอาวาสถึงแล้วนั้นค่อยมาทำงานใหญ่ เขาก็พูดถูกนะ เพราะมันเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดตั้งแต่สร้างวัดมา ๑๘๐ ปี ตอนนั้นยังไม่เคยทำ ไม่เคยมีใครทำได้ แต่การทำการใหญ่มันต้องสะสมประสบการณ์ มันต้องซ่อมเล็กๆ สร้างเล็กๆ มาก่อนถ้าเป็นเจ้าอาวาสทั่วไป แต่เพื่อนเขาอาจจะลืมนิดว่าเรานั้นสร้างมหาวิทยาลัยเป็นมหาจุฬามาแล้ว อันนี้คนนึกไม่ถึงเราก็ไม่อยากพูด เพราะฉะนั้นประสบการณ์การบริหารจัดการที่ทำเรื่องใหญ่มันมีอยู่แล้ว ตรงนี้เป็นทุนซึ่งคนทั่วไปมักจะคิดว่าไม่

^{๗๙} สัมภาษณ์ ดาโต๊ะ ดร. อิหม่าม พัฒนา หลังปูเต๊ะ มัสยิดวัดต้นสน, (๘ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร. เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

เกี่ยวกัน เหมือนกับเรามาเริ่มทำงานใหม่เราก็ไม่ได้เอาความรู้ ประสบการณ์ บารมีมาใช้ ซึ่งไม่ใช่วิธีบริหาร วิธีบริหารนั้นจะเชื่อมโยงให้ถึงกันหมดเหมือนกับในงานที่หนุน วิธีคิดที่หนุนก็มาช่วยที่นี้ คนที่นี้ก็ช่วยกัน มันจะเป็นการบริหารงานแบบบูรณาการ อะไรอยู่ที่ไหนจะเอาไปใช้ประโยชน์ได้เราก็ใช้ประโยชน์ ทั้งคน ทั้งงาน มันก็จะไม่มีอะไรที่มันไม่เป็น Development เป็นพัฒนาการของคนทำงานมันเหมือนกับงานหนึ่งมันก็ก้าวแล้วกว่าจะก้าวไปมันก็เป็นฐาน มันเป็นประสบการณ์ที่เราสะสมมาจากบารมี จากเครดิตหรืออะไรต่างๆ มันไม่ได้แยกจากกัน มันเชื่อมกัน นี่คือวิธีคิดในการบริหารคืออย่าไปบริหารแบบแยกส่วน” ^{๘๒}

๕) เป็นผู้ขยัน ประกอบด้วยปัญญาพิจารณาอุบายในการงาน

ในแง่ของความขยันสิ่งที่การันตีท่านในด้านดี คือ การเป็นผู้ใฝ่เรียนใฝ่รู้ ตอนที่ เป็นเจ้าอาวาสปีแรกเลย ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เห็นพระเจดีย์นั้นทรุดโทรม ความทรุดโทรมนั้นมาก ทั้งแต่กร้าว ทั้งเอียงไปทางแม่น้ำเจ้าพระยา หากปล่อยไว้เกรงว่าน้ำเซาะเข้ามาตามร่องที่แตกจะทำให้เจดีย์พัง เหมือนมันอุ้มน้ำแบบพระธาตุพนมที่พังก็เพราะมีรอยแตกร้าวน้ำฝนเข้าไปมันอุ้มน้ำ พระธาตุคอกสุเทพก็เหมือนกัน อันนี้ศึกษามาหมดแล้วตั้งแต่ก่อนเป็นเจ้าอาวาสด้วยว่าทำไมที่อื่นถึงพัง ก็เลยรู้ว่าพังเพราะว่าน้ำมันเข้าไปตามรอยร่องที่แตกแล้วมันเกิดการอุ้มน้ำในที่สุดมันก็พัง อธิฐ่อให้มันแข็งยังไงเมื่อโดนน้ำรับน้ำหนักมันก็เอียงรับไม่ไหว และแกนข้างในก็หักด้วย น้ำหนักตั้ง ๑๔๔ ตัน มันมีสิทธิ์โค่น โดยวิสัยทัศน์ในการทำงานและความขยันของท่านผู้วิจัยได้สัมผัสได้จากวิถีคิดและการทำงานบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ ความว่า ^{๘๓}

“วิธีคิดก็คือ พระเจดีย์นั้นอยู่หน้าบ้านถ้าหากพังลงมา ๑. ถ้าไม่ซ่อมมันก็กระดากระต่าง โชว์วัดคนอื่นเขาว่าวัดนี้มันน่ากลัว บริษัทสร้างหนังสือก็มาทำกันอยู่เรื่อยเลย เหมือนกับหน้าบ้านไม่น่ามอง ถ้าพูดถึงการท่องเที่ยวมันโชว์อยู่ข้างหน้าเลย ตอนนั้นที่มันดูไม่ได้ก็จะมีพระเจดีย์กับเขามอมันเหมือนกับประจานเรา มันมีแต่เรื่องผี คนตาย เจ้านายเสด็จเวลาชวนเข้าไปในเขามอ เขาก็บอกไม่เห็นมีอะไร มีแต่ผีกับเต่า พระเจดีย์ก็แบบเดียวกัน มันทำให้คุณค่าทางการท่องเที่ยวหมดไปเลย จะทำอย่างไรที่จะให้คนกลับมาเข้าวัด ก็นึกถึงพระเจดีย์ในความหมายของการท่องเที่ยวคือแบบนี้ ถ้าข้างหน้าตั้งดงามคนก็เข้ามา ๒. ถ้าพังลงไปเท่ากับสิ่งที่มีคุณค่าของวัดที่สุดกลายเป็นว่ามาถึงรุ่นเราแล้วมาพัง ถ้าพังตั้งแต่เจ้าอาวาสองค์ก่อนๆ ก็ไม่เกี่ยวกับเรา แต่ถ้าเป็นยุคเราไม่ได้ก็เลยซ่อมและก็เป็นใหญ่ที่สุดของวัด และก็ใช้เงินงบประมาณมากที่สุด เป็นเรื่องใหญ่ที่สุดตั้งแต่สร้างวัดมา ๑๘๐ ปี ตอนนั้นยังไม่เคยทำ ไม่เคยมีใครทำได้” ซึ่งท่านมีมุมมองต่อปัญหานี้ว่า

“วิธีบริหารนั้นจะเชื่อมโยงให้ถึงกันหมดเป็นการบริหารงานแบบบูรณาการ อะไรอยู่ที่ไหนจะเอาไปใช้ประโยชน์ได้เราก็ใช้ประโยชน์ ทั้งคน ทั้งงาน มันก็จะไม่มีอะไรที่มันไม่เป็น Development วิธีคิดในการบริหาร คือ อย่าไปบริหารแบบแยกส่วน บางคนเป็นนักบริหารก็ทำงานวิชาการ ทำวิชาการก็บริหารไม่ได้มันไม่ใช่ทุกอย่างต้องรวมกัน เป็นนักบริหารเทศน์ไม่เป็นสอนไม่ได้

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร. เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร. เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

เพราะว่าเขาไม่ได้เอาสิ่งที่เราบริหาร สิ่งที่เราทำงานด้านนี้มันก็เอาไปใช้ในการเทศน์การสอน สิ่งที่เป็นวิชาการเป็นงานวิจัยมันก็เอาไปวิจัยเรื่องที่ทำนั่นแหละ เอาไปใช้ด้วยกันหมด บางคนบริหารแล้วคิดแบบวิชาการไม่เป็น สักแต่ทำงานแต่ไม่ได้มีหลักวิชาการเข้ามาเกี่ยวไม่ได้สร้างวิสัยทัศน์ ไม่ได้ทำอะไรเลยก็ทำไปเรื่อยๆ แบบนี้มันไม่ใช่ทุกอย่างเหมือนมันเชื่อมโยงกันหมด มันไม่ได้แยกส่วน พอแบบนี้แล้วทุกอย่างมันง่ายไปหมด”

“อย่างวันนี้ที่ไปรวมอยู่กับชาวบ้านตั้ง ๒ ชั่วโมง ในความหมายหนึ่งคือ ถ้ามองแบบแยกส่วนก็ไม่ได้ทำอะไร พระผู้ใหญ่ เจ้าสำนักโบสถ์ชานตาครูสก็กลับไปแล้ว มุสลิมก็กลับไปแล้ว เราก็กังไปนั่งให้กำลังใจเขา เพราะสิ่งที่เขาทำเล็กๆ นี้นั้นไม่ใช่เล็กในความหมาย มันเชื่อมโยงชุมชนทั้งหมดเข้าด้วยกัน ทั้งฝั่งนี้ ทั้งฝั่งคลองสาน แล้วมันก็มาช่วยในเรื่องของการพัฒนาวัด พัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว วัดประยูรฯ ไม่ได้อยู่ตามลำพังจะให้คนมีเสน่ห์มาที่นี้แห่งเดียวมันจะเชื่อมถึงกันหมด เพราะฉะนั้นทั้งย่านจะเจริญก็จะเจริญด้วยกัน โดยแต่ละส่วนแต่ละปัจเจกเสน่ห์มันไม่ค่อยเท่าไรหรอกที่นี้ แต่พอรวมตัวกันแล้วมันยิ่งใหญ่ มันกลายเป็นมีคุณค่าทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผิดหูผิดตาขึ้นมาเลยเหมือนเป็นการเสริมกัน”

“ที่นี้บังเอิญว่าเรามีโอกาสที่พระเจดีย์เราได้รับรางวัล UNESCO มันเลยนำหน้าในการท่องเที่ยวมันเลยเป็นหน้าบ้านที่เขาจะมาสร้างศูนย์ข้อมูลอยู่ตรงนี้ เพราะเหมือนว่าเขาจะต้องมาตรงนี้ก่อนและกลายเป็นว่ากระแสแห่งการบูมในชุมชนมันก็เกาะกับวัดประยูรฯ พอวัดประยูรฯ ขึ้นมาอยู่ในระดับที่รู้จักกันหมดเราก็กังทำหน้าที่เหมือนเดิม เราไม่ได้ดังแล้วลืมนิ้ว เราไม่ได้เอาคนอื่นมาเป็นนักร้านให้กับเรา เรามีบาร์มีสเตอชั่นนี้เหมือนกับไม่ต้องพึ่งใครเราก็กังไปได้ แต่เราต้องการอุดหนุนทั้งหมดให้ขึ้นไปกับเรา ซึ่งแต่ก่อนเราก็กังพอๆ กับเขาแต่เดี๋ยวนี้เราไม่ใช่ออย่างนั้น ในเมื่อมันไม่ใช่อย่างนั้นมันยังเป็นโอกาสดี เราไม่ต้องไปขอความร่วมมือกับจากใครแค่เราไปนั่งอยู่ตรงนั้นเขาก็มาเอง แล้วมาเองมันก็คือชุมชนทั้งหมดตื่นตัวแล้วก็มองเห็นว่าขนาดเราได้รางวัล UNESCO แล้วยังให้ความสำคัญกับชุมชน มันเป็นอีกนัยยะหนึ่ง แต่ถ้าเราไม่สนใจไม่ทำอะไรเลยแยกไปจากเขาบางทีเขาก็ลืมนิ้ว เขาจะไม่เข้มแข็งเพราะว่าคนข้างนอกที่เข้ามาให้ความร่วมมือกันหลายๆ บางทีมันเห็นอะไรตรงนี้ที่เราเชื่อมโยงเข้าด้วยกันคนละนิดคนละหน่อยมันทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่ชุมชนอื่นไม่มีเป็นการทำงานแบบองค์รวม แม้แต่ชุมชนมันก็เป็นองค์รวม การพัฒนาวัดมันไม่ได้อยู่จุดเดียว ไม่ได้เด่นอยู่ที่เดียวและก็เชื่อมถึงกันหมด”^{๕๔}

๖) เป็นผู้ไคร่ธรรม เป็นผู้ฟัง และผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจมีปารมโทยอย่างยิ่ง ท่านถือว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากยิ่งในยุคสมัยนี้ในฐานะพระสงฆ์ที่สามารถนำความรู้ทางวิชาการ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะสถาปัตยกรรม มาแสดงให้ญาติโยมนักท่องเที่ยวสามารถสนใจได้ ฟังแล้วมีความสุขและได้ความรู้ อีกทั้งยังมีเนื้อหาและสร้างแรงบันดาลใจ รู้สึกภาคภูมิใจและมีส่วนร่วมต่อมรดกของแผ่นดิน ซึ่งในเมื่อวัดจัดงานประจำ รวมถึงเทศกาลสำคัญต่างๆ ท่านจะเป็นหนึ่งในผู้ร่วมเสวนา ซึ่งมีฐานะเป็นผู้ร่วมฟังและผู้แสดงธรรม จากการสังเกตการณ์ในการเข้าร่วมงานของฉลองสมโภชวัดปีที่ผ่าน ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า ท่านได้นำความรู้เพิ่มเติมเรื่องราวเกี่ยวกับ

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร. เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

ประวัติศาสตร์ใหม่ๆ มาให้ญาติโยมได้รับฟังและสนใจติดตาม อีกทั้งในบริบทของนักประชาสัมพันธ์ทำให้คนสนใจและติดตามว่าปีนี้วัดจะมีคอนเซ็ปต์ในการจัดงานท่องเที่ยวอย่างไร

๗) เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดมีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การปรารถนาความเพียรเป็นสิ่งที่ท่านพระพรหมบัณฑิตได้กระทำให้เห็นผ่านการพัฒนาวัดและชุมชน การไม่หยุดนิ่งที่จะค้นหาสิ่งที่น่าสนใจและความเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาวัดและชุมชนให้ดีขึ้น ดังความที่ท่านกล่าวว่า “ทำเจดียส์เสร็จมาทำเขมอ เขมออะไรกันนะสิ่งที่ยากๆ เราทำไปเรื่อยๆ เหมือนโดมิโน เขมอเสร็จไปทำโบสถ์ โบสถ์ยังไม่ทันเสร็จไปทำวิหารอีกแล้วพระเจดียส์จนไม่มีอะไรจะทำ ทำนู่นทำนี่ แล้วคนก็คิดว่าทำไปได้อย่างไร คือมันเป็นเรื่องเดียวกันหมด เป็นองค์รวมจับอันเดียวมันก็จะโยงถึงกันหมด พุดให้ชัดอีกทีหนึ่งก็คือสิ่งที่เราทำตรงนี้น้ำมันกระทบถึงตรงนั้นด้วย อะไรที่มันเกิดขึ้นเราไปมองในแง่สิ่งแวดล้อมว่าสิ่งที่มันเกิดขึ้นตรงนี้น้ำมันไปกระทบตรงนั้น แต่จริงแล้วในแง่บริหารอะไรที่ทำตรงนี้น้ำมันส่งผลไปถึงการทำงานที่อื่น”^{๘๕}

๘) เป็นผู้สิ้นโทษด้วยปัจจัย ๔

ความเป็นผู้อยู่ง่ายไม่ถือตัว นับว่าเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่ทำให้ท่านเป็นที่รักของชุมชนและผู้นำมิตรต่างศาสนา ท่านเป็นคนมีน้ำจิตน้ำใจแก่ชาวบ้าน ไม่มีรังเกียจเดียดฉันท์^{๘๖}

๙) เป็นผู้มิสตรึงถึงสิ่งที่ทำและคำที่พูดมานานได้

เรื่องนี้พิสูจน์ความสามารถได้จากการฟังบรรยายประวัติความเป็นมาของวัด เรื่องราวที่ท่านได้เชื่อมโยงกิจกรรมของวัดในปีที่ผ่านมาทั้งการร้อยเรียงความคิดและเรียบเรียงเป็นคำพูดที่แสดงออกถึงความเป็นเอกทั้ง ๕ ด้านของท่าน

๑๐) เป็นผู้มึปัญญาพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับ

สิ่งที่ท่านสะท้อนปัญญาอันเป็นเลิศของท่านผ่านการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้น เพราะท่านเล็งเห็นว่าการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวแบบฉาบฉวยไม่มีความยั่งยืน การนำทุนหรือทรัพยากรความรู้จากแหล่งทุนภายนอกมิสามารถทำให้ชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืน สิ่งสำคัญ คือ การให้ชุมชนเรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ลำพังเพียงวัดอย่างเดียวไม่สามารถอยู่อย่างเพียงลำพังได้ การมีมิตรระหว่างศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องในชุมชนทำให้เกิดความสามัคคีรักใคร่ปรองดองมีความเป็นหนึ่งเดียวคือมีแต่พวกเราไม่มีเขา มีแต่คนไทยที่รักชาติและภูมิใจในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยประคับประคองให้วัดและชุมชนและทุกศาสนาสามารถ

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร. เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๘๖} คุณชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธ์ ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขและชุมชนมีภูมิด้านทานเชื้อบริโภคนิยมหรือกระแสแห่งความโลภที่จะมาทำลายกลืนอายุความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ของคนในชุมชน

อัจฉริยภาพของท่านเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร พระพรหมบัณฑิต สะท้อนได้จากวิถีแห่งปัญญา การคิดจะทำงานใหญ่ที่ต้องสัมพันธ์กับเพื่อนต่างศาสนา ท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรมที่สามารถทำให้เกิดพลังสามัคคีได้นั้นต้องสามารถร้อยเรียงจับจุดความเชื่อมโยงที่สำคัญถึงจะทำให้การทำงานนั้นบรรลุเป้าหมายและสำเร็จได้

“เวลาที่เรายื่นมือไปเชื่อมความแตกต่างทางวัฒนธรรม มันมี ๒ วิธีในเชิงวิชาการ นั้นมันเป็นทฤษฎี ๒ ขาที่ UNESCO เขาใช้ในการสร้างสันติภาพที่ไปพูดที่พม่า การที่เราจะเชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชนที่หลากหลายทางวัฒนธรรม จะต้องไปเรียนรู้กันและกัน เราจะต้องออกจากกำแพงวัดไปหาเขา เขาออกจากกำแพงวัดมารู้เรื่องราว อันนี้เป็นหลักขั้นที่ ๑ แต่ที่ไหนก็ทำแต่มันไม่สำเร็จ ถึงพยายามจะเรียนรู้มันก็ไม่ช่วยเพราะว่าเขาไม่ได้จับจุดที่มันเป็นสายใย ตัวตายหรือตัวอะไรก็ตามที่มันเป็นแกนที่จะเชื่อมเรื่องมันมีเยอะให้เราเรียนรู้กัน แต่ว่าเรื่องไหนล่ะที่พอไปแตะแล้วมันวิ่งทั้งหมดมันเป็นบูรณาการอีกแหละ เราไปแตะตรงนั้นแล้วทำให้เจอ ไม่อย่างนั้นเราก็จะไปเจอจุดเล็กจุดน้อยทำเท่าไรก็เหนื่อยตาย จับอะไรซักอย่างหนึ่งที่มันเป็นเหมือนเส้นด้ายที่เราร้อยดอกไม้เข้าด้วยกัน ดอกไม้แต่ละดอกมันแยกกันอยู่ คำว่า พระสูตรคือเส้นด้ายที่ร้อยระบธรรมพะเข้าด้วยกัน ทั้งหมดมาเป็น พระสูตรตันตปิฎก ชุมชนก็เหมือนกันเวลาที่เราจะเรียนรู้ เรียนรู้อะไรแล้วมันเชื่อมโยงไปหมด เราสามารถจะเรียนรู้ทางสถาปัตยกรรมก็ได้ คนที่เก่งทางสถาปัตย์เค้าจะดูเสาของมุสลิมซึ่งมีสถาปัตย์เหมือนโบสถ์ เราก็เชื่อมโยงกันไปดูไปอะไอย่างนี้ ชานตาครุสก็เกิดขึ้นอยู่ใกล้ๆ กัน แต่ว่าที่เป็นเส้นด้ายที่สุดนั้นคือการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ย่านชุมชน พอเราพูดประวัติศาสตร์ย่านชุมชนมันจุดติดเลย เราเชื่อมโยงกลุ่มศาสนาต่างๆ ด้วยประวัติศาสตร์ เพราะเป็นศูนย์ข้อมูลชุมชน ทำให้เกิดปัญญาชนท้องถิ่น ทั้งมุสลิมหรือกลุ่มอื่นๆ เขาจะเข้ามาเชื่อมโยงแล้วพอเอาประวัติศาสตร์เข้าไปจับวิถีชีวิต ชุมชนมันอยู่โดยประวัติศาสตร์ เช่น ขนฝรังกุฎีจีนมีประวัติความเป็นมาอย่างไร หมูกระดากวัดประยุรวงศาวาส มาอย่างไร เอาประวัติศาสตร์นั้นมาเรียงร้อยคนในชุมชนเข้าด้วยกัน”^{๘๗}

กลยุทธ์ที่ท่านใช้ในการขับเคลื่อนการทำงานคือ การทำอย่างต่อเนื่องและการใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์ “เมื่อมีท่าเรือแล้วกลายเป็นยุทธศาสตร์มันเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งที่อาศัยที่บอกว่าทำตรงนี้มันจะไปกระทบตรงนั้นๆ ต่อไปเรื่อยๆ พอกระทบแล้วเราก็ไม่ได้หยุดอยู่แค่นั้นเราก็คืบหน้าต่อไปเรื่อยๆ คนส่วนใหญ่ที่ทำแล้วจบ ไม่ทำต่อ เหมือนกับพอได้อะไรมาแล้วก็หยุดทำไม่ต่อยอด ไม่ใช่สิ่งที่ตัวเองสร้างมาทำต่อ ซึ่งถ้าทำต่อจะเหนื่อยน้อยหน่อย นี่ทิ้งไป ๑๐ ปี ๒๐ ปีแล้วมาเริ่มต้นใหม่มันไม่ไหวหรอก วัดประยุรวงศาวาส ที่พัฒนาไปเหมือนกับที่เราตีเหล็กไว้ยังร้อน เมื่อเราทำตรงนี้ต่อมันก็ต้องทำต่อไปเรื่อยๆ ถึงได้ถามว่ามีอีกหรือไม่ที่จะต้องทำต่อ หมายความว่าตรงนี้ยังไม่เสร็จเราคิดต่อไปอีก ๕ ปี ๑๐ ปีข้างหน้าแล้ว บางครั้งเราอยากจะทำอันนี้แต่ไม่มีใครสนใจเราก็หยุดไปก่อน แต่พอวันหนึ่งอันนี้มันเสร็จคนก็จะเห็นเอง อย่างพิพิธภัณฑ์ใหม่ๆ ดูเหมือนไม่ค่อยมีอะไรหรอก แต่เดี๋ยวนี้สิ่งที่มีค่าราคาแพงมันเข้ามาเต็มไปหมด ทั้งคนบริจาคหรืออะไรต่างๆ เพราะว่าเราทำจริง ตอน

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

แรกๆ เขาก็คงไม่เชื่อ พอเห็นขึ้นมามูลคามหาศาลที่เขาบริจาคกันมา มันกลายเป็นทรัพย์สินอันหนึ่งที่ สำคัญของวัด”^{๘๘}

สิ่งที่สุดท้ายที่ทำให้เห็นถึงความรู้แจ้งแทงตลอดของท่านนั้น คือ การไม่ หลงลืมตัวอันเป็นหนทางแห่งความประมาท และการมองว่าทุกสรรพสิ่งไม่สามารถยั่งยืนอยู่ได้ด้วย ตนเอง แต่ต้องอาศัยพลังแห่งความรักและสามัคคีประกอบกับการฝึกฝนให้ชุมชนได้เรียนรู้ในการ พัฒนาตนเองที่จะสามารถเรียนรู้การอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยไม่มีกำแพงศาสนาและ ความเชื่อมาขวางกั้น ดังที่คณะท่านว่า

“เรามีโอกาสดีที่พระเจ้าเจดีย์เราได้รับรางวัล UNESCO มันเลยนำหน้าในการ ท่องเที่ยวมันเลยเป็นหน้าบ้านที่เขาจะมาสร้างศูนย์ข้อมูลอยู่ตรงนี้ เพราะเหมือนว่าเขาจะต้องมาตรงนี้ ก่อนและกลายเป็นว่ากระแสแห่งการบูมในชุมชนมันก็เกาะกับวัดประยูรฯ พอวัดประยูรฯ ขึ้นมาอยู่ใน ระดับที่รู้จักกันหมดเราก็ยังทำหน้าที่เหมือนเดิม เราไม่ได้ดั่งแล้วลืมตัว เราไม่ได้เอาคนอื่นมาเป็น นิ่งร้านให้กับเรา เรามีบาร์มีละต่อนี้เหมือนกับไม่ต้องพึ่งใครเราก็ไปได้ แต่เราต้องการอุดหนุนคน ทั้งหมดให้ขึ้นไปกับเรา ซึ่งแต่ก่อนเราก็พอๆ กับเขาแต่เดี๋ยวนี้เรามันไม่ใช่อย่างนั้น ในเมื่อมันไม่ใช่อย่าง นั้นมันยังเป็นโอกาสดี เราไม่ต้องไปขอความร่วมมือกับจากใครแค่เราไปนั่งอยู่ตรงนั้นเขาก็มาเอง แล้ว มาเองมันก็คือชุมชนทั้งหมดตื่นตัวแล้วก็มองเห็นว่าขนาดเราได้รางวัล UNESCO แล้วยังให้ความสำคัญ กับชุมชน มันเป็นอีกนัยยะหนึ่ง แต่ถ้าเราไม่สนใจไม่ทำอะไรเลยแยกไปจากเขาบางทีเขาก็ล้มเหลว เขา จะไม่เข้มแข็งเพราะว่าคนข้างนอกที่เข้ามาให้ความร่วมมือนายทุนต่างๆ บางทีมันเห็นอะไรตรงนี้ที่เรา เชื่อมโยงเข้าด้วยกันคนละนิดคนละหน่อยมันทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่ชุมชนอื่นไม่มีเป็นการทำงานแบบองค์ รวม แม้แต่ชุมชนมันก็เป็นองค์รวม การพัฒนาวัดมันไม่ได้อยู่จุดเดียว ไม่ได้เด่นอยู่ทีเดียวและก็เชื่อมถึง กันหมด”^{๘๙}

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาถอดบทเรียนบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี นอกจากผู้วิจัยได้ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ งานวิจัยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า การถอดบทเรียนบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนผ่านการนำเสนอโมเดลต้นแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนและมีสันติ สุขท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรม โดยวัดหรือศูนย์กลางศาสนาเป็นส่วนเชื่อมสัมพันธ์ทำให้สังคม หรือชุมชนนั้นเป็นแผ่นดินที่มีสันติสุข (Peace Land) ด้วยการขยายพันธุ์ต้นไม้แห่งสันติสุข (Peace Tree) ให้เติบโตและงอกงามในสังคมซึ่งจะช่วยทำให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความสุขและยั่งยืน (Peaceful and Sustainable Tourism) โดยผ่านโมเดลที่เรียกว่า WATPRAYUN'S MODEL ทั้งนี้เพื่อให้ บทบาทของวัดมีความโดดเด่นและทรงคุณค่าเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและที่พึ่งของชุมชนไม่ว่าจะเป็น เชื้อชาติหรือศาสนาใด มิใช่เป็นวัดที่กลายเป็นที่บวชเรียนของคนต่างท้องถิ่นมีสภาพคล้ายโรงงานพระ

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ฌมจิตโต) ศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ฌมจิตโต) ศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

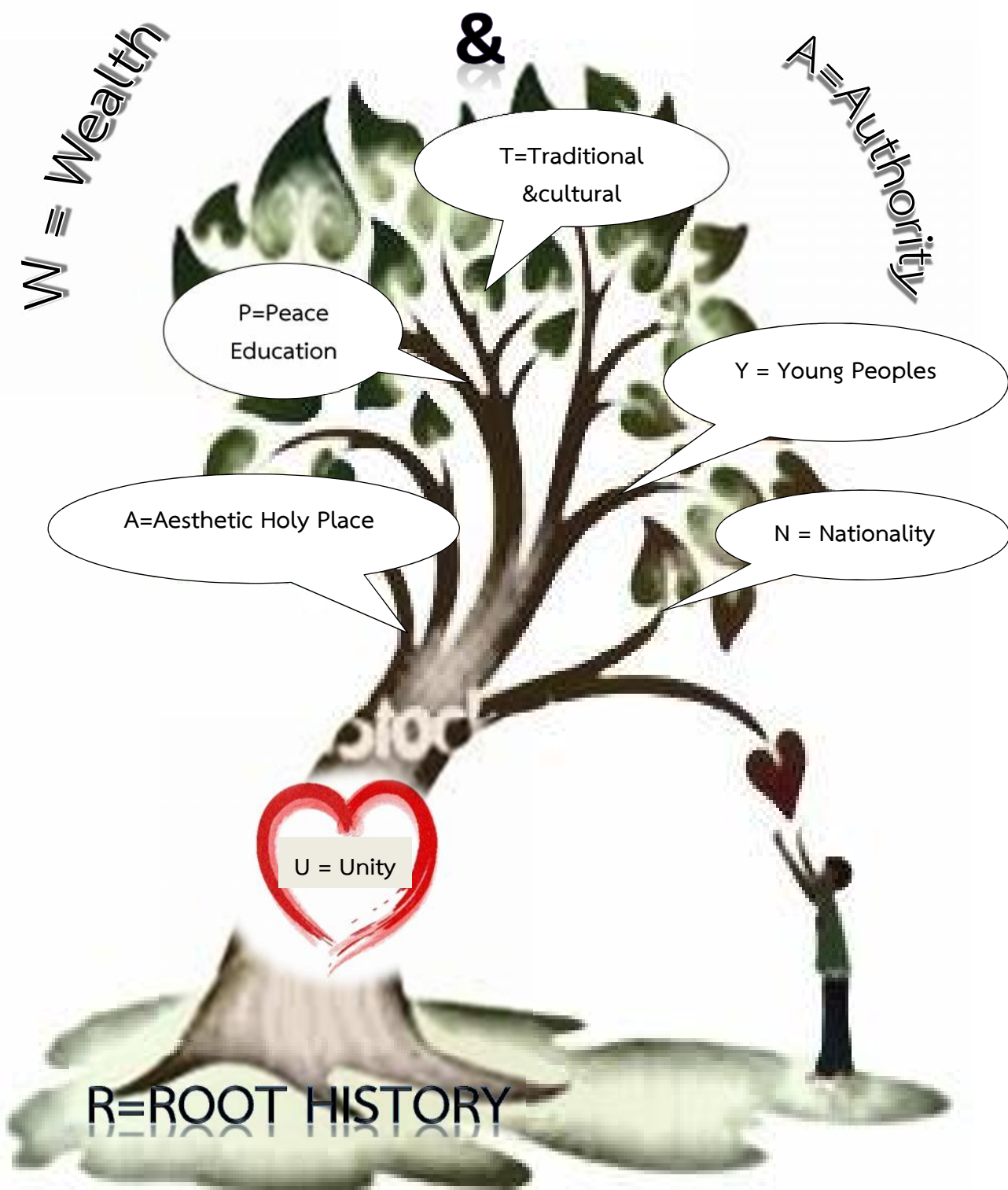
ตามแบบมหายาน ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดความร่มรื่นไม่สร้างศรัทธาให้อยากเข้าวัด และวัดกลายเป็นแหล่งรวมอบายมุข^{๙๐}

---

^{๙๐} ดำรงศักดิ์ มีสุนทร, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน: กรณีศึกษาวัดสมมุติกับชุมชนสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๒๓.

WATPRAYUN's MODEL

Peaceful and Sustainable Tourism

W = Wealth (ความมั่งคั่ง)

ผลที่เกิดจากการจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการจัดงาน Event ในวันสำคัญต่างๆ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางบก ทางน้ำ หรือการบินจักรยาน จนทำให้สถานที่ท่องเที่ยวกลายเป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ส่งผลทำให้เกิดการหมุนเวียนเม็ดเงินในชุมชน เกิดรายได้สู่ชุมชน ซึ่งตรงกับแนวคิดของ D.Amore ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวมีผลทำให้ประชาชนได้ทราบถึงข้อดีในแง่เศรษฐกิจ ตลอดจนมีการวางแผนด้านการท่องเที่ยวโดยทำจากประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากร ซึ่งประชาชนสามารถเฝ้าระวังกิจกรรมท่องเที่ยวให้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับเจ้าของท้องถิ่นได้ ส่งเสริมภาพลักษณ์ให้เกิดความน่าสนใจของแต่ละท้องถิ่น ได้รับความส่งเสริมและความร่วมมือทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนดีขึ้น ทั้งนี้ ในการจัดการท่องเที่ยวควรสะท้อนให้เห็นชีวิตของคนในท้องถิ่นและนำเอาความภูมิใจของชุมชนสะท้อนให้เห็นในแหล่งท่องเที่ยว^{๙๑} ทั้งหมดที่กล่าวมานี้มีผลทำให้คนในท้องถิ่นสามารถอยู่อย่างพึ่งพาตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองทำให้เกิดความรักและความห่วงใยในชุมชนอีกด้วย

A = Authority (อำนาจ)

เมื่อสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนได้รับความนิยมมากขึ้น เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ และการมีส่วนร่วมของชุมชนเองจนส่งผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวชุมชนนั้นเกิดความแข็งแกร่ง ไม่ต้องพึ่งพาสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งอื่นๆ จนทำให้หน่วยงานต่างๆ มีความต้องการเข้ามาสนับสนุนและให้ความสำคัญในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Franklyn Lisk ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในแบบมุมมองที่กว้างๆ หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับ และทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบแนวคิดการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือกการบริหารและการประเมินผลของแผนงานและโครงการต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น^{๙๒}

T = Traditions & Cultures (ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม)

ความแตกต่างหลากหลายในกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาวะเปียบ ศิลปะ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสามารถถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ไปสู่ลูกหลานรุ่นต่อรุ่น โดยสอดคล้องกับ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบประกอบด้วยการกระทำ (แบบแผนของพฤติกรรม) วัตถุ (ทัศนคติ ค่านิยม) ที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มาจาก

^{๙๑} D.A more, อ่างใน กังสดาล ภูสิงหา, “การเสริมบทบาทของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษา อบต. บ้านเป็ดกับบึงหนองโคตร อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐.

^{๙๒} [ออนไลน์] Franklyn Lisk, vup.stouacth/source/cscamnon Topic%2012.1.pdf, ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน, 1985 : 15-16.

การสร้างสรรคของมนุษย์ สามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนหนึ่งได้ง่ายซึ่งเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เห็นจากภายนอก (explicit designs) และแบบที่อยู่ภายใน (implicit designs) ที่สมาชิกของกลุ่มหรือสังคมร่วมกันสร้างขึ้น^{๙๓}

P = Peace Education (เรียนรู้ความสงบและสันติสุขจากภายใน)

ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาจกล่าวถึง การท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมสถานที่ใดสถานที่หนึ่งแล้วทำให้เกิดความรู้สึกสงบ ร่มเย็น มีความสุข ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องทำการศึกษาและรับทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาของสถานที่นั้น ๆ เสียก่อน เช่น โบราณสถาน วัด โบสถ์ วิหาร ฯลฯ^{๙๔}

R = Root History (รากฐานประวัติศาสตร์และความเป็นมา)

เรื่องราวด้วยความเป็นมาของชุมชนรวมถึงสถานที่ที่น่าสนใจ สิ่งของ อาหาร และอื่น ๆ ที่น่าสนใจ อาทิเช่น ประวัติของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ประวัติความเป็นมาของวัดชานตาครุส ประวัติของมัสยิดวัดตันสน ประวัติของศาลเจ้าเกียงอันกงประวัติของย่านชุมชนกะตี่จิ้น และความเป็นมาของการอาหารและทำขนมประจำชุมชน^{๙๕} การเรียนรู้เข้าใจและเข้าถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน ทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงที่น่องระหว่างชุมชน ระหว่างศาสนา ที่มีความผูกพันกัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขมาช้านาน และการนำเรื่องของประวัติศาสตร์มาเล่าขานให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวให้รับทราบ นอกจากเป็นจุดกระตุ้นให้เกิดการสำนึกรักหวงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่เกิดแล้ว ยังสามารถเป็นที่เรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ หันกลับมามองคุณค่าเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สามารถเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าของชุมชนที่สามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดหรือสร้างเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ รวมถึงประวัติศาสตร์จะเป็นตัวสะท้อนความสันติสุขในอดีตของชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อที่อยู่อาศัยอย่างพึ่งพิงและมีสันติสุขมาช้านาน กล่าวคือ เป็นแผ่นดินแห่งสันติสุข

A = Aesthetic Holy Place (สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และความสวยงาม)

สถานที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา อีกทั้งยังมีความงดงามและทรงคุณค่า และหาชมได้ยากมาก โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงถือว่าเป็นสถานที่ที่สำคัญมากอีกแห่งหนึ่ง^{๙๖} การนำศาสนาสถานมาใช้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากจะเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนแล้ว ยังเป็นประตูสู่การเรียนรู้ทำความเข้าใจศาสนาต่างๆ ทำให้สามารถเรียนรู้และเข้าใจในความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละศาสนาและชนชาติ โดยการให้ความเคารพในความแตกต่างกัน

^{๙๓} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, “รายงานฉบับสมบูรณ์ วัฒนธรรมชาวไทยใหญ่: กรณีศึกษาชุมชนชาวไทยใหญ่ในโครงการหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่”, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕-๒๐.

^{๙๔} สุเทพ สุนทรเภสัช, “พัฒนาการมโนทัศน์พื้นฐานและทฤษฎีทางสังคมวัฒนธรรม (ภาคสอง)”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดวงกลมพิบลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๐.

^{๙๕} สัมภาษณ์ อาจารย์ธีรนนท์ ชวงพิชิต, ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี, (๒๖ มกราคม ๒๕๕๕).

^{๙๖} [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล: <http://www.travelkapook.com/view70587.html> [๓ ก.พ. ๒๕๕๕].

ด้วยเห็นว่าทุกศาสนาล้วนแล้วแต่สอนให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่ดีและมีใจสูงหรือเป็นผู้ที่ประเสริฐ ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

Y = Young Peoples (กลุ่มคนหนุ่มสาว)

การเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและชุมชน ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ซึมซับทั้งวัฒนธรรมประเพณี หลักศาสนา รวมถึงความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ทำให้เกิดความรักหวงแหนและอยากมีส่วนร่วมในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไว้สืบทอดต่อคนรุ่นหลัง

U = Unity (ความสามัคคีและความเป็นเอกภาพของชุมชน)

การอยู่ร่วมกันในชุมชน หรือการทำงานร่วมกันในทุกองค์กรทุกคนต้องมีความรักความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม ๖ ที่เชื่อมประสานให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขและสามารถประสานความแตกต่างร่วมสร้างพลังสามัคคีเพื่อการพัฒนาชุมชน อันเป็นเป้าหมายร่วมกันของทุกชุมชน หลักปฏิบัติที่สมาชิกชุมชนทุกศาสนาทุกความเชื่อ พึงปฏิบัติต่อกัน คือ ๑) ตั้งอยู่ในความเมตตาอารี ๒) วจีไพเราะ ๓) สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔) สร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวม กล่าวคือ ไม่คิดทำร้ายกัน สื่อสารกันด้วยคำพูดที่ไพเราะ เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ หลีกเลี่ยงการกระทำหรือใช้คำพูดที่ทำให้ผู้อื่นแค้นใจหรือไม่มีความสุข เช่น หลีกเลี่ยงการพูดเรื่องที่เกี่ยวข้องความเชื่อทางศาสนาเนื่องจากเป็นเรื่องที่อ่อนไหว สร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้แกกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน^{๑๗} และการจะเกิดความสามัคคีในชุมชนได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยศาสนาเป็นศูนย์กลางของความสามัคคี กล่าวคือ ผู้นำทุกศาสนา ทุกความเชื่อ ต่างต้องยอมรับและสามารถแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างศาสนา ซึ่งการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการประสานงานนับว่าเป็นจุดเด่นที่สำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เปิดกว้าง และให้พื้นที่ของเพื่อนต่างศาสนาให้สามารถแสดงออกทางความเห็น เพราะถือว่าโลกทั้งผองเป็นพี่น้องกัน การยอมรับศาสนาอื่นของชาวพุทธนับว่าเป็นประตูเชื่อมโยงให้ทุกศาสนาสามารถมาร่วมกิจกรรมได้โดยไม่รู้สึกรู้สาว่าเป็นพวกเขาพวกเขา มีแต่คำว่าเราในชุมชน

N = Nationality (เชื้อชาติ/สัญชาติ)

ย่านกะดีจีน เป็นย่านหนึ่งในเขตธนบุรีมีคนไทยอาศัยอยู่ร่วมกันที่มีความแตกต่างในด้านศาสนา ความเชื่อ เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะและยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันที่มีความสมบูรณ์ และการที่จะเชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชนที่หลากหลายทางวัฒนธรรม จะต้องเรียนรู้กันและกัน บูรณาการร่วมกัน โดยการเชื่อมโยงศาสนาต่างๆ ด้วยประวัติศาสตร์จนทำให้เกิดปัญหาชนท้องถิ่น จะเห็นได้ว่าแม้จะแตกต่างกันด้านเชื้อชาติ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี แต่ทุกชุมชนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขได้ จึงเป็นจุดเด่นและมี

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระราชปฏิญาณมุนี (บุญมา อาคมปณฺโณ ป.ธ.ศ,พ.ม.กิตติมศักดิ์), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, (๒ มกราคม ๒๕๕๙).

ความน่าสนใจที่ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนเกิดความยั่งยืน^{๙๘} ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมามีที่มาของเชื้อชาติ ศาสนา เป็นเช่นไร แต่สิ่งหนึ่งที่ผูกเชื่อมโยงประสานคนในชุมชนไว้ คือ ความเป็นคนไทย ความภาคภูมิใจในการ ได้เกิดในแผ่นดินไทย การรักและหวงแหนแผ่นดินไทย และความต้องการในการรักษาความเป็นชาติ ไทยไว้ให้คงอยู่คู่กับลูกหลานอีกนาน ความเป็นชาติไทยนี้จะทำให้ทุกศาสนา ทุกเชื้อชาติ ทุกความเชื่อ สามารถหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกันได้เพราะคำว่าเราเป็นพี่น้องร่วมชาติเดียวกัน

จากการนำเสนอ WATPRAYUN's MODEL สามารถอธิบายได้ว่า การที่ชุมชนกะตึ๋นเกิด **ความมั่งคั่ง (W = Wealth)** และ**อำนาจของชุมชน (A = Authority)** มีความเข้มแข็งได้นั้น เกิดจากชุมชนได้สร้างยุวชนคนรุ่นใหม่ (**Y = Young Peoples**) ที่สืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (**T = Traditions & Cultures**) อันดีงามของท้องถิ่น การเรียนรู้สันติสุขและความสงบ (**P = Peace Education**) ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพึ่งตนเองได้โดยการเรียนรู้จักความพอเพียงและการ แบ่งปันในชุมชน การใช้ศาสนสถานหรือสถานที่สวยงาม (**A = Aesthetic Holy Place**) มาเป็น แหล่งเรียนรู้ที่สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของทุกศาสนา และความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา (**R = Root History**) สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามท่ามกลางความหลากหลายทาง เชื้อชาติ (**N = National**) ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมสามารถนำมาเป็น สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นการรักษาอัตลักษณ์ของ ชุมชนให้คงอยู่ ด้วยพื้นฐานที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น อาหารและขนมพื้นบ้าน อาชีพของคนใน ชุมชน ที่เชื่อมโยงกับความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชน และทั้งหลายทั้งมวลนี้ต้องอาศัยความ สามัคคี (**U = Unity**) การร่วมไม้ร่วมมือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยมีวัดซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็น ศูนย์กลางประสานเชื่อมโยงทุกศาสนาทุกความเชื่อจากทุกชุมชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โบราณสถานสมบัติที่มีในวัดประดิษฐานเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน ทั้งนี้ การเชื่อมโยงเรื่องราว เหล่านี้จำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน และหาทางที่เชื่อมโยงเรื่องราว ต่างๆ ไว้ ทำให้เห็นรอยเชื่อมของทุกสิ่งสามารถมาบรรจบกันได้หากเราเข้าใจศึกษาประวัติศาสตร์ของ ชุมชนให้ท่องแท้

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต) ศ.,ดร. เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

บทที่ ๕

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสภาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในฐานะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีประเด็นแนวคิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน และเป็นไปตามหลักพุทธสันติวิธี

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

การศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนและหลักสภาราณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า การจะเปิดพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่สำคัญนั้น ชุมชนต้องมีพื้นฐานทางความคิดที่เกิดจากชุมชนเองโดยมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเองพร้อมจะสื่อสารต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดส่งต่อนักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิดและคณะ พบว่า การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้มีความน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยือนเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของสถานที่ เป็นการสร้างประสบการณ์และความประทับใจ ทั้งนี้ ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในการเคารพกฎกติกา ระเบียบ แบบแผนที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็น มีบทบาทในการศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตาม และประเมินผลการบำรุงรักษา เพื่อให้เกิดการจัดการทางด้านการท่องเที่ยวในเป็นไปตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหากชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือหลักศาสนาเดียวกันย่อมจะทำให้การพัฒนาหรือการขอความร่วมมือเป็นไปได้โดยง่าย แต่สำหรับชุมชนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรมอาจเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและควรระมัดระวังในการประสานขอความร่วมมือเพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำซึ่งกันและกันตลอดจนความขัดแย้งในด้านต่างๆ

สังคมไทยถือว่าเป็นสังคมที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ “วัด” ซึ่งเป็นสถานที่ในการปฏิบัติศาสนกิจและเป็นศูนย์กลางของศาสนิกชนทำให้บทบาทของวัดมีอิทธิพลต่อ

ชุมชน แม้ว่าชุมชนโดยรอบจะมีความเชื่อ ทศนคติ และศาสนาที่แตกต่างกัน แต่สังคมไทยในอดีตก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของคนไทยในอดีต ดังนั้น เมื่อกระแสสังคมได้ให้ความสนใจในการท่องเที่ยวชุมชนจึงทำให้วัดหลายแห่งมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และสิ่งสำคัญที่ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนานั้นคือ “พระสงฆ์” ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้ทรงศีลเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีต่อสังคม จะเห็นได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์กับบทบาทของวัดมีความสอดคล้องต่อการทำหน้าที่ทั้งในแง่ของระบบและทรัพยากรหลักในการทำหน้าที่ให้บทบาทของวัดขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาชุมชน และสามารถเป็นส่วนสำคัญในการประสานขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างสันติสุข ดังนั้น การบริหารจัดการวัดสันติสุขนอกจากต้องอาศัยระบบและวิธีการในการจัดการซึ่งเป็นองค์กรที่มีรูปแบบหรืออัตลักษณ์ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงทำแบบอย่างไว้และพระสงฆ์ในฐานะทายาทได้นำมาเป็นแบบเจริญรอยตามพร้อมทั้งปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัย แต่สิ่งหนึ่งในการบริหารองค์กร คือ การบริหารคน โดยการนำหลักธรรมเพื่อให้เกิดความสันติสุขและสามารถประสานสามัคคีทั้งต่อสมาชิกในองค์กรหรือหมู่สงฆ์ และยังสามารถขยายผลไปสู่ชุมชน พุทธศาสนิกชน และผู้สนใจท่องเที่ยววัดได้ซึมซับวิถีของพุทธได้อย่างกลมกลืน ซึ่งหลักธรรมที่สำคัญที่ช่วยประสานให้การอยู่ร่วมกันและการทำงานของหมู่คณะสามารถประสบความสำเร็จเกิดกำลังและไม่มีปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การทะเลาะวิวาท เรียกว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเป็นระเบียบวินัยของชุมชน เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน คือ ๑) การมีเมตตาทายกรรมต่อกัน (ช่วยเหลือกิจธุระของเพื่อนสมาชิกในชุมชนด้วยความเต็มใจ เคารพนับถือ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) ๒) มีเมตตาวจีกรรม (ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพทั้งต่อหน้าและลับหลัง) ๓) มีเมตตาโมกกรรม (ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน) ๔) มีสาธารณโมคิ (มีการแบ่งปัน เมื่อได้สิ่งใดมา โดยชอบธรรมแม้จะเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน) ๕) มีศีลสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะและสมาชิก) ๖) มีทิฐิสามัญญตา (มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาต่างๆ) ซึ่งจะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรัก สามัคคี ความระลึกถึงกัน มีความพร้อมเพรียงที่จะปฏิบัติภารกิจ เกิดความเป็นเอกภาพ แน่นแฟ้มเป็นปึกแผ่น และสามารถดำเนินภารกิจให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุณีย์ อภิชาติกุลชัย พบว่า หลักสาราณียธรรม ๖ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้และส่งเสริมให้ชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร นับเป็นวัดหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานทั้งในด้านมรดกทางวัฒนธรรม ด้านโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นวัดที่มีมนต์เสน่ห์ในด้านศิลปะที่ผสมผสานกลิ่นอายของความเป็นไทยผนวกกับความเชื่อในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศิลปกรรมที่โดดเด่นที่สุดของวัด คือ พระบรมธาตุมหาเจดีย์ทรงระฆังคว่ำที่หลงเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย และสิ่งที่สามารถกล่าวได้ว่าแตกต่างจากวัดอื่น คือ รั้วเหล็กสีแดงที่มีรูปทรงอาวุธโบราณเป็นกำแพงทั้งชั้นในและชั้นนอกของวัด ซึ่งดูจะขัดต่อความรู้สึกของคนไทยในด้านการมีหอกหรืออาวุธใน

เขตวัด สะท้อนให้เห็นว่า วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา มาแต่โบราณ

วัดจึงเป็นจุดเริ่มต้นแนวคิดการรักษาฟื้นฟูศิลปะโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกของคนไทยไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือความเชื่อที่แตกต่างของชุมชนโดยรอบวัด หากมองย้อนไปในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดและชุมชนจะพบว่า มีความเชื่อมโยงระหว่างสายสัมพันธ์ พี่น้องและเครือญาติต่างศาสนามาช้านาน การเปิดประตูสายสัมพันธ์ระหว่างชุมชน วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นที่มาของการเริ่มปฏิสังขรณ์โบราณสถานสำคัญต่างๆ

เมื่อกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของวัด นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความน่าภาคภูมิใจในความ เป็นมาและความสำคัญของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุมหาเจดีย์ หรือบางคนในท้องถิ่นเรียกว่า “เจดีย์ขาว” นับเป็นการจุดประกายฟื้นฟูความเชื่อมโยงทางด้าน ประวัติศาสตร์ระหว่างวัดกับบริเวณชุมชนโดยรอบ ซึ่งมีชุมชนที่ประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ ในส่วนของศาลเจ้าเกียงอันเกง ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีบรรพบุรุษชาวจีนเดินทางมาค้าขายทางเรือตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา ซึ่งมีภิกษุจีนมาจำพรรษาอยู่บริเวณย่านนี้จึงถูก เรียกว่า ย่านกุฎีจีน หรือกุฎีของพระภิกษุจีน ทั้งนี้ วิถีความเป็นอยู่ของชุมชนแห่งนี้มีการอาศัย เรียนรู้ร่วมกันทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ต่อกันโดยไม่มี ความขัดแย้งในเรื่องของความเชื่อหรือ ศาสนาที่แตกต่างอีกด้วย

ปัจจุบันวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร นอกจากเป็นศูนย์รวมในการจัดกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ ในชุมชนแล้ว ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากการมีพระ บรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO ด้านมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีแนวคิดในการ เปิดประตูต้อนรับและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนโดยรอบโดยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดมี ลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์และมีความโดดเด่นเฉพาะตัวโดยอาศัยความแตกต่างทางพหุวัฒนธรรมซึ่งมี ๖ ชุมชน โดยรอบที่ประกอบด้วย ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ และเรียกชุมชนย่านนี้ว่า “ย่านกะดีจีน” แต่ สามารถมีความร่วมมือในการร่วมกันในการจัดงานในเทศกาลสำคัญ เช่น วันสมโภชพระอารามฯ วัน สำคัญทางศาสนา วันขึ้นปีใหม่ วันลอยกระทง เป็นต้น

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจนอกจากตัวบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารที่มี ทั้งพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO ยังมีเรื่องของความเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม อาหารที่สามารถนำมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เพราะอาหารของชุมชนมาพร้อมกับเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของชุมชน อาทิเช่น “ขนมฝรั่งกุฎีจีน” “มัสยิดทรงไทยหนึ่งเดียวในโลก” เป็นต้น ทำให้วัดมีจุดขาย และทำให้คนในชุมชนมีความห่วงใยในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ให้ ลูกหลาน ทั้งนี้ นโยบายการจัดการท่องเที่ยวของวัดจะมุ่งเน้นการให้คนในชุมชนมาออกจากร่วมเป็น เจ้าของงาน ทำให้คุณภาพสินค้าและของที่นำมาขายล้วนแล้วแต่มีอัตลักษณ์ของตนเองเป็นที่น่าสนใจ และดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนในโอกาสต่อไป

สำหรับด้านการบริหารปกครองหรือวัฒนธรรมองค์กรของวัดสิ่งที่ท่านเจ้าอาวาสของวัด ประยุรวงศาวาสวรวิหารได้ปลูกฝังให้กับพระเณรในวัด คือ การวางตัวหรือการปฏิบัติของพระเณรพึง

ต้องเข้าใจถึงวิถีชีวิตชุมชนโดยรอบซึ่งมิได้มีแต่เพียงชาวพุทธ แต่ยังแวดล้อมไปด้วยพี่น้องต่างศาสนา และความเชื่อ ดังนั้น พระเณรในวัดต้องมีหลักการมีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ และมีหลักสามัคคีธรรม คือ หลักความร่วมมือประกอบด้วย จิตสามัคคี กายสามัคคี พร้อมเพรียงทางความคิด ไม่ขัดแย้งทางความคิด ร่วมไม้ร่วมมือช่วยกัน เสียสละ ทำอะไร ร่วมกันไม่นิ่งดูตาย ไม่แรงน้ำใจ มีกายสามัคคี

หากจะสะท้อนเห็นว่าวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมี “จุดแข็ง” สำคัญหลายประการ คือ ด้านทรัพยากรแวดล้อม ด้านจิตยุทธศาสตร์ทำเลที่ตั้ง ด้านการมีบุคลากรที่ทรงคุณค่า ด้านการเป็นศูนย์กลางที่ยืดหยุ่น และเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน ด้าน “จุดอ่อน” ของวัดประเด็นที่สะท้อนให้เห็นนี้มีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวอยากให้อุทยานในส่วนของถนนในวัด ตลอดจนการให้ข้อมูล และเอกสารการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามในแง่มุมมองของภัยคุกคามด้านเศรษฐกิจในปัจจุบันมิได้ส่งผลกระทบต่อภารกิจของวัดมากนัก เนื่องจากนโยบายของวัดที่สำคัญ คือ การชวนคนให้เข้าวัดได้มีโอกาสทำบุญ ได้เรียนรู้วัฒนธรรม และซึมซับความเป็นมรดกไทยซึ่งไม่มีเส้นกั้นการแบ่งชั้นความแตกต่างทางศาสนา

สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาบริบทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในบริบทต่างๆ ทำให้เห็นความสำคัญและบทบาทของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมได้อย่างประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน อันเนื่องมาจากการที่วัดเป็นศูนย์กลางหรือเป็นหัวใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ภายใต้รากฐานความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์ที่มีต่อกันระหว่างศาสนา และยังสะท้อนให้เห็นถึงกลไกสำคัญ คือ การมีความรักปรารถนาดีต่อกันด้วยความจริงใจทั้งทางกาย วาจา และใจ ตลอดจนถึงการมีศีล หรือกติการ่วมกันการไม่ก้าวล่วงในพื้นที่อ่อนไหวทางศาสนา ประกอบกับการเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่มีร่วมกัน ทำให้ชุมชนต่างรู้สึกว่าเป็นพี่เป็นน้องกัน อีกทั้งยังเห็นได้ชัดเจนว่า วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารนอกจากเป็นวัดที่ประสบความสำเร็จอันเนื่องมาจากมีจุดขายสำคัญคือ การมีพระบรมธาตุมหาเจดีย์ที่ได้รับรางวัล UNESCO และในการศึกษายังพบว่า วัดได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนโดยรอบไม่เลือกปฏิบัติและยังส่งมอบแบ่งปันโอกาสให้กับเพื่อนต่างศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากนี้การมีความเห็นที่สอดคล้องตรงกัน กล่าวคือ จุดหมายหรือนโยบายหลักซึ่งถือว่าเป็นวิสัยทัศน์ของวัดที่แสดงให้เห็นถึงจุดยืนของวัด คือ วัดเป็นสถานที่ให้ความรัก ความสบายใจ ความสุข และสร้างแหล่งเรียนรู้อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม กล่าวได้ว่า วัดไม่ได้มีนโยบายจัดท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ แต่เป็นการจัดการท่องเที่ยววิถีธรรมวิถีไทยที่สามารถเรียนรู้แบ่งปันความสุขได้ทุกศาสนา และความเชื่อโดยมีวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเป็นเพียงสะพานเชื่อมให้ทุกฝ่ายได้ประสานงานร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมในด้านการส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นคุณลักษณะหนึ่งขององค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืน คือ ด้านการพัฒนาทรัพยากรเป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทาง และเป็นจุดดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือน อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสอดคล้องกับข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านวัดเป็น

สถานที่ที่มีข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี

นอกจากนี้ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นอีกทั้งยังสามารถนำมาสร้างมูลค่าและรายได้ให้กับชุมชนรวมทั้งยังเป็นการประสานให้เกิดแหล่งเรียนรู้ระหว่างชุมชน และระหว่างชุมชนกับประชาชนนักท่องเที่ยวซึ่งนับว่าสอดคล้องกับแนวคิดวิสัยทัศน์และจุดหมายของการท่องเที่ยวชุมชน วิสัยทัศน์การเปิดท่องเที่ยวชุมชนนั้นมีพื้นฐาน ๓ ประการ ได้แก่ การร่วมกันแก้ปัญหาชุมชน การจัดการของชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน สำหรับในเรื่องของรายได้เป็นเพียงพลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวชุมชนส่งผลกระทบต่อด้านบวกให้กับชุมชนทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกและการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง และทำให้เกิดรายได้เพิ่มและมีการรวมตัวกันของคนในชุมชน เป็นการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม และแม้ว่าวัดจะเป็นสะพานเชื่อมโยงแหล่งความรู้จากผู้เชี่ยวชาญแต่วัดให้ความสำคัญในการให้ชุมชนเรียนรู้พัฒนาตนเองมากกว่าที่จะพึ่งแหล่งทุนภายนอก กล่าวได้ว่า วัดมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความรักสามัคคีเป็นพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนให้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดำรงค์ดี มีสกุล พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีความสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ดีของวัดที่มีต่อการมีส่วนร่วมกับชุมชน

ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารนั้น มีหลักสาราณียธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติต่อกันและกันระหว่างศาสนา จึงทำให้ชุมชนทั้ง ๖ แห่ง ภายใต้อาณาจักร ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ เมื่อจะทำการสิ่งใดก็ระลึกและคิดถึงกัน ระมัดระวังในเรื่องที่ส่งผลให้เกิดความไม่สบายใจต่อกัน ทำให้เรียนรู้ที่จะเคารพรักและให้เกียรติต่อกันจึงทำให้มีความประสานกลมกลืนกันอย่างน่าชื่นชม ส่งผลให้ทั้ง ๖ ชุมชนภายใต้อาณาจักร ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ มีความสามัคคีปรองดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันประสานชุมชนไปสู่จุดหมาย คือ การสามารถเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในท่ามกลางความแตกต่างที่มีความงดงามสอดคล้องและเป็นตัวอย่างที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมเหมือนดังคำสอนเรื่องหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้หลักสาราณียธรรมยังนับว่าเป็นรากฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับมิติหนึ่งของแนวคิดการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้ร่วมกันส่งผลให้ลดช่องว่างแห่งความเดียดฉันท์ หันมาสู่ความเห็นอกเห็นใจกัน นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารยังเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและให้ทุกฝ่ายเกิดความหวงแหนทรัพยากรของชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี ผ่านการนำเสนอโมเดลต้นแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนและมีสันติสุขท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรม โดยวัดหรือศูนย์กลางศาสนาเป็นส่วนเชื่อมสัมพันธ์ทำให้สังคมหรือชุมชนนั้นเป็นแผ่นดินที่มีสันติสุข (Peace Land) ด้วยการขยายพันธุ์ต้นไม้มิ่งแห่งสันติสุข (Peace Tree) ให้เติบโตและงอกงามในสังคมซึ่งจะช่วย

ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความสุขและยั่งยืน (Peaceful and Sustainable Tourism) โดยผ่านโมเดลที่เรียกว่า WATPRAYUN'S MODEL ทั้งนี้เพื่อให้บทบาทของวัดมีความโดดเด่นและทรงคุณค่าเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและที่พึ่งของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาใด มิใช่เป็นวัดที่กลายเป็นที่บวชเรียนของคนต่างท้องถิ่นมีสภาพคล้ายโรงพยาบาลพระตามแบบมหายาน ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดความร่มรื่นไม่สร้างศรัทธาให้อยากเข้าวัด และวัดกลายเป็นแหล่งรวมอบายมุขดังผลการศึกษาของ ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร ที่ศึกษาถึงบทบาทของวัดที่ผิดเพี้ยนไปจากในอดีต

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน พหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี ในครั้งนี้พบว่า วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยการนำเสนอผ่านโมเดลต้นแบบของการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความสุขและยั่งยืนและมีสันติสุขท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรม โดยวัดหรือศูนย์กลางศาสนาเป็นส่วนเชื่อมสัมพันธ์ทำให้สังคมหรือชุมชนนั้นเป็นแผ่นดินที่มีสันติสุข (Peace Land) ด้วยการขยายพันธุ์ต้นไม้แห่งสันติสุข (Peace Tree) ให้เติบโตและงอกงามในสังคมซึ่งจะช่วยให้การท่องเที่ยวชุมชนมีความสุขและยั่งยืน (Peaceful and Sustainable Tourism) โดยผ่านโมเดลที่เรียกว่า WATPRAYUN'S MODEL ทั้งนี้เพื่อให้บทบาทของวัดมีความโดดเด่นและทรงคุณค่าเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและที่พึ่งของชุมชนไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาใด เหมือนดังผลการศึกษาของ ดำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร ที่พบว่า บทบาทของวัดไทยในอดีตนั้นเป็นที่สงเคราะห์ให้การศึกษา ให้ความช่วยเหลือประชาชน และเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เป็นสถานที่รื่นเริงจัดงานเทศกาล มหรสพต่างๆ และเป็นศูนย์กลางชุมชนในการจัดงานประเพณีต่างๆ

จากการนำเสนอ WATPRAYUN'S MODEL สามารถอธิบายได้ว่า การที่ชุมชนกะตึจันเกิดความมั่งคั่ง (W = Wealth) และอำนาจของชุมชน (A = Authority) มีความเข้มแข็งได้นั้น เกิดจากชุมชนได้สร้างยุวชนคนรุ่นใหม่ (Y = Young Peoples) ที่สืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (T = Traditions & Cultures) อันดีงามของท้องถิ่น การเรียนรู้สันติสุขและความสงบ (P = Peace Education) ในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพึ่งตนเองได้โดยการรู้จักความพอเพียงและการแบ่งปันในชุมชน การใช้ศาสนสถานหรือสถานที่สวยงาม (A = Aesthetic Holy Place) มาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของทุกศาสนา และความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา (R = Root History) สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามท่ามกลางความหลากหลายทางเชื้อชาติ (N = National) ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมสามารถนำมาเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ ด้วยพื้นฐานที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น อาหารและขนมพื้นบ้าน อาชีพของคนในชุมชน ที่เชื่อมโยงกับความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชน และทั้งหลายทั้งมวลนี้ต้องอาศัยความสามัคคี (U = Unity) การร่วมไม้ร่วมมือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยมีวัดซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางประสานเชื่อมโยงทุกศาสนาทุกความเชื่อจากทุกชุมชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานสมบัติที่มีในวัดประดุจดั่งเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน ทั้งนี้ การเชื่อมโยงเรื่องราวเหล่านี้จำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน และหาทางที่เชื่อมโยงเรื่องราว

ต่างๆ ไว้ ทำให้เห็นรอยเชื่อมของทุกสิ่งสามารถมาบรรจบกันได้หากเราเข้าใจศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนให้ถ่องแท้ การส่งเสริมให้ชุมชนสามารถประสานสามัคคีโดยมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนนั้น เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืน นอกจากนี้ การนำทรัพยากรของชุมชนเป็นชุมชนทรัพย์สร้างรายได้ให้กับชุมชนนั้นเป็นปัจจัยสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนซึ่งจะช่วยให้ชุมชนมีบทบาทในการรักษาและวางแผนทรัพยากรชุมชนให้คงอยู่เป็นมรดกแก่ชนรุ่นหลังสืบไป โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งนี้วัดนับว่ามีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้หน้าที่ทรงคุณธรรมเป็นที่ยอมรับและสร้างความศรัทธาให้กับชุมชน องค์ประกอบทั้งหลายเหล่านี้กล่าวได้ว่า เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างการท่องเที่ยวชุมชนให้ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ทุกองค์ประกอบเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อกันและกัน สานสัมพันธ์ทั้งด้านจิตใจและด้านการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้ชุมชนมีความสันติสุขเป็นมรดกให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักเห็นคุณค่าและดำเนินรอยตามแบบอย่างสืบต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

แม้ว่ารูปแบบบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธีในงานวิจัยนี้ จะเป็นการถอดบทเรียนของบทบาทวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร แต่ก็เป็นแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้กับบาทบาทของวัดอื่นๆ ได้ สำหรับการนำไปใช้นั้น ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ลำดับแรกหากวัดต้องดำเนินกิจกรรมใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม วัดต้องดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยกำหนดแผนงาน มอบหมายงานที่ชัดเจน ตามความสามารถของแต่ละคนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ระหว่างวัดและชุมชน และควรนำวิจัยที่ได้ศึกษานี้ไปประยุกต์รูปแบบและบทบาทของวัดอื่นๆ โดยเฉพาะประเด็นการนำหลักพระธรรมวินัยมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานด้านบทบาทของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนและยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การนำผลการศึกษาหรือโมเดลงานวิจัยนี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่จริงที่มีบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศึกษาผลการเปลี่ยนแปลง ปัญหาและอุปสรรคในการนำโมเดลไปประยุกต์เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ

โกมล แพรกทอง. แนวความคิดป่าชุมชน. คู่มือเจ้าหน้าที่ของรัฐโครงการเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา, ๒๕๓๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.
จิตตินันท์ เดชะคุปต์. จิตวิทยาการบริหารอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา: สถานภาพและทิศทางการพัฒนาประเทศไทย. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พรี้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘.

ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.

ดร.รชนี เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาส. อุทยานแห่งชาติกับการอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะวนศาสตร์ ศูนย์วิจัยป่าไม้, ๒๕๓๙.

พจนา สวนศรี. การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ ๘-๑๕. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.

พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. สันติภาพของโลก. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑.

พุทธทาสภิกขุ. สารนิพนธ์พุทธทาส ว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). สิทธิมนุษยชน สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๒.

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีในการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๑.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), รศ.ดร., **แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสอง ทศวรรษ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมี บุคส์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- วุฒิชัย อ่องนาวา. **ปรัชญาศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ปติพานิช, ๒๕๕๑.
- สหทยา วิเศษ. **ประสบการณ์ของคน ชุมชน องค์การในการจัดความรู้ท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๕๑.
- สุเทพ สุนทรภัสส์. **“พัฒนาการมโนทัศน์พื้นฐานและทฤษฎีทางสังคมวัฒนธรรม (ภาคสอง)”**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดวงกลมพัลลภซิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓.
- สุเทพ สุนทรภัสส์. **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัยพื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีสังคมและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ไกลบอลวิชั่น จำกัด, ๒๕๕๐.
- สิทธิโชค วรรณสันติกุล. **การจัดการทรัพยากรมนุษย์**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.
- สินธุ์ สโรบลและคณะ. **การท่องเที่ยวชุมชน**. แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์นิดาเพรส, ๒๕๔๖.
- แสง จันทร์งาม. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สัมพันธ์ กล้องสมุทร. **ปัญญานันท์ภิกขุพระธรรมทูตแม่ทัพโลก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ ดี จำกัด, ๒๕๕๔.

(๒) รายงานวิจัย

- กำธร ศรีน้อย. รูปแบบความร่วมมือของภาคเอกชนกับภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษา ธุรกิจโรงแรมในจังหวัดนครราชสีมา. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.
- จรัส ปันนิ. “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่”. การ **ค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, “รายงานฉบับสมบูรณ์ วัฒนธรรมชาวไทใหญ่: กรณีศึกษาชุมชน **ไทใหญ่ในโครงการหลวงอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่**”. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

ชาญชัย สุขสกุล. “การพัฒนารูปแบบองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัด เพชรบูรณ์”. **งานวิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน สำนักงบประมาณ คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ**. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔.

ชูพินิจ เกษมณี. “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณะ”. **รายงานวิจัย**. สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

ภัทรพร จันตะนี. “การจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ดตับเต่า ตำบลสามเรือนอำเภอบางปะอินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **งานวิจัยทุนกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา**. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการ การจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๖.

เพชรศรี นนท์ศิริ. “รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง”. **งานวิจัยคณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร**. มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖.

วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง. **ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชน ในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๗.

ศรีศักร วัลลิโกดม. “พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน”. **เอกสารประกอบการสัมมนา พิพิธภัณฑท์ไทยในศตวรรษใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๔.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. “แผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดชายแดนไทย- กัมพูชา”. **รายงาน วิจัย**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ใน กนกวรณ ชูชาญ. **การจัดการความรู้ทางทรัพยากร วัฒนธรรม โดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. **รายงานวิจัย**. (โครงการบูรณาการ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็นศูนย์กลาง, ๒๕๕๓).

อิสรา เสยานนท์ และไพรินทร์ สมภพสกุล. “การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของธุรกิจโฮม สเตย์: กรณีศึกษาโฮมสเตย์บริเวณตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. **รายงานวิจัย**. โครงการทุนส่งเสริมงานวิจัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓.

(๓) วิทยานิพนธ์

กรรณิกา ชมดี. “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

กังสดาล ภูสิงหา. “การเสริมบทบาทของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา อบต.บ้าน เปิดกับบึงหนองโคตร อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.

- เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาศึกษาเฉพาะกรณีตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.
- จักรกริช อรชร. “สภาพจริงและความคาดหวังของประชาชนในจังหวัดนครปฐมต่อบทบาทของวัดในการในการศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖.
- จันทร์เพ็ญ ตูเทศานันท์. “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการดำเนินงานของสถานนอนุบาลในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๒, หน้า ๔๗.
- ชรินทร์พรรณ อະสิริรัตน์. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชนกรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.
- ชูเกียรติ ภัยลี. “การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปราบปรามและป้องกันอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ญดาจจี ระเบียบกุล. “ความเข้มแข็งของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.
- นพดล บงกชกาญจน์. “การปฏิบัติงานตามหลักสราณียธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการบินทหารเรือกองเรือยุทธการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- นริศ ขำนุรักษ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานพัฒนาชนบทของสภาตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดหนองบัวลำภู. **วิทยานิพนธ์บริหารศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.
- ณฐา แยมสรवल. “การประยุกต์หลักสราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เดโช แสงภักดี. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของสมาชิกกลุ่มอาชีพ จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖.
- ดำรงศักดิ์ มีสกุล. “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษาวัดนามสมมุติกับชุมชนนามสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖.

- ประหยัด ตะคอนรัมย์. แนวทางการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาด
ริมน้ำ ดอนหวาย จังหวัดนครปฐม. **วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ประเสริฐ สิงหเสม. “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณี
องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทองอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สารนิพนธ์
ศาสตราศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระครูนนทวิโรวัฒน์ วีระมโฆ (มีนุสรณ์). “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม๖:
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบางอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตราศาสตรมหาบัณฑิต**. การจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระปลัดวิศรุต ธิรสโท (ตั้งใจ). “พุทธสานเสวนาเพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างวัดกับชุมชน: ชุมชน
บ้านหนองไผ่ จังหวัดกาญจนบุรี”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตราศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหานันทกฤต ทีปงโร (ปทุมมารัชเชษณ์). “บทบาทพระสงฆ์กับการสร้างสันติสุขโดยพุทธสันติ
วิธี: กรณีชุมชนบ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตราศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาดนัย อุปวฒโน (ศรีจันทร์). “รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข: ศึกษากรณีวัด
ปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรา
ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาเอกมร ฐิตปัญโญ (คงตางาม). “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก
สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดงจังหวัดอุบลราชธานี”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตราศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พิชญา รวยภิรมย์. “บทบาทของทหารเรือในการอนุรักษ์ปะการัง กรณี เกาะขาม อำเภอสัตหีบ
จังหวัด ชลบุรี”. **สารนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์,
๒๕๕๒.
- วิศุทธิ์ ขวัญพฤษ์. “การศึกษาหลักธรรมของพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารงาน
บุคคล ในองค์กรธุรกิจ”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.
- วีรพันธ์ พวงเพชร. “บทบาทของครูที่มีต่อการป้องกันการกระทำผิดของนักเรียนระดับอาชีวศึกษา ใน
เขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตราศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.
- วัฒนา เพ็ชรวงศ์. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการใช้บริการ”. **วิทยานิพนธ์
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๒.

- ศิราภรณ์ ภิญญูโชโต. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่น และชุมชนบ้านช่วงบุก ตำบลห้วยไร่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดแพร่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๕๐.
- ศุภพงษ์ ทองศรีนุ่น. “ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสารานุกรมของผู้ปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สมหมาย กิตยากุล. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มแม่น้ำสรวยจังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- สุนีย์ อภิชาติกุลชัย. “การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนสันติสุข: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).
- สุนันทา อำไพเจนเจริญ. “การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนตอนนโยบายการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติดในเทศบาลเมืองขลุง อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐ. มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗**.
- สุพัฒน์ สมจิตรสกุล. ปัจจัยที่ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ในอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙.
- อมรศิริ ดวงดี. “ความตระหนักของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการอนุรักษ์หิ้งห้อยในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.
- อาภาณรัตน์ เลิศไฝรอด. “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสารานุกรมธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรดจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- อ๋า ทองนอก. “การนำหลักสารานุกรมไปใช้ในหมู่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านนอกรตำบลการะเกดอำเภอเข็รใหญ่จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

(๔) วารสารวิชาการ:

- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. องค์ประกอบพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว. **จุลสารการท่องเที่ยว** ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม ๒๕๓๘ - ธันวาคม ๒๕๓๘).
- นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์. ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัย ศรีปทุม. **วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**. ปี ๒๕๔๘.

ปรียาภรณ์ เนียมมณี และวศิน เหลี่ยมปรีชา. “การรวมกลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติเพื่อสร้างรูปแบบทาง การตลาดที่ยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม : กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา”. **วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๔ – มีนาคม ๒๕๕๕).

ภราเดช พยัฒวิเชียร. พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. **จุลสารการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๙.

สมชาย สนั่นเมือง. “ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว”. **วารสารการท่องเที่ยว**. ฉบับที่ ๒. ปีที่ ๑๗ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๑).

อริสรา เสยานนท์. “การป้องกันการเสื่อมโทรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา”. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย**. ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๓-๑๗๒.

(๕) อินเทอร์เน็ต:

จริญญา แดงน้อย. สถาบันการท่องเที่ยวชุมชน (CBT-I). แนวคิดและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.cbt-i.org/index>, [๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

"รูปแบบแห่งความสมานฉันท์ ที่กลมกลืนบนผืนแผ่นดินไทย" โดยพระพรหมบัณฑิต อธิการบดี มจร ชมชัดลึกลงออนไลน์ วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๗ [ออนไลน์], แหล่งที่มา:http://www.mcu.acth/site/news_in.php?group_id=1&NEWSID=11124, [๒กรกฎาคม ๒๕๕๘].

เว็บไซต์วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร [ออนไลน์] , แหล่งที่มา:// <http://www.watprayoon.com/main.php?url=about&code=history>, [๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

๒. ภาษาอังกฤษ

Book

James A. Banks. **Race, Culture, and education: the selected works**. New York: Routledge. 2006.

Johan Galtung. **Peace: Research, Education, Action: Essays in Peace Research**. Copenhagen: Christian Ejlars. 1975.

Johan Galtung. “Violence Peace and Peace Research”. **Journal of Peace Research**.Vol.6 VI. 1968. RE.

Coffey, C.Cook. & P.L. Hunsaker. **Management and Organizational Behavior**. Burr Ridge. (IL: Irwin. 1994).

Richard L. Lanigan. “A Good Rhetoric is Possible: Ricoeur’s Philosophy of Language As a Phenomenology of Discourse in the Human Science”. **The Philosophy of Paul Ricoeur**. Ed.Lewis Edwin Hahn. Chicago.

Davis, Keith; & Newstrom, J. W., **Human Behavior at Work: Organizational Behavior**, 7th ed, (New York: McGraw-Hill, 1985), p.53.

ภาคผนวก ก

หนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๓๕๒๘ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร.

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางศิริภัทรา นามสกุล รักษาพล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชาสันติศึกษา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๕ ที่อยู่ ๙๔/๑๙ ซ.วัดประดิษฐาราม ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สับไป

(พระมหาพรชชา อมมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางศิริภัทรา รักษาพล นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๘๐๓-๕๒๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๑๕๖

วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.พูนสุข มาศรีสรรงค์

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางศิริภัตรา นามสกุล รักษาพล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๕ ที่อยู่ ๙๔/๑๙ ซ.วัดประดิษฐาราม ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิติต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาธรรษา อมมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางศิริภัตรา รักษาพล นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๘๐๓-๔๒๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ก ๕๖ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงค์
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางศิริภัทรา นามสกุล รักษาพล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๕๐๒๕ ที่อยู่ ๙๔/๑๙ ซ.วัดประดิษฐาราม ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออุทิศมาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรชชา ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

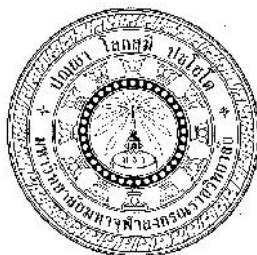
สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางศิริภัทรา รักษาพล นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๐-๘๐๓-๔๒๕๒

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide)

เพื่อการศึกษาวิจัยหัวข้อเรื่อง “บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยว
ชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี”

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิจัยเรื่อง **บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี** โดยมีคณาจารย์จากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นที่ปรึกษาและกำกับดูแล และผู้วิจัยจะนำเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างมาถอดเทป และสกัดประเด็นที่ผู้สัมภาษณ์ได้ตอบไว้ตรงกัน และคัดแยกประเด็นที่ให้ไว้ไม่เหมือนกัน โดยนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์ อธิบาย ตีความ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อจัดทำและนำเสนอเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ สอบถามพระสงฆ์ แบ่งออกเป็น

- ๑.๑ เจ้าอาวาสวัด สัมภาษณ์แนวทางการบริหารจัดการ ประวัติของวัด
- ๑.๒ พระสงฆ์ สัมภาษณ์แนวทางการจัดการประสานการจัดการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน อุปสรรคและการแก้ปัญหา

ส่วนที่ ๒ สอบถามกลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น สำนักงานเขต การท่องเที่ยว

สัมภาษณ์ประสบการณ์ในการประสานการท่องเที่ยววัด อุปสรรค การแก้ปัญหา และบทบาทของวัดในการประสานการจัดการท่องเที่ยว และการพัฒนาชุมชน

ส่วนที่ ๓ สอบถามกลุ่มผู้นำศาสนา ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ

สัมภาษณ์แนวคิดเรื่องสันติสุขในแต่ละศาสนาความเชื่อ การอยู่ร่วมกันในชุมชน ที่หลากหลายปัญหาการอยู่ร่วมกันและแนวทางการแก้ไข

ส่วนที่ ๔ สอบถามผู้เชี่ยวชาญ

- ๑.๑ ด้านปฏิสังขร
- ๑.๒ ด้านชุมชนกะตี่จีน

สัมภาษณ์แนวความคิดการจัดการปัญหาด้านการปฏิสังขรณ์ บพบาทของวัด และ
ประวัติชุมชนการอยู่ร่วมกันจากอดีตถึงปัจจุบัน

ส่วนที่ ๕ สอบถามผู้นำชุมชน

ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากท่าน ในการตอบแบบสัมภาษณ์ โดยที่ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จะ
ไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ จากการตอบแบบสัมภาษณ์แต่ประการใด ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์
จะถูกนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบ
สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ บทบาทพระสงฆ์ในวัดประยุรวงศาวาสวิหาร

๑.๑ สำหรับเจ้าอาวาสวัด

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

.....

ตำแหน่ง .....

วันที่ทำการสัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่ทำการสัมภาษณ์.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

๑) ประวัติและความเป็นมาของย่านกะดีจีนและความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับ
ชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๒) แนวทางการทำงานในการบริหารจัดการปฏิสังขรณ์พระมหาเจดีย์ ท่านมี
แนวทางในการบริหารจัดการอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคใดบ้าง และท่านใช้วิธีการแก้ไขปัญหา
อย่างไรจนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลยูเนสโก

๓) ท่านคิดว่าวัดที่ตั้งอยู่ท่ามกลางความหลากหลายความเชื่อทางศาสนา จุดยืนที่
วัดควรจะต้องรักษาและจุดที่วัดจะต้องปรับตัวให้เข้ากับชุมชนควรเป็นอย่างไร

๔) ที่ผ่านมากิจกรรมท่องเที่ยวที่วัดเป็นผู้จัด ในทัศนะของท่านถือว่าประสบ
ความสำเร็จหรือไม่ อะไรที่เป็นปัจจัยให้เกิดความสำเร็จ ความร่วมมือของคนในชุมชนมี
ความสำคัญกับความสำเร็จหรือไม่อย่างไร

๕) หากจะส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและสร้างสันติสุขให้ชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางความเชื่อด้านศาสนา ท่านคิดว่าหัวใจสำคัญคืออะไร

๖) หลักธรรมใดในทางพระพุทธศาสนาที่ท่านเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน

๑.๒ สำหรับพระสงฆ์

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

.....

ตำแหน่ง .....

วันที่ทำการสัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่ทำการสัมภาษณ์.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

๑) ท่านคิดว่าเหตุใดในการปฏิสังขรณ์พระมหาเจดีย์ วัดไม่ได้รับการต่อต้านหรือมีปัญหาความรุนแรงระหว่างวัดกับชุมชน

๒) จากกิจกรรมการท่องเที่ยววัดที่ผ่านมา ท่านพบว่ามีความขัดแย้ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม คืออะไร

๓) วัดเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร หลักปฏิบัติใดที่ท่านนำมาใช้ในการประสานชุมชน

๔) ผู้นำมีความสำคัญหรือไม่อย่างไร ในการบริหารจัดการวัดให้ประสบความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างวัดกับชุมชน

๕) หลักธรรมใดในทางพระพุทธศาสนาที่ท่านเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน

ส่วนที่ ๒ สอบถามกลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น สำนักงานเขต การท่องเที่ยว

สัมภาษณ์ประสบการณ์ในการประสานการท่องเที่ยววัด อุปสรรค การแก้ปัญหา และบทบาทของวัดในการประสานการจัดการท่องเที่ยว และการพัฒนาชุมชน

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง .....

วันที่ทำการสัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่ทำการสัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์.....

๑) ในการจัดการท่องเที่ยวของวัดที่ท่าน ท่านเห็นว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ ภัยคุกคามอย่างไร

๒) กิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดที่ท่านมา หน่วยงานของท่านมีส่วนร่วมอย่างไร และวัดมีบทบาทอย่างไรในการประสานหน่วยงานราชการในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่าง สันติสุข

๓) บทบาทและความสำคัญของวัดในทัศนะของท่าน ทั้งในด้านการเสริมสร้าง รายได้จากการท่องเที่ยวชุมชน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านการเสริมสร้างความสามัคคีใน ชุมชน

๔) ตามนโยบายของรัฐบาล “บวร” (บ้าน วัด หน่วยงานราชการ) หน่วยงานของท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในด้านใด และอย่างไร

ส่วนที่ ๓ สอบถามกลุ่มผู้นำศาสนา ๓ ศาสนา ๔ ความเชื่อ

สัมภาษณ์แนวคิดเรื่องสันติสุขในแต่ละศาสนาความเชื่อ การอยู่ร่วมกันในชุมชนที่ หลากหลาย ปัญหการอยู่ร่วมกันและแนวทางการแก้ไข

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง .....

วันที่ทำการสัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

๑) การอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนที่มีความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกัน หลักคุณธรรมจริยธรรมใดในทางศาสนาของท่านที่ท่านนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒) ที่ผ่านมาชุมชนของท่านมีปัญหาหรือความขัดแย้งระหว่างชุมชน เพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ และท่านใช้แนวทางใดในการแก้ไขปัญหา หรือเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

๓) ท่านคิดว่าบทบาทของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารที่ผ่านมา ช่วยเสริมสร้างพัฒนาชุมชนได้อย่างไร ท่านมีส่วนร่วมในความคิดเห็นการจัดกิจกรรมเหล่านั้นหรือไม่อย่างไร

๔) ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดที่ผ่านมาหรือไม่อย่างไร

ส่วนที่ ๔ สอบถามผู้เชี่ยวชาญ

๑.๑ ด้านปฏิสังขรณ์

๑.๒ ด้านชุมชนกะตึจัน

สัมภาษณ์แนวคิดการจัดการปัญหาด้านการปฏิสังขร บทบาทของวัด และประวัติชุมชนการอยู่ร่วมกันจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

.....

ตำแหน่ง .....

วันที่ทำการสัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

๑) การปฏิสังขรณ์พระมหาเจดีย์ที่ผ่านมา ท่านคิดว่าวัดมีบทบาทอย่างไร อะไรที่ท่านเห็นว่าเป็นจุดแข็งของวัดในการจัดการประสานงานให้ประสบความสำเร็จ และมีสันติสุขระหว่างวัดกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) ในทัศนะของท่านปัญหาระหว่างวัดกับชุมชน ในการบริหารจัดการศาสนสถาน โบราณสถานในชุมชน อะไรเป็นสาเหตุ และแนวทางในการแก้ไขป้องกันควรเป็นอย่างไร

๓) ในทัศนะของท่านปัจจัยใดที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ส่วนที่ ๕ ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง .....

วันที่ทำการสัมภาษณ์..... เวลา.....

สถานที่ทำการสัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์.....

ผู้นำชุมชน

๑) ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชน ท่านมีหลักการบริหารอย่างไรที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒) ในการจัดงานประจำปี/งานเทศกาลสำคัญ ๆ ของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ชุมชนของท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างไร

๓) ท่านคิดว่าวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างไร

๔) ท่านจะบริหารจัดการในการส่งเสริมให้ชุมชนของท่านเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนพหุวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

๕) ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำชุมชน ท่านคิดว่าท่านจะมีส่วนผลักดันในการมีส่วนร่วมให้วัดประยูรวงศาวาสวรวิหารมีบทบาทในเรื่องการส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธในอนาคตได้อย่างไร

----- จปแบบสัมพันธ์ -----

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามเพื่อสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการเยี่ยมชมวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

วัตถุประสงค์ เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการวิจัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาโครงการ
หลักสูตร ปริญญาโทพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของวัดประยุรวงศาวาส
วิหาร

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลลักษณะความต้องการทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย หน้าข้อที่ท่านเลือกเป็นคำตอบหรือเติมข้อมูลลงในช่องว่าง

1. เพศ	☐ ชาย	☐ หญิง
2. สถานภาพ	☐ โสด	☐ สมรส
	☐ หม้าย	☐ หย่า
3. อาชีพ	☐ นักเรียน	☐ นิสิต/นักศึกษา
	☐ ข้าราชการ	☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
	☐ พนักงาน / ลูกจ้างบริษัท	☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

4. รายได้ประจำต่อเดือน

- ต่ำกว่า 5,000 บาท   5,001 – 10,000 บาท
 10,001 – 20,000 บาท   20,001 – 30,000 บาท
 30,001 – 40,000 บาท   40,000 บาท ขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ในช่องที่ตรงกับระดับความพึงพอใจของท่านมากที่สุด

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม					
1.1 มีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี					
1.2 แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด เช่น มีถังสำหรับทิ้งขยะในบริเวณที่เหมาะสม					
1.3 แหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์					
1.4 มีป้ายอธิบายข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้ทราบประวัติของสถานที่					
1.5 มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอย่างชัดเจน					
1.6 การเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกเข้าถึงได้ง่าย					
1.7 มีสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ห้องน้ำสาธารณะ ตู้เอทีเอ็ม โทรศัพท์สาธารณะ					
2. ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว					
2.1 มีโบราณวัตถุที่น่าประทับใจ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์					

2.2 มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวตาม ฤดูกาลที่มีเอกลักษณ์ หลากหลาย					
2.3 ท่านได้รับประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น					
2.4 ท่านได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร เพิ่มมากขึ้น					
2.5 มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลากหลาย					
3. ด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว					
3.1 ท่านได้รับประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น					
3.2 ท่านได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาส วรวิหารเพิ่มมากขึ้น					
3.3 ท่านได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนวัฒนธรรม ในบริเวณโดยรอบ					
1. ด้านอาหารและการบริการ					
4.1 มีอาหารท้องถิ่นที่แปลก แตกต่าง มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว					
4.2 อาหารท้องถิ่นมีความอร่อย					
4.3 อาหารท้องถิ่นมีความสะอาด					
4.4 พ่อค้า-แม่ค้าที่มีออกร้าน มีความสามัคคี ช่วยเหลือ และมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน					
2. ด้านความปลอดภัย					
5.1 มีตำรวจ/เจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยอย่างทั่วถึง					
5.2 มีสถานพยาบาลที่น่าเชื่อถือและเพียงพอในยาม ฉุกเฉิน					
5.3 มีแสงสว่างเพียงพอยามค่ำคืน					

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลลักษณะและความต้องการทั่วไปของนักท่องเที่ยว

1. ท่านเคยท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธหรือไม่

เคย

ไม่เคย

2. วัตถุประสงค์ของการเดินทางมาพักในครั้งนี้

พักผ่อน

ประชุม / สัมมนา

ศึกษาวัฒนธรรมหรือธรรมชาติของท้องถิ่น

โปรแกรมของบริษัทนำเที่ยวจัดไว้ให้

อื่น ๆ (ระบุ).....

3. ท่านทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้จากแหล่งใด

อินเทอร์เน็ต

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

หนังสือพิมพ์ / วารสาร

ป้ายโฆษณา

คนรู้จัก

อื่น ๆ (ระบุ).....

4. เหตุผลที่ท่านเลือกแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ค่าใช้จ่ายราคาถูก

โปรแกรมท่องเที่ยวตรงกับความต้องการ

ต้องการศึกษาระบบชาติ

เรียนรู้วิถีชีวิต

ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก

อื่น ๆ (ระบุ).....

5. สิ่งใดที่ควรปรับปรุงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร (เรียงลำดับความสำคัญตามลำดับที่ 1 – 3)

ถนน

การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

ความสะอาด เอกสารการท่องเที่ยว พาหนะเดินทาง การให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ ความปลอดภัย อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

6. ท่านคิดว่าจะกลับมาพักผ่อนอีกหรือไม่

 กลับ ไม่กลับ ไม่แน่ใจ

7. ท่านคิดว่าเมื่อกลับไปแล้วจะแนะนำให้ผู้อื่นเดินทางมาท่องเที่ยวโฮมสเตย์แห่งนี้หรือไม่

 แนะนำ ไม่แนะนำ

8. ในทัศนะของท่านในฐานะนักท่องเที่ยว ท่านคิดว่าการที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารอยู่ท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก จ

ตารางแสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

๑) ด้านข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว
 ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
๑) เพศ		
เพศชาย	๑๙.๐๐	๓๘.๐๐
เพศหญิง	๓๑.๐๐	๖๒.๐๐
๒) สถานภาพ		
โสด	๓๖.๐๐	๗๒.๐๐
สมรส	๑๓.๐๐	๒๖.๐๐
หย่า	๑.๐๐	๒.๐๐
๓) อาชีพ		
นักเรียน	๖.๐๐	๑๒.๐๐
นิสิต/นักศึกษา	๕.๐๐	๑๐.๐๐
ข้าราชการ	๙.๐๐	๑๘.๐๐
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๙.๐๐	๑๘.๐๐
พนักงาน/ลูกจ้างบริษัท	๑๔.๐๐	๒๘.๐๐
อื่นๆ	๗.๐๐	๑๔.๐๐
๔) รายได้		
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐	๘.๐๐	๑๖.๐๐
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐	๘.๐๐	๑๖.๐๐
๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐	๒๒.๐๐	๔๔.๐๐
๒๐,๐๐๑-๓๐,๐๐๐	๖.๐๐	๑๒.๐๐
๓๐,๐๐๑-๔๐,๐๐๐	๓.๐๐	๖.๐๐
๔๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป	๓.๐๐	๖.๐๐
รวม	๕๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

๒) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ

ตารางที่ ๔.๒ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านการจัดสิ่งแวดล้อม

๑. ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม	คะแนน ต่ำสุด	คะแนน สูงสุด	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ระดับความ พึงพอใจ
๑.๑ มีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี	๓.๐๐	๕.๐๐	๔.๓๘	มาก
๑.๒ แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด เช่น มีถังสำหรับทิ้งขยะในบริเวณที่เหมาะสม	๒.๐๐	๕.๐๐	๔.๐๖	มาก
๑.๓ แหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์	๔.๐๐	๕.๐๐	๔.๔๒	มากที่สุด
๑.๔ มีป้ายอธิบายข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้ทราบประวัติของสถานที่	๓.๐๐	๕.๐๐	๓.๙๖	มาก
๑.๕ มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	๒.๐๐	๕.๐๐	๓.๘๐	มาก
๑.๖ การเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกเข้าถึงได้ง่าย	๒.๐๐	๕.๐๐	๓.๗๖	มาก
๑.๗ มีสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวเพียงพอ เช่น ห้องน้ำสาธารณะ ตู้เอทีเอ็ม โทรศัพท์สาธารณะ	๒.๐๐	๕.๐๐	๓.๖๘	มาก
รวมรายด้าน	๓.๐๐	๕.๐๐	๔.๐๑	มาก

ตารางที่ ๔.๓ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว

๒. ด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว	คะแนน ต่ำสุด	คะแนน สูงสุด	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ระดับ ความพึง พอใจ
๓.๑ ท่านได้รับประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น	๓.๐๐	๕.๐๐	๔.๑๖	มาก
๓.๒ ท่านได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเพิ่มมากขึ้น	๓.๐๐	๕.๐๐	๔.๒๔	มาก
๓.๓ ท่านได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนพหุวัฒนธรรมในบริเวณโดยรอบ	๓.๐๐	๕.๐๐	๓.๙๘	มาก
รวมรายด้าน	๓.๐๐	๕.๐๐	๔.๑๓	มาก

ตารางที่ ๔.๔ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านอาหารและบริการ

๓. ด้านอาหารและบริการ	คะแนน ต่ำสุด	คะแนน สูงสุด	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ระดับความ พึงพอใจ
๔.๑ มีอาหารท้องถิ่นที่แปลก แตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว	๒.๐๐	๕.๐๐	๔.๐๒	มาก
๔.๒ อาหารท้องถิ่นมีความอร่อย	๒.๐๐	๕.๐๐	๔.๐๖	มาก
๔.๓ อาหารท้องถิ่นมีความสะอาด	๓.๐๐	๕.๐๐	๓.๙๔	มาก
๔.๔ พ่อค้า-แม่ค้าที่มีออกร้าน มีความสามัคคี ช่วยเหลือและมีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน	๒.๐๐	๕.๐๐	๓.๘๘	มาก
รวมรายด้าน	๓.๐๐	๕.๐๐	๔.๑๓	มาก

ตารางที่ ๔.๕ แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัย

๔. ด้านความปลอดภัย	คะแนน ต่ำสุด	คะแนน สูงสุด	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ระดับความ พึงพอใจ
๕.๑ มีตำรวจ/เจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยอย่างทั่วถึง	๑.๐๐	๕.๐๐	๓.๗๒	มาก
๕.๒ มีสถานพยาบาลที่นำเชือกเถื่อนและเพียงพอนิยามฉุกเฉิน	๒.๐๐	๕.๐๐	๓.๖๖	มาก
๕.๓ มีแสงสว่างเพียงพอยามค่ำคืน	๒.๐๐	๕.๐๐	๓.๙๖	มาก
รวมรายด้าน	๒.๕๐	๕.๐๐	๓.๙๘	มาก

๓) ลักษณะและความต้องการทั่วไปของนักท่องเที่ยว
 ตารางที่ ๔.๖ แสดงลักษณะและความต้องการทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
๑) ประสบการณ์ท่องเที่ยววิถีพุทธ		
เคย	๓๘.๐๐	๗๖.๐๐
ไม่เคย	๑๒.๐๐	๒๔.๐๐
๒) วัตถุประสงค์		
พักผ่อน	๒๕.๐๐	๕๐.๐๐
ประชุม / สัมมนา	๑.๐๐	๒.๐๐
ศึกษาวัฒนธรรมหรือธรรมชาติของท้องถิ่น	๒๒.๐๐	๔๔.๐๐
โปรแกรมของบริษัทนำเที่ยวจัดไว้ให้	๒.๐๐	๔.๐๐
๓) การทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว		
อินเทอร์เน็ต	๑๔.๐๐	๒๘.๐๐
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	๘.๐๐	๑๖.๐๐
หนังสือพิมพ์ / วารสาร	๓.๐๐	๖.๐๐
ป้ายโฆษณา	๒.๐๐	๔.๐๐
คนรู้จัก	๑๘.๐๐	๓๖.๐๐
อื่นๆ	๕.๐๐	๑๐.๐๐
๔) เหตุผลที่ท่านเลือกแหล่งท่องเที่ยว		
ค่าใช้จ่ายราคาถูก	อันดับ ๑	
การเรียนรู้วิถีชีวิต	อันดับ ๒	
๕) สิ่งที่ต้องปรับปรุงเพื่อพัฒนาการ		
ถนน	อันดับ ๑	
การให้ข้อมูลเจ้าหน้าที่	อันดับ ๒	
เอกสารท่องเที่ยว	อันดับ ๓	
๖) ความต้องการกลับมาเที่ยวใหม่		
ต้องการ	๔๔.๐๐	๘๘.๐๐
ไม่ต้องการ	๖.๐๐	๑๒.๐๐
๗) การแนะนำบอกต่อให้ผู้อื่นมาเที่ยว		
แนะนำ	๔๘.๐๐	๙๖.๐๐
ไม่แนะนำ	๒.๐๐	๔.๐๐

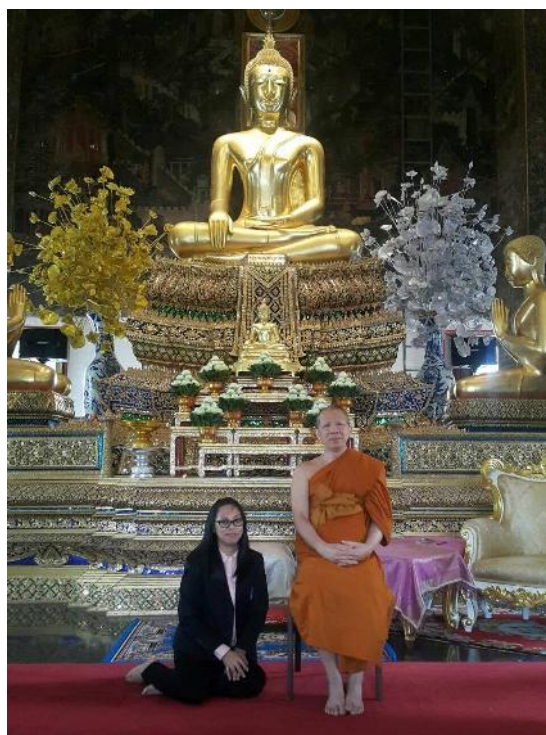
ภาคผนวก ฉ

ภาพถ่ายผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศ.,ดร.
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

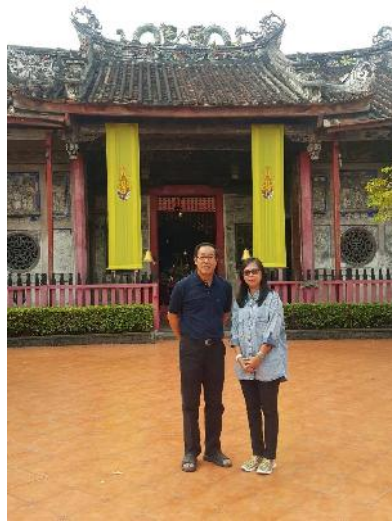
สัมภาษณ์พระราชปฎิภาณมุนี (บุญมา อาคมปุณโน)
ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

สัมภาษณ์พระราชธรรมาภี (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฒโน)
ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

สัมภาษณ์ดาโต๊ะ ดร. อิหม่าม พัฒนา หลังปูเต๊ะ
ตำแหน่ง อิหม่าม มัสยิดวัดตันสน

สัมภาษณ์นายบุญนิธิ ลิ้มเสถียร
ตำแหน่ง ผู้ดูแลศาสเจ้าเกียงอันกง

สัมภาษณ์นางสาวกุลจิรา สาสุขวัฒน์
ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี

สัมภาษณ์นางปานจิต สันต์ดกการ
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานกรุงเทพมหานคร
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

สัมภาษณ์ พ.ต.ท.ปราโมทย์ จันทร์บุญแก้ว
ตำแหน่ง สารวัตรสืบสวน สถานีตำรวจภูธรพาราม

สัมภาษณ์นายธีรนนท์ ช่วงพิชิต
ผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชนกะตึจึ
ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี

สัมภาษณ์นายชัยสิทธิ์ กิตติวณิชพันธุ์
ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนวัดกัลยาณ์

สัมภาษณ์นายประวิทย์ แจ่งพงศา
ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนวัดประยุรวงศ์ (ซ้าย)

สัมภาษณ์นายชนะ โอสถ
ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนกุฎีขาว (กลาง)

สัมภาษณ์นางปิ่นทอง วงษ์สกุล
ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนกุฎีจีน (ขวา)

สัมภาษณ์นายประดิษฐ์ ห้วยหงษ์ทอง
ผู้นำชุมชนวัดบุปผาราม

สมภาษณ์นางสโรช โลหะญาณจารี
ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนโรงคราม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : นางสาวศิริภัทรา รักษาพล
เกิด : ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๙
สถานที่เกิด : จังหวัดกรุงเทพมหานคร
การศึกษา : ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขา การจัดการทั่วไป
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๒

ประสบการณ์การทำงาน:

ค.ค.๒๕๕๑-ปัจจุบัน: พนักงานพัสดุ ๕ กองบริหารจัดการซื้อจัดจ้าง ฝ่ายบริหารทั่วไป
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๙๔/๑๙ ซอยวัดประดิษฐาราม ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐
โทร. ๐๘ ๐๘๐๓ ๔๒๔๒ Email: siripattha_19@outlook.co.th